ESAIAS TEGNÉRS

SAMLADE SKRIFTER.

TREDJE BANDET.

SKRIFTER PÅ PROSA. I.

STOCKHOLM, 1872.
P. A. NORSTEDT & SÖNER.
KONGL. BOKTRYCKARE.

AKADEMISKA TAL.

Vid jubelfesten 1817.

Den högtid, vi i dessa dagar fire, är i mera än ett afseende märkvärdig och upplyftande. Halfva Europa står upp och begår minnet af en enskild man, som, utan någon borgerlig betydenhet, utan några yttre hjelpmedel, endast med sitt hufvud och sin fria, uppåt sträfvande ande förändrade verldens utseende och befriade både religion och förnuft från deras nesliga bojor. Folken församlas i Herrans tempel och prisa den evige, som sändt sitt ord, och näst honom *den,* som åter framdrog det i dagen, så rent, så enkelt, så kraftfullt, som det fordom hördes ifrån heliga läppar. Skalderna sjunga till hans lof, och den ene talaren aflöser den andra, för att prisa hans minne. Dagen hör ingenting annat än hans beröm, och natten lågar af bilder, som skola antyda hans verk. Ett allmänt jubel fattar land och stad. Man glömmer tidens trångmål, och tänker ej, talar ej om annat än den väldige mannen och hans under. Öfver den prisades bröst har jorden redan länge hvilat; men märkvärdigt och upplyftande är det för en hvar att se, huru sanningens strid alltid slutas med seger, huru menniskan är stor endast genom sin tanke och sin kraft, och huru den verkliga storheten aldrig förgätes af efterverlden.

Förtjenster sådana som Luthers borde också minst af alla äfventyra att blifva förgätna. Hans företag var så vigtigt för allt hvad menskligheten skattar heligast, det verkade så afgörande på hans tid, dess

följder ligga så öppna, äfven i våra dagar, att liknöjdheten sjelf ej kan få tid att glömma. Men till denna allmänna beundran verkar äfven betydligen en annan omständighet. Luther var nemligen en af de sällsynta verldshistoriska karakterer, som alltid, i hvad de ock företaga sig, genom sjelfva sitt sätt förvåna och outplånligen inprägla sig i minnet. Det låg någonting ridderligt, jag ville nästan säga, någonting äfventyrligt, i hela hans väsende, i hela hans företag, sålunda som det både började och fortsattes. På allt hvad han gjorde eller sade tryckte han alltid en egen stämpel af nästan ofattlig storhet, af nästan öfverbrusande kraft. Hans handling var som ett helt, hans blotta ord var som ett halft fältslag. Han var en af de väldiga själar, hvilka, likt vissa träd, endast blomma under stormen. Hela hans stora, rika och underfulla lif har alltid förekommit mig som en hjeltedikt, med sina strider och sin slutliga seger. En sådan ande måste nödvändigt alltid skaffa sig rum, han måste nödvändigt på ett afgörande sätt gripa in i historien, hvarthelst också hans verksamhet vändes, och under hvilka förhållanden och hvilka tider han också framträdde.

Det tidehvarf, hvari Luther framstod, var en af de stora verldshistoriska epoker, då tidens orm byter om skinn och framgår i föryngrad gestalt. Medeltiden hade redan länge stått vid sin graf. Den gamla riddar-andan, som utgjorde dess egentliga lifskraft, var af flera orsaker så godt som förslocknad. Kriget hade tagit ett nytt skick och trängt den blotta personliga tapperheten tillbaka i skuggan. Staterna hade samlat sig i större massor, en fastare ordning hade stadgat sig, och lagen och dess mägtige handhafvare var öfver riddaren och hans svärd. Nya borgerliga förhållanden hade äfven småningom uppkommit. Ett nytt stånd hade bildat sig, hvilket täflade med de

förra i förmögenhet, och var dem öfverlägset i bildning och praktisk behändighet. Handeln med sin verldsförenande ande sammanband folken och utbytte emellan dem icke blott varor, utan äfven tankar och åsigter. En ny verld hade sprungit upp ur oceanen och skickade den gamla sitt guld och sina under. Genom boktryckeriet hade man ett nytt, förut okändt medel att sätta i omlopp och utsprida satser och undersökningar. Det var omöjligt att längre spärra tanken inom ett särskildt skrå, eller qvarhålla den lössläppta forskningen. Hon gick genom lyckta dörrar. Det hade växt vingar på den unga örnen, och han pröfvade dem alltjemt och steg emot solen. Man kunde bränna kättaren; men hans skrifter blefvo qvar för en hvar och ropade som anderöster öfver jorden. Den gamla klassiska forntiden hade nyligen blifvit framdragen ur sitt grus. Lik en ur jorden uppgräfven stad, stod den för den förvånade verlden, med alla sina tempel och stoder. Dess ofantliga massa af klara föreställningar och djerf forskning kastades på en gång som ett gäsningsämne i den redan förut oroliga tiden. Hierarkien hade redan länge beherrskat verlden. Den hade förut tilläfventyrs varit nödvändig för att som en osynlig magt, som en hand ur molnen, sammanhålla det förvildade Europa. Europa hade flera sekler igenom ej haft eller kunnat hafva någon annan verklig föreningspunkt än kyrkan. Nu var förhållandet annorlunda. Det teokratiska systemet hade efter tidens förändrade skick blifvit onödigt, följaktligen äfven olämpligt. Det måste derföre lemna plats för ett annat. Hierarkien måste falla. Dess ålderdoms-utsväfningar, och dess halsstarrighet att ingenting vilja medgifva påskyndade endast dess fall. Men den kunde verkligen ingenting medgifva. Den var som en slagen eröfrare, hvilken ej kan underhandla, ej kan åter-

lemna något, emedan han derigenom äfventyrar att förlora allt. Flera märkvärdiga försök att störta den hade redan blifvit gjorda. Det är sant, de hade misslyckats; men den blinda lydnaden var dock genom dem bruten och en möjlighet gifven att tvifla på den ofelbara. Med detta tvifvelsmål var också dess undergång oundviklig; ty den berodde från sin början på frånvaron af allt tvifvel, liksom mörkret beror på frånvaron af ljus. Den var som ett pappersmynt, hvars värde är förloradt när förtroendet dertill upphör. Det afgörande ögonblicket var inne. Jorden var ihålig under den gamles tron, och det fordrades blott en djerf beslutsamhet och en kraftig arm, för att störta honom i den öppnade afgrunden.

Min mening med det nu anförda är ingalunda att förringa värdet af Luthers stora företag. Meningen är endast att förklara dess historiska möjlighet. Det stora och verldomhvälfvande kommer aldrig oförberedt. Det mognar långsamt, emedan det lefver länge. Endast det obetydliga fladdrar plötsligen fram som ett stjernskott, och dör bort likasom det. Man säger, att en stor man skapar sin tid, och man har rätt, så vida man härmed ej förstår en orimlighet. Af intet skapar Gud allena. En stor man, äfven den störste, är nödvändigt alltid en son af sin tid; men han är dess äldste son, han är tidens fidei-kommissarius. Tidehvarfvet är hans, och han förvaltar sitt gods såsom honom bäst synes. De spridda elementerna finner han för sig, men vanligtvis ännu outredda och i kaotisk oordning kämpande emot hvarandra. Att samla och ordna dem till en skapelse, att rikta dem till ett bestämdt mål, att verka på tiden ledande, sammanbindande, med ett ord, bildande: detta är hans storhet, detta är hans egentliga skaparförmåga. Hvad han sålunda frambringar, det är, det kallas med rätta hans verk. I denna menskliga betydelse taget, skapade

Luther sin tid. Mycket var gjordt före honom; ty hvad han gjorde hade annars varit en omöjlighet. Men icke dess mindre var han ensam den sekulariske mannen, på hvilken allt ankom; det var verkligen han som omhvälfde hela andens verld, det var han som hämnade förnuftet, det var han som störtade vantron och påfveväldet.

Man kan betrakta och betraktar äfven vanligtvis reformationen endast i dess förhållande till kyrkan. Emellertid utgjorde religions-reformen, sjelfva de teologiska satserna, blott dess ena sida, vigtig utan tvifvel, men derföre icke den enda. En alldeles isolerad religionsförbättring är i sig sjelf omöjlig; ty med religionen hänger allt menskligt, i ordets skönaste bemärkelse, tillsammans. Reformationen är i ett annat hänseende att betrakta som det menskliga förnuftets Nya Testamente, som en befrielse från den gamla träldomen. En ny tid tog med den sin början och lemnade i arf till de efterföljande tankens frihet, forskningen och öppen plats för utvecklingen af alla våra ädlaste anlag. Luther planterade icke kunskapens träd — Gud planterade det redan i paradiset —, men han nedref klostermurarna omkring det, att dess grenar kunde vagga i en renad luft, och dess frukter mogna i solen. Trehundrade år äro förflutna sedan denna stora händelse. Vi äro reformationens arfvingar. Det frågas alltså med skäl: huru hafva vi använt vårt arf? *I hvad förhållande står den närvarande tidens ande till reformationen?*

Jag ser en talrik samling framför mig. Den väntar tilläfventyrs af talaren hvad han hvarken kan eller vill gifva. Dagens högtidlighet är rik. Den lemnar valet mellan en mängd ämnen. Jag har föredragit det nyssnämnda, emedan vår närvarande tid synes mig i flera afseenden märkvärdig. Så godt jag kan, vill jag derföre, som han ilar förbi, fatta

tiden vid de flygande lockarna. Jag vill se honom i det skiftande anletet, och måla honom för er sådan som han förekommer mig.

Det gifves i allmänhet ingenting svårare, än att rätt bedöma sin egen tid; likasom konstnären har svårast att träffa sin egen bild. En hvar utaf oss kämpar gerna för sig sjelf och kan ej bedöma annat än hvad som närmast tränger in på honom; likasom den simple soldaten värjer sig sjelf i slaget och nedslår sin närmaste motståndare, men om slagets gång vet han föga eller intet. Endast fältherren står på höjderna och öfverser med klara blickar det hela. I mera än ett afseende liknar också vår tid ett fältslag. På dess utgång beror icke dagens eller landets öde, men seklernas och menskligheten's. Tidsanden gör som stora fältherrar: han manövrerar för att förvilla: det är ej lätt att gissa hvad han egentligen åsyftar. Allt är parti *med* eller *mot:* det är svårt att döma utan väld och vrede. Emellertid är en sådan dom nödvändig för en hvar, som icke vill försofva sitt tidehvarf. På hafvet tar man solens höjd, för att veta hvar man är, och styrer derefter sin kosa. På jorden måste vi göra detsamma, och akta på tidens tecken, om tiden skall akta på oss.

Att verlden för närvarande befinner sig i en afgörande brytning till lif eller död, till ljus eller mörker, att vi lefve i en vändpunkt af historien, att vi, med ett ord, bygge på en vulkan, som gäser inunder oss: derom öfvertygar oss den flygtigaste uppmärksamhet och vulkanens utbrott, som vi till en del öfverlefvat. Men denna revolution är, likasom reformationen, till sin innersta grund andelig; den åsyftar en omhvälfning i tänkesätten, i vetenskapen,

i konsten. Men på andra sidan är det anden, som styrer verlden, och tänkesätten antaga alltid förr eller senare mandom och öfvergå till handling. Hvarje revolution i sinnena har derföre alltid en yttre politisk sida, likasom hvarje rot har sin stam eller hvarje själ har sin kropp. I begge dessa hänseenden, det inre andeliga och det yttre politiska, måste derföre vår tid betraktas.

Det sistförflutna århundradet prisade sig sjelf såsom ljusets och fullkomlighetens tidehvarf. Det såg med förakt ner på nästan alla föregående tider, såsom barbariska och fördomsfulla. Vi böre också erkänna, att utmärkte män under denna tid verkade för Europas bildning, att mången fördom skingrades, att vetenskaperna, helst de praktiska, nådde en förut okänd höjd, och att äfven de andra i allmänhet behandlades med en klarhet i framställning och form, hvaraf man alltsedan den gamla klassiska tiden endast haft få exempel. Det låg i hela det adertonde seklet ett sträfvande till begriplighet och reda, till klar och fördomsfri öfversigt, som visserligen i sig sjelft är berömligt, och endast genom sitt användande på orätt ställe blir förkastligt. Vore ej menniskan sig sjelf en gåta, hvartill hon förlorat ordet redan i födseln; blefve hon ej med förbundna ögon landsatt på lifvets ö och bortkallad derifrån; vore icke just det ädlaste och heligaste hos henne tillika det obegripligaste: i sanning, det nyss förflutna århundradet hade varit det enda fullmyndiga, och alla de föregående hade endast utgjort menskligheten barndoms-år. Men lyckligtvis är menniskan något helt annat än det, hvartill den öfverkloka tiden ville göra henne. Betrakte vi denna tidens ande i sina särskilda yttringar, så var det utan tvifvel rätt att man beifrade fördomen; men det var ingalunda rätt att man tillika ansåg allt andeligt, allt heligt som en fördom. Hvarje tid har

sin vantro, sitt ogräs; men midt ibland ogräset växa ofta religionens liljor: och det är orätt, om man bortrensar de ena med det andra. Det var helsosamt att man förföljde förföljelseandan, att man predikade samvetsfrihet och tolerans; men det var ingalunda helsosamt att man med tolerans i sig sjelf ej menade annat än liknöjdhet, och att man fördrog alla religionsmeningar på samma sätt som man fördrar en dåres hugskott eller den sjukes feberdrömmar. Det var riktigt att man sökte gifva klarhet och lättfattlighet åt vetenskapen; men det var ingalunda riktigt att det skedde på grundlighetens bekostnad, att man i stället för det forna allvaret införde en slipad ytlighet och en sladderaktig mångkunnighet, som fuskade i allt och med fräck lättsinnighet afgjorde det heligaste. Det var riktigt att man i konsten skattade högt en viss nations mästerverk, som på denna tid gaf ton i Europa; men det var ingalunda riktigt att man utan urskilning framställde deras blott nationella former såsom de enda rätta och lofliga, och ville tvinga dem på folkslag och språk, för hvilka de ej passade. Det var ingalunda riktigt att man i allmänhet ville förmå sångmön, det friaste väsende, som solen skiner på, att dansa i bojor. — Till grund för hela tidehvarfvets bildning låg en materialistisk åsigt af verlden, för religion som för moral, för vetenskap som för konst, den förderfligaste af alla möjliga, förderflig äfven i det afseendet, att dess jernhårda konseqvens och dess kalla beräkning göra den till den svåraste af alla menskliga förvillelser att med förnuftsgrunder vederlägga. Till följe häraf förklarade tidens ypperste män, mer eller mindre tydligt, att all religion, och i synnerhet vår uppenbarade, vore en folksaga, tjenlig att skrämma barn och hålla pöbeln i tukt, men i öfrigt ovärdig ljusets tidehvarf. I stället för tron med sina fromma aningar, i stället

för förnuftet med sina eviga urbilder, i stället för inbillningen med sin verld af under och skönhet, infördes, om jag så får uttrycka mig, en förståndets despotism, som mekaniserade, så vidt möjligt var, den menskliga naturen och föraktade allt som ej fick rum i begreppets trånga former. Med sitt räknebräde, i stället för lagtaflorna, gick den nya gudomligheten fram igenom verlden, och dess kalla ande blåste märgen ur benen och känslan ur hjertat. Man tålte ännu religionen, men som ett supplement till polisen; man tålte konsten, men som ett sällskapsjoller, hvaråt man blygdes att öfverlemna sig, utom vid lediga stunder. Att vetandet i och för sig sjelft kunde hafva ett värde, nekade man alldeles; ty egentligt värde hade ingenting annat än det så kallade nyttiga, det vill säga, med andra ord, det som dugde att äta eller att kläda sig med. Derföre berodde också menskligheten fullkomlighet väsentligen på fabrikernas; och en af tidehvarfvets konseqventaste tänkare bevisade, att menniskans företräde framför djuren låg, icke i förnuftet eller språket, utan i handen och de fem fingrarna. Denna nyttans grundsats, som enfaldigare tider trott böra underkastas en högre, emedan den är menniskan gemensam med fänaden, den framträdde nu såsom den högsta lagstiftande magten, icke blott för den enskilde upplyste mannen, utan äfven i en större skala för nationerna och statsläran. Den gamla ridderliga drömmen om folkens ära förklarades antingen rent af för ett hjernspöke, eller uttyddes den så, att den var detsamma som deras ekonomiska välstånd. I historien beräknades allt, likasom på ett handelskontor, efter hvad det inbragte; och en spinnhus-inrättning eller en tröskmaskin skattades i sig sjelf högre än Alexanders äfventyrliga tåg till Indien, eller Carl den XII:s onyttiga segrar. Sålunda hade man i allt solida tänkesätt; och inbegreppet af hela

denna vishet kallade man med ett gemensamt namn för *upplysning*. I dess sken uppväxte och mognade det adertonde århundradet: ett vidunderligt träd med ihålig stam och med maskstungna frukter; men i trädets topp visade sig slutligen, såsom en blodröd krona, den franska revolutionen.

Tilläfventyrs skall detta omdöme synas hårdt och ensidigt öfver ett tidehvarf, som så länge prisades för upplysningens, och i flera afseenden äfven var det; ett tidehvarf, i spetsen för hvilket stodo män som Voltaire och Fredrik den andre. Dubbelt betänkligt kan ett sådant omdöme synas i en tid som vår, då det hörer till ordningen för dagen att behandla det adertonde århundradet, under hvars spira vi alla lefvat, såsom man vanligen behandlar afsatta regenter, hvilkas fel man uppräknar, hvilkas förtjenster man glömmer. Jag älskar icke dagens hjeltar, som med tappert mod slå sig till riddare på den fallne konungens döda lekamen. Men man måste göra sanningen sin rätt, äfven om det sker i dåligt sällskap; och man kan svårligen säga för mycket ondt om en tidsande, hvilken, om den fått verka utan motvigt, skulle hafva rotfäst menniskan vid jorden och plundrat de eviga skatterna i hennes bröst. Min själ vämjes vid denna menskligheten prosa, vid detta stäckande af andens vingar, vid denna nyktra och dock falska kalkyl, der man, likasom i differentialräkningen, kastar bort oändligheten för att få räkningen riktig. Hade det adertonde århundradets filosofi varit, såsom mången annan, en sak blott för skolan, så skulle dess inflytande varit af vida mindre betydenhet; men den erkände egentligen ingen annan skola än verlden, den var en lära, icke för forskaren, utan för allmänna lifvet. Genom sin lättfattlighet fick den inträde hos en hvar, som ville blifva vis för godt köp, och den spridde sig derföre såsom ett tärande

gift i hela tidens blodmassa. På det andeliga, som dock är menniskans egentliga lifsluft, trodde den icke; och hade dess luftpump fått gå som den börjat, skulle · menskligheten förr eller senare blifvit qväfd derunder.

Det adertonde seklet hvilar i sin graf; och vi kunne med ett bibliskt talesätt säga, att det fallit på sin synd. Dess läror inneburo emellertid redan i sig sjelfva fröet till förstöring. Hvad som är evigt hos menniskan kan väl till en tid förqväfvas; men utrotas kan det ingalunda, så länge himmelen hänger sitt tempelhvalf öfver jorden och predikanten i vårt hjerta ej tystnar. Ett nytt tidehvarf är kommet, med helt andra grundsatser, som vi hoppas, och af en alldeles motsatt anda. Skulle vi emellertid bedöma den nya tiden efter dess tecken inom vårt fädernesland, så vore i sanning våra förhoppningar för framtiden betänkliga. Vid första påseendet skulle det tyckas, som vi endast utbytt den ena ytterligheten emot den andra; och när skälfvan öfvergifvit oss, har feberyran infunnit sig. Tillhörde det fordom hvarje upplyst man att tro på intet, så är det tvärtom nu hans skyldighet att tro på allt, i synnerhet på det vidunderliga och orimliga. Egde fordom ingenting annat ett värde, än det som var nyttigt, så är nu tvertom allting förkastligt, som olyckligtvis duger till något. I religionen prisar man med rätta dess upplyftande kraft och den kristnas företräde framför alla möjliga; men man betraktar den ingalunda, som den bör betraktas, såsom en ensak för känslan och tron, utan såsom en bilaga till ett metafysiskt system för dagen, i hvars former kristendomens höga mysterier med all möjlig dialektisk klyftighet inpassas och inskrufvas. Med ett utnött konstgrepp bevisar man systemets sanning af dess öfverensstämmelse med kristendomen, och kristendomens åter af dess

öfverensstämmelse med systemet. I vetenskapen yrkar man med rätta på allvar och grundlighet, men klarhet och reda förafskedar man; man antager som trosartiklar de lösaste hypotheser, man lefver af fraser, man föredrar det enklaste, det trivialaste i ett slags orakelspråk, och skrifver vetenskapens Dagligt Allehanda — i chiffer. Man åberopar sig i de torraste spekulationer på egna åskådningar, på visioner och hänryckningar, som man fordom trodde tillhöra endast profeten eller skalden, men som nu blifvit äfven andra, mera prosaiska naturers lott. I konsten fordrar man med skäl det djupa och betydningsfulla; men till prof härpå vill man påtruga oss — oss Nordens söner, med den klara himmelen öfver oss, och den väldiga, skarpt bestämda naturen omkring oss, oss arfvingarne af Saga den Djupaugda, ett kraftigt Valhallabarn, med skarpa ögon och friska lemmar — oss vill man påtruga en poesi utan form och bestämdhet, en sjuklig gestalt utan merg och senor, med abstraktionens trädsvärd vid sidan och bjellerkåpan på de dimmiga skullrorna, en vålnad, som spökar omkring i månskenet och målar sina sammanflytande bilder — i molnen. Allt, äfven det förträffligaste, som ej är tillskuret efter detta snitt, förkastas utan vidare process, såsom oduglighet eller förvillelse. Man vänder med rätta uppmärksamheten tillbaka på nationens äldre minnesmärken i konst och vetenskap; man talar om en national-litteratur, som visserligen i mera än ett afseende vore önskelig; och med detsamma framdrager man till en början ur glömskan allehanda, ifrån *Skön jungfru i rosengård*, ända till Svedenborgs *Nya Jerusalem*, och framställer det, icke såsom historiskt märkvärdigt, utan såsom mönster till efterföljd och beundran. I språk, i stil, i framställning förkastas utan omsvep allt, som på något sätt påminner om den forna lifligheten och klarheten;

och olycklig är den författare, som någon gång låter undfalla sig en spelande qvickhet, eller väl till och med vågar roa sig åt de införda trädsnittsformerna. Den Guds gåfva, som våra förfäder aktade under namn af sunda förnuftet, den förringar man i synnerhet, såsom otillräcklig för vetenskapen och endast gjord för pöbeln och de olärda; och både med grunder och ännu mera med exempel bevisar man dess onödighet. Vid allt detta oväsende åberopar man sig ideligen en så kallad ny lära, som skall omstöpa både vetenskap och konst, skall lösa alla lifvets och dödens gåtor; och för ohjelplig förklaras hvar och en, som understår sig att tvifla på den nya visheten, eller misstänka, att den, med alla sina under, tilläfventyrs endast spelar ur taskan. Ett märkvärdigt rön är det likväl, att denna nya lära, i detta skick åtminstone, likasom ko-kopporna, helst slår an hos barn. Och tränger den en gång, likasom vaccinen, igenom, så är allt skäl att hoppas, att genom dessa begge upptäckter tvenne sjukdomar skola i grund kunna utrotas, nemligen kopporna och sunda förnuftet.

Förlåt mig, ädle Luther, om på en dag, som är helgad till din åminnelse, vid ett tillfälle så allvarsamt som det, då svenska församlingen firar religionens och tankefrihetens jubelfest, förlåt mig, om jag då nödsakats att vidröra tidens löjligheter. När Grekerna fordomdags i Olympia firade Pelops' högtid, agade de pojkar på hjeltens graf. Seden var hednisk, men derföre icke just förkastlig: och för minnet af en stor man, som hela sin lifstid igenom kämpat för sanning och sjelfständighet, synes det mig ingalunda ett ovärdigt offer, om man, åtminstone i förbigående, beifrar det tanklösa nyhetskrämeriet och den omyndiga efterstafningsandan.

Det torde förefalla besynnerligt, att jag, vid frågan om tidens ande, fäster en sådan vigt vid de

litterära partierna för dagen, hvilka af de flesta anses med likgiltighet. Men hvarje ny filosofisk åsigt, som omfattar, icke en särskild del, utan hela systemet af mensklig odling, så snart den börjar att gripa omkring sig, är antingen ett lod eller åtminstone en visare på tidens ur. Ofta är den begge delarne. I det sätt, hvarpå den både utbredes och bestrides, målar sig tidehvarfvets inre andeliga kamp, hela den inre verlden, likasom den yttre verlden målar sig på ögonhinnan. De, som mest ifrat för eller emot, må vara så obetydliga man behagar. Det är icke kuriren sjelf som är vigtig, utan tilläfventyrs depecherna som han förer. Jag betraktar dagens filosoferande partigängare såsom orediga aftryck i vax af tidens stora skådepenning.

Åsigter sådana som de ifrågavarande, och sålunda framstälda, skulle naturligtvis äfven finna motståndare. De i vårt land, hvilkas röst man helst skulle önskat att höra häröfver, hafva för det mesta tegat. Men desto mera beställsamma hafva andra visat sig, hvilkas rätt att föra tidens talan kunnat synas tvetydig. Jag lemnar i sitt värde deras nit för hvad de kalla den goda smaken och det sunda förnuftet; men onekligt är det, att tvisten hittills blifvit förd på ett alldeles förvändt sätt. Vid hvarje tvist, af hvad beskaffenhet som helst, är det alltid nyttigt att veta, hvarom fråga egentligen är. Det skadar ej heller att skilja saken från personen, och åtminstone förutsätta som möjligt, att den förra kunde ega något värde, ehuru den senare vore obetydlig. Sålunda hade det här, till exempel, ej varit illa, om man från början insett eller velat inse, att frågan tilläfventyrs kunde vara om något helt annat än en öfvergående ungdomsyra, att det kanske var tidehvarfvets slyngelår, och icke författarens, som man hade för sig, och att den så kallade nya skolan kunde

vara eller åtminstone betyda något helt annat, än de fleste af dess skolgossar. Men man bedömde hvarken rätt det gamlas värde eller det nyas sträfvande. Nationens ypperste män, i känslan af den orätt, som skedde dem, drogo sig overksamme tillbaka inom förskansningarna af sin gamla ära, och förhärdade sig i grundsatser och manér, som de möjligtvis annars skulle öfvergifvit, eller åtminstone ej uteslutande gillat; och de yngre, som ej heller någon rättvisa kunde få, störtade sig i allt vildare och vildare utsväfningar. Jag känner i sanning ingenting andelösare, halfvare, obestämdare än hela denna polemik, sådan som den, med få undantag, blifvit förd ibland oss. Det var hvarken lek eller strid, hvarken qvickhet eller djupsinnighet, hvarken skämt eller allvar. På ena sidan framtågade den nya uppenbarelsens hjeltar, alltid i full metafysisk rustning; men det var sällan någon lefvande arm, som förde klingan, och intet hjerta klappade under harnesket. På andra sidan såg man deras motståndare, idel lätta trupper, bokstafliga gymnosofister, ett slags atleter, som åtminstone deri liknade forntidens, att de kämpade nakne. De räknade i synnerhet på löjet och sarkasmen; men först och främst vinner man intet slag med blotta glädjesalfvor, och för det andra är det rätta löjet allvarets dotter, och ingen skrattar väl, som icke äfven, när så fordras, kan vara allvarsam. Härtill kom äfven, och detta var hufvudsaken, att under masken af smakens och förnuftets hämnare mången trodde sig igenkänna endast det gamla, välbekanta upplysnings-systemets vapendragare, som med det nyas störtande endast åsyftade återställandet af grundsatser, hvilkas löslighet man börjat att inse, och hvilkas ensidighet var förhatlig för hvarje ädelt sinne.

Och sålunda tyckes den ovissa, kaotiska tiden alltjemt vackla mellan det liflösa gamla och det ut-

sväfvande nya. Återstode oss ingenting annat än valet emellan begge dessa ytterligheter, emellan det forna bildstormeriet och den nymodiga afgudadyrkan, emellan det adertonde seklets hjertlösa upplysning och det nittondes hufvudlösa svärmeri: — återstode oss ingenting annat än valet mellan dessa, i sanning, jag vet icke huru vi, utan att rodna, skulle begå Luthers minne; jag vet icke huru vi skulle uthärda hans blickar, fulla af lefvande tro, men också af förnuftig klarhet; jag vet icke hvad vi i dag skulle svara hans allvarliga gestalt, som hotande stiger framför oss och frågar, hvad vi gjort utaf hans verk? —

Men det är icke, det kan icke vara sålunda. Vill man kalla allt det filosofiskt, som omfattar och bestämmer allt det inre hos menniskan, hela hennes sätt att tänka och se, att tro och hoppas; så är visserligen våra dagars brytning en filosofisk, och, så vidt jag förstår, en brytning till det bättre. Nämligen i all filosofi, som antingen bildar eller åtminstone föreställer sin tid, är det hufvudsakliga, i min tanke, icke sjelfva systemets innehåll, eller de påstådda upptäckterna, som lätteligen kunna vara falska, och vanligen äfven äro det. Filosofien är som Ceres i fabeln. Med facklorna i hand söker hon öfverallt sin förlorade dotter, och finner henne knappast förr än hos Pluto. Det kommer mindre an på hvad den eviga sökerskan tror sig hafva funnit, än på vägen, som hon går för att finna det. Det vigtiga är icke systemets sanning eller falskhet, för sig sjelf betraktadt — såsom sådant stadnar det gerna inom skolväggarna —, utan den åsigt af verlden, som ligger till grund derföre, och förhållandet till hvad som äfven utom systemets område är dyrbart och heligt för menniskan. Man kan således tvifla på den herrskande lärobyggnaden, såsom lärobyggnad betraktad. Man kan tänka som man vill om dess dogmatiska skryt,

att vetenskapen nu ändtligen är funnen, om dess föregifna upptäckter, om dess beqväma verldskonstruktion, med ett ord, om alla dess underkurer. Man kan tro, att filosofien, äfven den nyaste, liknar Portugal, som ej kan försvara sina gamla upptäckter, mindre tillvälla sig några nya. Man kan tro, att naturen ännu, som förr, ligger framför oss, en ofantlig sfinx med sin oupplösliga gåta. Man kan tro, att hvarje blott och bart förnufts-system, som icke har eller vill hafva någon annan grund än sin egen, är just derigenom grundlöst, och att andens och tingens innersta väsende ligger djupare, långt djupare, än någon blott vetenskap räcker. Man kan tro, att ljusets ängel har egentligen blott tvenne vingar: religion är den ena, och konst den andra. Man kan tro, att ängelen flyger med vingarna, och ingalunda med de metafysiska stjertfjädrarna. Men dessa tvifvelsmål rörande yttersta grunden för vetenskap i allmänhet och den ifrågavarande i synnerhet hindra ingalunda att, i ett annat afseende, anse den sistnämnda för ett af tidens gladaste tecken. Vid dess enskilda läror är icke menskligheten öde bundet: de må stå eller falla, och troligtvis göra de det senare, likasom alla deras fäder; men det sätt att betrakta menniskan och verlden, som herrskar deri, den ande, som lifvar det hela, denne är det, som är vigtig för tiden; ty den har bemägtigat sig ungdomen, som är framtidens knopp, den lefver dunkelt i det uppväxande slägtet. Hade den ej uträttat något annat, än att den till en början förträngt den forna lösligheten och riktat sinnena till en grundligare forskning, en allvarsammare metod: detta vore redan vigtigt. Ty ytligheten är för tankebildningen detsamma, som sysslolösheten är för sederna; den förderfvar de bästa anlag. Men ännu vigtigare är det, att systemets hela syftning är rakt motsatt den förut

herrskande, att det till en början verkat som släckningsmedel mot den falska upplysningen, en lampa, som brann i grafven af allt stort och heligt, att den föraktar det blott djuriska och erkänner det gudomliga hos menniskan. Denna dess karakter af opposition mot de förra åsigterna förklarar icke blott en stor del af dess utsväfningar, utan den torde äfven vara det vigtigaste, kanske det enda vigtiga i hela det nya.

Två ting var det nämligen, som Lutherska reformationen egentligen åsyftade: religionens helgd och tankens frihet, tron och förnuftet, icke som fiendtliga magter kämpande emot hvarandra, icke inträngande på hvarandras område, men som fredliga grannar herrskande inom bestämda gränser. Inom sin egen fridlysta krets skulle religionen herrska, men religionen enkel och ren, sådan som den framställes i de heliga skrifterna, utan alla mennisko-tillsatser, och fritagen från det mästrande förnuftets opåkallade förbättringar. På andra sidan skulle tanken icke vara dess slaf, inga munkfjättrar skulle fängsla honom, intet bål skulle hota den gudaburne, inom sin egen rymd skulle han sväfva, obunden och fri, såsom en forskande ängel sväfvar i den blå luften. Detta var Luthers stora tanke; och på detta fria och dock bestämda förhållande emellan förnuft och tro, på denna förliknings-akt mellan det menskliga och gudomliga beror hela reformationens väsende. Så snart denna förlikning brytes, så snart endera af de begge mägtiga tränger inkräktande in på den andra, då är harmonien rubbad, och reformationen till sin innersta grund upphäfven, om också dess yttre former bibehållas. Det adertonde århundradet uppfattade i allmänhet blott reformationens ena element, tankefriheten, och upphöjde den på trons bekostnad, såsom den ende rättmätige herrskaren. Derföre ansåg också

mången detta tidehvarf som den egentliga fulländaren af hvad Luther börjat, som den rätta protestantismen; ty det protesterade mot allt, som man annars ansett för heligt och gudomligt. Men i sig sjelf var det icke protestantismens seger, utan dess karrikatur, det var icke Luthers ande, utan den ensidiga förvillelsens. Den försmådda religionen hämnade sig sjelf, och tanken, beröfvad sin himmel, kröp med förlamade vingar efter jorden. Den närvarande tiden har tagit en motsatt riktning. Den synes oss extravagera i tro, den påminner i mycket om den forna vidskepelsen; men i sig sjelf vill den ingenting annat, än återställa den förlorade jemvigten mellan religion och förnuft, mellan himmel och jord. Detta är dess egentliga kännemärke, dess dunkla, men likväl otvifvelaktiga sträfvande. Den har, för detta ändamål, väckt förut slumrande eller förqväfda krafter. Andra magter regera nu i andens verld. Beherrskade oss fordom det nyktra förståndet, så är nu åter fantasien lössläppt, det lätta, rosenmantlade gudabarn med sina vingar skiftande i solen. I känslan af sin nyvunna frihet tittar han in öfverallt, äfven der, dit han egentligen icke hörer. Han gjuter sin varma andedrägt på tiden, och derföre hoppa tidens pulsar fortare och ojemnare än förr. Vi lefve under islossningen. Floden brusar våldsamt; men *det* är vårsolens skuld, som smälter och befriar. Man talar om tidens tecken i söder, man fruktar eller låtsar åtminstone frukta för jesuitism och påfvevälde, man spår oss idel mörker och barbari för framtiden. Jag älskar ej dessa nattväktarerop midt på dagen. Hvarifrån skulle då egentligen påfveväldet komma? Det är dödt, det har länge varit dödt, och i dess balsamerade mumie, som ännu står qvar, lefver ingen ande. Den döda väcker ingen, förr än han väckes till domen. De löjliga försöken att mana fram dess vålnad, om de

någorstädes ännu göras på allvar, böra väcka vår medömkan snarare än vårt bekymmer. Tiden har verkligen en gång för alla växt ifrån påfveväldet. De träd, man fäller i våra dagar, duga icke till religionsbål. Veden är för rå, och lågan tänder icke. Det är enfaldigt att icke kunna inse, att medeltiden, som man spår oss igen, var uppenbart en tid af en helt annan riktning, en helt annan historisk betydelse, än den närvarande. Det är enfaldigt att icke kunna inse, att hela det nuvarande Europas bildnings-system är alldeles den raka motsatsen af det hierarkiska. Hierarkien kan icke återkomma. De orsaker, som gjorde den nödvändig, gjorde den på sin tid äfven möjlig; men de finnas nu mera icke, de hafva ej funnits på länge. De tänkesätt, den förutsatte, äro långt för detta förträngda. Den är en kron-pretendent, hvilken, likasom den engelske pretendenten, gått i kloster. Den katolska kyrkan står ännu; men i sig sjelf bor det ju en helt annan ande uti henne. Af det gamla papistiska spöket har Europa äfven så litet att frukta, som insurgenterna i Amerika lära hafva att frukta af den afdöde helige Ignatius, hvilken en viss katolsk konung nyligen skall hafva utnämnt till sin fältmarskalk.

Man kan föreställa sig den närvarande tidens brytning under flera särskilda motsatser: den nya eller gamla skolan, idé eller begrepp, kristendom eller fritänkeri, fantasi eller förstånd; öfverallt, så vidt jag ser, visar sig en tilltagande öfvervigt på de förstnämndas sida. Låtom oss endast lyssna till tidens röster, så vidt de nämligen kunna höras i stormen. Yrka icke de fleste på andakt och den misskända kristendomen, ropa icke folken till Herran varmare än förr? Vika icke långsamt, men dock säkert, det fräcka tviflet och den grinande smädelsen? Böja icke jordens store och, hvad mera är, jordens snillen sina

stolta hufvuden för stjernan öfver Bethlehem? Utspridas icke med förunderlig hastighet de heliga skrifterna? Tala de icke snart alla jordens tungomål? Är icke, med ett ord, religionens ande mindre föraktad, mindre främmande, än den nyligen varit? I vetenskaperna herrska de symboliska åsigterna. Lösa de också icke den stora gåtan, hellre tänker jag mig dock naturen som ett lefvande djur, än som en död klump. I uppfostran återkommer man allt mer och mer till det goda gamla, då man härdade både kropp och sinne, och närde den unga anden med fast föda, och icke, såsom sedermera blef brukligt, med idel sötsaker. I konsten råda friare, mera omfattande grundsatser. Till och med bland oss hafva djupa, hjertgripande toner blifvit hörda bland det öfriga oljudet; och i andra land sitter redan den nya sångmön fullvuxen med sin eolsharpa, som spelas af himmelens vindar. Öfverallt framträder, ehuru stundom under groteska former, det andeliga, det allvarsamma, det betydningsfulla. Öfverallt sticker tiden handen i sin egen barm, och drager den renare, om ej alldeles obesmittad, derutur.

Så låtom oss icke döma tidens ande hårdare än han förtjenar. Låtom oss beifra hans utsväfningar, men derföre icke misskänna det goda, som ligger till grund derföre. Den nya tiden är ännu en yngling; och all ungdomskraft är vanligen litet öfversittare, den älskar det öfverdrifna och börjar gerna med att skaffa sig rum. Vi böre ej heller glömma, att den förra tidens ensidighet väckt och retat den närvarandes. Vi böre ej glömma, att det nya är kommet såsom en läkare, och att sjukdomen, som skulle botas, var farlig och djupt inrotad. Låtom oss derföre icke klandra läkaren, om han är sträng, om han skär djupt i tidens bröst; ty det är den kräftskada, som han måste bortskära. Vår tid är, likasom Luthers, en

orons, en kampens tid; men jag är för min del öfvertygad, att ur de kämpande elementernas strid skall en bättre, en skönare skapelse framgå; ty den ordnande anden sväfvar redan öfver djupet. Låt det brusa, låt det kasta sitt skum! Men ljuset skall ännu en gång skilja sig ifrån mörkret, och när allt är fulländadt, skall en förädlad mensklighet framgå: upprätt skall hon ställa sig midt i den nya skapelsen och kröna sig med stjernhvalfvet.

Den närvarande tiden har ändtligen äfven sin yttre märkvärdiga sida. Jag kan här fatta mig vida kortare; ty tidens syftning är här så gifven, den har framträdt och framträder dagligen under så bestämda former, att alldeles intet tvifvelsmål kan ega rum. Det går en mägtig ande genom våra dagars historia; en ädel gestalt, med svärd vid sidan och örnevingar på den strålande hjelmen. Jag känner honom rätt väl, frihetens höga genius, ty jag är svensk och jag har växt upp med honom. Det skrämmer mig icke, att det är blod i hans händer; ty jag vet hvilkas blod det är. Oförfärad vill jag se honom i de blixtrande ögonen; jag vill leka med hans svärd och trycka honom till mitt hjerta som en barndomsvän. I sig sjelf kan denna frihets-ande, i sitt närvarande skick, anses som en ättelägg af reformationen. All frihet är i sin grund densamma, i tanken eller i staten. Han är prest i den inre verlden, han är statsman eller hjelte i den yttre. Hvarhelst en förnuftig tankefrihet finnes, finnes derföre alltid en dylik borgerlig frihet, om icke i sanktionerade former, likväl alltid i verkligheten. Men hvarifrån daterar sig all förnuftig tankefrihet i Europa, om icke från Lutherska reformationen? Att den politiska reformen i våra dagar utgått från ett så kalladt katolskt land, bevisar ingenting häremot; ty det är just det vigtiga i Luthers reformation, att, efter den, intet katolskt land

funnits i den bemärkelse som före densamma. Man säger, att det är adertonde seklets upplysning, som gjort den stora politiska omhvälfningen; om så vore, så vore det utan tvifvel hennes bästa verk. Men grunden ligger djupare, hvilket ibland annat äfven Englands historia bevisar. Sådan, som denna frihetsande redan länge uppenbarat sig i Europa, förtränges han numera icke, hvarken med våld eller list, hvarken med sofismer eller besvärjningar. Obekymrad går han sin lugna gång och nedsparkar det förmultnade och lägger hörnstenar till sina tempel. Det är här ingalunda frågan om en uppbrusande pöbel-yra, som kastar tronens spillror ibland altarets och firar sina ursinniga högtider på statens och ordningens ruiner. Det är icke frågan om frihetens missbruk, utan om dess bruk. Det är frågan om folkens eviga rätt, sådan som förnuftet lär den, det är frågan om staternas djupaste och väsentligaste grundvalar. Låtom oss se oss omkring utan väld och fördom! Hvad är det som folken fordra i norr och i söder? De fordra endast hvad statens natur sjelfmant kräfver, så vida den skall vara en bildningsanstalt för menskligheten, och icke en negerplantage med millioner slafvar och en enda herre med sina underfogdar. De fordra att sjelfva få stifta de lagar, de skola lyda, att sjelfva få bestämma de bördor, de skola draga. De fordra ansvar äfven å de herrskandes sida. De fordra yttranderätten så fri och oförkränkt, som ordningen och landets säkerhet kunna medgifva, emedan den är frihetens andedrägt, emedan hvar och en, som onödigtvis inskränker den, skär tungan utur statens mun, och förråder, att han, lik Orientens tyranner, vill betjenas endast af stumma slafvar. De fordra att man icke skall gäcka dem med ett tanklöst hjernspöke om rättigheter ärfda inom en enda slägt, som aldrig skulle kunna förverkas, hvarken genom miss-

bruk eller oskicklighet. De fordra ett liberalare förhållande ständen emellan, personlig säkerhet och helgden af rättigheter, som naturen skänkt hvarje mensklig varelse. De fordra, med ett ord, ingenting annat än hvad vi i vårt fädernesland ege och med få mellanskof egt sedan Odens tider. Det är icke välbetänkt, om någon nekar dem hvad de sålunda fordra; ty, sannerligen, de skola förr eller senare taga det sjelfva. Man gläder sig att revolutionen är slutad och den gamla ordningen ändtligen återställd. Men man bedrar sig; ty revolutionen är ingalunda slutad. Endast hennes yrsel är slutad: hon har sofvit ruset af sig och med full sansning och lugna blickar går hon ännu fram genom historien. Det är ett fåfängt försök att vilja tränga henne tillbaka, eller återföra det gamla systemet under sina förra lagliga former. Det gamla återkommer egentligen aldrig i historien, och allraminst det, hvaremot tidens ande så uppenbart förklarat sig. Vi hafve ett stort, ett talande exempel för oss. Föll icke nyligen den väldige mannen, som ärft alla revolutionens krafter och lade dem till sin egen jättestyrka? Men hvarföre föll han? Ingalunda genom tillfälliga förseelser, ännu mindre genom sina motståndares öfverlägsenhet. Utan han föll derföre att han föraktade menskligheten sträfvande; han föll emedan despotismen är alla dylika själars uniform; han föll emedan han brottades med tidens ande, som var starkare än han. Små sinnen smäda den väldige i hans fall; men hvad han med sin jättekraft ej genomdref, sannerligen, de andra genomdrifva det mindre. Och genomdrefves det också verkligen till en tid i vår verldsdel: vore det sant, hvad så mången påstår, att dagen grånar för det gamla Europa; långt i vester, bakom hafvet, der solen går ner för oss, der går hon upp för en lyckligare verld. Dit har Europa redan skickat många

af sina bästa förhoppningar, dit skall menskligheten rädda sina husgudar, likasom Eneas räddade sina ur det fallande Ilium.

Frihetens, äfven den borgerliga frihetens, sak är intet främmande ämne för dagens högtidlighet. Lagbunden frihet, under hvad gestalt som helst, är vår trosförvandt. Den är en född lutheran, likasom vi.

Så låtom oss då utan klenmodig fruktan segla utmed tidens ström. Strömmen har nu sitt vårflöde, men likväl förer den icke blott gyttja, utan äfven guldsand. Snart skall han sjunka inom grönskande bräddar. På dess lugnade yta skola lyckligare slägten framvagga, och i dess klarnade spegel skall himlen se sig med alla sina stjernor.

Gladare alltså, förhoppningsfullare, än den förvirrade tidens första anblick tyckes medgifva, återkallar jag i dag ditt minne, ädle Martin Luther! Ditt verk är icke förloradt. Det, hvarför du kämpade hela ditt stormiga lif igenom, det som i dina bästa och ljusaste stunder stod klart och lefvande för din själ, det var ingen dröm, ingen menniskodikt, utan det var det eviga sanna, det eviga rätta. Ditt verk är icke förloradt. Under skiftande former lefver det ännu midt ibland oss: det skall lefva så länge ett menskligt hjerta klappar för Guds och menskligheten ära. Lycksalig prisar jag dig derföre, du man med det stora sinnet, du eldstod i öknen, du åska från Sinai! Ty för en själ som din skulle det förstöra himmelens glädje, om du visste, att du lefvat förgäfves Kämpade också stundom tvenne motsatta verldar i ditt bröst; hade ett och annat i ditt lif kunnat vara annorlunda, vara mildare, lugnare, jemnare: historien, som dömer dig, ser på det hela, och hon skattar dig som *ditt* tidehvarfs, kanske som alla tidehvarfs störste och kraftfullaste man. Såsom du, hafva blott få verkat på sin egen tid och på de efterföl-

jande; ingen enda har gjort det med så ringa medel som du, eller emot så fruktade motståndare. *"Din Gud var dig en väldig borg"*, och du har visat hvad en enda man förmår emot en verld, när hans hufvud är klart, hans vilja är fast och hans hjerta förtröstar på den evige. Lik en solblomma vände du alltjemt ditt öga efter ljuset. Fröjda dig derföre nu på din sol! Gläd dig, du djerfve seglare, ty din upptäcktsresa är slutad, och du har visat oss vägen till de saligas öar.

Inträdestal i Svenska Akademien.

den 22 Juni 1819.

MINE HERRAR!

Från den aflägsna bygd, der eder godhet uppsökt mig, inträder jag med förlägenhet i den lysande samling, som jag i dag skådar för första gången i min lefnad. Ty icke utan hemlig fruktan intar någon en plats som denna; icke utan förvirring finner man sig uppflyttad ur skuggan till höjderna, der sången och staten samlat sina ypperste. Hvilka minnen omgifva mig här! Står jag icke här midt i en stor konungs stiftelse, i ett samfund, som med rätta bär nationens namn, emedan nationen åt detsamma anförtrott vården af sina dyrbaraste skatter, af hvad som utgör dess innersta lif, den egentliga blomman af dess väsende? Framträda icke på afstånd de konungsliga skuggorna, stiftarens egen och de hjeltars,

hvilkas ära han ville upplifva? Och hjeltarne i diktens och tankens verld, sångens och vältalighetens högtidsnamn i Norden, ha de icke till större delen personligen tillhört er; vistas ej ännu deras andar omkring eder? Med vördnad böjer jag mitt hufvud inför de höga gestalterna, och med billig glömska förgäter jag mig sjelf i deras åskådande. Den som i ett sådant ögonblick icke kände sig mera förödmjukad än hedrad, den som vid åtanken på de store bortgångne ännu kunde hysa en känsla af fåfänga; — sannerligen, han hade redan derigenom förverkat sin ära, och lagren, om han bure den, borde förvissna på hans egenkära hufvud.

Det har varit tider, då det val, som i dag tillåter mig att tala inför eder, icke skulle ha varit möjligt; skönare, rikare, ädlare tider. Huru mycket äro de ej nu förändrade, hvilka förluster räknar ej svenska sången och ert samfund! Svårare och svårare blir med hvarje gång ersättningen, och man nödgas att fylla bristerna med hvad dagen gifver. Af alla detta samfunds först nämnde ledamöter är nu mera blott *en* öfrig, ett sörjande vittne af skönare dagar, den enda återstående pelaren af grundresningen till detta tempel. Men omkring den pelaren bygga vi andre våra hyddor. Till den mannen sluter sig med tillförsigt det uppträdande slägtet och lyssnar med rörelse till den gamles röst, som förtäljer om bättre tider och likväl dömer mildt om de närvarande. Med rätta begråter han de store döde; men äfven för oss har han råd och deltagande. Lik Nestor i Iliaden, lefde han fordom med ett bättre slägte, men det närvarande ledes af hans vishet. Det gifves icke på länge någon nykomling i sångens verld, den han icke med faderlig ömhet omfattat; det gifves ingen, som ej tackar honom för några af sitt lifs skönaste stunder. Och om, vid ett tillfälle som detta, jem-

förelsen både med det förflutna och det närvarande icke nödvändigt nedsloge mitt sinne, så skulle min stolthet vara den, att han ibland hopen icke en gång öfversett mig, och att min enskilda tacksamhet här kan förena sin röst med den allmänna, som fäderneslandet och svenska vitterheten egnar honom.

Men det är icke om mina enskilda förbindelser, utan öfver ett vida vigtigare ämne, som jag i dag skall tala. Jag är hitkallad för att fira minnet af en skald, hvars milda stämma i snart fyratio år beherrskat hvarje känsligt hjerta i Norden. I vänten icke af mig, att jag skulle uttömma hela rikedomen af ett sådant ämne. Det fordras en vida starkare hand än min, för att hålla vågskålen, hvari menskligheten väger sina härlige. Endast på afstånd har jag känt den berömde mannen; och, långt ifrån hans höjder, har jag blott kunnat uppfatta de allmännaste dragen af hans lefnad. Äfven gränserna af ett tal tillåta ej den utförlighet, som här kunde anses nödvändig; och icke en målning, endast en skuggbild kan jag bjuda er af *Skördarnas* store sångare.

Grefve Johan Gabriel Oxenstjerna härstammade från en slägt, hvars namn sjelfmant väcker minnet af fäderneslandets ärofullaste dagar. Jag skall ej uppehålla mig vid den gamla frågan om bördens företräden, hvarom, i politiskt hänseende, så mycket blifvit sagdt och ännu kunde sägas. De äro tillfälliga, men icke mera tillfälliga än snillet och skönheten, dem dock ingen nekar sin hyllning. Jag anmärker endast den poetiska sidan deraf. Börden är för den enskilde, hvad fäderneslandet med sina minnen är för ett helt folk; det är egentligen ett poetiskt intresse, som fäster oss dervid. Ty det förflutna förekommer oss

alltid som ett skönare, ett förklaradt närvarande. Förfädrens himmel hänger full af lyror. De tala ej, utan de sjunga ur molnen. Det måtte dock vara skönt, att som ättling lyssna till de beslägtade rösterna, och från barndomen kunna sammanknyta sitt väsende med hvad fäderneslandet haft högst och ädlast. Grefve Oxenstjernas far var en allmänt aktad och vördnadsvärd man; men sitt snille tyckes han egentligen ha ärft efter sin mor, en född Gyllenborg, och syster till den berömde skalden. I sin ungdom hade han till ledare den bekante Bergklint, en man redan i sig sjelf märkvärdig i vår vitterhet, men likväl tilläfventyrs, liksom Chiron hos de gamle, mera berömd genom sin store fosterson. Sin mesta tid tillbragte den unge grefve Oxenstjerna i Gyllenborgs hus, hvilken älskade honom som en son; och härifrån, snarare än från blotta slägtskapen härrörde den innerliga tillgifvenhet och förtroende, som förenade de begge skalderna hela deras lefnad igenom.

Oxenstjerna i Gyllenborgs hus, uppväxande under hans ögon, och förelyst af hans efterdöme! Det är den unge Orfé i skola hos skaldefadren Linus. Till lifvande och utvecklande af grefve Oxenstjernas skaldegåfva må Gyllenborg kraftigt ha medverkat; men på lynnet och riktningen deraf synes han alldeles icke haft något inflytande. Ty olika delar sångmön sina gåfvor. När den ene helst uppfattar naturen i sina gladaste och mildaste förhållanden, och förlustar sig i solskenet, och leker med blommorna, och andas med vestanflägten; då blickar den andre med manlig betänksamhet helst ner i de dolda djupen; och kraftigare, men också hårdare framgår han, en vinterklädd genius med nordstjernan på sitt hufvud. Jag dömer icke emellan de begge skalderna; jag antyder endast deras skiljaktighet.

Vid Upsala akademi emottogs grefve Oxenstjerna i den berömde Ihres hus, med hvilken han på mödernet var beslägtad. Det var äfven under Ihres inseende, som han första gången offentligen framträdde. Vid ett af de tillfällen, då drottning Lovisa Ulrika, tillika med då varande kronprinsen Gustaf, besökte lärosätet, önskade hon att vara vittne till en af dessa akademiska talöfningar, dem forntiden värderade mera än den närvarande. Ett ämne uppgafs för tillfället, och grefve Oxenstjerna utsågs till dess försvarare. Tvisten fördes på svenska; och ehuru alldeles oberedd, försvarade sig den sjuttonårige talaren med en lätthet och fyndighet, som intog alla, men tillika med en blygsamhet, som är öfverlägsna naturgåfvors vanligaste kännemärke. Prins Gustaf förklarade honom offentligen sin tillfredsställelse, med tillägg att han beklagade det den unge Oxenstjerna ej hette Axel, liksom den store statsmannen. Hela denna händelse må synas obetydlig; men den tyckes ha gifvit första anledningen till den uppmärksamhet Gustaf III fästade vid grefve Oxenstjerna, och grundlagt ett förhållande, som på hela den senares lefnad var af det största inflytande.

Emellertid hade grefve Oxenstjerna uppnått den ålder, då staten vanligtvis fordrar medborgarens tjenst och utkräfver ersättning för den uppfostran han emottagit. Det var utan tvifvel mera sina stora förfäders efterdöme, än sin egen böjelse, han följde, då han från sin ungdom egnade sig åt diplomatiken. Åtminstone beklagar han sig ofta öfver sin vedervilja mot chifferns öfvermagter, som han kallade dem, hvilkas mörka min äfven måtte ha varit afskräckande för den unge och liflige Apollosonen. Han tillbragte emellertid flera år vid svenska beskickningen i Österrike, missnöjd med sin belägenhet för det närvarande, och, i sakernas då varande ställning, utan hopp om

någon förbättring för framtiden. Men efter Gustaf III:s anträde till regeringen och den kort derpå följande förändringen, började en ny tidpunkt, icke blott i grefve Oxenstjernas lefnad, utan äfven för hela nationen.

Det hör icke hit att pröfva de mycket olika omdömen, som i senare tider blifvit yttrade öfver Gustaf III:s inflytande, icke blott på svenska vitterheten, utan äfven i allmänhet på hela nationens lynne och tänkesätt. Man kan, efter olika åsigter, anse det för lyckligt eller olyckligt; men deri måste dock alla instämma, att den man, som på detta sätt verkade på folket, måtte ha varit en af de sällsyntaste och rikast begåfvade som häfderna känna. Ty icke småningom, utan på en gång flög hans ande som en elektrisk stöt genom den domnade nationen. Som en vår trädde han in i svenska historien; och plötsligen stodo alla nationens krafter på en gång i blomma, och lifvet utgöt sig, och sången vaknade rundt omkring honom. Han öfvade öfver folkets sinnen ett välde, som icke hade någon skugga af fruktan, utan blott och bart grundades på känslan af hans personliga öfverlägsenhet; ett välde, som jag ville kalla snillets teokrati, och som är det mildaste, det minst förödmjukande af alla. Utom Carl XII har aldrig någon svensk konung så, som han, lefvat i folkets hjertan. Och likväl var det icke genom krigiska dygder (faran utvecklar hastigt alla slumrande krafter), utan genom sitt fredliga snille, som han verkade så förunderligt. Men orsaken härtill var visserligen icke endast vidden af hans snille, den blott få kunde uppskatta, utan äfven och ännu mera den egna arten deraf, den alla fattade. Han hade nemligen i sitt väsende icke blott något stort, utan tillika något ridderligt; den höga hjeltekraften visade sig hos honom icke med sköld och svärd, utan i behagens

lättaste drägt. Han var en stor romantisk hjeltedikt med sina äfventyr och förtrollningar, men tillika med hjertats ömmaste utgjutelser och med glädjens yppigaste lekar. Derföre verkade han också romantiskt på allt hvad som omgaf honom, derföre bildade sig hela nationen, eller sökte åtminstone att bilda sig, efter honom, utan att sjelf veta derom. Hans inflytande var som luftstreckets, hans tidehvarf var, om jag så får säga, svenska snillets torneringstider. Men vid blott lek stadnade det ingalunda, åtminstone hos honom sjelf. Hans själ var för stor för en lek utan allvar; han älskade den menskliga storhetens yttre tecken och ville att den skulle synas. Men man gör honom orätt, då man häraf sluter att han blott ville föreställa hvad han egentligen saknade. Den som endast *spelar* en stor man, sannerligen, hans roll är blott för en teaterqväll. Icke så djupt, icke så varaktigt som denne förunderlige man, griper han in i nationens och tidehvarfvets hjerta. De skenbara motsägelserna i Gustaf III:s lefnad bevisa dock tydligen för en hvar, som vill inse det, att det icke var någon tomhet, som han utsmyckade, utan att hans inre väsende var äfven så rikt som dess yttre var mångfärgadt och skiftande; och samme man, som med ifrig beställsamhet anordnade en fest inom sitt hof, utsatte med köld sitt lif på slagfältet och hemlade personligen den blodiga segern på Svensksunds vågor. Hans stora själ hade rum icke blott för hjeltens och statsmannens planer, utan äfven derjemte för konstens behag och för lifvets glädje. Han var en Herkulsklubba, omvirad med löf och rosor, han var som demanten, den fastaste af alla ädelstenar, men tillika den hvars yta spelar med de skönaste och rikaste färger. Jag vädjar till eder, M. H., till dem ibland eder, hvilka, så väl i de lugna som stormiga skiftena af hans lefnad, närmast nalkades hans

hjerta, — jag vädjar till eder att afgöra, huruvida någonsin tadlet gjutit sin galla öfver en större, en rikare själ. Jag lemnar åt eder att bevittna, hur han vedergälde sitt folks kärlek, hur han öfver allt på jorden älskade det svenska namnet, hur han lefde för dess ära och dog — till dess förnedring. Jag lemnar åt eder att afgöra, huruvida det lof, som min beundran i dag egnar honom, bör tillskrifvas endast en ledamot af Svenska Akademien, och icke snarare medborgaren af det svenska folk, hvars kärlek, hvars föresyn, hvars stolthet han var.

Grefve Oxenstjerna fattades som hvar och en annan af den store monarkens snille. Äfven hans åsigter i vitterheten, och hans enskilda tycken voro ej utan inflytande på den unge skalden. Men derjemte fästade han sig vid sin kunglige välgörare med en innerlighet, en hängifvenhet, som blott ett ömt och ädelt hjerta kan fatta. Han såg i honom ett slags högre väsende, som han väl vördade. men derjemte älskade med förtjusning. Allt ifrån början hörde han till dess förtroliga krets, utan tvifvel den snillrikaste umgängeskrets som någonsin funnits i Norden, och der alldeles ingen annan rang gälde än snillets. Grefve Oxenstjerna fästades nu för alltid vid hofvet, der han icke blott af regenten, utan äfven af alla andra var älskad för sin fromhet och sitt milda lynne, beundrad för sin flödande qvickhet och nästan oumbärlig genom sin skaldegåfva. Denna senare anlitades också ofta, kanske oftare än eftervärlden skulle ha önskat. Emellertid finna vi honom äfven under denna tid i statens högsta embeten. Han upphöjdes till Svea rikes råd, efterträdde den berömde Creutz som kansli-president, åtföljde, såsom chef för utrikes ärendena, konungen i första finska fälttåget, innehade sedermera en plats i den under kriget till-

förordnade regeringen, och utnämndes slutligen kort före konungens död till riksmarskalk.

Men med Gustaf III:s död var också solen försvunnen ur grefve Oxenstjernas lefnad. Hans embete qvarhöll honom väl ännu för en längre tid vid hofvet, men han igenkände der ej mera sin ungdoms gudamagter. Äfven embetsbanan öfvergaf han, och endast som ordens-kansler fortfor han att bekläda ett offentligt kall. Han drog sig allt mer och mer tillbaka i det enskilda lifvets lugn. Ack! vi veta alle, huru väl ändå bekymret hittade vägen till hans ensliga boning. I de senare åren, i synnerhet efter förlusten af en älskad maka, lefde han i afsöndrad indragenhet, endast med sina minnen och sin lyra.

Jag hoppas att icke inför er, M. H., behöfva någon ursäkt för det ofullständiga i denna öfversigt af grefve Oxenstjernas öden och politiska lefnad. Ty hvarföre skulle vi ej erkänna det? Det är icke riksmarskalken, utan skalden Oxenstjerna, hvars namn går till odödligheten. Det var icke hans purpur, utan hans lyra, som utmärkte honom ibland er och inför nationen. En stor författare, i synnerhet en skald, borde aldrig betraktas annorlunda än som en ande. Han är icke en *talande*, men endast en *röst*. Hans snille, det är han sjelf; hvad han verkar och bildar, det är hans lefvernesbeskrifning. — Alltså, hvad skönt han diktat, hvad hans sånger äro — detta är för efterverlden Oxenstjerna. Jag förekommer icke hennes dom. Endast det enskilda uttryck, grefve Oxenstjernas dikter gjort på mig personligen, vill jag här uttala, med den oskrymtade vördnad, jag är skyldig en stor man, men också med den öppna frimodighet, hvarförutan jag skulle rodna att träda fram inför hans ära.

Dagens stunder af Oxenstjerna äro, efter den vanliga indelningen, ett beskrifvande poem. Jag vet väl hvad man i allmänhet plär invända emot dylika indelningar. De räcka sällan till för snillets skapelser, och vanligtvis förhåller sig poetiken till poesien som naturfilosofien till skapelsen, eller som de döda bokstäfverna till det lefvande ordet. Beskrifvande kan dessutom hvarje poem vara, så vida man härmed, som vanligt, förstår en målning af den yttre naturen; och det gifves i sanning ingen poetisk form, för hvilken en sådan beskrifning är eller kan vara främmande. Men det är dock i sig sjelf något helt annat, om man till exempel i en hjeltedikt skildrar den yttre liflösa naturen såsom lokal för handlingen, eller om man gör sjelfva denna lokal till diktens hufvudämne. I förra fallet är naturmålningen en blott bisak, anbragt, liksom grunden på en historisk tafla, för de handlande personernas skull; i det senare är den, liksom i ett landskapsstycke, det hvarvid uppmärksamheten egentligen fästes. Man kan i förra fallet beundra målningens lif och sanning, men endast liksom i förbigående och under det man bortryckes af handlingens fart; i senare händelsen åter tvingas man att stadna inför den hvilande naturens bild, och betraktar vanligtvis de menskliga gestalterna, som här och der framskymta på taflan, endast som figuranter.

Denna den beskrifvande poesiens öfverensstämmelse med landskapsmålningen har redan länge varit insedd. Begge sysselsätta de sig med den så kallade döda naturen; begge tyckas de härigenom böra umbära de förmåner som framställningen af lif och rörelse måste ge åt hvarje konstverk; begge voro de, churu af andra orsaker, vårdslösade af de gamle, hvilka ej behandlade dem som sjelfständiga konstarter. Derföre utmönstras de begge från den egentliga konstens område af flera, hvilka på sin höjd

förklara dem för genialiska misstag. Och under det man bevisar detta, doppar Fahlcrantz sin pensel i aftonrodnaden och sammandrager hela nordiska naturen på ett blad, och Oxenstjerna diktar *Skördarna* och *Dagens stunder*. I sanning, om detta är ett misstag, så har väl konsten aldrig skönare misstagit sig.

Men hvarföre skulle det vara ett misstag? Att den lefvande naturen, och i synnerhet den menskliga, utgör konstens högsta föremål är onekligt. För mensklig konst är naturligtvis menniskan sjelf det högsta, nemligen mennisko-gestalten för den bildande konstnären, och menniskans inre natur för skalden. Den döda naturen deremot är visserligen ej något ämne för konsten, så vida hon nemligen äfven under konstnärens händer fortfar att vara *död*. Men deri ligger just konstens hemlighet, att hon väcker den döda, och gjuter lif i den stelnade massan. För konstnären gifves egentligen ingen död natur. Hon är ej död, utan hon sofver. Lik den förtrollade prinsessan i fé-sagorna, slumrar hon i skogarnas djup, till dess befriaren kommer med sin talisman och löser förtrollningen. Under lätta täcken sofver en själ i materien. Materien är sjelf för konstnären ingenting annat än den fängslade andan. Derföre är för honom den yttre naturen blott en stor allegori öfver den inre, sinneverlden en urgammal hieroglyf öfver menskligheten. Icke hvad föremålet är, utan hvad det betyder, visar oss konsten; det är icke tingens kropp, utan deras själ, som hon målar. Just i förmågan att se och framställa denna själ, detta inre lif hos tingen, består landskapsmålarens och den beskrifvande skaldens konst. Hon är en fysiognomik öfver naturen, som fattar och uttyder de stumma dragen. Endast på detta sätt bringas den yttre verlden i ett poetiskt förhållande till den inre, till menniskan; i stora symboler uttrycker naturen mensk-

liga känslor, menskliga idéer, och till en anderöst ur djupet förvandlas den döda bokstafven på dess yta.

Att grefve Oxenstjerna sjelf betraktat sin dikt på detta sätt, det bevisar, utom dikten sjelf, äfven hans yttrande i det korta företalet. Det heter der: "att hans afsigt ingalunda varit att inskränka sig till blotta beskrifningar, utan att teckna naturens förändringar i de synpunkter, under hvilka de, som afbilder af vår egen ombytlighet, röja sig för den betraktande, och tala till hjertat likasom till ögat." För en sådan afsigt var också ämnet af *Dagens stunder* ett lyckligt val. Ty väl är dagen med sina omvexlingar en träffande bild af hela det menskliga lifvet. Från den första späda morgonlysningen ända till skymningen, till tystnaden och natten, som med de eviga stjernorna blickar ner öfver grafven, gifves det i sanning ingen af dagens tider, som icke förebildar menniskans särskilda åldrar och omvexlingar; och öfver det förgängliga lifvets text predikar hvarje qväll den bergade solen. Det är också, i min tanke, denna stora natur-allegori, som utgör den egentliga, sammanhållande lifsprincipen i *Dagens stunder*. Borttar man, eller, hvad som är det samma, öfverser man den, så återstår ingenting annat än en mängd af spridda taflor, präktiga utan tvifvel, men likväl utan någon enhet och sammanhang; och hela den härliga dikten ramlar tillhopa och fyller läsarens inbillning med idel fragmenter.

Min mening med det nu anförda är ingalunda att förklara *Dagens stunder* för ett allegoriskt poem, i den bemärkelse man vanligen tar ordet. Man behöfver icke der söka någon särskild andemening för hvarje vers, hvarje målning, som vanligtvis har sitt eget sjelfständiga lif. Icke i de enskilda delarna, utan i idén af det hela ligger det allegoriska. Sällan antydt, men alltid närvarande, går det obemärkt, liksom jordens axel genom jorden, hela dikten igenom och samman-

håller det hela. Och häraf förklarar jag mig den egna känsla af harmonisk fulländning, af sluten fullständighet, hvarigenom en hvar, efter läsningen deraf, tycker sig stå, icke vid *dagens*, utan vid dagarnas ända, och tror sig ha sett en målning, icke af dygnet, utan af det menskliga lifvet.

Det är en gammal sägen inom konstläran, att konsten endast är en efterbildning af naturen. Detta är också utan tvifvel riktigt, så vida man dermed förstår naturen i sin idé, icke i verkligheten. Ty hvarken målarens eller skaldens konst är ett blott inventarium öfver naturen; hon afskrifver ej verkligheten, utan hon förädlar den; hon är till sitt innersta väsende en realiserad optimism, ett förklaradt verldssystem, en transfiguration af menskligheten och naturen. Deföre igenkänner man i hvarje äkta konstverk väl föremålet sjelf, men föremålet sedt i en egen högre dager, sålunda som det afspeglat sig i konstnärens själ. Häraf kommer det, att ett individuelt tycke af konstnären sjelf alltid åtföljer hans framställning äfven af det bekantaste föremål. Lik konungar präglar han intet annat mynt än det, som bär hans egen bild. Sålunda hade äfven grefve Oxenstjerna ett eget sätt att betrakta den nordiska naturen. Det undföll honom ingen af dess egenheter; men de framskymta i hans målning, om jag så får uttrycka mig, liksom genom ett silfverskir. Det är väl den svenska landtbygden, det är väl Vingåkers fräjdade trakter, med sina sjöar och lunder, som man igenkänner; men morgonrodnaden hvilar alltjemt öfver den förklarade nejden, der ligger ett rosenskimmer öfver det hela, som påminner om en sydligare himmel; det är som gräset vore friskare, luften varmare och himlen mera blå. Man tror sig vara, icke i det kulna Norden, utan i ett nationaliseradt Eldorado, fullt af glans och härlighet. Med denna yppiga färgglans förenade också grefve Oxenstjerna vanligtvis en deremot svarande stat

i diktionen; och härigenom sker det, att hans målningar, oaktadt deras enkla och landtliga ämne, äro till större delen verkliga praktstycken. Jag påminner bland flera endast om målningen af morgonvindarne i första, af solnedgången i den tredje, och nästan hela den fjerde sången i *Dagens stunder.*

Men det är i sanning icke blott till inbillningen denna härliga dikt talar; hon talar äfven och ännu mer till hjertat. Jag menar härmed ej blott sådana ställen, der skalden genom sjelfva sitt ämne omedelbarligen vänder sig till känslan och går rakt på vårt hjerta, som t. ex. i den rörande episoden om Stenbocks död, den väl svårligen någon läser utan det ömmaste deltagande och stilla tårar. Utan jag menar härmed den innerliga kärleken, den rörande längtan till landsbygden, till naturens stilla enfald, som röjer sig i hvarje rad, och i alla skaldens målningar gjuter en egen värma, en egen kraft att röra. Grefve Oxenstjerna älskade i naturen icke blott dess yttre skönhet, utan äfven, om jag så får uttrycka mig, sjelfva dess hjerta, dess höga lugn, dess medvetslösa oskuld, hela dess stora, dolda, blott för skalden märkbara lif. Han betraktade henne icke blott med en älskares ögon, utan äfven och snarare som jag föreställer mig att en länge frånvarande son skulle betrakta en älskad mor, den han sörjer att hafva öfvergifvit. Och häraf kommer i alla hans framställningar den milda, till hälften elegiska ton, som så lätt finner ett återsvar i hvarje känsligt hjerta. Häraf kommer det egna rörande behaget af dessa naturmålningar, hvilka icke blott fägna ögat med sin prakt, utan äfven hos åskådaren väcka en stilla längtan, en öfvertygelse att han befinner sig på en afväg, just derigenom att han aflägsnat sig ifrån eller glömt deras föremål.

Denna grundton, som går genom framställningen i det hela, hindrar dock ingalunda att hvarje särskild sång, efter sitt särskilda innehåll, eger ett eget skap-

lynne. Huru frisk och ungdomlig är icke hela den första sången! Huru munter framdansar icke der den unga solen, huru lätt spelar ej blodet i det nyvaknade lifvets ådror! Det är som morgondaggen ännu låge qvar öfver den skimrande taflan, det är som morgonvindarna blåste hela den härliga sången igenom. Andra sången deremot, som väl också i poetiskt afseende är den svagaste af alla, har en tyngre och trögare gång. Det är liksom skalden sjelf skulle ha lidit af middagshettan och qvalmet, som han målar. Deremot, hvilket obeskrifligt behag, hvilket stilla vemod hvilar icke öfver hela tredje sången! Dessa ömma klagande toner har skalden lärt af den näktergal, han besjunger, dessa döende och dock lifliga färger sprider endast den nedgående solen öfver ett mensklig sinne. Som en ängels hviskning ur aftonrodnaden har alltid denna sång förefallit mig. Det är en stor elegi öfver den döende naturen, eller rättare, det är en serenad utanför den slumrande jordens fönster, det är en lång suck öfver det förslocknande lifvet. Och likväl är det ej denna, utan den sista sången, åt hvilken jag ville ge priset ibland alla; ty äfven i dikten är *natten* dagens krona. Hvilken tafla, som omfattar himmel och jord, huru mörk och dock hur präktig, huru lätta och genomskinliga alla dessa gestalter! I början den hulda sömnen, som vaggar jorden till ro, och de fladdrande drömmarna; midtuti det präktiga månskensstycket, och vid slutet grafvarna, hvarur djupa, klagande röster uppstiga. Dessa dystra, högtidliga ljud tillhöra blott andestunden. Det är som man hörde på afstånd brusningen af underjordens floder eller slagen af den förbiflygande dödsängelns vingar.

Hvad som här blifvit anfördt om *Dagens stunder*, gäller äfven i allmänhet om *Skördarna*, endast i en större skala. Denna senare dikt förhåller sig till den förra ungefär som sommaren till en sommardag. Ty en lärodikt äro *Skördarna* ingalunda, åtminstone ej i den bemärkelse man vanligen tar ordet. I hvarje lärodikt, ehuru i öfrigt olika till uppställning och utförande, ligger dock alltid ett system af allmänna grundsatser och sanningar till grund för hela den poetiska kompositionen; och skaldens problem är i detta fall väsentligen, att med poetisk frihet sammanbinda och framställa dem. I detta afseende äro Virgilii Georgica ett med rätta beundradt mästerverk. Men i *Skördarna* förekommer det didaktiska blott tillfälligtvis och episodiskt; och der föreskriften mera bestämdt framträder, såsom i åttonde sången, den jag ville kalla en poetik öfver den yttre naturen, har hon äfven en helt annan afsigt än den man vanligtvis tillägger lärodikten. Jag skulle ej hafva nämnt denna omständighet, som i sig sjelf kan vara likgiltig, om jag icke med förundran hört mången som envisades, att i *Skördarna* se en svensk Georgik, och således från början betraktade dikten ur en alldeles förvänd synpunkt.

Alltså, icke en lärodikt äro *Skördarna*, och böra ej som en sådan bedömas. Men väl äro de en stor, outsägligt rik landskapsmålning, hvars innehåll är den svenska naturen, hvars ram är den nordiska himlen. Vill man nödvändigt benämna dem med ett kändt namn, skulle jag helst vilja kalla dem en stor beskrifvande idyll. Idylliska äro deruti icke blott enskilda drag och målningar, utan äfven sjelfva hufvudinnehållet och grundtonen i hela framställningen. Ty idylliskt är allt det som påminner om den önskan, som slumrar i djupet af hvarje oförderfvadt hjerta, att en gång från kulturens och förkonstlingens plågor återvända till ett enklare och naturligare tillstånd. Det är det förlorade

paradiset som menniskan söker, och skalden förlägger det vanligtvis på landsbygden, der menskligheten ännu i hans ögon leker som barn vid naturens barm; ty landet är konstens, liksom barndomen är lifvets, idyll. Genom en lätt förklarlig förvillelse förkläder menniskan sina önskningar till dunkla minnen; och det finnes ingen som under lifvets plågor ej någon gång framsuckat de sköna orden:

Jag, äfven jag, var i Arkadien född —

ord, hvilka utgöra, om jag så får uttrycka mig, liksom inskriften öfver det menskliga hjertat. Häraf kommer väl också den förunderliga magt, som hvarje lyckad naturmålning har öfver känsliga sinnen. Det är som man deri igenkände en länge saknad hembygd; som voro de enkla gestalterna idel ungdomsvänner; alla våra barndomsminnen uppstå dervid liksom personligen, och räcka oss sina små händer, och se på oss med de klara, oskyldiga ögonen. Jag underställer hvar och en, som med uppmärksamhet läst *Skördarna,* om icke just detta är det intryck de qvarlemna i det hela, och om det icke förekommer en hvar som såge han fridens och oskuldens änglar alltjemt framskymta mellan den höga säden.

Skördarna äro en stor poetisk komposition, men likväl i det hela sammansatt af skilda och liksom lösa taflor. Det är ingen egentlig handling, som sammanbinder dem; ty den fortgående skörden kan ej anses som en sådan, då skördemannen endast som ett kollektift begrepp framställes. Desto mera berömvärd är den konst, hvarmed skalden förstått att förena de särskilda delarna, och det inre sammanhang, som med en skenbar nödvändighet sammanknyter det hela, ifrån höbergningen i första sången ända till de landtliga bröllopen i den sista. Det är än en poetisk betraktelse, härledd ur hufvudämnet och oförmärkt förande dit tillbaka; än

en känsla omedelbarligen väckt af det beskrifna föremålet och som med en naturlig öfvergång förlorar sig i ett nytt; än en berättelse framvuxen ur ämnet, liksom grenen ur sin stam, och öfverhöljd med diktens rikaste frukter. Ingenstädes märker man en lucka, ingenstädes förekommer det som dessa taflor någonsin varit åtskilda. Som en stor blomsterkrans ligger det hela framför oss; men tråden, som sammanhåller den, är bortgömd under de skiftande bladen.

Det bör emellertid icke nekas, att denna enhet är mera skenbar än verklig. Den ligger, som den i dikter af denna art måste, egentligen i skaldens egna känsla, i hans uppfattande och behandling af ämnet, den är, med ett ord, lyrisk. Det har lyckats honom att undangömma det fragmentariska i sitt ämne; att helt och hållet upphäfva det, var omöjligt. En naturlig följd härutaf är det, att i *Skördarna* de särskilda skönheterna mera än annorstädes utgöra det helas. Det slags kritik, som i hvarje konstverk endast ropar på det hela och öfverser eller föraktar all enskild förträfflighet, förekommer mig äfven så ensidig och följaktligen äfven så falsk som den, hvilken alltjemt hänger vid det enskilda, ofta tillfälliga, och aldrig höjer sig till någon allmän öfversigt I hvarje poem är visserligen den poetiska idén hufvudsaken, men ingalunda idén i sin nakna allmänhet, utan idén fullklädd och individuelt lefvande; och intet konstverk, som förtjenar sitt namn, är en blott färglös handteckning, utan alltid tillika en utförd målning. De enskilda skönheterna i *Skördarna* äro väsentligen af samma art, som dem vi redan anmärkt i *Dagens stunder*. Det är samma inbillningens prakt, samma glänsande skildringar, samma stråt af bilder. En sådan praktmålning, som (för att anföra blott ett exempel) målningen af solen i tredje sången, dess uppgång och verkningar i naturen, har väl svårligen den svenska vitterheten att uppvisa. Denna kärlek till det lysande

och präktiga möter oss öfverallt i den Oxenstjernska poesien, till och med der man minst skulle väntat det, till exempel då hon målar blommorna. Hvilket känsligt hjerta älskar dem icke, dessa solens barn, dessa morgondrömmar af den slumrande jorden; och med innerlig kärlek fästade sig äfven *Skördarnas* skald vid dem, liksom igenfunne han i denna blomsterverld sin egentliga hembygd, den sköna natursymbolen af sitt eget snille, som skiftar i alla blomstrens färger och är landtligt och oskuldsfullt likasom de. Men huru skimrande målar han dem icke! Det är som den svenska jorden ej erbjöde dem åt honom nog präktiga. Han hemtar dem i sin dikt från de aflägsnaste stränder, för att förnöja sig af deras åskådande och framställa deras färgprakt. Jag påminner endast om det rika blomsterstycket i sjette sången, eller der han på ett annat ställe låter den gamle sjömannen förtälja alla de under ur växtriket, dem han sett på främmande kuster, likasom missnöjd med att Sverige ej erbjöd dem åt hans målning. Glansen af en sydligare sol hvilar också omisskänneligen öfver dessa härliga taflor. Till en varmare sol, till en yppigare natur, till rikare färger längtade också alltjemt den Oxenstjernska sångmön. Nästan blott af ett lyckligt misstag tyckes hon hafva förvillat sig till Norden, der hon endast med rikedomen af sin inbillning kunde uppfriska naturens mattare färger.

Men sångmön, helst den landtliga, måste som oftast aflägga sin strålkrona; och midt ibland all ståt och härlighet möta vi i *Skördarna* alltjemt drag af den enklaste natur, af den mest intagande idylliska ljufhet. Sådan är t. ex. i andra sången den lefvande målningen af höbergningen, der landtflickorna än öfverhöljas af det fallande höet, än hastigt nedsjunka i dess lösa bäddar. Det är icke blott den träffande sanningen, icke blott naturen, som man älskar att igenkänna i

dylika målningar, utan äfven och ännu mera den landtliga enfalden, den glada oskulden, som icke vet af sin egen helighet, icke en gång anar att hon härstammar ifrån himmelen. Och hvilket härligt idylliskt drag är det icke, när i samma sång barnen, utestängda från ungdomens lekar, taga sin tillflykt till de gamle, och den unga värnlösheten söker sig ett skydd hos den föråldrade. Hvilken skön, patriarkalisk bild af det uppväxande slägtet, församladt omkring det bortgående, af oskulden, som med knäppta händer lyssnar till den grånade vishetens stämma!

Det är på drag som det nyssnämnda, som man igenkänner icke blott skaldens uppfinning utan äfven hans hjerta. Sålunda diktar ingen annan än en ren själ, som i dikten uttrycker sitt innersta oförderfvade väsende. I *Skördarna,* liksom i all verklig poesi, är dikten blott en öfversättning af hjertat, hvarje bild svarar mot en känsla, och fantasiens skimmer är som gräset, hvilket växer högst och friskast, der en källa gömmer sig på djupet. Men äfven utan all bild, och framställd i sin oprydda skönhet, rör oss ett ömt och välvilligt hjertas känsla. Det är också denna hjertats fromhet, denna öppna välvilja, denna ömhet, som omfattar hela menniskoslägtet, som i *Skördarna* mer än hela bildståten väcker, icke vår beundran, men vårt deltagande, och tvingar oss, äfven der vi kunde hafva något att påminna emot skalden, att likväl älska menniskan. Jag borde ej anföra några exempel härpå, ty de förekomma öfverallt och likväl aldrig för ofta. Men hvilken påminner sig icke i tredje sången, midt i en målning af skörden, axplockningen och den rörande uppmaningen till de förmögnare att lemna något qvar för den fattige, för honom,

som plockar, blott att lefva,
med fattigdomens rätt vår rikdoms öfverlefva?

Eller i fjerde sången den ädla ifver, hvarmed skalden förmanar sina likar till mensklighet och ett mildt behandlande af deras underhafvande, och yrkar en jemnlikhet hemtad icke ur statsläran för dagen, utan ur sitt eget hjerta? Huru öm är icke hans klagan vid Scheffers graf, huru hjertligt prisar han icke sin störste medtäflare, Nordens idyll, den härlige Creutz? Med hvilken värma talar han icke i sjette sången de förtryckta negerslafvarnes sak? Det är som vi såge en hvitklädd genius stå och läsa välsignelsen öfver nattens söner, med den ädla harmen målad i sitt anlete öfver deras tyranner. Men ack! det är blott med återhållna tårar som han predikar mildhet för barbarerna, det är med en dufvas vrede som han ifrar emot våld och orättvisa. Ty hans stämma var gjord till att bedja, icke till att hota; och i hans fromma själ antog vreden sjelf ett anseende af mildhet. Skalden målar sjelf i sjunde sången hela sitt sköna inre, denna ömma, lättrörliga känsla, som alltid är färdig med hjelpen, innan hon ännu hunnit öfverväga, om den var förtjent, och alltjemt bedragen, likväl alltjemt vill göra godt; detta hjerta, med ett ord, fullt af kärlek och öfverseende,

som älskar, glömmande otacksamhetens fara
sitt slägte som det är, ej som det borde vara.

Och när han i åttonde sången besjunger den vises ålderdomshvila i sin fosterbygd, igenkänner man lätteligen deruti hans egna hemligaste önskningar. Denna rörande klagan öfver verldens vrånga omdömen, som i dygdens ömhet ej ser annat än svaghet, denna hjertliga fromhet, som

ännu ej hata kan de trolösa, hon skyr;

sannerligen, man målar dem icke med så träffande drag, utan att hafva tagit färgerna dertill ur sitt eget hjerta. Med ett ord, *Skördarna* äro en skön själs fort-

gående bekännelser, de äro diktade äfven så mycket med hjertat, som med snillet. Och häraf kommer det utan tvifvel, att man kan läsa mången dikt, der man äfven så mycket, och, hvarför skulle jag ej säga det, äfven mera beundrar skaldens konst än i *Skördarna;* men svårligen lär man kunna läsa någon, efter hvilken man mera älskar författaren, eller någon, som i läsarens sinne qvarlemnar ett ömmare, ett mera rent mensklig intryck.

En egen uppmärksamhet förtjena episoderna i *Skördarna.* Jag har redan förut nämnt den konst, hvarmed de till större delen äro sammanväfda med det hela. Det märkvärdigaste härvid är den genialiska lättheten, sjelfva den organiska böjlighet, om jag så får säga, hvarmed de sluta sig både till det föregående och det efterföljande. Men dessutom hafva flera af dessa episoder för svenska läsare ett eget behag derigenom, att deras ämne är hemtadt från våra gamla minnen. All forntid är, som vi förut anmärkt, redan ett halft poem: de stora skuggorna äro, äfven utan konstens åtgärd, poetiska gestalter, och för den, som lyssnar dertill, klingar af sig sjelf en harpa ur hvarje graf. Men af det förflutna räkna vi närmaste skyldskapen med det inhemska: och af alla ämnen för skalden äro derföre de nationella de naturligaste och de som säkrast och kraftigast träffa läsarens inbillning och hjerta. Af denna beskaffenhet äro i *Skördarna* den sköna berättelsen om våra förfäders nomadiska lif och om de gamla Upsalakonungarne i första sången; och i den fjerde den åldriga, kanske alltför sentimentalt utförda sagan om Disa, och minnena af Nordens forna skalder. Med vördnad igenkänner man dessa ljud från en förgången hjeltetid; och man finner det både naturligt och rörande, att dessa svenska ättehögar i dikten likasom i naturen stå midt ibland de svenska skördarna. Men den skönaste icke blott ibland episoderna, utan äfven

efter min känsla kanske det skönaste i hela poemet, är berättelsen i femte sången om sjöfartens ursprung. Huru rent poetiskt är icke hela denna härliga dikt både tänkt och utförd! Huru kär blir oss icke, äfven efter den korta bekantskapen, denne Ofion, som med kärlekens förtviflan störtar sig i floden och åtminstone vill dö med den älskade, som han icke kan rädda! Det är ett träffande drag af qvinlighet, att Eurynome, churu en född gudinna, likväl ej kan afhålla sig från fåfängan att pröfva sin älskare. Undret, som plötsligen förvandlar trädstammen till en båt, upphör att längre synas ett under; det blir nödvändigt, det hade varit en orättvisa af de eviga gudarne, om de handlat annorlunda. Och när den räddade flickan förklaras till en gudomlighet, när hon till brudskatt skänker hafvet åt den älskade och hans slägte — då är den präktiga gåfvan ingalunda för stor; ty kärleken räknar blott med oändligheter, och gåfve, om han kunde, aldrig mindre än en himmel eller en jord. Och sedermera, hvilken värma och innerlighet i framställningen, hvilka verser som de voro diktade i himmelen! I sanning, den som läser denna sköna sång utan den innerligaste förtjusning, utan glad stolthet att detta är den svenska sången, för honom, hvem han ock må vara, är åtminstone diktens helgedom sluten för evigt.

Hvad man annars mest plär beundra i *Skördarna* och hvarvid äfven författaren sjelf tyckes hafva fästat mycken vigt, det är den jemna värdighet i uttrycket, den fulländade elegans, hvarmed han, efter Virgilii uttryck, förstått

att sitt ämne
fatta i värdiga ord och besjunga det låga med heder.

Det är lätt att inse, hvilka svårigheter detta måste hafva erbjudit åt författaren, som också i företalet beklagar sig, "att den nya vitterhetens och belefvenhetens

tungomål utesluter från det högre umgängets ton de flesta af bygdens bilder, talesätt och namn; det nekar behag och värdighet åt dess uttryck; dess sanning synes ohyfsad, dess språk obeprydt som dess hyddor." — Emellertid, utan att vilja räknas till de poetiska Cynikerna, och med tillbörligt ogillande af råheten, som är lika förkastlig i konsten som i lifvet, skulle man väl mot denna smakens grannlagenhet kunna anföra mer än en betänklighet. Man skulle t. ex. kunna fråga, hvarföre i allmänhet något naturföremål, så framt det icke för det oförderfvade sinnet är äckligt och motbjudande, skulle i konsten kunna anses för lågt eller ovärdigt. Ty består icke konsten, i denna mening, just i ett förädlande af naturen? Är icke hvart och ett föremål just genom den poetiska framställningen nobiliteradt? Har något föremål i sig sjelft en annan ädelhet, än den som konstnären ger det? Är det ädla i estetisk mening något annat än det idealiska i form eller uttryck? Man skulle vidare i afseende på uttrycket kunna fråga, hvad det poetiska språket egentligen har att göra med den så kallade högre umgängestonen? Äro icke snarare dessa begge enligt sin natur hvarandra alldeles motsatta? Ty all poetisk framställning är individuation, är bild, är sinlig bestämdhet. Den högre umgängestonen deremot söker det allmänna. Dess förfining består egentligen i en afslipning af det enskilda, det sinligt bestämda. Man kunde säga, att bilden är afnött, innan den hinner upp till dessa högre kretsar. Blott hvad som förflygtigar sig af språket, stiger så högt. Man målar der, om jag så får säga, helst med vattenfärger. Derföre, hvilka företräden man också tillägger den högre umgängestonen, poetiska äro de åtminstone icke; och för hvarje vitterhet är det utan tvifvel en olycka, om denna ton hinner stadga sig såsom norm för den poetiska framställningen. Hvad den härigenom

kunde synas vinna i elegans och värdighet, det förlorar den åter mångfaldigt i åskådlighet, i lif, i träffande sanning. Det är icke nog att skalden härigenom onödigtvis beröfvar sig sjelf den bästa och mest talande hälften af språket, och i frivillig fattigdom idkar den rikaste konst på jorden; det är icke nog att uttryckets påstådda värdighet så lätt öfvergår till stelhet; men hvad som är väsentligare, dikten antar härigenom sjelf ett utseende af inskränkning, af armod. ja af köld, som måste vara vidrigt för hvarje poetiskt sinne. Häraf kommer väl också icke blott det afmätta, bildlösa, förbleknade i uttrycket, som man icke utan skäl förebrår fransyska poesien; utan häraf, snarare än af någon brist på känsla, kommer äfven den kyla, som går genom flera af dess berömdaste verk; häraf kommer det att så många af dess konungar tyckas bo uti ispalats. Man skulle slutligen, med användande af allt detta, kunna fråga, om icke i *Skördarna* mången målning skulle ha utfallit både rikare och varmare, om icke en för långt drifven grannlagenhet derifrån hade utplånat kanske de mest talande dragen? Men härtill kunde man också å andra sidan med skäl svara, att *Skördarnas* skald till en stor del just genom sitt efterdöme vederlagt dessa smakens betänkligheter och anfört svårigheten just för att visa huru den kunde besegras. Man kunde svara, att han verkligen ej ansett något föremål för ringa att besjungas; och som bevis härpå kunde man t. ex. anföra den träffande, naturfriska målningen af mälden och mältningen i sjette sången. Man kunde svara att den prydlighet, som röjer sig i dessa och dylika taflor, egentligen ej är något annat än återskenet af skaldens eget poetiska sinne, som hade en medfödd ädelhet och ryckte allt, äfven det lägsta, upp till sig. Man kunde slutligen i afseende på språket och framställningen svara, att uttryckets vär-

dighet dock i sig sjelf är en poetisk dygd, såsom motsatsen af det låga, och att den blir ett fel endast så vida, som den ej vinnes utan genom uppoffring af väsentligare fordringar. Man kunde svara, att den högsta fullkomlighet i poetisk diktion vore den, som förenade uttryckets adel med dess frihet, dess värdighet med dess sinliga liflighet; och exemplen härpå kunde man till en stor del hemta ur *Skördarna*.

Ty hvad är det hos de fleste annat än versens och språkets skönhet, som gjort *Skördarna* och den Oxenstjernska sångmön i allmänhet så berömda? I vårt land läser man ännu merendels alla större dikter blott styckevis. Man upplöser hjeltedikten i romanser och sorgespelet i elegier. Det hör icke hit att undersöka, huruvida man bör söka orsaken härtill i ett i allmänhet mindre utbildadt poetiskt sinne, eller kanske rättare i nationens kända, uteslutande tycke för det lyriska, som sammanträngер hela den poetiska verlden inom några få strofer. Ännu mera afvikande från ämnet vore det att vilja efterforska grunden till detta tycke sjelf. Ligger den icke till en betydlig del i sjelfva den natur, som omger oss? Är icke bergsbygden med sina dalar och strömmar naturens lyrik, liksom det mildare slättlandet med sina lugna floder är dess epos? Många af våra fjälltrakter äro verkliga natur-dityramber, och menniskan diktar gerna i samma toner som naturen omkring henne. Det synes mig åtminstone märkvärdigt, att det gamla högpoetiska kämpalifvet i den egentliga Norden sällan uttalade sig i en dikt annorlunda, än som en krigssång, och först under en sydligare himmel framträdde i en lugnare och mera fullbildad episk gestalt. Går icke ett lyriskt drag genom hela svenska historien? Äro icke de yppersta representanterna af nationallynnet hos oss, så väl i äldre som i nyare tider, snarare lyriska än episka karakterer? — Dock, anled-

ningen må vara hvilken som helst, så mycket är åtminstone visst, att hvart och ett poem af större omfattning vanligtvis bland oss endast fragmentariskt bedömes. Eller, som är det samma, man ser mera på delarna än på det hela, och i delarna åter mest på diktionen. I denna söker man skönheten; man öfverser innehållet för formen. Så ensidigt också detta är, så ligger likväl en riktig känsla till grund härföre, den känslan nämligen, att i poesien stylen ingalunda kan vara likgiltig, och att den, som brister i det lättare tekniska, nödvändigt äfven måste brista i det svårare väsentliga. Stylen, säger en berömd författare, är menniskan sjelf. Derföre kan väl en prosaisk obetydlighet inrymmas och gömma sig i en poetisk diktion; men en dikt af stort poetiskt värde, som ej tillika egde uttryckets skönhet, känna vi ännu ej, från Iliaden till *Skördarna* räknadt. Icke en gång versifikationen, i sin inskränktaste bemärkelse tagen, är en blott mekanisk färdighet. Den kan utbildas, men ingalunda läras genom öfning, ännu mindre genom regler; och verslärån är i detta hänseende äfven så negatif som konstläran. Hvarje skön vers är såsom sådan redan ett konstverk i smått. Han är ej smidd, utan gjuten. Icke mekaniskt sammansättes han, utan organiskt växer han fram ur skaldens bröst, när ingifvelsen kommer, likasom blommorna växa ur jorden, när vårsolen värmer henne. Sålunda är i *Skördarna* diktionen i allmänhet bildrik och blomstrande; men dessa blommor äro ej mödosamt planterade i en ödemark, utan det är skörden sjelf, som står i blomma på en gång och väger för vinden och gjuter sitt doft öfver fälten. Således är nästan hvarje vers så lätt och sirligt bygd, som en korintisk pelare med sina akanthusblad; men den är tillika en klingande Memnonsstod; och detta välljud är här så mycket mera märkvärdigt, som det förekommer i en

versart, der man, efter nu gängse föreställningar, ej borde söka det.

Det är icke min mening att försvara alexandrinen emot de tillvitelser, man i senare tider gjort den. Dess alltjemt på samma ställe återkommande takthvila, hvilken liksom skär tanken itu, ger honom visserligen ofta en tröttande enformighet. Men deremot är han också fast och bestämd, han har en jemn och symmetrisk gång, och bygger, om jag så får uttrycka mig, liksom en jernbrygga för tanken. Derföre är han för reflexions-poesien, der betraktelsen är det herrskande elementet, en passande form; och de flera mästerstycken, vår vitterhet kan uppvisa härutaf, skulle väl svårligen i ett annat versslag haft samma kraft och eftertryck, eller fästat sig med så bestämda drag i själen. Men dertill med, hvad som härvid är vigtigare, har alexandrinen en värdighet, ja en högtidlighet, som för beskrifningen är af vigt, emedan den ger henne prakt och upphöjning. Han smyger sig ej efter sitt föremål, men han utbreder och qvarhåller det för ögat. Han är ett bättre organ för målningen af den hvilande än den rörliga naturen. Jag anför ej detta för att förringa andra, utan tvifvel rikare och friare versarter, men endast för att göra rättvisa åt en versform, hvari flera af våra skönaste dikter äro författade, och hvilken har sina egna förmåner, för den nämligen, som förstår att begagna dem. Men just detta sistnämnda är också hufvudsaken; ty icke blott instrumentet, utan ännu mer den som spelar det, bestämmer tonen. Och häraf kommer det, att en enda vers i *Skördarna,* oaktadt den entoniga formen, ofta synes mig ha ett skönare välljud än mången hel modern klangdikt, som egentligen är anlagd på musikalisk verkan, och som äfven, genom den vanliga tomheten på innehåll, är att be-

trakta, mindre som ett poem, än som ett blott musikaliskt tema.

Hvad man med mera skäl skulle kunna anmärka emot versifikationen i *Skördarna,* äro de ofta förekommande prosodiska oriktigheterna. Utan tvifvel äro de stundom med flit anbragta, för att bryta entonigheten och bilda svenska alexandrinen till någon likhet med den fransyska, der takten snarare är anapestisk än jambisk, och föga afseende göres på ordens verkliga accent. Men en entonig vers synes mig dock bättre än en upplöst, och den frihet, man på detta sätt vinner, öfvergår lätteligen till regellöshet. Språket sjelft hade väl också någon gång kunnat vara renare. Grefve Oxenstjerna älskade fransyskan, och dess egenheter framträda stundom på bekostnad af motsvarande talesätt, dem vårt eget språk kunnat erbjuda. Af samma orsak förklarar jag mig äfven de långsträckta participialiska konstruktionerna, hvilka egentligen ej tillhöra svenskan, och en deraf följande tyngre och trögare periodbyggnad. Men allt detta är dock idel obetydligheter. Väsentligare deremot kunde andra betänkligheter synas. Jag har redan antydt den svårighet, som ligger i sjelfva ämnet. Men äfven i afseende på utförandet kunde väl en och annan anmärkning ega rum, icke blott emot *Skördarna,* utan äfven mot den Oxenstjernska poesien i allmänhet. Dit hörer t. ex. den omständigheten, att skaldens inbillning, så rik och lysande den i allmänhet är, kanske just derigenom ej alltid tillbörligen åtskilt prydnad från grannlåt, det präktiga från det blott prålande. Hit hörer vidare, att känslans ömma vekhet kanske någon gång kunde synas öfvergå till en veklighet, den mindre finkänsliga eller, om man så vill, friskare naturer kunde anse för sentimental matthet. Hit hörer slutligen den omständigheten, att skalden, hvars blick mera

var riktad på den yttre än den inre naturen, väl till fullkomlighet kunde framställa den förra, men i allmänhet lyckades mindre då han skulle måla den senare. Häraf kommer det, att den långa berättelsen om Alfred och Virgina, som, alltjemt afbruten, alltjemt återkommer i *Skördarna*, går som en töckengestalt genom hela poemet. Personerna deruti, liksom i episoden om Alfred och Camilla i *Dagens stunder*, kunde synas alltför allmänt, alltför flygtigt tecknade, för att väcka eller bibehålla något deltagande. Ty af alla gestalter är den menskliga den som minst är att skämta med för konstnären. Den måste målas träffande eller utelemnas; och mången kunde tycka att i *Skördarna* skalden kanske gjort bättre, om han tecknat dessa figurer, liksom landskapsmålare pläga, med bortvända ansigten.

Jag har länge, kanske alltför länge, uppehållit mig vid *Skördarna* och *Dagens stunder*. Men dessa begge poemer äro också i flera afseenden de vigtigaste af grefve Oxenstjerna; och de väsentligaste elementerna af hans poetiska snille framträda i dem på det bestämdaste. Jag kan derföre fatta mig så mycket kortare i afseende på de öfriga.

Det mest berömda ibland dessa är den bekanta sången öfver *Hoppet*. Grunden för det hela är ett personifieradt begrepp, och dikten alltså allegorisk. I en högre bemärkelse är väl egentligen all poesi till sitt ursprung allegorisk. Ty det sköna som den söker, hvad skulle det väl vara annat än symbolen af en högre verldsordning? Hvad skulle väl konsten vara i allmänhet annat än den sinliga, bildande framställningen af en evig urbild? Men här är det idén, som i sinlig gestalt stiger ner från himlen;

i den vanliga allegoriska dikten åter är det begreppet, som sträfvar upp från jorden. Men det förråder ej sällan sitt prosaiska ursprung, och i den gestalt, det antar, bor ej alltid en lefvande ande. Men deremot i *Hoppet* glömmer man begreppet för dess yttre form; ty den sköna gestalten har icke som en död massa växt öfver det, utan som en lefvande kropp har han växt tillhopa med detsamma. Det är derföre i denna dikt icke blott det träffande och sinnrika i allegorien, som bör beundras. Det är icke blott sådana drag, som det med rätta berömda, att Hoppet bygger sitt tempel på spetsen af en nytänd måne. Utan det är äfven och ännu mera sjelfva de himmelska figurernas lätta och luftiga bildning. Man skulle säga att de äro väfda af eter och morgonrodnad, att de äro målade genomskinliga. Eller rättare, de äro ej målade, de äro framandade på en spegelyta. Sådant är Hoppet sjelf med himlabågen omkring sitt hufvud, sådan är äfven hela dess flygtiga hofstat, Drömmarna, Begären, Nöjena och Kärleken. Man ser lätt på dem, att de (efter hvad skalden säger) ej låta fästa sig i band, utan försvinna när man vill trycka knuten till. Med ett ord, icke blott Hoppets spegel (efter skaldens uttryck) utan äfven diktens egen hänger här dallrande på ett silkessnöre; och de eteriska varelserna dansa fram och tillbaka deruti. Hela stycket är en verklig *sommarnattsdröm,* en syn i molnen; och efter snart fyratio års förlopp, efter allt det sköna som svenska poesien under denna tid frambragt, står det ännu på sin luftiga höjd, ensamt och utan like i vår vitterhet.

Sången öfver *Ödet* behandlar ett svårt ämne. Hvarken genom arten af sitt snille eller sin bildning var grefve Oxenstjerna stämd för det slags reflexionspoesi, som här varit på sitt ställe. Det fattas visserligen icke detta poem flera träffande drag och enskilda

skönheter; men de synas mig falla som blixtar i natten, och man ser dervid egentligen ingenting annat än — mörkret. Det hela är för tungt, för dunkelt; det flyter tillsammans för läsarens ögon, utan att qvarlemna någon klar bild i hans sinne.

Så mycket skönare synes mig deremot det äldre poem, som i en senare omarbetning är bekant under namn af *Oskuldens religion*. Ty här framställer skalden i förunderlig klarhet hela sin milda lefnadsvishet, hela sin åsigt af det menskliga lifvet, i dess högsta och vigtigaste förhållanden. Här är den evige och hans rådslag icke något föremål för hans forskning; icke med tanken vill han fatta det oändliga, utan med det rikare hjertat; han vill icke begripa dess väsende, men endast älska och tillbedja dess godhet; ty begreppet är armt, men kärleken är himmelens faddergåfva till jorden, och ovansklig som sitt ursprung. Jag lemnar åt dagens vise, som så lätt förklara menniskan och naturen, att förakta detta resignationssystem såsom alldagligt och ovärdigt deras filosofiska höghet. Men, man tänke i öfrigt huru som helst om vetenskapens ofelbarhet: så mycket borde man åtminstone medgifva, att den metafysiska flygsand, som nu från alla håll blåser in i poesien och lägger sig snart öfver alla dess blommor, man borde medgifva, säger jag, att den åtminstone *der* är en främmande tillsats. Ty icke tingens rot, som växer i mörkret, utan deras blomma, som sträfvar uppåt emot ljuset, skall skalden fatta. Icke på det molnklädda Sinai skall han stiga, der lagen utgifves, utan på Tabor, på menskligheten förklaringsplats, skall han stå, och med fria blickar se ner öfver det skiftande lifvet. Och der står han också, hela den ofvannämnda sången igenom, och uttalar endast fridens och oskuldens ord. Huru ren och öppen ligger icke här hela hans sköna själ både för Gud och

menniskor! Det är omöjligt att utan den djupaste rörelse höra, huru ömt han förmanar till broderlig kärlek och fördragsamhet, huru varmt han ber äfven för de vilseförda, huru skönt han vill med välviljan emot hela sitt slägte afbetala något på sin skuld till den eviga godheten. Det ligger ingen stolthet i hans önskan att dyrka Gud med sina gerningar, men väl ligger det något himmelskt i den fromma undergifvenhet, hvarmed han förtröstansfullt anförtror sig som ett barn i hans händer. Hela sången är, med ett ord, diktad i kristendomens skönaste anda. Jag ville, för att låna en bild ur bibeln, kalla den för poesiens *bergspredikan*. Ty så rent strömmar lifvets vishet endast från gudavigda läppar, så fromt utgjuter sig intet annat än ett helgadt hjerta. För mig åtminstone har denna sång alltifrån barndomen haft ett obeskrifligt behag; och jag är glad att jag ännu ej växt ifrån min barndoms tycken; jag är glad att jag ännu ej kan läsa detta stycke utan innerlig rörelse, utan att sucka en välsignelse öfver den fromme skaldens aska.

I nyssnämnda poem hade grefve Oxenstjerna också funnit ett ämne, som för arten af hans snille var mest passande. Ty icke med brusande häftighet, utan med jemn och stilla ingifvelse fattade han vanligtvis sitt ämne, och utbredde sig deröfver som en flod öfver slätten. Deremot den mägtiga hänförelsen, hvilken liksom i en brännpunkt samlar alla snillets strålar, som mindre lyser än ljungar, mindre är en sommarsol än ett sommarsolstånd — denna saknade han. Derföre lyckades han mindre i de högre lyriska arterna; och *Odet öfver Gustaf Adolfs död* torde väl bättre försvara sin plats som en allegorisk scen, än som ett egentligt ode. Äfven i den annars sköna *Imitationen efter Horatius* är snarare diktionen än andan rent lyrisk.

I berättelsen om *Disa* skulle man kanske önska, att skalden mindre misskänt det romantiska, som ligger i denna gamla folksaga, och som så lätt kunde ha erbjudit en annan behandling än den nu varande half-ironiska. Det är liksom skalden hade, jag vill icke säga blygts, men likväl hemligt lett öfver sagans enfaldighet. Men då denna ton en gång var vald, så måste man erkänna, att den med en mästares förmåga är utförd. Framställningen har ett sådant lif och åskådlighet, de särskilda delarna, t. ex. Disas uttåg från Venngarn, äro utmålade med så friska och yppiga färger, det hela har en sådan rask och lefvande gång, att jag aldrig kan betrakta det utan att tro mig se poesiens Gratie, som med skälmska blickar och grop i kinden dansar personligen framför mig. Äfven i tekniskt afseende hör detta stycke till de mest fulländade, som grefve Oxenstjerna diktat. I lättare, skönare verser har aldrig svenskan rört sig, icke en gång hos Kellgren sjelf, och det odelade bifall, detta poem vunnit, torde väl just i denna omständighet ha sin grund hos de flesta läsare.

Men just denna versens flytande lätthet, som så angenämt intar oss äfven för skaldestycken af vida mindre poetiskt värde än Disa, är i annat afseende ofta en olycka för författaren. Ty man sluter gerna af versens lätthet till den ringa möda, den bör hafva kostat; och det minsta man som vän eller bekant tycker sig kunna begära, är hvad man kallar en bit vers. Det bästa härvid för poeten vore utan tvifvel att alltjemt neka; ty visserligen är skaldens verld något helt annat än sällskapsverlden, visserligen är sångens gåfva för hög, för sällsynt, att förslösas på obetydligheter. Men skalderna, äfven de störste, äro vanligtvis ett tjenstvilligt, oförargligt slägte, och mången ger hellre en dålig vers än ett afslag. Ty ingifvelsen låter icke beställa sig; och när man har

formen utan synnerlig möda alltjemt till hands, förledes man lätt att ej akta så noga på hvad man nedlägger uti den. Det låg icke i grefve Oxenstjernas lynne att neka en önskan, den han kunde uppfylla, och hans förhållande inom ett hof, der vitterheten älskades med passion af regenten, och af de öfriga åtminstone som ett mode, tvingade honom ofta att i egentlig bemärkelse sjunga för dagen. Deraf den förvånande mängd af tillfällighetsstycken, dem han helst i sina yngre år strödde omkring sig med ett slöseri, som hos hvar och en mindre rik genius skulle hafva varit oförlåtligt. Endast den minsta delen af dessa finnes upptagen ibland hans skrifter, och bland dessa äro väl *Skaldebrefven* i poetiskt afseende de vigtigaste. Emellertid förråder sig äfven i dem deras tillfälliga ursprung. Man igenkänner väl i dem sångmön, men sångmön i sin vårdslösaste morgonklädning. Större delen af dem rör sig kring ämnen gripna ur det alldagliga lifvet, dem skalden icke ansett mödan värdt att i högre och egentlig mening behandla poetiskt. Det är än en halfkomisk klagan öfver egna bekymmer, än en flygtig målning af löjligheterna för dagen, än, och oftast, en blott kompliment, eller rättare en kedja af komplimenter, visserligen med en lycklig och ofta sinnrik vändning, men sagda, som det synes, snarare af vännen eller hofmannen, än af skalden. Tonen är i allmänhet jollrande, men formen kanske icke alltid så lätt, som man af det flygtiga innehållet skulle väntat. Korteligen, dessa dikter äro till större delen snarare att anse som *bref från en skald*, än som egentliga *skaldebref* i högre mening; det är snarare snillets umgängesspråk, än dess sång, som man hör uti dem. Emellertid förer denna flod äfven sin poetiska guldsand. Sådan är t. ex. i brefvet till Toll den med sann poetisk glädtighet utkastade målningen öfver

skaldens egen död och begrafning. Sådan är i brefvet till fröken Uggla den burleska beskrifningen om lefnadssättet i Finland, i motsats emot hoflifvet. Sådan är i brefvet till Hagström den snillrikt fantastiska teckningen af Manilla, dess öden och förvandlingar. Men hvad som så väl i detta skaldebref, som i de flesta af grefve Oxenstjernas flygtiga dikter fäster läsaren, det är det glada skämtet och den lefvande qvickheten. Han hade dessa gudabarn alltid till hands, icke blott i umgänget, utan äfven, så snart han ville, i sången. — Det har varit en tid i vår vitterhet, då man öfver höfvan uppskattade qvickhetens värde, och ville upphöja henne på en tron, som egentligen tillhör högre krafter. Nu åter tyckes man hafva förfallit till en motsatt ytterlighet. Man föraktar, eller åtminstone låtsar förakta henne, och vill inom konstens område knappt unna henne en vrå för att dö. Men häri handlar man både oklokt och orättvist. Oklokt, emedan qvickheten är ett lättfärdigt barn, som gerna roar sig på sina vedersakares bekostnad. Orättvist, emedan hon har sin naturliga plats i poesien, icke blott i det egentligen komiska, utan äfven i alla sådana skaldearter, der sångmön, om jag så får uttrycka mig, går till fots, icke med afklippta utan med nedfälda vingar, eller der skalden bildar endast i halfupphöjdt arbete. Qvickheten är i diktens verld icke den höga himladrottningen, icke Juno med spiran; utan hon är hennes budbärerska, den skiftande Iris, som i himlabågen stiger ner till jorden. Då snillet fattar tingens väsende i deras himmelska skönhet, så leker qvickheten med deras jordiska förhållanden. Hon uppfinner, men en likhet; snillet skapar, men en verld. Hon diktar verkligen, men det är ett epigram. Hon gör verkliga upptäcktsresor, men det är intet fast land, blott sporadiska öar, som hon finner. Derföre har en berömd för-

fattare träffande kallat qvickheten för en fragmentarisk genialitet. Hon är icke snillet sjelf, men hon är alltid snillrik. I grefve Oxenstjernas flygtiga poemer drifver denna qvickhet öfverallt sitt muntra spel. Men hon är icke bitande, endast glad, ett ystert, men icke ett vanartadt barn, med ett fromt hjerta, och upptuktadt af behagen.

Af en ännu mera rent tillfällig anledning än skaldebrefven äro de till större delen i *dramatisk* form författade dikter, hvarmed grefve Oxenstjerna vid flera tillfällen lifvade glädjen och högtidligheterna inom hofvet. Författaren har sjelf insett och anmärkt, att de ej böra bedömas som egentliga dramatiska arbeten; och en sådan dom skulle de väl också icke kunna uthärda, vore det också endast för den vanligtvis allegoriska formen, hvilken dock ingalunda hör till scenen. Ty äfven så skön som allegorien är t. ex. i *Hoppet*, der de lätt bildade gestalterna blott flygtigt framskymta, äfven så opoetisk är den t. ex. i hjeltedikten, der de på fullt allvar införas såsom handlande. På scenen i synnerhet, der den prosaiska tomheten af det begrepp de skulle försinliga framställes icke blott för åskådarens inbillning, utan till och med för hans ögon, äro de icke personer, utan spöken, huru präktigt de ock må vara utsirade. Men det är orätt att betrakta dessa stycken annorlunda än som en sinnrik lek, hvari den *poetiska* formen är äfven så tillfällig som den *dramatiska*. De höra alldeles icke under den vanliga granskningen. Deras enda rätta domstol var ögonblicket, som födde dem. Men att de likväl fått ett rum i samma samling, som förvarar *Skördarna*, kan ändå ursäktas. Ty de teckna, som författaren sjelf anmärker, "åtminstone till en del, behagligheten och lynnet af den store konungens enskilda lefnadssätt:" de förråda huru snillrik han var, till och med i sina umgängesnöjen; de visa oss

det inre af ett hof, der samma hand, som med vishet och kraft styrde ett söndradt rike, förde spiran bland lekarna och behagen.

Men äfven från en allvarligare, från sin verldshistoriska sida, är Gustaf III:s rika lefnad framställd just från detta ställe, just af den man, till hvars minne denna stund är helgad. Det var nemligen åt grefve Oxenstjerna som Svenska Akademien uppdrog det ärofulla, men ansvariga värf, att föra på en gång den enskilda och den offentliga sorgens talan, och både i fäderneslandets och vitterhetens namn resa en varaktig minnesvård åt sin store stiftare. Man har förebrått *Äreminnet öfver Gustaf III*, att det skulle vara författadt i en alltför bildrik och poetisk stil, och derigenom afvika från den rätta vältaligheten. Jag bekänner uppriktigt, att jag aldrig rätt kunnat fatta meningen af denna förebråelse. Ty skilnaden emellan poesi och prosa ligger dock ingalunda i blotta stilen och framställningen, utan i någonting helt annat och väsentligare. Skalden vill nämligen alltid uttrycka en urbild, fullkomligare än den verkligheten eger, hans skapelse är af en högre verld, och endast derigenom är han konstnär. Vältaligheten åter vill blott uttrycka begrepp, hon stiger aldrig upp i idealets rymder, hon är, om jag så får säga, jordfast; och derigenom upphör hon att vara en sjelfständig konst i ordets högre och egentliga bemärkelse. Men begge söka de gemensamt den högsta möjliga förträfflighet i framställningen; och så vida bilden dertill bidrager, finnes det intet skäl, hvarföre han skulle vara mindre passande för talaren än skalden. Den eviga gränsen emellan begge upphäfves ingalunda härigenom; ty när skalden vill uttrycka *det sköna*, vill talaren endast *skönt* uttrycka sig. Icke ämnet sjelf vill han idealisera, utan endast den yttre form, hvari det framträder; och när den

ene upplöser och omsmälter verkligheten, bibehåller den andre henne oförändrad och nöjer sig med att endast pryda henne. Derföre är all vältalighet, som äfven blotta namnet tillkännager, egentligen stilistisk. Men hvad är det man fordrar till stilens och framställningens skönhet? Icke är det den blott logiska fullkomligheten af begriplighet, reda och ordning (den man naturligtvis förutsätter), utan det är äfven och ännu mera uttryckets lif och åskådlighet: men dessa, skulle de icke kunna vinnas genom bilden? Hvad är det annat än den, som försinligar tanken? hvad är bilden, i estetiskt afseende, annat än det adlade begreppet? Man inväuder, att känslan har sin egen retorik, och att hjertats vältalighet vanligtvis är enkel. Men är den derföre alltid nödvändigt bildlös? Är det verkligen bilden i allmänhet, är det icke snarare endast den sökta bilden, som förekommer så kall och konstlad? Känslans enklaste uttryck äro interjektionerna; men en samling deraf bildar dock ännu icke hvarken ett poem eller ett vältalighetsstycke. Dessutom, hvarken talaren eller skalden vill alltjemt röra, om han annars förstår sin konst; ty han vet väl, att känslan, huru hon också uppskakas, i sin natur är formlös och förgänglig. Men inbillningen vill han fånga, emedan hon är drottningen i konstens verld, emedan hennes tempel, liksom lunden i Olympia, står fullt af gudastoder. Icke så alldeles förkastlig torde väl således bildrikheten vara, till och med hos talaren; men visserligen måste rikedomen vara hans egen; och ett slöseri med länta skatter är här som annorstädes klandervärdt. Ty bilden, liksom raketen, brinner blott en gång: när han återkommer, är han död. Med hvarje år utdör ett helt slägte af de luftiga gestalterna. Betraktom språken: hvad visa de oss? Ett galleri af förbleknade metaforer. Nästan hvarje ord, som nu betecknar ett begrepp, var for-

dom en bild. På sin tid lefde han och rördes, nu är han ett logiskt petrifikat. Derföre är ingenting vidrigare än en författare, som prålar med förbrukta bilder, och blomstrar, men med uppklistrade blommor. Men deremot när bilden är ny och träffande, ger han tanken med en klarhet och ett lif, som äfven för prosan måste vara vigtiga. Det vanliga inkastet, att all öfverdrift skadar, gäller icke här; ty här är ingen öfverdrift möjlig, emedan ingen kan vara för skön eller för rik, men endast för vanskaplig eller för fattig. Det vore kanske, ehuru af andra orsaker, bäst, om skalden aldrig uppträdde som talare; men när han någon gång måste det, så är det en besynnerlig fordran, att han skulle ombyta natur och lemna sin fantasi hemma. Det ligger i naturen, att den som fått vingar, gerna nyttjar dem till flygt, och att den, i hvars inre en verld blomstrar, icke en gång i prosan uttrycker sig med den vederbörliga torrheten. Jag vet att denna senare har äfven sina målsmän, som förargas öfver slösaren, hvilken i några rader förspiller skatter, hvarpå de med sin knappa hushållning skulle kunnat lefva en hel bok igenom. Men de göra honom verkligen orätt; ty det är i sanning icke af deras förråd, som han blifvit rik. Det är dessutom ett fåfängt rop, som man upphäfver emot bilderna; ty under det granskaren ur ödemarken af sitt bröst predikar emot dem, stormar den klandrade förbi och rycker åhöraren med sig och förer honom öfver blomsterängar, under idel äreportar fram till sitt mål. —

Således, icke för bildrikt är äreminnet öfver Gustaf III. Men väl skulle man, äfven emot framställningen kunna invända annat. Man skulle kunna tycka, att grefve Oxenstjernas stil för prosan har en alltför afmätt och symmetrisk gång, hvilken gör att den förefaller som en upplöst vers, och stundom i

sin entoniga högtidlighet saknar frihetens och ledighetens behag. Man skulle kanske någon gång kunna önska, att tonen vore raskare och manligare i ett tal öfver segraren vid Svensksund, och hade den renare och skärare klang, som är svenskans seger. Deremot bör man beundra den konst, hvarmed talaren förstått att sammanställa alla de betydande dragen af den store konungens rika och verksamma lefnad. De sammanväxa alla under hans händer till en enda stor lagerkrans. Man bör i synnerhet både beundra och älska den innerliga värma, den hjertliga kärlek för den store döde, som genomandar det hela. Sålunda talar ingen annan än den, hvars själ är genomträngd, är full af sitt ämne. Det är mindre talarens, än vänskapens och den djupaste saknadens röst, som man hör. Det är, som man såge hela hans inre sorgklädt. Vill man uppehålla sig vid enskilda skönheter, så skulle man kunna påminna om den träffande motsättningen emellan konung Gustafs och Josef II:s särskilda lynnen och handlingssätt; eller den lefvande målningen af konungens belägenhet vid Anjala, der han var ensam med förräderiet och sin storhet; eller vid slutet den härliga teckningen af hans karakter, hvilken innehåller liksom förklaringen till allt det föregående, och i få, men mästerliga drag fulländar hans konungsliga bild. Men alla dessa och flera dylika skönheter sammansmälta som de böra, och förlora sig i det hela, hvilket hvälfver sig som en triumfbåge öfver hela den prisades lefnad; det är liksom såge man den stora skuggan hålla sitt intåg derinunder till odödligheten. —

Men tiden tillåter mig icke att längre uppehålla mig vid grefve Oxenstjerna som talare. Det var också icke egentligen såsom sådan han sökte och vann sitt rykte. Vältaligheten var hos honom snarare en talang, än ett sjelfvaldt yrke. Hans fria skalde-

själ trifdes ogerna i de trånga prosaiska formerna, och han gjorde sjelf ingen hemlighet af, att han hellre skref vers än prosa. Till diktens riken längtade han alltjemt tillbaka, som till sin egentliga hembygd. Och derföre, när sången dog ut eller förbistrades rundtomkring honom, när också tilläfventyrs den skapande kraften i hans snille behöfde att fira sin hvilodag, sysselsatte han sig ännu under sin hvila med poetiska öfversättningar. Af *Skördarnas* skald väntade man naturligtvis ingen medelmåttig öfversättning; men hvad mången tilläfventyrs ej skulle hafva väntat af honom, var valet af ett sådant original som *Milton*. Man kan svårligen tänka sig tvenne naturer mera motsatta, än den milda, längtande, halfsuckande Oxenstjernska sångmön, på den ena sidan; och på den andra, Milton med sin djupa, manliga, men merendels dystra känsla, med sitt högtidliga och stränga, religiösa eller moraliska allvar, med sin djerfva, jättelika, alla band söndersprängande inbillning. När den förre älskade dagens milda sken och blommorna och skörden, så ser man väl på den andre, att han diktat i natten, och att hans snille ansåg allting för lågt, som ännu hade sin plats inunder stjernorna. Härtill kom äfven, att Milton med sitt sublima snille i ett visst afseende är den regellösaste af alla skalder. Ty han afviker ej från reglerna, utan han sammanstörtar dem med jättekraft och bygger en ny poetisk verld på deras ruiner. Derföre kan hans förunderliga dikt ej inrymmas i någon af de klasser, som man plägar anse som de enda möjliga för skaldens skapelser. Alla poesiens fyra paradisfloder, den episka och den lyriska, den didaktiska och den dramatiska, upptar han på en gång i sin stora poetiska verlds-ocean. Således har man med rätta anmärkt, att diktens egentliga syftemål är didaktiskt, emedan skalden derigenom ville "rättfärdiga Guds vägar med

menniskan." Episk är den blott genom händelsens storhet och episoderna, som röra kriget i himmelen. Men handlingen sjelf är dramatiskt både anlagd och utförd, och hufvud-interesset hvilar väsentligen från början till slut vid en enda stor tragisk person, den fallne ärkeängeln. Men lyriskt är poemet slutligen icke blott på enskilda ställen, utan äfven i allmänhet i hela sin ton och framställning. Derföre utgör också det *Förlorade paradiset*, i poetiskt hänseende, en art för sig sjelf, utan förebild och hittills utan efterföljd; men att derföre vilja förkasta det, är att uppoffra snillets rättigheter för blotta skolgriller. Den magt, hvarmed denna förunderliga dikt griper in i hvarje djupare och allvarligare sinne, bevisar just torftigheten af våra vanliga poetiska teorier. Men märkvärdigt är det, att en man som grefve Oxenstjerna, uppfostrad i den så kallade fransyska smakens tidehvarf, och sjelf ansedd som en anhängare deraf, likväl med så varm beundran och så innerlig kärlek omfattat ett poem, som Miltons. Ty att detta var förhållandet, bevisar hans öfversättning tillräckligen. Man behöfver blott flygtigt jemföra den med Delilles perifrastiska bearbetning af samma original, för att finna, huru oändligen djupare och sannare grefve Oxenstjerna fattat dess anda och skönheter. Med riktig känsla har han, så vidt möjligt var, bibehållit dess versslag; och den förändring han infört af feminina slututgångar, i stället för de maskulina i originalet, tyckes mig ge åt de hårda och liksom afklippta jamberna ett mildare och lenare uttryck. Man har klandrat denna vekhet, såsom stridande mot grundtonen af framställningen i originalet, och påstått att en omvexling af manliga och qvinliga versslut, sådan som den nyttjas på scenen, skulle här hafva varit mera passande. Men detta är i min tanke fullkomligen oriktigt. Ty endast genom versens oafbrutna

likställighet kunde originalets högtidlighet och allvar bibehållas. En afvexling skulle här, just genom sitt afbrott, hafva skadat. Genom den valda metern är högtidligheten ej störd, endast förmildrad. Hon är ännu densamma, endast mindre kärf, man igenkänner originalets allvarliga toner, endast sjungna med en lenare och böjligare stämma. För öfrigt är det hela återgifvet med trohet och sanning, icke blott i orden, utan ännu mera i andan. Den energiska skönheten, sjelfva de lyriska extaserna i Miltons diktion, äro med en mästares hand efterbildade. I de mångfaldiga beskrifningarne, hvarpå Milton är så rik, har han funnit en tolk, som var fullt värdig hans snille. Här var grefve Oxenstjerna i sitt egentliga element, här rör han sig också med en lätthet och en säkerhet, som förråder den öfvade mästaren; hans pensel flyger och skapar, och intet öga misstänker att de härliga taflorna äro kopior. Flera af dessa målningar stå, om man blott betraktar versens skönhet, onekligen öfver sin urbild. Med ett ord, denna öfversättning är, hvad hvar och en öfversättning borde vara, i versifikatoriskt hänseende ett original; och det är icke den främmande, utan den föryngrade Milton man tror se framför sig.

Äfven med en öfversättning af *Tassos* berömda hjeltedikt sysselsatte sig grefve Oxenstjerna ända till de sista dagarna af sin lefnad. Af tjugo sånger äro endast tolf fulländade. Jag har haft i mina händer denna handskrift, denna den ädle skaldens yttersta poetiska vilja. Det är en egen känsla, hvarmed man betraktar ett verk, i synnerhet ett skaldeverk, som blifvit afbrutet af döden. Det är likasom såge man förgängelsen framskymta från hvarje rad, midt ibland lifvets skönaste bilder, det är som hörde man den afgångnes skugga hviska: "jag väntar dig." Som en poetisk torso kommer väl detta arbete att ständigt

förblifva i sitt närvarande skick; ty det är i sanning icke lätt att fullända. Men då det ännu icke är allmänheten meddeladt, så tillkommer det icke mig att öfver en blott handskrift fälla något omdöme. Jag bör endast anmärka, att det bevisar huru hvarken årens eller bekymrens börda förmådde att nedtrycka grefve Oxenstjernas snille, huru han ännu på brädden af sin graf med hela ungdomens liflighet älskade sin konst och i bokstaflig mening dog, som han lefvat, i sånggudinnans tjenst.

Ty sannerligen, för grefve Oxenstjerna var skaldekonsten aldrig ett blott tidsfördrif eller ett flygtigt ungdomsnöje; utan som hvarje äkta skald betraktade han henne som sitt lifs bestämmelse. Han kunde ej efter behag nedlägga eller upptaga henne, han kunde ej hvila, äfven om han velat; ty den bildande kraften i hans inre måste alltjemt skaffa sig luft och framträda i dagen. Få menniskor äro, i den stora bemärkelse som han, födde till skalder. Hvad han med en annan bildning och under andra förhållanden skulle hafva blifvit, är nu mera omöjligt att afgöra; men hvad han verkligen blef, var så mycket, att man deraf med säkerhet kan sluta till de rikaste och ovanligaste anlag. Om man, vid en blott psykologisk förklaring af konsten, med rätta yrkar, att det är känslans liflighet och inbillningens rikedom, som egentligen utgöra skalden, emedan den förra uppfattar och återspeglar alla de drag af skönhet, som finnas spridda i verkligheten, och den senare diktar dem, der de saknas: så måste en hvar erkänna att grefve Oxenstjerna var född för skaldekonsten. Ty lättrörlig i yttersta grad var hans känsla, tilläfventyrs likväl mera öm än stark, mera vidtomfattande än djupt inträngande. Hans poesi var sentimental, men icke i ordets vanfräjdade bemärkelse. Man finner hos honom aldrig denna omanliga klagan, detta sjukliga pjunk

öfver qval, dem man så gerna anser för tillgjorda. Det finnes hos honom intet spår af affektation, och äfven der hans känslighet skulle kunna synas veklig, är den dock alltid sann. Sjelfva den längtan till ett friare, poetiskt lif, till naturen och landtbygden, hvilken går som en halfqväfd suck genom grefve Oxenstjernas dikter, är ingenting annat än den naturliga känslan i hvarje poetiskt, ja äfven i hvarje ömt hjerta, att samfundslifvet med sina intrasslade förhållanden i det hela dock måtte vara en förkonstling, en afvikelse från det enklare rätta. Till en stor del kan den väl också förklaras af skaldens egen belägenhet i lifvet, som visserligen var mera lysande än hans milda, blygsamma hjerta hade önskat. Men denna längtan har icke något häftigt, den är mindre ett missnöje med det närvarande, än en tyst aning att det kunnat vara bättre: den är, som alla känslor hos Oxenstjerna, mild och stilla. Just denna känslans mildhet är det också, som gör behaget hos den Oxenstjernska sångmön. Hennes karakter är icke hög skönhet, utan mildt behag, det vill säga, talande, uttrycksfull skönhet, som icke beror blott på formen, utan äfven och ännu mera på det älskvärda inre, hon förråder. Derföre äro också hans yppersta sånger, så präktiga de än må synas för inbillningen, ändå kärare för hjertat. Men präktig och lysande var visserligen hans inbillning, och i färgernas glans och friskhet är han ännu icke af någon svensk skald öfverträffad. Detta gäller om hans målningar af den yttre naturen. För framställningen af den inre hade han mindre anlag; ty dess riken ligga djupare och fordra en helt annan art af uppfattnings- och framställnings-gåfva. I allmänhet var hans tanke mera klar än djup, mindre dristig än fin, och stundom nästan epigrammatiskt tillspetsad. Han var rikare på bilder än på idéer, han var mera originell i fram-

ställningen än i uppfinningen. I språket hade han mera lenhet än kraft, mera rikedom än eftertryck, mera sirlighet än korrektion. Jemför man honom med hans begge äldre vänner, med Creutz och Gyllenborg, så var han tilläfventyrs icke så innerlig, icke så genomglödgad af poetisk eld som Creutz, han var icke så väldig och allvarlig som Gyllenborg; men han var mera lysande än den förre och oändligen rikare och böjligare än den senare. Poesien hos Creutz är som en vinranka, som lindar sig rundt omkring det verkliga lifvet, och kläder dess stam med blad och glödande drufvor. Men Gyllenborg står som en ek, föråldrad men fast, och sträcker stundom nakna grenar, men alltid högt emot himmelen. Den Oxenstjernska sången åter ville jag förlikna vid en smärt pyramidal-poppel, hvars stam från roten till toppen knappast synes för de öfverhöljande löfven; men på hvart enda utaf dem glänser solens guld och daggens perlor.

I allmänna lefvernet fattade grefve Oxenstjerna intrycken mera lifligt än varaktigt. Han egde i hög grad den rörliga liflighet, den spelande qvickhet, som med förunderlig hastighet uppfattar alla, äfven de aflägsnaste yttre förhållanden, och under glädtig lek sammanbinder dem till oförväntad enhet. Han sökte aldrig ett infall, emedan han väl visste, att det var säkraste medlet att icke finna det; men det kom alltjemt af sig sjelft och träffade som en bevingad pil sitt mål innan man märkte det. Lika färdig till anfall som försvar, öfverraskade han alla, men var sjelf aldrig brydd eller öfverraskad. Svårligen undgick honom någon löjlighet, och vid sådana tillfällen skonade han i muntert öfvermod ingen, icke en gång sina närmaste vänner. Men han behöfde också icke att skona; ty hans skämt var alltid gladt och fint, men sällan eller aldrig bittert; dess stygn kitt-

lade mera än de sårade; det var aldrig hjertats bitterhet, utan endast fantasiens glada lek, som det förrådde. Derföre var han utmärkt i sjelfva Gustaf III:s hof, der qvickheten och det fina skämtet alltjemt firade sina karuseller; och i hvilken krets han kom, var han vanligtvis dagens konung. Men deremot saknade han tilläfventyrs den träffande skarpsinnighet, hvilken liksom med en blixt genomtränger sitt ämne och på en gång blottar alla dess gullådror. Han saknade den ihärdiga uppmärksamhet, den prosaiska uppfattningsförmåga, som är nödvändig för embetsmannen, som skall följa ärendenas gång och reda det intrasslade och ordna det förvirrade. Vid sådana tillfällen var det liksom hans själ hade varit frånvarande och sysselsatt i helt andra rymder. Derföre var utan tvifvel hans embetsmannabana mera lysande än märkvärdig. Men det rätta ville hans ädla hjerta utan undantag, och ingen skugga af väld eller orättvisa föll någonsin på hans berömda namn. Han var icke en man af stor beslutsamhet, af oböjlig fasthet, och han antog lätt en annans öfvertygelse; men det var honom omöjligt att handla annorlunda än efter den, som för ögonblicket var hans egen. Med ett ord, i det praktiska lifvet, der viljans kraft och besinningens klarhet äro de styrande magterna, var hans öfverlägsenhet alldeles försvunnen. Hans snille var, för att nyttja en bild af Helvetius, som bränspegeln: den brinner blott i en punkt. Endast i diktens verld, der alla former äro lenare och eftergifnare än i verkligheten, var han hemmastadd. Ty vidt åtskilda äro också de begge verldarne, diktens och verklighetens. Hvardera af dem fordrar sin man ensam, och den, som med allvar tillhör den ena, går gerna som en drömmande igenom den andra. Derföre är det en anmärkning, så gammal som skaldekonsten sjelf, att den rätte skalden merendels är en

besynnerlig, ofta en enfaldig person i lifvets vanligaste förhållanden, och behandlar, om icke med oskicklighet, åtminstone med sorglöshet allt som fordrar blott vanlig öfverläggning och mekanisk beräkning. Grefve Oxenstjerna åtminstone var icke gjord för att vederlägga denna anmärkning. Född utan all annan rikedom än snillets, samlade han ej heller någon annan; och hans lif förbittrades alltjemt af bekymmer, som borde vara främmande, jag vill icke säga, för ett snille som han, men åtminstone för en man på den plats i samhället, som han innehade. Men den väsentliga orsaken härtill var en egenskap, den man äfven i sin öfverdrift måste älska; det var ett fromt och lättrördt hjertas utsväfning i det goda, det var en välgörenhet, som snarare rådfrågade sina önskningar än sina tillgångar. Ty likasom han alltid var benägen att skydda och försvara, äfven utan förutgående granskning, så var han också ständigt färdig med hjelpen, utan någon annan beräkning, än den hans hjerta uppgjorde för ögonblicket. På annat sätt låter icke en förlägenhet förklara sig, den icke en gång konungars frikostighet kunde afhjelpa. Ty slösare för egen räkning var han aldrig, och hade ej heller någon af de kostsamma nycker, hvarmed ofta mången högt uppsatt man älskar att utmärka sig. I allmänhet ville han alldeles icke utmärkas; och sina högsta embeten emottog han blott af vördnad för en älskad konungs önskan, men hvarken af ärelystnad eller böjelse. Det var lätt att se, att han var förlägen för sin höghet och gerna hade velat gömma sig för sin egen ära. Bördens och snillets förmåner äro stolthetens vanligaste anledningar; men han tänkte för högt om menskligheten, för att anse börden för annat än en ansvarsfull tillfällighet, han tänkte för högt om konsten, för att ej tänka ringa om sig sjelf. Derföre var hans blygsamhet äfven så ädel som na-

turlig. Han bar sitt värde icke som en konung, utan som en brud bär sin krona. På samma sätt var äfven hans nedlåtande höflighet, den så mången misskände, ingalunda förställning, eller en vana från hoftrapporna. Den var en godhet, för hvilken det var ett behof att uttrycka sig, den var en hjertlig välmening, öfversatt i belefvenhetens skönaste språk. I allmänhet låg i hans rika hjerta en välvilja, den ingen otacksamhet kunde uttrötta, ingen förolämpning kunde förqväfva. Han älskade menniskor med ett snilles värma och med ett barns oskuld. Man skulle i två ord kunna uttrycka grunddragen af hans väsende med en *genialisk fromhet.* Denna röjde sig icke blott i hans sånger och i hans lif, utan till och med i hans yttre utseende. Aldrig förgäter jag den dag, då jag, ännu en tjuguårig yngling, i lunderna vid Haga för första gången såg den prisade. Vanligtvis är det blott det moraliska, som målar sig i menniskans yttre; det genialiska ligger djupare och försmår ofta alla yttre tecken. Men hos grefve Oxenstjerna framträdde de begge i skön förening. Det låg någonting obeskrifligen fromt och kärleksrikt i de ädla, de fint bildade dragen. Men tillika blickade snillet som en himlagäst fram ur det talande ögat. Mig åtminstone förekom det, som hade jag sett ängeln med lyran stå halfgömd bakom det genomskinliga anletet.

Men redan har ängeln brutit sitt fångsel och flugit tillbaka till de höjder, hvarifrån han nedsteg. Hur skönt breder ej midsommarn derute sin grönska öfver skaldens graf, huru ömt klagar ej näktergalen öfver sin tystnade medtäflare! Med rätta firar han dess minne i sommarnatten. Ty som en sommarnatt var hans snille, som en sommarnatt i Norden, full af blomsterdoft och herdepipor, och med evigt solsken på de höga bergen. Djupare, kraftigare har

tilläfventyrs svenska snillet uttalat sig hos mången; men aldrig älskvärdare, aldrig mildare och frommare än hos *Skördarnas* sångare; och hans minne skall lefva så länge ännu en lia går i Norden, så länge ännu ett svenskt hjerta klappar för diktens och naturens skönhet.

På Oscars-dagen 1823.

Vid Lunds universitets fest i anledning af kronprinsen Oscars förmälning.

Vi fire för närvarande en dag, som redan länge varit dyrbar för svenska hjertan; en dag, som bär samma namn med kungens och landets glädje och med framtidens förhoppning. Men derjemte förena vi äfven en högtidlighet, som både genom sin nyhet för oss och sin vigt för fäderneslandet bör vara oss alla kär och betydelsefull. Mera än ett halft århundrade är förflutet sedan en svensk tronföljare hemförde sin furstliga brud: och för de få ibland oss, hvilkas hågkomst går så långt tillbaka, skymtar dock minnet af en sådan händelse endast oredigt fram ur barndomens halfförbleknade bilder. För oss andra åter måste den åtminstone ega det slags märkvärdighet, hvarmed allt nytt och osedt plägar fästa äfven obildade sinnen. Men det vore i sanning förödmjukande, om ett tillfälle som detta för någon enda ibland oss ej skulle ha annat värde än blotta nyhetens. Ty är det icke, i egentlig mening, en högtid för svenska folket, har icke det gamla Nordens hjeltebröst känt sig uppvärmdt och lifvadt af nya önskningar, af nya

förhoppningar? I hafven ju hört, hur hufvudstaden skickade ut hela sin folkmängd, för att möta den nykomna på stranden och se henne när hon uppsteg, som fordom skönhetens gudinna, ur vågorna? I hafven ju hört, huru äfven från de aflägsnaste landsorter en hvar, som kunde göra sig lös, skyndade hemifrån som ett frivilligt ombud, icke till statens lagtima, men till glädjens och hoppets urtima riksdag; och lycklig prisade sig en hvar, som äfven på afstånd fått se den efterlängtade. De hemmavarande åter bestormade de återkomna med ändlösa frågor om det unga furstliga paret, och suckade i hemlighet öfver missödet att ej hafva sett det samma som deras lyckligare landsmän. En allmän glädjeyra fattade nationen midt ibland tidens trångmål; och i vårt vidsträckta land, mellan Sundet och lappska fjällarna, finnes väl svårligen en hydda, der denna händelse ej väckt det lifligaste deltagande, eller der ingen önskan uppstigit, ingen välsignelse blifvit nedkallad öfver Oscar och Josefina.

Men just detta allmänna deltagande i tronföljarens och kungahusets lycka bör så mycket mer glädja oss, som det nu mera i andra land torde vara temligen sällsynt. Det är sant, man anställer äfven der fester vid dylika tillfällen, man plundrar fälten på blommor och ordboken på smickrande talesätt, för att betyga sin förtjusning. Men det ser dock stundom ut på förtjusningen som om den vore förestafvad, och den undersåtliga glädjen kan ej alltid dölja att han visar sig på hög befallning. Vi lefva i oroliga tider. En olycklig spänning söndrar nästan öfverallt folk och regenter; och på mera än ett ställe uppträda de som fiendtliga magter antingen i öppen fejd emot hvarandra, eller också stå de med spejande blickar och med handen på svärdfästet och afbida hvem som skall slå först. Det hör ej hit att undersöka, hos hvilken största skulden till en sådan söndring ligger; det är nog att den fin-

nes och blir med hvarje dag synbarare i mera än ett land af vår verldsdel. Det kan ej heller nekas, att ett sådant förhållande, huru det också må bemantlas, måste vara olyckligt för staten, och förr eller senare undergräfva dess grundvalar. Ty hvarpå skulle väl staten hvila, om icke på öfverensstämmelsen mellan dess begge hufvud-elementer, de styrande och de styrda? All konungamagt har dock ursprungligen utgått ifrån fadersväldet. Som en landets far, som en folkets herde, tänkte man sig från början konungen. Hans slägt var nationen, och hans kungliga borg var fädernehuset för alla. Hans enskilda sorg delades af en hvar, hans enskilda glädje klappade i allas hjertan. Detta är den i våra dagar så mycket omtalade *monarkiska principen*, i sin enklaste och skönaste bemärkelse. Sedan staterna utvidgat sig, sedan deras inre förhållanden blifvit allt mer och mer invecklade, sedan afståndet mellan kung och folk i alla afseenden blifvit större, kan väl detta tänkesätt ej längre ega rum i sin ursprungliga liflighet och renhet; men i hvarje stat, äfven den vidsträcktaste, bör det ännu kunna vara igenkänligt, ehuru under förändrade former. Det bör kunna utgöra det moraliska band, som sammanhåller statens elementer, ehuru dessa med tidernas längd äfven fått andra, mera juridiskt bestämda föreningspunkter. Ty ursprungligen är dock staten ingenting annat än det utvidgade hushållet, det offentliga lifvet hänger med alla sina rötter fast vid det enskilda, verldshistorien består egentligen af alla de enskildas tillsammantagna. Den monarkiska principen beror på förtroende och kärlek, det kan ingenstädes vara statens afsigt att qväfva dessa menskligheten skönaste känslor, och hvar det likväl sker, der har samhällets hjertblod grumlat sig och staten förfelat sitt ändamål. — Vi lemna i sitt värde försöken, om de någorstädes göras, att återvinna förtroendet med våld, eller med bajonetterna inplanta kärlek i folkets hjertan;

men vi lyckönska oss i Norden att ännu ej hafva behöft att genomgå dessa kungliga varningsgrader. Jag känner i sanning intet land i Europa, som i ordets ädlaste bemärkelse varit och är mera monarkiskt sinnadt än Sverige. Hvaraf kommer detta? Icke deraf att svenska tronen är utan jemförelse den äldsta i vår verldsdel, att vår konungalängd stiger upp till de gamla gudarna, till tronerna i Valhall, att de flesta nu regerande konungahus härstamma bevisligen från Norden; ty dessa minnen från hedenhös äro för aflägsna, för urblekta, för att på tänkesättet öfva något synnerligt inflytande. Icke heller kommer det derutaf, att hos oss förhållandet mellan kung och folk varit, med få undantag, bestämdt efter friare och liberalare grundsatser än på något annat ställe i den bildade verlden; ty just när fordringarna varit störst, när regeringssättet varit som mest tryckande, har svenska folket älskat sina konungar högst och utan tvekan gifvit allt för deras ära. Det kommer, med ett ord, icke af börden, som är slumpens, ej heller af statsförfattningen, som är menniskors verk. Utan det kommer väsentligen af en annan och långt vigtigare omständighet, hvari vårt land framför alla andra varit gynnadt. Betrakten Sveriges häfder, helst under de tre sistförflutna seklerna. Hvad sen I? Hjeltar, dem icke blott födslen, utan naturen bestämt att styra verlden, själar födda med segerhufva, med herrskareprägeln på sin konungsliga panna. Vårt fäderneslands historia är den nyare tidens Plutark, det är väsentligen hennes minnen, som vi måste åberopa, när vi vilja mäta oss med forntidens kolossala skuggor. Männer som Gustaf Vasa och hans yngste son, som Gustaf Adolf och Carl Gustaf, som Carl XII och Gustaf III, skulle äfven som enskilde ha varit sin tids ypperste, och deras purpur var endast det tillfälliga återskenet af deras ära. Man kunde säga, att det mindre var en monarkisk än en teokratisk styrelse, som Sverige kan

berömma sig af under sina mest lysande tider; ty de öfverlägsna naturgåfvornas teokrati gäller öfver allt, och i denna mening är det otvifvelaktigt riktigt, att öfverheten är af Gudi. Derföre är det en anmärkning så gammal som vår historia, att intet folk styres lättare än det svenska af en *stor* man. Våra eröfrande kungar kände rätt väl denna nationallynnets hemlighet, de visste hvad de kunde våga; och de vågade också mer, de satte nationen på hårdare prof, än något annat folk under lika omständigheter skulle fördragit. Men man lydde dem, emedan man beundrade dem, och fördrog utan knot deras nycker, väl stundom också deras utsväfningar. Dessa tänkesätt fortgingo genom arf från slägt till slägt: och deraf förklarar jag mig väsentligen det gränslösa förtroende, hvarmed svenska folket oftast omfattat sina konungar. Jag talar här om den talrikaste delen af nationen, om det egentliga folket, som ifrån början utgjort statens kärna; ty visserligen har man alltid, förr som nu, hört ogillande omdömen öfver styrelsens åtgärder. Ty ostraffad bestiger ingen den menskliga storhetens höjder, och i ett fritt land måste naturligtvis tänkesätten vara delade, klandret måste påminna den magtegande om menskligheten allmänna lott. Men förer han, som han bör, spiran i starka händer, så kan han ännu alltid påräkna nationens förtroende och dess lifliga deltagande i hans enskilda angelägenheter. Vi ha nyligen sett ett prof häraf. Midt ibland tvistigheterna af ett långvarigt riksmöte landsteg den furstliga bruden. Det var som när Amfitrite i fabeln åker fram öfver vågorna; de lade sig genast: allt split var, åtminstone för ögonblicket, förgätet, alla partier förenade sig i en glädje, ett deltagande, hvars upprikthet vi hvarken kunna eller böra misstänka. Folket, som ej känner eller deltar i de politiska söndringarna, följde sin naturliga känsla och instämde från norr till söder i det allmänna jublet. Det var som om

hvarje svensk yngling hemfört en egen brud, som om hvarje svensk fader firat en älskad sons bröllop: land och stad fröjdades likasom hofvet, och hvar och en tillvällade sig sin andel i sin konungs glädje. —

Hvad som alltså varit en högtid för svenska folket, hvarföre skulle det ej äfven vara en för oss? Hvarföre skulle en nationalfest icke äfven blifva en akademisk? Det vore i sanning onaturligt, om staten stode i ett annat förhållande till sina läroverk och bildningsanstalter. Ty är staten sjelf någonting annat än en bildningsanstalt? Är han icke egentligen det stora universitet, der menskligheten tager sina grader? Är menniskoslägtets historia i sig sjelf något annat än historien om dess utbildning? Visserligen är denna allmänna utbildning skild ifrån den lärda, hvarmed läroverken sysselsätta sig; men deras sammanhang är dock uppenbart för en hvar, som vill inse det. Det är samma sammanhang som emellan grund och följd, den allmänna bildningen är öfverallt det populära resultatet af en vetenskaplig: det gifves ingen vetenskap, som icke förr eller senare på ett eller annat sätt ingår i massan af nationens odling, och småningom verkar på det allmänna tänkesättet. Derföre äro universiteterna, eller borde åtminstone vara, de högsta representanterna af statens utbildning: de borde vara *folkets medvetande*, de borde vara det allmänna sensorium för nationen. Hvad som för densamma är af vigt bör ej heller kunna vara främmande för dem: fosterlandet bör ej ega någon mera fosterländsk inrättning. Men icke blott statens *vetande* böra de föreställa, utan äfven dess *känsla;* ty till dem hör hvad landet eger känsligast, till dem hör ungdomen, som är det organ, hvarmed samtiden känner lifligast. I alla afseenden tillhör oss alltså denna högtidlighet, icke blott som svenska medborgare, utan äfven som det svenska vetandets målsmän, som svenska ungdomens lärare, som svenska hoppets vårdare; och sång-

gudinnornas altare är, för i dag åtminstone, hvad det alltid borde vara, sammanbygdt med fäderneslandets.

Men hvad är det då egentligen som fäderneslandet och vi alla vänta oss af en förening, som väckt så mycket deltagande? Det är icke ensamt en tronföljares husliga lycka, ehuru mycket vi värdera den, ehuru varmt vi önska, ehuru säkert vi hoppas den för det furstliga paret. I det enskilda lifvets skugga är man belåten med kärlekens sällhet. Men konungasöner tillhöra historien; och liksom deras enskilda tänkesätt ofta bestämma folkens öden, så hafva äfven deras enskilda förhållanden och slägtförbindelser mera än en gång verkat till nationens väl eller olycka. Vid valet af en brud behöfver den enskilde mannen ej följa annat än sitt hjertas anvisning; ty han bygger sin egen lycka och är ingen utom sig sjelf ansvarig för sitt tycke. Men fursten måste, om han älskar sitt folk, äfven göra afseende på bördens tillfällighet. Hans val, äfven om det är förestafvadt af böjelsen, har dock alltid en politisk sida; och lycklig är den af jordens mägtige, hvilken, som Nordens Oscar, finner förenadt hos en enda allt hvad både hjertat och politiken fordra, allt hvad både älskaren och fursten kunna önska sig. Hvad det förra angår, så gifves det blott en röst i landet; ty skönheten gör sig gällande hvart hon kommer, behaget eröfrar hjertan, och godhet och oskuld bibehålla dem. Men betrakta vi åter det senare, så tviflar jag, att i Europa varit möjligt att träffa ett lyckligare val, med afseende nämligen på vårt lands och vårt tidehvarfs förhållanden. Ty i sin börd förenar prinsessan Josefina just de begge stridande elementer, som nu kämpa om verlden, hon sammanbinder den gamla och nya tiden. Hennes furstlige fader är, som mången annan utmärkt man, en son af sina egna bragder: hans stamträd växer på hans svärd, och hans förtjenster äro hans anor. Men på mödernet härstammar hon från ett af Europas äldsta furstehus,

hvilket dessutom leder sitt ursprung från den gemensamma vaggan för de flesta, från det gamla Norden. I sin födsel förlikar hon alltså bördens och förtjenstens anspråk, furstarnas och folkens fordringar, den gamla tidens stolthet och den nyares kraf. Vi lefva icke i tider, då en tillfällighet som denna kan anses för likgiltig. Det är också i min tanke egentligen denna omständighet, som ger en egen betydenhet åt dagens högtid; det är den, hvarigenom hon bestämdt skiljer sig från flera andra dylika. Verldshistorien är full af symboliska handlingar, och den förening vi nu fira är, efter min åsigt, en sådan. Hon är symbolen af en försoning mellan fiendtliga krafter, som äfven för vårt land, och ännu mer för andra, blir med hvarje dag mera nödvändig, hon är fridens sinnebild, hon är hvad regnbågen var för Noach, sedan floden var förrunnen. Då jag anser detta som den egentliga kärnan af dagens ämne, hoppas jag er förlåtelse, mine åhörare, om jag deröfver något utförligare yttrar min mening.

Hvad är det hufvudsakligen hvarom man för närvarande tvistar i Europa? Hvilka äro de så kallade nya och revolutionära läror, de konstitutionella satser, som man så ifrigt bestrider? Jo, åtminstone hos de bättre och mera sansade, väsentligen inga andra än dessa: att nemligen all magt ursprungligen utgår icke från regenten allena, hvilket är despotismens, icke heller från folket allena, hvilket är anarkiens grundval, utan från begges förening, som egentligen utgör staten: att följaktligen folket, för sin andel i statsmagten, eger rätt att fordra redo af den styrande, hvilken således sjelf eller genom sina rådgifvare är ansvarig, icke blott för Gud utan för menniskor: att lagen, som uttrycker den allmänna viljan, är det högsta majestätet i staten, inför hvilket alla måste vara lika: att samhället ej kan erkänna andra anspråk och företräden än dem, som grunda sig antingen på personliga förtjenster, eller på

skiljaktigheter, naturliga och nödvändiga för samhällsordningen: att staten måste skydda hvars och ens yttre förmögenhet, hvaraf följer, att folket beskattar sig sjelft: att han äfven måste skydda hvars och ens inre förmögenhet, hvaraf följer, att medborgaren eger rätt att sjelf eller genom sitt ombud yttra sin öfvertygelse om allmänna ärendernas gång. — I sanning, dessa läror tyckas så grundade i begreppet om stat, såsom ett rättstillstånd, de synas i sjelfva sin enkelhet innefatta en sådan borgen för sin sanning, att man väl kunde vara frestad att anse dem för politiska axiomer. De tyckas ej heller innebära något upproriskt: ty de åsyfta tydligen ej annat än hvad som är motsatsen af allt uppror, lagens seger öfver våld och godtycke. Nya tyckas de ej heller vara, utan snarare lika gamla med det mensklig förnuftet, alltsedan det börjat att tänka öfver statens angelägenheter. Hvaraf kommer det då, att de rönt så mycket motstånd och ej genast blifvit antagna öfver allt? Hvaraf kommer det, att de ej kunnat bibehålla sig, äfven der de för någon tid blifvit införda? Det kommer icke af någon felaktighet i begreppet, men endast af deras förtidiga tillämpning på redan bestående och fiendtliga former. Det kommer deraf, att en sådan statslära, tänkt i sin renaste allmänhet, egentligen endast då vore användbar, om man kunde bygga en stat alldeles ny från grunden, och befolka den med menniskor, som förut aldrig lefvat i borgerliga förhållanden. Men på detta sätt bildas ingen stat, den har tvärtom öfverallt ett historiskt ursprung. I Europa åtminstone är staten, hvart vi se, redan något historiskt gifvet och bestående, ståndsskilnaden har öfverallt satt sig och hårdnat i bestämda former, den tillfälligt och småningom bildade statsförfattningen har sammanväxt med allmänna tänkesättet, enväldet har på mera än ett ställe slagit sina vidsträckta rötter i nationalkarakteren. Jag vet att det hörer till tonen för dagen,

äfven ibland de lärde, att smäda revolutionen; visserligen voro också några af dess läror alltför ensidigt, alltför mekaniskt fattade; men det väsentliga deraf torde dock väl lättare bestå inför en opartisk pröfning, än som den öfverkloka spetsfundigheten eller den väpnade obskurantismen vilja inbilla oss. Men revolutionens största fel var, att den räknade för mycket på den abstrakta klarheten af sina läror, och gjorde för litet afseende på det historiska elementet i staten. Man omskapar ej verlden och tusenåriga inrättningar med en blott teori, vore den än så påtaglig; det abstrakta måste öfverallt ge vika för det konkreta, det tänkta för det beståndande, spekulationen för verkligheten. Den nya friheten väckte väl i början och genom sjelfva sin nyhet ett stort uppseende; men det visade sig snart, att man egentligen ingenstädes hade rum för henne. Hon klappade på öfverallt; men hvar hon kom var platsen redan upptagen, och man kunde eller ville ej herbergera den husvilla. I hennes eget fädernesland inrymde man henne till en början i präktiga republikanska former; men dessa former voro dock egentligen ej annat än nygjorda ruiner. Ty det hvarpå de gamles republiker egentligen hvilade, sedernas enfald, sinnets förnöjsamhet, lifvets offentlighet — allt detta var längesedan försvunnet och kunde ej genom något dekret i ögonblicket återställas. Den proklamerade jemnlikheten ville ej heller inställa sig; ty naturen sjelf, som så olika utdelar sina gåfvor, visade sig häruti aristokratiskt sinnad, och den medfödda öfverlägsenheten gjorde sig väg öfverallt och intog hastigt sin högre plats i samhället. De nya republikerna upplöste sig derföre af sig sjelfva, och man återvände småningom till de monarkiska inrättningarna, från hvilka man i Europas närvarande skick aldrig bort afvika. Men man var naturligtvis ej längre nöjd med det kungliga enväldet, som på de flesta ställen och, som vi hoppas, för alltid förlorat förtroen-

det. Folken återfordrade sin ursprungliga andel i lagstiftningen, sin yttranderätt, sitt menniskovärde, och ville ej erkänna andra än lagbundna regenter. Gränserna mellan folk och kung skulle på det nogaste bestämmas, en allmän konstitutionsfeber yppade sig i hela Europa. Men till grund för dessa konstitutioner lade man vanligtvis en blott och bart abstrakt teori, som, om den äfven var riktig i sig sjelf, likväl ej kunde vara genast och på alla ställen användbar. Alla dessa statsförfattningar blefvo derföre hvarandra lika, som hade de varit bestälda efter samma mått och på samma verkstad. Men en konstitution är icke ett sådant öfverplagg, den är icke gjord att hänga lös på nationen. Igenkänner folket ej deruti sitt eget lynne, sina forna minnen och inrättningar, ja till och med sina fördomar, så blir en sådan statsförfattning, all sin förnuftsenlighet oaktadt, främmande, likgiltig, stundom också förhatlig. Det händer, att just de lägre folkklasserna, som dock skulle vinna mest på förändringen, äro de första att förklara sig mot den nya ordningen. Exemplen härpå för dagen äro för väl bekanta för att behöfva upprepas. Vi se hela nationer, som dock räkna sig bland de bildade, med fanatisk ifver återkalla enväldet och inqvisitionen: vi se dem villigt köpa dessa kostbarheter med uppoffring af sin sjelfständighet och sin i sanning något tvetydiga nationalära. Man invänder, att Alperna och Pyreneerna utgöra gränsbandet för bildningen, och att hvad som ligger der sunnanföre nu mera är blott slagget af Europa. Jag har också för min del ingenting emot ett sådant påstående; men jag är tillika öfvertygad, att förhållandet skulle under lika omständigheter blifvit hvar som helst ungefärligen detsamma. Det heter vidare, att hvad som i detta afseende skett blifvit tillvägabragt genom yttre våld och inre oenighet; men det yttre våldet skulle ha varit fåfängt, den inre oenigheten skulle ha varit omöjlig,

om de nya statsförfattningarna haft någon rot i det allmänna tänkesättet, om de ej hvilat på blotta abstraktioner, dem mängden ej fattar. De måste således falla, de skulle snart ha fallit af sig sjelfva, äfven utan all yttre åverkan. Dylika konstitutioner likna löfsalar, uppförda för tillfället af fälda trän, som man sticker ner i jorden: de grönska för dagen; men snart är den tillkonstlade härligheten förvissnad; och nästa morgonsol ser i dess ställe blott förtorkade löfruskor. Detta är och blir förhållandet med de blott och bart *spekulativa* konstitutionerna. De *historiska* åter, som växt upp och utbildat sig med folken, stå just derigenom på sin egen rot, och trotsa tidehvarfven, så vidt som menskliga verk förmå. Hvarföre prisar man Britanniens statsförfattning? Det gifves ingen tänkande man, som ej erkänner, åtminstone inom sig sjelf, dess felaktigheter: det är en gotisk byggnad, i mera än ett fall olämplig för tidens behof, och full af barbariska, stundom också löjliga former. Men så felaktig den må vara i teorien, så förträfflig har den visat sig i utöfningen, derigenom att den är nationell i ordets högsta bemärkelse. Med denna författning har det medborgerliga sinnet utvecklat sig fullkomligare än på något annat ställe. England har vunnit inhemskt välstånd och sjelfständighet, och utomlands har det eröfrat verldshandeln, det har tagit hafvet och stränderna derjemte. Man klandrar vår egen statsinrättning och uttömmer sig i vidlyftiga anmärkningar öfver den fyrdubbla orimligheten af vår ståndsskilnad, och representationen, som grundar sig derpå. Jag ville också ej i teoretiskt hänseende försvara den; men den är seklernas verk, den har blifvit nationens egendom, svenska historien hvilar på dessa fyra pelare, liksom våra förfäders himmel uppbars af fyra dvergar. Undanryck dessa stöd, gif oss den otvifvelaktigt regelrätare spanska konstitutionen; det lif, staten ännu eger qvar, skall förtorka,

och inom få år skulle vi erfara Spaniens öde. Med ett ord, det vigtiga i en statsförfattning är icke för det närvarande, troligtvis icke ännu på århundraden, dess abstrakta, utan dess populära sanning. Folkens lif dör ut hvarhelst det gamla minnets lampa slocknar; och det är förgäfves, att den nya tiden tänder sin gasupplysning i dess ställe.

Hvad skulle väl då följden blifva af allt detta? Skulle den vigtigaste händelse vi känna, åtminstone i nyare historien, skulle revolutionen hafva varit helt och hållet förgäfves? De politiska begrepp och åsigter, som derifrån utgått, skulle de slutligen ej vara annat än skimrande misstag, utan användbarhet och gagn för menskligheten? Och det blod, det ädla blod, som runnit för frihetens sak, som troligtvis ännu kommer att rinna derföre, skulle det vara spildt utan nytta? En så tröstlös lära vilja vi icke erkänna. Vi vilja icke erkänna, att något är fåfängt i verldshistorien, allraminst det, hvarvid så månget ädelt sinne fästat sina skönaste förhoppningar. Vi vilja i synnerhet ej erkänna, att det rätta, att de bättre idéerna någonsin skulle kunna vara fruktlösa, äfven om de icke för ögonblicket kunde genast och öfver allt användas. Det är min innerligaste öfvertygelse och tillika mitt gladaste hopp, att de så kallade nya och konstitutionella lärorna dock till slut skola segra; men svårligen skola de segra på det sätt, som en brådskande välmening önskat, svårligen skola de liksom med ett trollslag omskapa verlden. Fabeln berättar oss om Pelias' döttrar, som på en gång ville föryngra sin ålderstegne far derigenom att de tappade ungt blod i hans ådror: följden var den naturliga, att det gamla blodet förrann honom, och det nya ville ej stanna. Så är det äfven med statskroppen. Det nyare bättre måste efterhand ingå i dess blodmassa och småningom förtränga de osunda vätskorna. Folken måste uppfostras till de nya formerna, liksom

de i sekler varit uppfostrade till de gamla. Hvad som skall vara länge måste länge förberedas; men är detta skedt — och det kan endast ske småningom — då kommer förändringen af sig sjelf, liksom lyckan, liksom naturens bästa gåfvor komma. Den tid, som det nya använder för att mogna och utveckla sig, den använder det gamla att förfalla och upplösas. Den borgerliga friheten liknar ännu på de flesta ställen i vår verldsdel uppsvämmadt land, som småningom afsätter sig och stadgas. Men år efter år flyga himmelens fåglar deröfver och fälla ängarnas och skogens frön; då bindes efterhand den osäkra marken, gräset väfver sitt gröna täcke och plogen begynner sitt verk. Hvar nu är naken eller blodig gyttja, der vaggar framdeles kornet sitt guld i vinden, och trefliga hyddor och ett sjelfständigt slägte hvila om några mansåldrar i skuggan af den fullvuxna lunden. Sådan är naturens stilla gång, sådan vare äfven menskligheten. Och är den sådan, då kämpa mörkrets magter förgäfves mot det stigande ljuset, då kunna folken hoppas att åtminstone deras aska en gång skall hvila i fri jord. —

Men just detta framtidens hopp är det, som man från ett annat håll söker att mörda i vaggan. Man begagnar sig af alla misstag, alla förhastanden och utsväfningar, som äro oskiljaktiga från en brytning, som den vi upplefvat, man firar som en seger hvarje tecken till ett återvändande barbari. Man ifrar för det gamla, icke för att bibehållas tills det nya och bättre hunnit utveckla och stadga sig, utan för att alldeles utränga det. Ett förmögladt slägte har uppkrupit ur jorden och visar för den förvånade verlden anspråk och fördomar, dem man längesedan trott förmultnade i familjegrafvarna. Vi höra åter läror, som man trott att hvarje mensklig tunga i det bildade Europa längesedan skulle vant sig ifrån. Vi höra, att regenterna fått folken af Gudi till ett evigt arfskap, och att de följaktligen

med gudomlig rätt kunna betrakta dem som sin välfångna egendom. Man säger oss, att nationerna alldeles ingen rätt ega att sjelfva stifta sig lag eller bestämma sättet, hvarpå de vilja styras; hvad man i detta afseende beviljar dem, det är kunglig nåd, och ogiltig är hvar och en statsförfattning, som ej utgått från tronen allena. Det följer häraf, att allt, hvad nationerna gjort eller göra för att återvinna sina menskliga rättigheter, är uppror och straffbart öfverdåd; ty det förstås af sig sjelf, att menskligheten är omyndig och att förmynderskapet tillhör den magtegande. Derföre måste äfven allt, så vidt möjligt är, återställas i det skick det var innan olyckan timade, de gamla formerna, huru förrostade, huru olämpliga de än må synas, måste åter framdragas, och staten byggas ny — af reliker. Men en sådan statsbyggnad kan ej tänkas utan att äfven dess gamla bundsförvandt, kyrkan, i sitt forna hierarkiska skick återställes. Derföre lössläppas åter vantron och vidskepelsen, klostren fylla sig å nyo, ofördragsamheten predikas som en dygd, den kristeliga kärleken uppfriskas åter med kättareblod, sjelfva inqvisitionens ande manar man upp igen — ifrån afgrunden. Man bemägtigar sig ungdomens uppfostran för att inprägla den dylika grundsatser och bevara verlden för återfall. Den nyss förflutna tidens värde nedsätter man så vidt möjligt, man förklarar dess hjeltar för våldskräktare, dess mod för förtviflan, dess segrar för lyckskott; äran sjelf är en parvenu, och förtjensten en ofrälse. Med ett ord, man gör hvad man kan för att förfalska det förflutna och förslafva det tillkommande, man mördar minnet och förgiftar hoppet. — Det skulle tyckas, som om menniskor, hvilka tänka och handla sålunda, sofvit bort några af de sistförflutna seklerna, och nu kommit ett par århundraden för sent med sin visdom. Och likväl, så mägtigt verkar reaktionen för dagen, så lättsinnigt springer den ena ytterligheten öfver i den an-

dra, att dessa läror öfverallt funnit anhängare, vetenskapen sjelf, som annars skulle vara ett ljusets barn, har här och der gått i mörkrets tjenst för att försvara dem, de dölja sig ej längre, utan framträda osminkade inför sjelfva tronerna och påstå oförsynt, att de äro de säkraste stöden för dessa. Vi vilja emellertid ej förmoda, att dylika läror kunna påräkna annat än en tillfällig och flygtig seger. Tidens flod kan ej tvingas att gå baklänges: och om man lyckas att för ögonblicket dämma dess fart, öfverstiger han så mycket våldsammare sin brädd, och bortsköljer de barnverk man uppfört på stränderna. Det är kanske en lycka för menskligheten, att de begge motsatserna blifvit ställda hvarandra så nära, och att man med en enda blick kan öfverse och jemföra både det gamlas och nyas utsväfningar. Det är tilläfventyrs en lycka, att tänkesätten rifvas emot hvarandra och afnöta hvad som å ömse sidor är för ojemnt. All harmoni, all bildning utgår från strid, i naturen som i staten. När elementerna kämpat ut, då klarnar himlahvalfvet; och menniskosinnet klarnar, sedan dess åskor drabbat tillsammans och urladdat sig. Då uppkommer de moderatas parti, eller rättare, det finnes redan, ehuru kringspridt i alla länder, och vinner med hvarje dag mera rum. Det hör till sakens natur, att desse af de begge ytterliga faktionerna beskyllas för ljumhet; ty icke blott jordklotet, äfven menniskosinnet afkyles senast vid polerna. Emellertid om den oroliga tiden skall kunna vänta sig lugn, om lagbunden frihet skall få en plats i styrelsen, så blir det troligtvis endast genom dessas bemedling. De erkänna den abstrakta riktigheten af de så kallade nya och konstitutionella lärorna, men de öfverse ej derföre den vigt, som de gamla ega genom sitt historiska ursprung. De tro, att de nya formerna ännu på många ställen skulle upplösa staten, men äfven att de gamla mindre skulle samman-

hålla än förstena den. De tro, att de förra ännu ha för liten historisk kärna, och de senare för litet organiskt lif. Men de tro tillika, att det nya är för kraftfullt för att kunna tillbakavisas, och det gamla för inrotadt för att genast kunna fördrifvas. De tro, att striden är för tvetydig för att kunna eller böra slutas med enderas undergång, och att en billig jemkning är det enda, som kan rädda verldens lugn och Europas bildning. Vi lefva, tänka de, under en öfvergångsperiod; den närvarande tiden måste nöja sig med provisoriska åtgärder; stellaget faller när huset innanföre är färdigt. — Till detta parti höra, som man säger oss, på flera ställen furstarna sjelfva, och vi böra hoppas, att de snart öfverallt skola höra dit; ty de gynnade klassernas anspråk känna snart inga gränser; de tro sig vara allt, derföre att de för ögonblicket äro öfverst. När hafvet är upprördt, då spelar skummet på dess yta, och skeppet går fram ibland idel fragga; men det är dock egentligen icke fraggan, utan det är de djupa vågorna, som uppbära den flytande byggnaden och gifva rodret en stödjepunkt. Korteligen, de moderatas parti *måste* slutligen segra: all verklig politik är i tidens närvarande skick en förmedlande, den är en förlikningsdomstol mellan det nya och gamla: *försoning*, med ett ord, är icke blott religionens, utan äfven statslärans hemlighet. —

Men vi som bo i yttersta Norden, vi som ha bergen till mur och hafvet till fästningsgraf omkring oss, vi som stå på Europas parterr och se tryggade ner på det stora sorgespelet i söder, hvad röra oss tidens stridigheter, som ej hunnit hit, hvad behöfva vi en försoning der ännu ingen tvist yppat sig? Så frågar tilläfventyrs den halfvakna håglösheten eller den sjelfkära fåkunnigheten. Men, huru aflägsna vi äro, utgöra vi dock en del af det stora statsförbund, som omfattar den bildade verlden, vi äro ett kapell bygdt på skogen un-

der den allmänna europeiska moderkyrkan. Det gifves, som verlden nu är, ingen bildad stat, som är fullt enstaka, hvarje skakning i medelpunkten kännes, ehuru tilläfventyrs som en lättare dallring, äfven i de yttersta delarna. Det är dessutom egentligen mindre en yttre än inre brytning som skakar Europa, det är en andelig jordbäfning, som går genom våra dagars historia. Som en underjordisk eld lefver orons ande inunder oss: under hafven, under bergen har han sin lönliga gång, och hvar han bryter ut känner ingen. Men äro vi äfven, som jag säkert hoppas, tryggade mot ett utbrott inom oss, hvem försäkrar oss för yttre våld? De grundsatser, som för närvarande gjort sig gällande i Europa, tyckas ej vara obenägna att med svärdet underhjelpa den senfärdiga öfvertygelsen. Liksom all ung magt, räkna de icke just fördragsamheten bland sina dygder. De ockra med ögonblicket, möjligtvis af en dunkel aning, det deras tid snart kunde vara förbi. Men, innan den är förbi, kunde friborna statsförfattningar skakas i sina grunder, fredliga folkslag kunde tvingas att kämpa för lagar, som de ansett sig berättigade att sjelfva stifta. Vi vilja hoppas att detta icke inträffar, vi vilja ej frukta, äfven om det skulle inträffa; men endast dåren säger till friden: du är min, eller till olyckan: du är omöjlig. Alltså, äfven i vår fjällstängda Nord, äfven i det äldsta örnbo, som lagbunden frihet byggt sig i toppen på Europa, äfven der har den politiska försoningen sin plats. På henne, på sans och måtta, beror nu mera all yttre och inre sjelfständighet, all möjlig öfvergång till ett bättre. Äfven för oss bör alltså den personliga symbolen af en dylik försoning vara dyrbar och kärkommen. Våra gamla häfder omtala en Margareta Fridkulla, som med sin hand bilade gränstvisterna mellan Nordens riken. Var oss derföre dubbelt välkommen, du Oscars unga brud, du nya Fridkulla! Bilägg för oss, icke den obetydliga tvisten

om några hedar och berg, men den vigtigare, den verldshistoriska gränstvisten mellan två kämpande tidehvarf! Var oss ett fridstecken mellan det gamla och nya! Ty du är ett barn af förtjensten, som bär sig sjelf; men tillika är du en dotter af det gamla minnet, som dväljes kring Olof Trätäljas graf och kring Upsala högar, du är en ättelägg af hjeltemodet och sagan. Välkommen derföre till dina anors bygd, välkommen till hjeltarnas och sagans land!

Men du som eger henne, du hvars namn dagen bär, påminn dig, du konungason, hvad förbindelser ditt öde ålägger dig. Väl är du lycklig; ty i kungaborgen omfamnar dig en älskad brud, och der utanföre bär dig folkets kärlek på sina vingar. Men tillika träder du i en stormig tid inför historiens anlete, som pröfvar med skarpa ögon och ristar sin dom i ovanskliga taflor. Du eger att upprätthålla icke blott din kunglige faders vidtfrejdade namn, utan äfven det ej mindre vidtfrejdade Nordens, der stora minnen sväfva omkring tronen och ingen konung sofver sig till sin ära. Ett nytt tidehvarf blickar upp till dig, tvenne nationers förhoppningar bära endast dina färger. Derföre var stark som de ungas mod, var vis som de gamlas erfarenhet! Din rättvisa vare som lagens, och din mildhet som den èviga barmhertighetens! Hell dig och säll, du Nordens ögonsten, du framtidens rosenknopp! Och må Oscarsdagen, hvars uppgång gläder oss, en gång med mognad glans, med mognad välsignelse lysa öfver våra söner!

Vid offentliga föreläsningarnas slut

på Carolinska lärosalen i Lund, April 1824.

Jag slutar härmed mina föreläsningar öfver Thucydides: och med det samma slutar jag äfven den offentliga lärarebefattning, jag i tolf år bestridt vid akademien. Det är naturligt, att det ögonblick, då man afträder från ett kall, som man i längre tid innehaft, hvarvid man i mer eller mindre mån fästat sitt sinne, måste förekomma hvem som helst vigtigt och betydningsfullt. Man befinner sig derigenom vid en afdelning af det menskliga lifvet, det är ett tidskifte, ett slags nyår, som måste uppväcka en mängd betraktelser hos hvarje ej alldeles förslöadt sinne. Det framfarna ligger bakom oss med alla sina minnen. Gifvas der några obehagliga bland dem, så gömma de sig i skuggan; men de angenäma framträda med ovanlig glans i dagen: de stå som slägtingar på kullarna vid stranden och vinka med handen ett afsked åt den bortseglande. Det är som om man öfvergåfve ett fädernesland, hvars värde man känner först då man skiljes derifrån, eller som om man toge afsked af en umgängesvän, vid hvars fel man vant sig, hvars förtjenster man aldrig skattar högre, än då man står färdig att lemna honom. Och framtiden åter, de nya förhållanden hon medför, huru dunkla, huru osäkra måste de ej synas oss? Det är lunder sedda på afstånd: hvem vet, hvad som bor under deras grenar? I sanning, vanan verkar mägtigt på det menskliga sinnet, och hvad yrke som helst fäster oss småningom med tusende band, från hvilka man ej lätteligen gör sig lös. Är man då tillika öfvertygad, att detta yrke är vigtigt i sig sjelft, att det ej kan eller

åtminstone ej bort vara utan allt inflytande på mensklig bildning: då måste det ögonblick, då man är färdig att lemna det för alltid, blifva på en gång både högtidligt och rörande. —

Det vore lätt, M. H., att sluta mina föreläsningar med det, hvarmed många börja sina, med ett loftal öfver deras ämne. Jag skulle kunna säga er, att ej blott ingen akademisk lärdom, men i allmänhet ingen högre bildning är möjlig utan kännedom af grekiskan. Jag skulle för ett sådant påstående kunna anföra vitsord af berömde män, och lägga dertill vigten af flera århundradens öfvertygelse. Jag skulle i anledning häraf kunna upphöja detta studium på bekostnad af alla eller åtminstone de flesta andra. Men detta vore tvifvelsutan en ensidighet. Jag erkänner tvärtom gerna, att i verldens närvarande skick mycken bildning, ja äfven mycken verklig lärdom är möjlig utan kännedom af de klassiska språken. Ty hvarföre kallas de klassiska? Klassiskt är ett språk icke blott genom sin egen inre utbildning, utan äfven och i synnerhet genom sin litteratur. Men en sådan litteratur hafva nu mera flera af de lefvande språken. Den massa af idéer, som utgjorde de gamles bildning, har småningom öfvergått i det allmänna tänkesättet, vi lefva af de fonder som forntiden samlat. Så måste det äfven vara: ty ingen ting i mänskligheten är enstaka, mensklig odling är en fortgående kedja: den närvarande länken är alltid sammanhakad med en föregående, och denna åter med en annan, ända upp till skapelsedagen tillbaka. Den ena generationen ärfver alltid den andra; bildningens historia är en fortlöpande förklaring öfver mänskligheten stora ärfdabalk. Men ett sådant arf är egentligen blott *materiellt:* det är endast råämnen, som det ena tidehvarfvet emottager af det andra, att på sitt eget sätt förarbeta och använda; *formen* måste alltid bero af den närvarande tiden och dess tillfälliga omständigheter.

På detta sätt har vår tid långt för detta tillegnat sig alla de gamles väsentliga idéer i lagstiftning, i vetenskap, i vitterhet. De äro ej längre nya, de äro lätt tillgängliga för en hvar: i hvad språk som helst kan man inhemta dem. Man vet för närvarande icke blott hvad de gamle visste, utan i många fall oändligen mera: de materialier de lemnat äro ej blott samlade, utan äfven på mångfaldigt sätt förökta; erfarenheten, som hos dem var ett barn, har blifvit fullvuxen och är nu en mognad man. Man har alltså rätt, då man påstår, att klassiska litteraturen nu mera kan, nämligen i detta materiella afseende, anses för umbärlig. Men hos intet folkslag i verlden har det materiella i bildningen, sjelfva kunskapsförrådet, varit så förenadt och sammanväxt med dess form, som hos Grekerna. Sjelfva idén var för dem alltid blott det ena elementet af bildningen: det andra, äfven så väsentliga, var dess uttryck och sinliga framställning, efter de allmänna lagarna för det sköna. Deras äldsta filosofemer öfver naturen, deras uråldriga historiska minnen rundade sig straxt från början till poetiska gestalter; deras första lagstiftning var metrisk, sjelfva deras gudar gåfvo endast poetiska orakelsvar. De råa, men betydningsfulla mytiska gestalter, som de emottogo från Orienten, ombildades af dem till idel skönhetsmönster, Olympen blef ett museum, liksom nationalsagorna blefvo ett epos. Med ett ord, den yttre formen var för dem aldrig likgiltig, Grekerna voro födde formalister. Hvad som i synnerhet utmärkte dem i detta hänseende, det var ett naturligt sinne för det passande och skickliga i hvarje sak, en gifven afsky för all öfverdrift och utsväfning i hvad form som helst, en äfven så sann som fin känsla för det mått, det lagom, som är det verkliga skönas norm och väsende. Man talar i estetiken om en skönhetslinea: om en sådan finnes, så kunde man säga, att det gamla Hellas låg inom dess gränser: det var hon, som skilde landet

från barbarerna. Derföre har också den grekiska smaken hos alla bildade folkslag i mera än ett afseende blifvit ansedd som normalsmak. Hvad som är deröfver eller derunder eller på sidorna, det är platthet eller öfverdrift eller förvirring. Främst och allmännast gäller detta om de bildande konsterna. De olympiska gudagestalterna stå ännu, efter så många århundraden, qvar i hög, i oöfverträffad skönhet; det menskliga konstnärssnillet mäter ännu i dag sin framgång endast efter sitt närmande till de eviga mönstren. Men äfven i afseende på vitterheten, det vill säga, i afseende på poesi, vältalighet och historisk konst, har man länge ansett de grekiska mönstren såsom de yppersta. Detta är också riktigt, om man endast, som är billigt, gör de inskränkningar sakens natur fordrar. Ty vitterheten i allmänhet och poesien i synnerhet äro en så universell, en så verldsomfattande konst, att den nödvändigt måste uttrycka sig på mångfaldiga olika sätt. Hvarje tidsålder, äfven den råaste, har sin egen poesi, liksom hvarje växt har sin egen blomma. Jag skattar högt den grekiska skaldekonsten: men jag är långt ifrån att anse den för den enda riktiga eller ens för den yppersta i alla afseenden. Det gifves poetiska förträffligheter, hvarom Grekerna ej hade eller kunde ha någon aning. Älsken I bilderna af en icke blott rik, men yppig fantasi, glädja er de djerfvaste utflygter än till zenit och än till nadir, viljen I se en poetisk verld full af rosenfärgade under: då måsten I vända er till österlandets skaldekonst, der alla figurer uppträda i purpur, hvarje blomma glöder som en jordfast morgonrodnad, och tankens örn flyger alltjemt på förgylda vingar emot solen. Men föredragen I åter betydelsens djup och betraktelsens allvar, älsken I de jättelika, men bleka gestalterna, som gå omkring i dimman och hviska om andeverldens hemligheter och om alltings fåfänglighet, utom ärans: — då måste jag hänvisa er till det isgrå, till det sago-

rika Norden, der Vala sjöng skapelsens grundtoner, under det månen sken på fjällarna, bäcken slog sin entoniga sång, och trasten satt i toppen på en gulnad björk och qvad ett sorgeqväde öfver den korta sommaren, öfver den döende naturen. — Eller behagar er känslans innerlighet, och en längtan som icke trifves på jorden, utan alltjemt ser upp till det himmelsblå stjerntältet, der saligheten bor, der det klappande hjertats oro stillas: då bören I vända er till den vesterländska romantiken, helst under medeltiden, då trubaduren sjöng om en öfverjordisk kärlek, och riddaren kämpade lika ifrigt för den heliga jungfruns och sin skönas ära. — Men älsken I åter mera idéernas rikedom och reflexionens sanning, viljen I se ner i djupet af menniskans bröst, viljen I se alla hjertats ådror blottade liksom med ett trollslag: då mån I gå till den moderna poesiens heroer, till dem nämligen ibland dem, som gått sin egen sjelfständiga väg och ej lyssnat till andra ingifvelser, än tidehvarfvets och sitt eget snilles. — Allt detta utgör utan tvifvel förträffliga poetiska elementer: ingen klassisk ensidighet bör hindra oss att erkänna deras värde. Men i hvilka tunga, förvirrade, barbariska former måste vi ej ofta uppleta dem, liksom man uppletar diamanter bland de ödsligaste klyftor. Hos Grekerna deremot finna vi dessa elementer kanske blott sparsamt: men allt hvad vi förefinna, det finna vi förträffligen ordnadt och afrundadt. Hvad Corinna sade till Pindarus, som i sin ungdom visade några anlag för orientalisk öfverdrift, att man nemligen bör så med handen och icke med fulla säcken, detta var grekisk nationalsmak, det var en stående grundsats i hela grekiska vitterheten. Vi finna der en poesi, som äfven under känslans häftigaste utbrott eger sig sjelf: hon gläds med måtta och sörjer med anständighet: hon är som Polyxena hos Euripides, som ännu i döden bemödade sig att falla med värdighet. Vi finna

en fantasi, den Grekerna symboliserade under bilden af Pegasus, som icke blott har vingar, men äfven tyglar. När Perseus med den flög Olympen för nära, då störtades han, ehuru sjelf en gudason, neder af de vredgade gudarna. Vi finna ett poetiskt förstånd, som aldrig förgäter sig, aldrig glömmer det hela för någon gynnad del, aldrig förlorar fattning, klarhet och öfversigt äfven i ingifvelsens stormigaste stunder. Vi finna, i afseende på form och framställning, en instinkt mot det utsväfvande och öfverlastade, en omsorg för det rent sköna, en stilens tukt och aga, som icke hänför, men intar, icke skakar, men lugnar. Allt är så lätt, så otvunget, som hade det växt vildt, utan konst och omsorg: det är så enkelt och naturligt, som om det alldeles ej kunnat vara annorlunda. Man kan förlikna den romantiska poesien i alla dess arter vid en ek, som i väldiga, men oregelbundna former lutar fram från en bergsskrefva öfver den dunkla dalen; men den grekiska deremot är smärt och afqvistad och rak som ett palmträd, med sin rika, men symmetriska krona, och en näktergal sitter emellan bladen och sjunger. Grekiska poesien är att betrakta som tungan på konstens våg: hon utvisar den rätta jemvigten, som är blott ett annat ord för det fulländade sköna; under det orientaliska eller occidentaliska romantiken kastar ensidigt sina tunga massor i endera af vigtskålarne. Med ett ord, är frågan om blott poetisk naturkraft, om uppfinningens rikedom, om tankens djerfhet, om känslans låga: då stå Grekerna tilläfventyrs efter eller åtminstone ej öfver flera andra folkslag. Men är åter frågan om sammansättningens konst och förstånd och sanning, om formens osminkade skönhet, då äro de ännu och förblifva de eviga mönstren, då måste jag hänvisa er, icke blott till Homerus och Sofokles, utan äfven till Plato och Herodotus och Xenofon; ty något ypperligare, nå-

got mera fulländadt i detta afseende, har hittills icke, så vidt jag vet, visat sig på jorden. —

Men just detta, hvari grekiska litteraturens yppersta förtjenst består, just denna formens skönhet är det, som för en hvar, hvilken vill fatta den, gör grekisk språkkunskap oumbärlig. Hvad en grekisk författare ungefärligen tänkt och menat, det väsentliga innehållet af hans skrift, kan man fatta genom en öfversättning. Men uttryckets egentliga karakter och anda, alla de särskilda, ofta blott linguistiska egenheterna af framställningsformen, dessa äro så sammangjutna med språket sjelft, att de omöjligen derifrån kunna löstagas och framvisas särskildt. Hvar och en öfversättning, äfven den trognaste, kan derföre om allt detta ej ge annat än ett ungefärligt och ofullständigt begrepp. I synnerhet gäller detta om poeterna, der ofta en hel följd af associationer fäster sig vid ett enda ord, som icke i något annat språk har ett fullkomligen motsvarande. De gamla utdöda språken ha icke blott en från de lefvande skiljaktig grammatikalisk byggnad, utan äfven en egen poetisk symbolik, som ofta med ett enda uttryck öppnar ett helt galleri af bilder, som nästan alltid måste gå förlorade i öfversättningen. Förhållandet mellan en dylik öfversättning och originalet är merendels ungefärligen som förhållandet mellan en topografisk karta och en landskapsmålning: den senare visar oss floder och lunder och berg i träffande bilder, då den förra i deras ställe endast ger oss orediga, betydningslösa streck: vi få ett dunkelt begrepp i stället för en lefvande åskådning. Alltså, för att förstå de gamle, måste man till en början förstå deras språk. Det är i sanning obeqvämt, att vägen till det klassiskt sköna går, till en början, genom grammatikan och ordboken; men det finnes verkligen ingen annan; och den, som vill hinna fram, måste äfven underkasta sig resans besvärligheter.

Vi befinna oss alltså nu på en punkt, der vi kunna afvisa de vanliga inkasten mot grekiska litteraturen, icke med magtspråk eller åberopande af gammal häfd, utan med verkliga skäl. Vi hafva funnit, huru och hvarföre det karakteristiska af denna litteratur ej kan inses, åtminstone ej fullkomligt, utan kännedom af språket. Men att en sådan insigt i allmänhet bör anses för vigtig, det förmoda vi icke att någon sätter i fråga. Den är vigtig i historiskt afseende; ty Grekerna intaga en så utmärkt plats i den mänskliga bildningens historia, deras inflytande på Europas närvarande kultur är så uppenbart, all bättre och renare smak ibland oss är så tydligen en grekisk koloni, att en närmare bekantskap med vår hyfsnings stamfäder ej kan eller bör vara likgiltig för någon, som vill öfverse mänsklighetens gång och har sinne för utvecklingen af dess ädlaste krafter. Den är vidare vigtig för vitterhetsidkaren, som ännu i årtusenden kan studera de gamla mönstren, utan att dessa behöfva befara att se sig öfverträffade i det, som utgör deras egentliga storhet. Den är äfven vigtig för den, som utan lust och förmåga att bli hvarken skald eller vältalare eller häfdatecknare, likväl har sinne för det sköna och ädla i allmänhet och älskar deras klassiska uttryck. Men i synnerhet vigtig är den för akademierna, hvilka ej böra bära sitt grekiska namn förgäfves, hvilka som universiteter måste omfatta, om ej det hela, åtminstone det väsentliga af universell bildning. Just i den mån klassiska litteraturen gjort sig sjelf umbärlig, och derigenom dragit sig tillbaka ur den allmänna och nödtorftiga bildningens område, i samma mån bör hon äfven finna en tillflyktsort vid lärosätena. Hon är som Nilen, hvilken, sedan den gjort fälten kring sig fruktbara, drar sig tillbaka inom sin ursprungliga strömfåra. Men der bör hon också rinna ogrumlad, en konungslig

flod, hvars åder aldrig förtorkas, hvars källor ligga på menskligheteus höjder. Redan en gång förut har klassiska litteraturen räddat Europa ur barbariet. Återgången dit är ännu icke omöjlig. Den närvarande tiden söker åtminstone allehanda vägar till detta mål. En af de genaste vore utan tvifvel den, om man kunde lyckas att göra de *gamla* Grekerna äfven så förgätna, äfven så misskända, som man vill göra de *nya*. Men vi vilja hoppas, att beggedera skola bibehålla sig. Vi vilja hoppas, att ännu efter årtusenden ett bildadt slägte skall beundra de forntida Hellenernas snille och prisa de närvarandes bedrifter, då troligtvis vår närmaste efterverld, med föraktets liknöjdhet, skall fråga om begges motståndare: huru hette de?

Men timmen är redan förbi och jag måste sluta. Undren icke, om jag så sent jag kan lemnar ett ställe, der jag trifts så gerna. Lärarens kall är visserligen både ansvarigt och mödosamt; men hvad som på andra sidan äfven gör det angenämt är den omständigheten, att han ständigt lefver bland ett uppväxande slägte, bland ungdomen, som merendels har ett öppet sinne, ett friskt mod och en ofördunklad åsigt af lifvet. Pindarus säger om de saliga, att i deras land fins det ingen annan årstid än våren; och äfven lärosätet har i detta afseende en fortfarande vår. Men våren är en ömtålig årstid, och blomningsdagarna fordra fördubblad omsorg. Varen derföre varsamme: ty om blomman vanvårdas, så ger hösten inga frukter. Frukten Gud: ty gudsfruktan är icke endast vishetens begynnelse, utan äfven dess fulländande, för den som fattar henne rätt. — Åren konungen: ty i vårt land är konungen blott den person-

liga bilden af folkets majestät, och när vi hedra honom, hedra vi med detsamma oss sjelfva. — Vörden edra lärare: ty det är dock för er som de arbeta, och deras kall är icke så lätt som I tilläfventyrs föreställen er. Bekymret sitter ofta på lärostolen, och när timmen är förbi, är dagens arbete derföre icke slutadt. — Varen flitige: ty flit är framgångens moder; lifvet är kort, men konsten lång, den som förspillt tiden, han har bortspelt sitt arf, huru rik han i öfrigt må vara. Räknen ej heller för mycket på en lättare fattningsförmåga, eller på större gåfvor, som skulle ersätta försummelsen. De stora gåfvorna äro skänkta åt få, och de, som fått dem, veta väl att de behöfva odlas Snillet är en förnäm gäst: det trifves ej gerna i okunnighetens skräpkamrar. — Varen ordentlige: ty ordning är arbetets häfstång, som lyfter lätt äfven de tyngsta bördor; men oordningen är som ett ur utan visare: det går och går, och ingen vet ändå hvad tiden lider. — Varen glade: ty glädjen tillhör er ålder, glädjen är lifvets vinst, hon är själens vingar. Men akten er för öfvermodet, för det slags mod i synnerhet, som öfvar sina hjeltedater i skumrasket. I ären kallade att strida *emot*, men icke *i* mörkret: i gränderna gro inga lagrar. Den rätta glädjen kommer af själens allvar; men akten er äfven för det falska allvar, som spelar på ytan och har sin skylt hängande i det surmulna anletet. Det rätta allvaret ligger, som de ädla metallerna, på djupet. Dess panna är merendels klar, men sjelft bor det i hjertkamrarna. Och när det gäller något stort och ädelt, när fråga ar om det sanna, det rätta, det heliga, då springer det upp, som ett ungt lejon ur sin kula, och griper sitt rof och släpper det icke. — Varen sjelfständige: ty sjelfständigheten är icke blott undervisningens, utan lifvets högsta mål. När barnet kan gå, kastar det bort sin fallhatt; när sinnet

är utväxt, lemnar det gångstolen. Hvad I lären af andra, det är i sig sjelf ringa; den rätta läromästaren är edert eget årsbarn, han bor inom er, han är er bättre menniska. Ingen lärare kan göra mera än lossa vingarna på den bundna örnen; viljen I flyga, så måsten I pröfva egna vingsenor. Lärdom är själens spis. Men det är fåfängt att vi mata er, om I ej sjelfve kunnen smälta maten och förvandla den till merg och näringssaft. Pröfven derföre sjelfve, fatten, förstån, tänken; ty då först blir vetandet ert eget. Tron är öfvertygelsens barn, annars är hon oäkta. Sägen derföre ej blindt efter hvad I hören; det är ljud och icke sak; munväder är ondt väder. Den sjelfständige är vittnesgill öfver allt i andens verld, äfven om hans gåfvor äro ringa; men den osjelfständige blifver öfvermaga till sin död, och hans utsago gäller icke inför domstolen.

Försmån ej dessa varningar. De innehålla ingenting nytt; men det kommer deraf, att det rätta merendels är gammalt. Mången kunde ge dem bättre, men I förloren dock icke på, om I följen dem. Jag lemnar eder nu. Jag lemnar en plats som varit mig kär, jag lemnar en ungdom som jag älskat. Jag vet äfven, att I älskat mig tillbaka, och derföre tackar jag er i dag med rördt hjerta; ty något bättre än kärlek och förtroende kan den ena menniskan ej gifva åt den andra. Tilläfventyrs träffar jag framdeles ännu många ibland er; men det sker då under andra förhållanden. I ären då männer i staten, edra läroår äro förbi, ungdomens blomdoft har förflugit och hjertat dragit sig tillsammans. Men jag hoppas att det åter skall öppna sig, jag hoppas att I alltid skolen anse mig som en vän från er ungdom. Lefven lycklige mellertid, arbeten, utbilden er, förkofren er. Edra framsteg skola vara min glädje, er välgång skall jag skatta som min

egen. Och när vi sålunda återse hvarandra, då vilja vi påminna oss de stunder, vi fordom tillbragt tillsammans. Då vilja vi äfven påminna oss denna stunden, och glädjas att dess bitterhet är förbi. Farväl, farväl!

Anmärkningar och Förklaringar till Akademiska Tal.

Under titel: "Tal vid särskilda tillfällen af Esaias Tegnér" utkom 1831 den första samlingen af författarens skrifter i obunden stil, omfattande dels akademiska tal, dels skoltal. Tio år senare följde andra bandet af samma samling, företrädesvis innehållande tal, som stodo i sammanhang med författarens biskopliga verksamhet; och 1842 utkom tredje bandet, äfven under titel: "Handlingar hörande till prestmötet i Vexiö 1836", upptagande de föredrag, med hvilka författaren såsom detta mötes ordförande inledt och afslutat dess förhandlingar.

Den anordning af dessa tal, enligt hvilken denna första afdelning af TEGNÉRS prosaskrifter i närvarande upplaga är fördelad, är hufvudsakligen densamma, som i de ofvannämnda af förf. sjelf redigerade samlingarne varit använd. I den första af dessa samlingar äro under rubriken "Akademiska tal" inrymda samtliga de här under samma rubrik införda skrifter, med undantag af jubelfesttalet 1817. Redan förut hade detta tal upplefvat två upplagor; möjligen har man häri att söka anledningen, hvarföre det saknas i denna samling. Såsom ledande sitt ursprung från en akademisk fest och till följe af sin allmänna karakter har det synts oss rättast här böra införas.

Sid. 5. *Vid jubelfesten 1817.* Lunds universitet firade med öfliga akademiska högtidligheter d. 1, 3 och 4 November 1817, 300-de årsdagen af Luthers reformation. TEGNÉRS tal hölls den sistnämnda af dessa dagar på universitetets Carolinska lärosal. Latinska orationer hade de båda föregående festdagarne varit hållna af professorerna M. Norberg och M. Ahlman. Talet, ehuru från början ej afsedt för tryckning, utgafs i början af år 1818 i Stockholm och upplefde samma år sin andra upplaga. En utförlig, strängt klandrande recension deraf infördes i fosforisternas organ, Sv. Litteraturtidning, utg. i Upsala, 1818 n:r 10, 11; och äfven från det motsatta lägret gaf missnöjet med de hårda omdömena öfver 18:de århundradet och dess bildning sig luft i en anmälan i Allmänna Journalen, 1818 n:r 12, 33 af P. A. Wallmark. Utgifvet i tysk öfvers. i Hamburg 1819 af K. Nord, (K. Schöne), sedermera öfvers. af Mohnike i "Reden v. Es. Tegnér". Strals. 1829.

Poemerna "Martin Luther" och "Vid jubelfesten i Lund" (Bd. II: 88. 89) äro båda diktade vid samma tillfälle. Se anm. sid. 321.

Sid. 17. — *agade de pojkar på hjeltens graf.* Jfr Schol. ad Pindari Olymp. I: 146.

Sid. 30. *Inträdestal i Svenska Akademien.* Hållet d. 22 Juli 1819. infördt i Svenska Akad:s Handlingar ifrån 1796 D. IX. Öfvers. af Mohnike, anf. st. 1829.

Sid. 31. — *blott en öfrig.* Landshöfdingen N. v. Rosenstein (f. 1752, d. 1824), Svenska Akademiens förste sekreterare, högt aktad såsom filosof och smakdomare, var en af de 13 ledamöter af denna akademi, som konung Gustaf III vid dess stiftelse sjelf utnämnde. Leopold, som jemte Rosenstein vid denna tid (1819) var den ende qvarlefvande af akademiens första medlemmar, hörde till de 5, som invaldes af de nyssnämnda 13 af konungen utsedda ledamöterna.

Sid. 33. *Bergklint.* Olof Bergklint (f. 1733, d. 1815) prost och kyrkoherde i Gladsax af Lunds stift, ansedd och produktiv författare inom vittra ämnen.

Sid. 34. *Ihre.* Johan Ihre, kanslirâd, skytteansk professor i Upsala, berömd såsom språkforskare, f. 1707, d. 1780.

Sid. 34. — *chifferns öfvermagter.* Se "Arbeten af J. G. Oxenstjerna" Bd. II: 237: Skaldebref till Creutz.

Sid. 38. — *bekymret hittade vägen till hans ensliga boning.* Grefve Oxenstjernas lif förbittrades ofta af ekonomiskt betryck.

Sid. 38. — *förlusten af en älskad maka.* Grefvinnan Oxenstjerna, f. Wachschlager, afled 1809.

Sid. 40. *Fahlcrantz.* C. E. Fahlcrantz (f. 1774, d. 1861), berömd svensk landskapsmålare, stod vid denna tid på höjden af sitt rykte.

Sid. 43. *Episoden om Stenbocks död.* I slutet af 4:de sången af "Dagens Stunder." Oxenstjerna, Arbeten I: 107. (Grefve A. N. Stenbock, d. 1782, öfver hvilken Oxenstjerna äfven hållit ett minnestal, anf. st. III: 167).

Sid. 50. *Scheffers graf — Creutz.* Se fjerde sången af "Skördarne", anf. st. II: 96—98. Grefve C. Fr. Scheffer, f. 1715, d. 1786, Gustaf III:s lärare och vän, berömd statsman och författare. Grefve Gustaf Filip Creutz, f. 1731, d. 1785, kanslipresident, lycklig skald.

Sid. 52. *Ofion — Eurynome.* "Skördarne" 5:e sången, II: 110—11.

Sid. 52. — *efter Virgilii uttryck,* Georgica III. vers. 289, 90.

Sid. 59. *Hoppet.* Oxenstjerna, Arbeten I: 137. Tillegnadt skaldens af en svår sjukdom lidande maka.

Sid. 60. *Ödet.* Anf. st. I: 122.

Sid. 61. *Oskuldens religion.* Anf. st. I: 155, tillegnadt Lehnberg.

Sid. 62. *Odet öfver Gustaf Adolfs död.* Anf. st. I: 115.

Sid. 62. *Imitationen efter Horatius.* Anf. st. I: 187.

Sid. 63. — *berättelsen om Disa:* "Disa. Skaldebref till fru Printzensköld på Venngarn" 1795. Anf. st. II: 287.

Sid. 64. — *brefvet till Toll.* Från Burkersdorff i Österrike 1772. Anf. st. II: 207.

Sid. 65. — *till fröken Uggla.* Från Skenäs 1775. Anf. st. II: 223.

Sid. 65. — *till Hagström.* Anf. st. II: 317. Grefve Oxenstjerna tillbragte en del af sommaren 1803 på Manilla hos öfverdirektören Hagström, sedermera adlad Hagströmer.

Sid. 67. *Åreminnet öfver Gustaf III.* I Svenska Akademiens namn 1794. Anf. st. III: 1.

Sid. 72. *Förlorade paradiset.* Oxenstjernas öfversättning af Miltons berömda skaldeverk utkom 1815 och utgör Band IV af O:s arbeten.

Sid. 73. — *öfversättning af Tassos berömda dikt.* Först efter Oxenstjernas död utgafs denna öfversättning, hvilken utgör Band V af hans arbeten.

Sid. 80. *På Oscarsdagen 1823.* Vid den af Lunds universitet d. 1 December 1823 anställda akademiska fest till firande af kronprinsen Oscars och prinsessan Josefinas förmälning. Högtidligheterna fortsattes under tvenne följande dagar med latinska orationer af prof. E. S. Bring och adj. Ach. Kahl. — Talet trycktes i Sverige först i Band I af "Tal vid särskilda tillfällen", men utkom redan 1824 i dansk öfversättning under titel: "Tale i Anledning af H. K. H. Kronprindsen af Sverrigs Formæling. Holden i Lund d. 1 December 1823 af Es. Tegnér. Udgiven tillige med en Kritik over de politiske Sætninger i samme af David Munck af Rosenschöld." Denna danska upplaga utgafs utan författarens medgifvande och föranledde denne att i provinsens tidningar införa ett tillkännagifvande "Till danska allmänheten" (se Band IV). Utgifvarens "kritik" upptager mera än $^2/_3$ af denna danska upplaga. Den originelle prof. David Munck af Rosenschöld, i sin ungdom fästad vid Lunds universitet, sedermera kyrkoherde i Qvistofta af Lunds stift, förvärfvade sig under senare delen af sin lefnad genom en egendomlig art af politiskt skriftställeri en föga afundsvärd ryktbarhet. I tysk öfversättning utkom detta tal i Lübeck 1825, och sedermera i Mohnikes "Reden" 1829. De versar, med hvilka talet afslöts, finnas intagna i Band II sid. 107.

Sid. 92. *Pelias döttrar.* Se Ovidii Metamorfoser, L. VII.

Sid. 99. *Vid de offentliga föreläsningarnas slut.* Hållet d. 9 April 1824. Kort derefter anträdde författaren, såsom utnämnd biskop öfver Vexiö stift, en resa för att invigas till detta embete. Under åren 1824—26, innan förf. ännu tillträdt sitt embete, vistades han i Lund, men hans verksamhet såsom akademisk lärare upphörde med vårterminen 1824. — "På den studerande ungdomens begäran" trycktes detta berömda tal särskildt i Stockholm s. å. En recension deraf finnes intagen i Sv. Litteraturtidning 1824 n:o 61. Utkom i tysk öfvers. Stralsund 1827 af Mohnike i "Zwei Reden v. Es. Tegnér".

Sid. 103. *Corinna sade till Pindarus.* Se Plutarchus, Moralia, ed. Reiske, Bd. VII: 2, s. 371.

Sid. 103. *Polyxena hos Euripides.* Se Euripides Hekabe v. 568—570.

Sid. 107. *de närvarandes bedrifter.* Har afseende på det vid denna tid (1824) pågående grekiska frihetskriget, af hvilket man väntade en pånyttfödelse för Grekland.

Sid. 107. *Pindarus säger om de saliga* etc. Pind. Olymp. II, v. 77—81.

SKOLTAL.

På Wexiö gymnasium,

Maj 1824.

Stadd på resan för att efter gammal plägsed invigas i det embete, hvartill stiftets förtroende och konungens nåd kallat mig, har jag likväl ej velat eller bort försumma det tillfälle, som nu erbjuder sig, att bringa eder min helsning, I medbröder och lärare, och dig, du landets ungdom, som här är församlad för det högsta jordiska ändamål, för sinnets utbildning till kunskap och dygd. Ett sådant tillfälle måste för mig åtminstone vara vigtigt. Det påminner mig om pligter, heliga och ansvarsfulla för hvem som helst, tunga, äfven för öfvade krafter, men dubbelt tunga för en nyläring som jag, för en man, hvars verksamhet hittills för det mesta varit riktad åt andra håll. Jag är ryckt från förhållanden, hvarvid jag blifvit van, och försättes i nya, som äro mig obekanta, jag kommer bland menniskor, för hvilka jag mestadels är en främling. Men jag lyfter mitt hjerta till Gud i bönen. Förenen edra böner med mina, I alle, som ansen mitt kall vigtigt, som nitälsken för Guds ära, för församlingens väl, för stiftets anseende, för ungdomens bildning. Bedjen med mig till det godas gifvare, att han må sända sin ande öfver den nykomne, upplysa den oerfarne och styrka den tvekande. Och hvarföre skulle jag också misströsta? Är icke Gud god, fast menniskan är svag, komma ej kraft och framgång från höjden? Har icke jag länge varit prest i hans tempel, i det templet nemligen, der *mensklig* vishet pröfvar alltjemt, men dock vanligtvis måste hänskjuta domen till den *himmelska?* Är mitt kall här i sig

sjelf något annat än ett lärarekall, väl af större omfång, men väsentligen med samma syfte som det jag lemnat? Ty läraren åsyftar egentligen öfverallt detsamma. Han åsyftar ljusets seger öfver mörkret, det godas seger öfver det onda: han åsyftar slägtets upplysning och förbättring. Det är ett högt mål, och vägarna dit mångahanda; men alla ha de samma riktning uppföre, alla löpa de i en punkt tillhopa. Jag är en obekant för eder, det är sant; men så alldeles främmande bören I dock ej anse mig. Min fader har uppväxt med edra fäder, han var född i dessa nejder, det är i bokstaflig mening till min fädernebygd, som jag återvänder. Välsignad vare den stund, då jag der inträder, välsignad af Gud, hvars försyn kallat mig hit, hvars värf jag skall förvalta, hvars tjenare jag bör anföra, hvars församling jag bör vårda. Välsignad vare den stunden af honom!

Jag har sagt, att ungdomen här är församlad för det högsta jordiska ändamål, för sinnets utbildning till kunskap och dygd. Jag kallar detta ändamål med skäl för det högsta. Ty när allt annat har sitt syfte utom sig och är godt till något annat, då äro rättskaffenshet och kunskap goda för sig sjelfva. De äro mätare på lifvets värden. Ingen är värd mer eller mindre än det rätta som han *vill*, eller det sanna som han *vet*. Men begge dessa utvecklas genom uppfostran. Menniskan kommer medvetslös till verlden, men med mer eller mindre rika anlag och förmögenheter. I den mån som dessa vakna inträder hon i erfarenhetens skola: tiden är menniskans första, likasom henes sista läromästare. Om man med uppfostran förstår allt det som bidrager att utveckla de menskliga förmögenheterna, så är hela det menskliga

lifvet en uppfostran. Hvad som ligger mellan vaggan och grafven är i detta afseende en skoltid; döden är den sista, den allvarliga dimissions-examen till ett högre läroverk. Fullfölja vi denna föreställning, så måste vi slutligen hinna till idén om en högre uppfostran. Ty har den enskilde sin uppfostran genom ett menniskolif, så måste äfven menniskoslägtet ega sin genom summan af de enskildas lif, den ena generationen måste vara den andras uppfostrare, all närvarande bildning måste utveckla sig ur en föregående och i sin ordning förbereda en efterföljande. Vi måste i detta afseende antaga ett fortskridande från slägte till slägte; och när vi tycka oss märka ett stillestånd eller en återgång, då är det menskligheten skolferier, gifna med afsigt att stärka krafterna till högre framsteg. Med ett ord, det måste finnas en menniskoslägtets uppfostran i stort: protokollet deröfver är verldshistorien. Men härom kunna vi blott ofullkomligt döma; ty lärostunderna äro årtusenden, och den som ger dem bor i himlen. Men på jorden är staten en uppfostringsanstalt i massa för folkslagen: icke endast derigenom, att man utom stat ej kan tänka sig något slags bildning såsom ens möjlig, utan äfven derföre, att statsformerna sjelfva verka väl långsamt, men säkert och bestämdt på den inre menniskan, liksom klimatet verkar på den yttre. Men en sådan verkan är dock alltför allmän och otillräcklig, till och med för statens ändamål. Derföre gifves det ingen stat, som ej uppdragit läroomsorgen åt särskilda inrättningar. I samma mån som staten sjelf utvecklat och bildat sig, har den äfven sörjt för allmänna undervisningen; och det gifves i sanning intet förskott, som lönar sig säkrare än det som användes för det uppväxande slägtets uppfostran. Ty ingen stat består blott genom fysiska krafter, ehuru äfven dessa behöfva öfvas och utvecklas; utan tillika, och ännu

mer, genom andens bildning. De gamle, i synnerhet Grekerna, visste detta rätt väl. Staten hvilade hos dem helt och hållet på uppfostran, eller rättare, den var sjelf en praktisk uppfostringsanstalt, som ej omfattade ungdomen allena, utan äfven en mognare ålder. Det fans ingen fysisk eller moralisk kraft, den ej staten betraktade som sin och använde för sitt ändamål: hvarje medborgare var född embetsman, allt lif var offentligt, de grekiska fristaternas historia är en fortgående Cyropädi. Hos oss deremot är förhållandet annorlunda. Det enskilda har bestämdt söndrat sig från det offentliga, embetsmännen utgöra en särskild klass i staten, deras yrke bildar ett eget och slutet helt. Uppfostran är för det mesta uppdragen åt kyrkan, en inrättning, hvartill forntiden ej hade något fullt motsvarande; större delen af nationen emottager ingen annan undervisning än den religiösa, och är äfven dermed belåten. Men också på de egentligen lärda undervisningsanstalterna har kyrkan visat sitt inflytande. Skolorna inrättades från början med tydlig syftning på sådana kunskaper, som ansågos mest oumbärliga för det andeliga ståndet. Hvad som låg alltför långt derifrån kunde ha en lärostol vid akademierna, men icke vid skolan. Denna teologiska åsigt af uppfostringsverket har i våra dagar blifvit mycket klandrad; men i sig sjelf ligger dock en djup sanning till grund derföre, den sanning nämligen, att det religiösa är den egentliga kärnan af all mensklig kunskap och den yttersta föreningspunkten för allt vetande. När spekulationen endast genom långa omvägar och vacklande och osäker nalkas menskligheten vigtigaste sanningar, då finner hon vanligtvis redan religionen der före sig. Ty denna sistnämnda är hemmastadd på menskligheten höjder; hon far fågelvägen till målet. Det är så långt ifrån att det skulle finnas någon verklig grundstrid mellan för-

nuftet och religionen, att uppenbarelsen snarare är den egentliga proban på forskningens riktighet, i de händelser nämligen, der begge behandla likartade ämnen. Det var till följe häraf ingalunda så orimligt, som man nu tyckes föreställa sig, att våra förfäder antogo religionen och hvad dermed står i närmaste sammanhang, till den egentliga ledande idén för all offentlig undervisning. Men härtill kom äfven en annan omständighet. Vetenskapernas område var på den tiden vida mindre vidsträckt än nu, och en bildad, ja äfven en lärd man hade vida mindre ämnen att omfatta. Nästan all humanistisk och vitter bildning var inskränkt inom de döda språken; filosofien hade ännu ej upplöst sig i anarki; de så kallade naturvetenskaperna ansågos egentligen såsom ett slags sällsamhet, tåld vid högskolorna, men i öfrigt umbärlig. Politik och statshushållning, hvari vi nu ha ett sådant öfverflöd af mästare, voro ännu i sin linda; de drefvos troligtvis ej sämre än nu, men vida enklare. Med ett ord, det högsta, om ej det enda nödvändiga för all lärd bildning var det teologiska systemet med sina antagna och bestämda former, samt de grundstudier, som för dess vetenskapliga inhemtande ansågos nödvändiga. Dessa voro i synnerhet de lärda språken, som på den tiden voro oumbärliga äfven för statens högre civilbefattningar. Den som grundligen inhemtat en dylik undervisning, hvaraf den akademiska endast var en fortsättning, han stod på höjden af sin tids upplysning. Presteståndet, för hvars behof läroverken från början närmast voro stiftade, blef härigenom hvad det egentligen alltid bör vara: det lärda ståndet. Presten var icke blott den lärdaste inom sin församling, han var äfven alla andra klasser i samhället öfverlägsen i bildning. Härigenom vans bland annat äfven det, att presteståndet bibehöll sitt naturliga anseende bland de andra, och

fylde sin plats såsom ett väsentligt element af statsformationen. Om detta anseende nu tyckes sjunka, så kommer det icke ensamt af tidens öfverklagade lättsinne, eller af en irreligiös riktning i det allmänna tänkesättet. Det kommer äfven och väsentligen deraf, att ståndet i många afseenden förlorat sin litterära öfvervigt och tillåtit de öfriga samhällsklasserna att växa sig öfver hufvudet. I politiskt afseende kunde detta vara oss likgiltigt. Ty vårt rike är egentligen icke af denna verlden, utan af en högre; vårt kall hör i sig sjelf ej till någon annan riksdag än till den eviga, som hålles i himmelen. Men för religionen sjelf är det vigtigt: ett tvifvelsmål på lärarens öfverlägsenhet öfvergår lätteligen till tvifvelsmål om lärans sanning; ingenting smickrar den vanliga egenkärleken mera än den föreställningen, att man är klokare än sin lärare. Vi hafva sett och se dagligen följderna häraf: men i stället för att lägga händerna i kors och deklamera mot tidens gudlöshet, hvilket utan tvifvel är det bequämligaste, borde vi söka att återställa det forna förhållandet, vi borde söka att ställa oss på den punkt i afseende på *vår* tid, der folkets lärare fordomdags stodo i afseende på *sin*. Stå vi der, då återkommer äfven sjelfmant lärans anseende med lärarens, smädelsen förstummas, liknöjdheten vaknar ur sin dvala, och solen skiner öfver ett bättre slägte. Men härtill fordras också andra bemödanden, en annan lärd uppfostran än fordomdags. Den menskliga kunskapen har vunnit i omfång hvad den tilläfventyrs förlorat i djup: när vattnet sprider sig på en vidsträcktare yta, blir det grundare. Huru olika äro icke nu vetenskapernas utseende och fordringarna på en bildad man, mot hvad de voro för ett par århundraden tillbaka! Teologien, som fordom satt i medelpunkten, är nu utträngd i periferien, och mästras äfven der alltjemt af filoso-

ferna. Filosofien sjelf, en anarki satt i system, flyter omkring som ett redlöst skepp utan styre och ankargrund, som en simmande ö, öfversådd med den menskliga forskningens ruiner. Vitterheten har lemnat sin klassiska jord, och koloniserat sig i de lefvande språken: hvar och en, som någorlunda förstår sitt modersmål, dömmer käck och oförfärad öfver landets snillen. Naturvetenskaperna hafva gjort gällande sin praktiska syftning, och bilda nu, i allmänna tänkesättet, lärdomens kärna. Men politik och statshushållning äro dagens lösen: deröfver talar både ung och gammal, och ingen finnes, som ej tilltror sig att styra land och rike. Egentligen äro väl vetenskaperna, nu som förr, endast för få, för de lärde; men deras populära resultater ha blifvit en allmän tillhörighet och utgöra hvad man fordrar af hvarje bildad man, således ännu mera af prestmannen. Detta har äfven, och med skäl, föranledt en ändring i undervisningsverken, dels genom inympande af nya kunskapsgrenar, dels genom olika behandling af de gamla. Visserligen äro icke våra läroverk ännu, hvarken högre eller lägre, hvad de borde, hvad de kanske kunde vara; men det är redan en vinst, att man börjat inse deras brister och sysselsätta sig med att afhjelpa dem efter omständigheterna. Äfven sådana de nu äro, kunna de uträtta mycket godt; ty den rätta, den lefvande skolordningen ligger ändå alltid i lärarens bröst. Känner han sitt yrke i grund, älskar han det, inser han dess betydelse, då blifva de yttre föreskrifterna för honom blott hvad de böra vara, en anvisning, icke till slafveri, utan till frihet. Han blir ej efter tiden, utan han utsår frön till en bättre tid i ungdomens hjertan. Ty läraren lefver icke för dagen utan för framtiden, han är ett förskott för kommande slägter, han är det som samtiden ger på handen åt sin eftervärld.

Min mening med dessa flygtiga anmärkningar är ingalunda att säga er något nytt, mine bröder. Meningen är endast den, att fästa er uppmärksamhet på vigten af det kall, I bekläden. Jag känner för min del intet yrke vigtigare och ädlare än lärarens. Ty hvad kan vara vigtigare för menniskan än det, som egentligen gör henne till menniska, anlagens utveckling, sinnets upplysning, hjertats förbättring? Krigaren stupar för sitt fädernesland: det är skönt och ärofullt. Men hans uppoffring är egentligen blott ett stort ögonblick, hans lif är omgifvet af glans, och när han dör, skrifver äran hans namn på sin fana. Men läraren måste merendels uppoffra sina gladaste dagar i långsam försakelse för andra, bekymret möter honom som oftast i hans fattiga boning, och sällan eller aldrig faller ryktets solsken på hans förgätna möda. Det fordras ett starkt sinne för att ej tröttna i förtid vid det evigt enahanda, som den första undervisningen medför, det fordras ett varmt nit för det goda, och en fast öfvertygelse om vigten af sitt yrke. Vi befinna oss, mine bröder, här vid ett af de så kallade lägre läroverken. Låten ej nedslå ert mod af denna föreställning, låten ej förvilla er af ett ord. Jag känner äfven högskolorna, och just derföre kan jag intyga, hvad en mångårig erfarenhet lärt mig, att allt deras arbete är fåfängt, så vida det ej hvilar på den säkra grundval, som här måste läggas. Akademiernas basis äro elementarläroverken: sakna de den, så sväfva de i luften. Kunskapens träd, liksom alla andra träd, växer från roten: står den för lösligt, så bär det hvarken blad eller frukter. Ingenting har i vårt land skadat den lärda bildningen mera än det störda sammanhanget mellan lägre och högre undervisning. Det gifves intet språng hvarken i naturens eller i andens verld. Hvarje idé, äfven den rikaste, äfven den sannaste, är alltid en ytterlighet,

det vill säga, han är alltid yttersta länken af en fortgående kedja, som förut måste öfverses. En yngling uppsnappar vid högskolan mer eller mindre af dessa. Är han icke tillräckligen underbygd, kan han således ej inse sammanhanget mellan en hög sanning och alla de lägre, som hon förutsätter och hvarpå hon hvilar, då blir sjelfva sanningen i hans mun ett tomt munväder. Han drömmer sig på kunskapens höjder, utan att rätt veta huru han kommit dit, han uttalar ordet till vetenskapens gåta, utan att kunna göra reda för dess stafvelser. Då uppkommer det slags ytlighet, som afgör allt med magtspråk, det slags oreda, som inbillar sig vara djupsinnighet, det slags stolthet, som föraktar såsom en stoftets träl en hvar, som frågar efter skäl och bevis för den nyhittade visheten. Tankens sjelfständighet går förlorad, och med detsamma den egentliga lifsprincipen för allt vetande; vetenskap och konst vända bort sina vredgade ansigten från ett omyndigt, efterpladdrande och barnsligt slägte. Och hvaraf kommer all denna villervalla? Visserligen äfven af andra orsaker, som verka tillfälligt; men till en betydlig del äfven af otillräckliga elementarkunskaper och bristande skolstudier. När skeppet har sin ballast, seglar det ej så lätt omkull, när ynglingen lärt något grundligt, förstiger han sig ej så plötsligt i luften. Tron derföre icke, mine bröder, att ert yrke är äfven så ringa, som det är mödosamt. Det är sant, huru gräset växer, huru läraren bildar, det märker man likaså litet här som annorstädes, kanske äfven mindre. Men på skenet vilja vi ej akta; som männer vilja vi arbeta för verkligheten. I ären, som jag ser, samtlige invigde till Herrans tjenst, I ären församlingens lärare; I ären skaffare till Guds rike. — I ären invigde till Herrans tjenst. Men huru kan man bättre tjena Herran, än derigenom att man

förädlar hans ädlaste verk, som är menniskan, och utvecklar de förmögenheter, som han hos henne nedlagt? Han vill tjenas i andan och sanningen, ty han är andans och sanningens Gud. Bilden derföre andan: ty han är Guds beläte. Utvecklen sanningen: ty hon är Guds tanke. Man talar om profana kunskaper; de finnas egentligen icke, ty all kunskap är helig i sig sjelf, han är det eviga ljusets son. Ert yrke är en fortgående gudstjenst: uppfostrarens kall är religiöst, i ordets högsta betydelse. — I ären församlingens lärare. Välan då, er närmaste församling sitter här framför er på bänkarne. Den församlingen är som jorden om våren: hon väntar blott på utsädet. Men på det utsädet beror skörden kanske för århundraden. Ett ord, som faller i det unga sinnet, bestämmer kanske dess riktning för lifstiden, bestämmer kanske derigenom något vida högre, hvars följder gå genom årtusenden. Ty tankens fortgång är oändlig, han räknar sina efterkommande till tusende led, till dagarnas ända. Derföre är barnet ett heligt ting; ty det bär Guds ouppbrutna insegel på pannan. Behandlen det alltså med varsamhet och omsorg; ty den omsorgen lönar sin möda, om icke för dagen, dock för framtiden, om icke för er, dock för kommande slägter. — I ären skaffare till Guds rike. Men Guds rike har ingen skönare symbol på jorden, än barnet med sin oskuld, än ynglingen med sitt öppna sinne. Sådana hörer Guds rike till. Den som bildar dem, han bildar icke blott för jorden, utan äfven med detsamma för himlen, för Guds rike, som blott är ett annat namn på den förädlade menskligheten. Ty i den mån det menskliga höjer sig, sänker sig det gudomliga ner, för att möta och omfatta det. Detta är hufvud-idén i kristendomen, hvars store stiftare nämnes på en gång Gud och menniska, för att derigenom tillkännage det möjliga förhållandet

mellan begge. — Huru I alltså betrakten ert lärarekall, så är det ett heligt kall. Omfatten det derföre med vördnad, med kärlek, med nit, med trohet. Tröttnen icke, fast vägen är lång, ty målet är ärofullt, och uppoffringens stunder äro de skönaste i lifvet. Det har varit tider, då detta läroverk ansågs för det yppersta bland sina jemlikar. De tiderna kunna återkomma genom ert bemödande; ty hvad man med ifver vill, det förmår man merendels: den som syftar till det högsta, han träffar slutligen; Smålands lejon bör ej förgäfves bära sin spända båge. Unnar mig Gud att en gång komma på fast fot ibland er, då vilja vi arbeta gemensamt för en sådan afsigt. Vi vilja lägga tillsammans vår erfarenhet, våra insigter, vårt nit; vi vilja försöka hvad ett ärligt bemödande kan förmå. Och dertill gifve Gud både er och mig och oss alla sin kraft och välsignelse! —

Slutligen vill jag äfven säga ett ord till er, I unga; ehuru hvad jag nyss talat till edra lärare, äfven är för er och ert bästa. I ären ännu för unga att fullt förstå vigten af det ändamål, hvarföre I här ären samlade; men så mycket bören I dock inse, att det måste vara magtpåliggande, och att det åsyftar allenast er egen fördel. Staten gör stora omkostnader derför, edra föräldrar beröfva sig kanske ofta det nödvändiga för att här underhålla er, edra lärare uppoffra sin dag för eder. Så stora bemödanden kunna ej åsyfta något obetydligt, och de göra det ej heller. Hvad de åsyfta, det är det högsta för er, det är ert lifs värde, det är er framtids lycka. Ert lifs värde: ty den som går okunnig ut ur ungdomens skola, han är intet värd, han har förfelat sitt lifs bestämmelse. Er framtids lycka: ty det är falskt, hvad kanske någon vill inbilla er, att det skulle finnas genare och säkrare medel till fortkomst och befordran i staten, än kunskaper och dygd. Tiden är väl ond; men

likväl icke så ond, att ej duglighet och heder, hvar de finnas i någon utmärktare grad, öfverallt göra sig plats. Staten har i detta afseende ej att beklaga sig öfver något öfverflöd, vi behöfva ej ännu frukta vanpris på dessa varor. Men det beror af er sjelfva, huruvida I förvärfven dem eller ej. Tillfället är öppnadt, läraren gör hvad han kan. Men den säd, som faller på hälleberget, är förlorad; ett håglöst sinne gör all undervisning fåfäng. Skall afsigten vinnas, så måste vi fordra flit och uppmärksamhet å er sida. Försummen derföre icke er tid, ty den förlusten låter ej ersätta sig; arbeten, ty menniskan är född till arbete, och utan bemödande vinnes ingen framgång. Veten I, I unga, hvad plats I här beträden, veten I hvad minnen den förvarar? I dessa lärosalar uppfostrades den man, hvars ära uppfyller jorden, hvars namn är nationens stolthet. Ty det blomstrar ej blott i skogarna, så länge en Linnæa finnes, utan det skiner härligt som en stjerna på Nordens himmel. I ären Linnés landsmän, han var född i edra dalar. Hafven vördnad för den stora skuggan, föreställen er, att han ännu sväfvar osynlig öfver sin barndoms skola. Icke en bland millioner kan blifva som han; ty naturen hvilar sig länge, sedan hon frambragt en sådan man. Men hvem som vill kan ha hans flit och hans vettgirighet. Gåfvorna äro mångahanda; men den som med redligt bemödande utvecklar och använder dem han fått, han har infriat sin förbindelse till fäderneslandet, till föräldrar, till lärare, till sig sjelf. Han är all ära värd och saknar ej heller sin lön i framtiden. Ansträngen derföre edra krafter, gripen tiden i flygten och släppen honom icke, innan han lärt er sin vishet. Utom det I gagnen er sjelfva, så besinnen huru många I kunnen glädja med er sedighet, med er lydnad, med edra framsteg. I glädjen derigenom

först och främst edra föräldrar, som ej ha någon annan, någon varmare önskan än ert bästa, som genom er framgång anse sig belönte för all sin kärlek, all sin omsorg, alla sina bekymmer. I glädjen dernäst edra lärare, som äro er själs föräldrar, som ideligen arbeta för er, som I derföre ären skyldige vördnad, hörsamhet och erkänsla. I glädjen slägtingar och anförvandter, I glädjen det land, som födt er; ty mannens ära återfaller på hans fosterbygd, liksom frukten faller åter på den jord, der trädet uppskjutit. I glädjen slutligen äfven mig, som ännu är er främmande, men som I framdeles skolen lära att känna. I hafven kanske hört, att jag älskar ungdomen, och det är också en sanning. Men det är endast *den* ungdom, som visar vördnad för det heliga, kärlek för dygden, vördnad för lärare, läraktighet, flit, arbetshåg. Låten mig framdeles finna er sådana. Då skall jag välsigna det ansvar, som annars blir mig tungt; då skall jag glädjas, som en fader glädes, när det går hans barn väl.

På Vexiö gymnasium,

Juni 1825.

Det gläder mig, att Vexiö läroverk bibehåller och rättfärdigar sitt gamla anseende; och derföre tackar jag eder, I bröder och lärare, hvilkas nit och skicklighet gagna ungdomen och hedra både er sjelfva och den läro-inrättning, I förestån. Men I sen det sjelfve, M. H., vår tid är för kort, och våra läroämnen för många. Undervisningen magrar af idel öfverflöd. Våra fäder voro lyckligare än vi, ty deras lärdoms-

krets var trängre än vår, men bättre beräknad efter vanliga fattningsgåfvor och de egentliga läroårens omfång. Nu deremot skjuter kunskapens träd med hvarje år nya grenar. Hvar och en utaf dem hänger full med frukter, men också drar han näringen ifrån de gamla grenarna. Man är nu mera icke en lärd, icke en gång en bildad man för så godt köp som fordom. Tiderna äro förändrade. De så kallade reella vetenskaperna ha långt för detta bemägtigat sig det allmänna lifvet. "Från ord till sak" (from sounds to things) är dagens lösen. Men hvarje tid uppfostrar sig sjelf, och derför tränga dessa vetenskaper nu öfverallt in i lärosalarna. Jag skulle ej vilja bortvisa dem, äfven om jag kunde. Den gamla nominalkunskapen, som i förening med spekulationen utgjorde våra fäders enda odling, är i sin natur ideell, och kunde derföre ej bestå såsom enrådande i längden; ty det reella tar förr eller senare ut sin rätt; det abstrakta består aldrig i striden med det konkreta. Grundlig bildning är föreningen mellan begge. Grekernas *τεχνη γυμναστικη* och *μουσικη*, som begge drefvos lika ifrigt i deras uppfostringssystem, är den eviga förebilden för all sann mennisko-odling. Erfarenhetskunskap utan ideella principer är en kropp utan själ; nominalkunskap utan riktning åt det reella är en själ utan kropp. Endast genom begges sammansmältning uppkommer lifvet, och den *μικροκοσμος*, som vi kalla menniska, står fulländad. Derföre böra de begge fredligt bo tillsammans i lärohusen, och det är ingalunda min mening, att något af det gamla bör uppoffras eller försummas. Allraminst böra de gamla klassiska studierna försummas; icke derföre, att det ju kan finnas mycken bildning, ja äfven mycken lärdom, dem förutan; men derföre, att de gamles odling utgör ett af de märkvärdigaste momenterna i verldshistorien; derföre, att allt hvad vi äro egent-

ligen har sin grund i den gamla klassiska bildningen; derföre, att henne förutan den närvarande icke rätt kan begripas; derföre, med ett ord, att det går en klassisk åder genom oss alla. — Således, det gamla får ingalunda åsidosättas. Men det nya, det moderna får ej heller åsidosättas. Ty hvad är lärd bildning, hvartill böra vi uppfostra det unga slägtet? Icke till klassiska petrifikater, icke till skråmästare vid lådan, icke till förmöglade mumier ur forntidens katakomber, icke till främlingar i sin egen tid, hvilka spöka omkring i det friska, det evigt vexlande lifvet. Jag skulle förakta både lärdom och läroverk, om detta vore deras egentliga ändamål. Det gifves ingen olycksaligare tanke än den, som söndrar de egentligen lärde icke blott ifrån det praktiska lifvet — ty det kan vara rätt eller orätt, allt efter som man tager det, — utan äfven från den praktiska och populära bildningen. Just derföre, att den lärde vet mer än andra, bör han äfvenväl veta det samma, han bör representera icke blott forntidens, utan äfven samtidens vetande. Han måste vara som trädet Ygdrasil i myterna, med roten i det förflutna, men med stammen i dagens luft; och är han prest tillika — åtminstone är han en menskligheténs prest, — så måste kronan skjuta högt i det blå tillkommande, högt ibland stjernorna. Annars blir han öfversedd, blir han gagnlös med sin döda kunskap. Den kunskapen är en rikedom, som ingen afkastning ger, hvarken för honom sjelf eller för andra, den är ett skrinlagdt, ett förrostadt, ett ogångbart mynt, en skatt i ättehögarna, bevakad af afundsjuka andar. — Alltså, både det nya och det gamla måste vi omfatta, kunskapens begge Indier måste vi eröfra; solen får icke gå ner i vårt rike, liksom hon fordomdags ej gick ner i Filip den andres. — Men hvar ta vi tid till allt detta? Huru blir det möjligt

att förena den mångkunnighet, som tiden fordrar, med den grundlighet i hvarje ämne, som utmärkte den forna undervisningen? Våra tillgångar äro i allmänhet ej större än förr, men utgifterna äro fördubblade. Fins det intet medel att betäcka bristerna, då är en bankrutt i andens verld oundviklig, då vet jag i sanning icke, hvarföre vi ej så gerna först som sist stänga till våra lärosalar och låta ungdomen växa vild som träden i skogen. Dock — hvarken naturen eller tiden väcka ett behof, hvaremot ej svarar en tillgång, blott han kan utfinnas. Men funnen är han icke ännu, åtminstone icke med säkerhet, och deraf förklarar jag mig de många försök som vi dagligen höra omtalas, att förbättra metoden och förkorta undervisningssättet. Ty det är till en början klart, att ju längre vägen är för samma tid, desto fortare måste man färdas för att hinna fram. Härtill kan ej finnas något annat medel än förändrade metoder; men vi hålla ännu fast vid de gamla formerna, beräknade för helt andra tider och omständigheter. Vi göra som den berömde fransyske skalden Jean de la Fontaine, hvilken, en gång tillfrågad, hvarför han så tidigt begaf sig åstad till ett ställe som låg helt nära, svarade, att han ville gå längsta vägen "j'irai le plus loin". Bland flera exempel vill jag endast nämna ett, den grammatikaliska undervisningen. Ingen kan vara mera öfvertygad än jag om dess oumbärlighet. På språket beror förnuftet. Med det första ord, som barnet framstammar, förklarar det sig höjdt öfver djuren, språkläran är derföre odlingens ABC, hon är och blir öfverallt den förberedande klassen i menskligheten stora elementarskola. Men af åtta till tio år, som vanligen tillbringas vid skolan, användes också mer än hälften nästan uteslutande härpå. Och hvad vet man då egentligen af sjelfva språket, eller det som ger språket sitt värde, när

man ändtligen hunnit fram genom de vidlyftiga språklärorna? Jo, egentligen ingenting annat än en mängd vilkorliga regler och en ännu större mängd undantag, fattade snarare med minnet än förståndet, obegripliga för barnet, umbärliga för ynglingen och löjliga för mannen. Hvarföre studera vi ett språk, latin t. ex., och dess språklära? Icke kan det hos någon tänkande menniska vara i och för språkets, ännu mindre för språklärans skull, betraktade nemligen såsom ändamål i sig sjelfva. En grönländsk glosa är i sig sjelf värd alldeles lika mycket som en latinsk, en lappländsk konjugationsform är i sig sjelf så god som en grekisk. Men latin och grekiska hafva, hvad lappskan och grönländskan sakna, en litteratur, och en högst märkvärdig: genom *den* äro de bildningsmedel, att lära känna *den* är ju ändamålet, det andra är ju tydligen endast det propedeutiska medlet. Men nu omvändes förhållandet. Det ser ut som om man trott, att klassiska litteraturen egentligen vore till för att tjena som exempelsamling på de grammatiska figurerna. Vi uppehålla oss så länge med att inventera hvarje vinkel och vrå i förgården, att vi merendels glömma att gå in i templet, der gudstjensten hålles; vi läsa grammatikan så länge, att vi ofta ej få någon tid öfrig att läsa författarne. Att en sådan metod, som ideligen stafvar och aldrig lägger ihop, som gör bisak till hufvudsak, som gör vägen sjelf till vägens mål, — att *den* icke kan vara den rätta och naturliga, måste väl en hvar inse. Ty hvad är grammatik? En abstraktion af språket. Men det abstrakta är af naturen främmande för gossen, som egentligen aldrig fattar regeln utan att ha den konstruerad i ett exempel; han har ej ännu något sinne för det allmänna, emedan han hel och hållen lefver i det individuella, emedan han ännu ej lossnat fullt från materien, emedan hans lifsluft ännu ej är nog för-

tunnad till spekulation. När han börjar studera grammatikan, känner han blott ett enda språk, nemligen modersmålet. Der använder han oupphörligt de grammatiska reglerna, utan att sjelf veta derom, det vill säga, utan att hafva uppfattat dem i deras abstrakta form. Men just derföre kan här hans uppmärksamhet lättare vändas derpå; en regel, som han dagligen sätter i verk, i ett språk, som han dagligen talar, den måste han kunna tvingas att begripa. Han måste lättare kunna öfvergå till det allmänna från ett enskildt, som han känner, än från ett, som är honom lika obekant som det allmänna han söker. Med modersmålet, med svenskan, borde således den grammatikaliska undervisningen begynnas; ty regeln är död nog ändå, exemplet åtminstone borde vara lefvande. Anatomien studeras på lik, men grammatik bör läras på ett språk, som ännu andas. Denna grammatik borde behandlas så omständligt, så grundligt som möjligt. Icke blott den allmänna grammatiska terminologien, utan äfven det vigtigaste af den allmänna språkläran borde på detta sätt inhemtas, emedan den i sig sjelf ej är annat än logik använd på talet, och följaktligen i hufvudsaken för alla språk gemensam. Vore detta undangjordt, så kunde all speciell grammatik fattas oändligen kortare än nu. Den behöfver föga innehålla annat än paradigmer eller formlära, och så mycket af de syntaktiska egenheterna, som i någon betydligare mån afveke från modersmålets; det öfriga lärdes småningom genom läsning, genom öfning, genom eget eftersinnande. Derigenom finge man äfven ett enda beståndande grammatik-system, i stället för de flera, som nu omvexla och förvilla; man sluppe att belasta eller rättare öfverlasta barnets minne på en gång med den abstrakta regeln, som det ej förstår, och med det främmande ordet, som det har svårt att minnas; man undveke den oform-

ligheten att lära ett språk, så till sägandes, a priori, man började icke, som nu sker, baklänges. Visserligen fordrade detta en alldeles ny och efter säkra principer sammanhängande kurs för all grammatik. Men också skulle det förefalla mig underligt, om icke genom en sådan förenklad metod ett och annat af de bästa och lärgirigaste åren kunde besparas för bättre ändamål, än en tom regel-läsning, — och I sen sjelfve, att vi behöfva all den tid vi kunde vinna. Användes den att t. ex. lära litet mer, än hvad nu är möjligt, af den verkliga klassiska *litteraturen,* så nekar väl ingen att detta vore en vinning. Dock — detta är en sak, som kan och bör ses ifrån många sidor, och på blott lösa anmärkningar, som dessa, bör hon ej afgöras. Jag har sjelf för liten erfarenhet af elementarundervisningen, för att vilja föreskrifva något; jag endast frågar och underställer. Hvad som kan synas riktigt i teorien är ofta outförbart i praktiken. Betänken er emellertid härpå tills härnäst vi träffas, anställen äfven, om I så finnen lämpligt, försök i smått. Men förhasten er icke; påminnen er, att det uppväxande slägtet icke i massa kan vara ämnadt till experimentalform. Det rätta är en son af erfarenheten. En känd metod, äfven om han vore olämplig, är ändå alltid säkrare än en obeprövad. Af hastiga, öfverilade reformer är jag och blir en fiende. Men är jag en gång fullt öfvertygad, icke blott om det nyas företräde, utan äfven om dess användbarhet, då skall i sanning ingen skuggrädd vördnad för det antagna, ännu mindre något feghjertadt anseende till personen afhålla mig ifrån att införa det. Då, som nu, väntar jag mig det bästa af edert nit, eder skicklighet, eder upplysning. Jag har skäl att vänta det; ty äfven med en, i min tanke, något ovig metod hafven I uträttat mer än jag vågat hoppas. Det är icke någon tom

höflighet, då jag i dag offentligen tackar er derför, och pekar, liksom Moses från berget, på undervisningens förlofvade land, på de eröfringar hinsidan om Jordan, som ännu återstå er att göra.

Dernäst tackar jag eder, I föräldrar, som i dag ären närvarande. Det gläder läraren, när han märker, att uppmärksamheten fästes vid hans mödosamma yrke. I hafven åt oss anförtrott det käraste och dyrbaraste I egen på jorden. Så godt vi kunne, vilje vi söka att svara emot ert förtroende. Årets förmyndare-räkning emellan oss och edra söner är i dessa dagar afslutad. I kunnen sjelfve granska den, när I viljen. Ty vi återlemne nu åt eder våra myndlingar, som jag hoppas, förkofrade i kunskaper och seder. Nedrifven icke hvad godt vi kunnat uppbygga. Tillhållen de unga att på egen hand fortsätta hvad här är börjadt; ty utan eget arbete är all undervisning fåfäng, och den, som tror att han ständigt behöfver ledband, lär sig aldrig att gå. Vaken framför allt öfver deras hjertans renhet. En allmän uppfostringsanstalt bör vara ett heligt rum: intet besmitteligt komme inom dessa murar! Jag tror mig kunna försäkra er, att det läroverk, I valt för edra söner, är bland de bättre. Hafven förtroende derför. Så vidt det på mig ankommer, skolen I ej ångra det. Frid vare öfver eder alla! —

Och nu sluteligen, I unge af särskilda åldrar, ynglingar och barn, den Högste välsigne eder! Jag har väl icke på den korta tiden kunnat lära att rätt känna er alla; men i det hela är jag nöjd med edra framsteg. Edra lärare intyga äfven er flit och sedighet under det förflutna året. I veten väl, att allt detta gläder mig; ty med varm kärlek omfattas ungdomen af hvarje känsligt sinne. Låter barnen komma till mig, sade den store läraren; låter barnen komma till mig, ropar det ännu i djupet af hvarje bättre hjerta. När

jag ser dem, de vandrande bilderna af ett förloradt paradis, de verkliggjorda drömmarna ur en bättre verld, full af frid och oskuld; då griper mig en oändlig saknad, då känner jag, att mitt lif har blommat ut, och att dess så kallade frukter äro utan värde. Ack, den som vore som I, så sorglös, så fri, så förhoppningsfull, så okunnig om verldens gång, så obekant med den gulbleka afundsjukan, med det egenkära småsinnet, med det förstockade hatet till allt stort och ädelt! Den som vore som I! Men det är förbi, det är förbi för alltid, tilldess döden har födt mig på nytt till ett barn, och det oroliga hjertat finner ro — hos Gud. Farväl! — Jag kan i dag icke förmana er. I veten förut hvad jag vill: flit, kunskap, heder, sjelfständighet, hufvuden utan dimma och hjertan utan fläck. I, som ämnen er till det lärosäte, der jag ännu vistas, välkomna! För ingen utaf er skall, genom min skuld åtminstone, mitt hus eller mitt hjerta var stängdt. Och I, som ämnen er hit tillbaka, välkomna åter! Låt mig återse er nästa år förkofrade i andan, rena i hjertat. Fridens, ljusets, välsignelsens Gud vare med och öfver eder alla!

I Jönköpings skola.

Juni 1825.

Jag tackar er, I bröder och lärare, medarbetare med mig i andens verld, medförmyndare med mig för framtidens hopp här i staden! Jag tackar er för den möda, I under året användt på ungdomens under-

visning. Fullkomlighet vinnes ej på jorden; men det är en redlig mans glädje, att han vet med sig sjelf att han efter förmåga närmar sig det fullkomliga. En forntida skald har sagt, att

framgång hvilar på Gudarnas knän, men viljan är menskans,
både för menskor och Gud gäller det redliga nit.

Vi lefva lyckligtvis i tider, då allmänna uppmärksamheten mera än förr blifvit riktad på den allmänna uppfostran. Äfven den minst bildade inser nu, att det bästa arf, han kan lemna sin son, är tidens odling. Den är numera nödvändig ej blott för det lärda ståndet, som fordom, utan för alla klasser af medborgare, som ej höra till den egentliga allmogen. Lärdomen, som fordomdags ansåg sig alltför förnäm att nedstiga i det allmänna lifvet, och i onyttig overksamhet stängde sig in i sin studerkammare, den har blifvit och blir dagligen allt mer grunden till tidens allmänna bildning. Det fins ingenting i det allmänna tänkesättet, som ej förut funnits i spekulationen; all verklig bildning är blott en populär öfversättning af vetenskapen. Men endast härigenom har den senare fått ett värde för det allmänna lifvet, och derigenom på sig fästat allmänhetens ögon. Nationen inser nu allmänt, hvad den aldrig bort glömma, hvad de gamle visste redan för tretusen år tillbaka, att nemligen uppfostran är en national-angelägenhet, och följer med ständigt stigande interesse dess framgång inom fäderneslandet. Från alla håll höra vi nya metoder omtalas, nya försök anställas på det uppväxande slägtet, och det förefaller mig ofta som om tiden, af idel förbättrings-lust, lopp fara att förderfva allt. Mycken välmening, äfven mången riktig åsigt, ligger utan tvifvel till grund för dagens omstöpnings-förslager; men icke allt, som är välment,

är derföre genast riktigt: icke allt, som är riktigt, är derföre genast användbart. Det är med allt mänskligt i allmänhet, som med menniskokroppen: dess bölder måste mogna, innan de brista; ingen förnuftig läkare bortskär dem omogna. Vi böre akta på tidens tecken med vaken uppmärksamhet, men äfven med manlig sjelfständighet. Det går ej an att hvila på åran i tidens ström, ty han går sin gång oss förutan och fördränker den, som sofver vid styret. Men det går ej heller an att blindt följa de pösande vågorna, som ofta bestå af idel skum, med blindskär och skeppsbrott inunder. Det gamla är ofta godt, det är mognadt, det är pröfvadt, dess verkningar kunna beräknas, dess fel kunna mildras eller förebyggas. Men det nya är också ofta godt, och endast det förstockade sinnet förkastar det utan granskning. Vi stå alla på en vändningspunkt af tiden. Vi böra ej söka att hålla tillbaka (ty det är omöjligt), men vi böra söka att leda dess gång. Vi böra ej stå såsom växande ruiner midt i den gröna, den evigt vexlande naturen, men vi böra ännu mindre ställa oss såsom flaggstänger på modets tempel, såsom vädervisare för dagens lösa hugskott. Derföre ha vi fått förståndets ljus och det rena svenska sinnet, för att kunna följa apostelens råd, att *pröfva allt och behålla det godt är.* — Öfver de förändringar, dem jag för läroverket anser nyttiga, skall jag med er rådgöra, innan jag lemnar staden, och emellertid tackar jag er uppriktigt för hvad hittills blifvit uträttadt. Fortfaren, som hittills, med redligt nit, med manligt allvar. Betrakten aldrig ert yrke som ett handtverk. I ären kallade att vara ledare i andans verld: utan anda och kraft är ordet dödt; den andeliga förruttnelsen är det svåraste, det säkraste dödstecknet. Utan klar öfversigt af sitt yrkes betydelse, är ingen framgång möjlig. Läraren skall veta hvart han vill,

liksom seglaren skall veta hvart han styr. Förebären ej, att härtill fordras snillegåfvor, som äro gifna åt få. Ack! snillets låga är ofta blott ett fladdrande sken, som sväfvar oroligt öfver vulkanen i ett förbrändt, i ett aldrig lugnadt hjerta. Tacken Gud, om han skonat er för den olyckliga skänken. Men förståndets ljus brinner stilla och klart och med jemn låga i Nordens panna, och *det* är tillräckligt att vägleda er i ert yrke, om I ej sjelfmant blunden för dess sken. Hafven förtroende till mig, som åtminstone *vill* det rätta, och utan omsvep *säger* det åt en hvar, som vill höra det, stundom äfven åt dem, som ej vilja. Kan jag råda, kan jag uppmuntra, kan jag belöna, så veten I väl, att jag gör det gerna. Er sak är min, och icke blott min, utan ungdomens, fäderneslandets, menskligheten's. Tröttnen ej i deras tjenst. Verken hvad I förmån för upplysning, för sanning, för dygd; då uppfyllen I er bestämmelse, då har jag i dag ej talat förgäfves. Gud välsigne eder!

Dernäst bör jag tacka eder, I männer af Jönköping, I stadens fäder, som i dag glädt mig med er närvaro. Det bör ha varit en glädje för er att höra edra söners framsteg; ty hvad sonen vinner i kunskap, det vinner fadren i fröjd. En gammal författare har sagt, att, om man vill se mensklig glädje, då skall man ej se på barnen, utan på föräldrar, som glädja sig öfver barnens framgång. Er bör den glädja så mycket mer, som jag vet, att I värderen mensklig bildning. Jag vet, att I både för kyrkan och läroverket gjort stora uppoffringar, och derföre tackar jag er offentligen, ej blott å mitt embetes, utan äfven å fäderneslandets vägnar. I hafven nyligen för vexelundervisningen grundat en inrättning, som *är* god och kan *blifva* bättre. För härvarande offentliga läroanstalt gör staten hvad han kan, men dess tillgångar äro inskränkta, och han räknar öfver-

allt på den medborgerliga välviljan. Just derföre att jag tror, att han minst missräknar sig på er, har jag en bön att göra eder, I stadens fäder! I sen det sjelfva, undervisningen är alltför trångbodd inom dessa murar: jag får knappast rum bland edra söner. Med en ringa kostnad, då den delades på så många, kunde det bristande lätt afhjelpas. Om medlen dertill kunde vi framdeles öfverlägga, och hvad stiftets byggnadskassa kan bidraga till ett så godt ändamål, det skall ej utebliva. Men afslån ej alldeles min bön. Det är ej vanligt, att den, som begär något allmänt nyttigt af eder, blir afvisad. Låt det ej sägas, att I till första exemplet härpå valt mig, och det första gången jag talade till eder. Om det blir er möjligt, så gören hvad I kunnen, icke för mig, utan för edra barn, för er sjelfva, för er ära, för den goda saken, för det allmänna bästa, och varen öfvertygade, att en god gerning aldrig blir obelönt, hvarken i himlen eller på jorden. Och värderen I tacksamhet, så kunnen I åtminstone påräkna min och efterverldens.

Slutligen ett ord till eder, I unge! Jag är glad öfver de framsteg, I gjort, ty det hör till mitt kall, och från barndomen har jag älskat kunskap och upplysning. En god början är halfva vägen, om man nämligen fortsätter sin väg och ej stadnar midtpå. Mycket, ganska mycket, det mesta återstår er ännu att lära. Ty visheten ligger i en djup brunn, och I sväfven ännu samtelige på dess yta. Lifvet är kort, men konsten lång, sade de gamle. Begagnen derföre den dag I egen, och varen öfvertygade, att er möda i den vägen ej är spild. En romersk kejsare och, hvad mer är, en stor man, sade fordomdags, att han förlorat dagen, när han ej derpå utöfvat något godt. På samma sätt är den dag, då I ingenting lären, förlorad för eder. Den förlusten

ersätter intet på jorden, ty tiden flyger hän, som en fågel i skogen, och vänder aldrig — aldrig åter. Fatten honom derföre i vingarna, eller rättare, hängen er fast vid hans vingar, och tvingen honom att lära er sin vishet, brottens med honom, som Israel med Gud, och *släppen honom icke förr än han välsignat er.* Hvad I lären, derföre hafven I närmast att tacka edra lärare; vörden dem derföre, älsken dem, lyden dem, ty de äro er själs föräldrar, och utom dem voren I intet, blefven I intet. Men vörden äfven edra verkliga föräldrar, ty de uppoffra allt för eder och fordra intet annat tillbaka än ert eget bästa, och endast genom er egen lycka kunnen I belöna alla deras omsorger. Frukten Gud öfver allt, ty *gudsfruktan är vishetens begynnelse*, och när I en gång kunnen fatta det, då skolen I inse, att Herren Gud är A och O i all verlden, och äfven i kunskapens, i himlen som på jorden. Jag hemförlofvar er nu. Använden med flit eder fritid, upprepen inom er hvad I lärt, och söken att vidare lära er sjelfva; ty den bäste läromästaren bor i ert eget bröst, när han en gång vaknar, och *pilten är icke död, men han sofver.* Jag lemnar er nu för en tid, men så ofta jag kan är jag åter hos er. Räknen derföre icke på min frånvaro, utan arbeten som om I väntaden mig dagligen. Äfven frånvarande vet jag hvad I gören: jag har ett öra i edra lärosalar, och obekanta röster hviska till mig hvad som sker här vid Vettern. Unnen mig den glädjen, att aldrig få höra annat än godt, annat än det bästa om er. Då vill jag glädjas, då vill jag lifva, då vill jag hjelpa, så vidt jag förmår. Men sjelfsvåld och oordentlighet tål jag ingalunda. Jag skämtar stundom, men jag är ej alltid att skämta med. Den försumlige, den trilskne, den odygdige — akten er, han kan icke bära min vrede. Farväl! — Jag ville gerna, innan jag skiljes ifrån er, gifva er en gåfva. Men

hvad skall jag gifva? Jag har också varit barn som I, och vet, att I redan egen det bästa, kanske utan att sjelfve veta det. I egen sinnets frid och hjertats oskuld. Det närvarande är grönt för eder, och framtiden är rosenfärgad som en morgonrodnad öster på bergen. Ack! jag är för fattig att kunna bjuda er något bättre. — Dock nej, jag är rik. Jag kan bjuda er något *ännu* bättre, jag kan bjuda er det bästa: böjer edra hjertan till Gud och anammer välsignelsen: *Herren välsigne eder m. m.*

På Vexiö Gymnasium.

Juni 1826.

Ett år har förflutit sedan jag från detta ställe sist talade till eder, I lärare och I unge! Vi hafva alla blifvit ett år äldre. De unga ha blifvit ett år rikare; ty deras lif tilltager, liksom floden i sin gång, deras väg går uppföre, som solens om förmiddagarna. Men vår sol går nedåt, det är icke lifvet, utan skuggan, som växer för oss; hvarje år, som flyr, tar en förhoppning med sig i sin flygt; det böjer, om också omärkligt, vår skullra, och strör snö i lockarna och snö i hjertat. Vi förlora, som det synes, hvarje år som de unge vinna. Dock — hvarföre skulle vi egentligen anses ha förlorat det? Hvad är tiden värd annat än det goda vi kunna nedlägga deri? Hvarföre lefver läraren, om icke för att verka till det uppvexande slägtets bildning och förkofran? Det är I härpå användt, I lärare, är derföre icke förloradt, hvarken för er sjelfva eller för andra, hvarken för det närvarande eller tillkommande, hvarken för

himlen eller för jorden. I hafven användt det med flit och framgång. Jag tackar er för er möda; ungdomen skall framdeles tacka er för sina framsteg; kyrkan skall tacka er för skickliga lärare, staten för dugliga embetsmän, och fäderneslandet i allmänhet för bildade medborgare.

Vår tid är, liksom hvarje vändningspunkt i historien, en orons och missnöjets tid; den liknar en man, som känner sig illamående, utan att bestämdt veta hvarföre, eller hur, och derföre än här och än der söker läkarehjelp. Man tycker sig märka, att nästan ingenting är som det borde och kunde vara, och derföre ropar man från alla håll på förbättringar. Det vore orätt att öfverallt anse dessa rop såsom följder af ett otidigt nyhetsbegär. Det är egentligen mindre den enskilde än tidehvarfvet i massa, som förklarar sitt missnöje. Just den epidemiska förbättringsfeber, som för närvarande går genom den gamla och nya verlden, bevisar, att tiden lider af något inre organiskt fel. Tiden känner sig för trångbodd i de gamla formerna, det nya lifvet har icke rum att utveckla sig uti dem, och derföre stiger det, stundom med lämpa, stundom äfven med utsväfning öfver de föreskrifna gränserna. Ingenstädes kan eller vill man låta det gamla sitta i orubbadt bo, öfver allt mästras på de antagna formerna, i stat, i kyrka, i vetenskap, i konst, i uppfostran. Vigten af den sistnämnda i synnerhet är lätt att inse: hon griper menniskoslägtet vid roten ingenting blommar och bär frukt i lifvet, som icke förut knoppats i skolan. Äfven i vårt land har i senare tider icke blott regeringen sträckt sin omtanke till uppfostringsverken, utan de ha äfven blifvit ämne för nationens allmänna uppmärksamhet. Akademierna i synnerhet ha blifvit underkastade en allmän granskning, och för deras omstöpning och förbättring ha förslager, med mer och mindre sam-

manhang, blifvit framkastade, af riksdagstalare och publicister. Visserligen kan man vid ett och annat af dem frestas att sätta domarens behörighet i fråga; men vi böra dock lyckönska oss, att saken, som förut blott ansågs angå de lärde, nu äfven väcker deltagande hos folket. Vi böra värdera välmeningen, äfven der insigten kunde finnas felande, anspråken öfverdrifna, och hela synpunkten något förvriden. Så har tvifvelsutan äfven konungen tänkt, då han kallat vissa befullmägtigade att rådgöra om högskolornas organisation, och i sammanhang dermed äfven yttra sig om rikets läroverk och uppfostrings-anstalter i allmänhet. Saken är vigtig för oss alla och står i nära förbindelse med de yrken vi här drifva. Några strödda anmärkningar deröfver böra således ej kunna anses främmande, hvarken för dagen eller för stället.

Universitetet är statens högsta lärdomsanstalt. Som sådant kan det ha ett dubbelt ändamål. Som en inrättning för vetenskapen bör det i sin omkrets inbegripa alla det menskliga vetandets höjder, och läraren icke blott bemägtiga sig vetenskapen på sin närvarande ståndpunkt, utan äfven föra den längre fram. Det rent vetenskapliga och teoretiska interesset är i detta fall universitetets högsta och egentligaste mål; alla praktiska afsigter och beräkningar måste i jemförelse dermed betraktas som bisak. Men på andra sidan är universitetet äfven en inrättning af staten. På denna grund fordras, att statens afsigter måste anses som de väsentligaste, kunskaper och vetande fordras, men icke egentligen för deras egen skull, utan för deras användbarhet i statens tjenst; hvad som ligger derutöfver betraktas, allt efter tidens skick, som en mer eller mindre onödig tillsats. I förra fallet är universitetets egentliga ändamål att bilda lärde, i senare att bilda embetsmän. Hvilken-

dera af dessa åsigter är den riktigaste? Skall universitetet vara en plantskola för vetenskapen, eller för embetsmanna-skickligheten? Och om dessa skilda fordringar icke kunna förlikas, hvilkendera skall uppoffras? Skall vetenskapen gå i statens tjenst eller staten i vetenskapens? Att staten skulle stifta och upprätthålla så kostsamma inrättningar, som universiteterna, blott och bart för ett spekulatift ändamål, hvilket den vanligen anser för sig främmande, detta kan icke med skäl begäras. Allraminst kan det begäras i ett land med så inskränkta tillgångar som vårt; det närmaste behofvet måste först fyllas; hvad som blir öfver får användas på vetenskapliga öfverloppsgerningar. Derföre har också, helst i senare tider, den praktiska riktningen blifvit mer och mer herrskande vid våra universiteter. Hela akademiska bildningen har blifvit upplöst och sönderhackad i en mängd små embetsexamina, beräknade på fragmentariska husbehofskunskaper för någon viss gren af styrelsen. För dem, som ämna sig till prester, har ett särskildt seminarium blifvit stiftadt, en praktisk inrättning, som kunde vara nyttig, om den *slutade* deras akademiska bildning, och icke, som nu, på en gång *slutade* och *började* den. Statens fordringar på praktisk skicklighet göra sig sålunda öfverallt gällande, och det har ej kunnat undvikas, att det någon gång måst ske på grundlighetens bekostnad. Ty all praxis, så vida den skall vara annat än ett handlag, förutsätter dock en teori; all embetsmanna-skicklighet, så vida den ej skall bli rent mekanisk, måste dock stödja sig på någon vetenskaplig bildning. Nödvändigheten af denna senare för embetsmän i allmänhet nekas väl icke uppenbart, men i sjelfva verket inskränker man den allt mer och mer till blotta elementarstudier. Tar denna riktning en gång öfverhand, då måste småningom allt vetenskapligt lif utslockna vid högsko-

lorna, allt vetenskapligt interesse i nationen; ty då den akademiska litteraturen, som begagnar sig af ett dödt och främmande språk, hos oss icke kan bli nationell, så utgöres det enda sambandet emellan nationen och akademierna af ungdomen, som utgår ifrån de sistnämnda och verkar såsom embetsmän. För att nu afhjelpa detta finnes svårligen något annat medel än att här, som det redan skett på andra ställen, t. ex. i Danmark, vid akademierna föreskrifva en förberedande examen, gemensam för alla, åtminstone de fleste embetsmän. Den skulle omfatta helst de humanistiska elementerna af lärd bildning, och i det närmaste svara emot den nu brukliga examen för filosofiska graden. Denna utväg har också länge varit påtänkt och yrkad såsom nödvändig. Hvad som är nödvändigt måste väl äfven vara möjligt; men lätt är det vid detta tillfälle ingalunda; och så väl härvid, som i allmänhet vid alla ingripande reformer i undervisningsverket, möta svårigheter och betänkligheter, dem riddarhustalare och tidningsskrifvare icke alltid så noga torde ha beräknat. En sådan svårighet ligger i den vanliga fattigdomen hos de studerande, som för de fleste gör det omöjligt att flera år uppehålla sig vid akademien. Antingen måste alltså staten anvisa nya medel till fattiga studerandes understöd, och dertill saknar den tillgångar; eller också måste den inskränka antalet af embetsmän. Men vår tid älskar talrika och stående arméer äfven i civil embetsväg, och statens organism blir med hvarje dag mer och mer invecklad. Den liknar de mycket sammansatta och konstiga urverken, hvilka icke alltid just derföre gå säkrast. De gamle hade häri sin egen hemlighet; och romerska väldet, när det omfattade verlden, hade troligtvis ej så många embetsmän, som ett litet furstendöme nu för tiden. Af alla konster är ingen, som gått så helt och hållet

förlorad, som enkelheten i statsförvaltningen. Allt är nu kontroll eller kontrolleradt; allt måste afhandlas och afgöras skriftligen, liksom om menniskoslägtet blifvit döfstumt; det borgerliga lifvet antar allt mer och mer formen af ett fortgående protokollsutdrag. Under sådana omständigheter är en minskning i embetsmannapersonalen lätt att föreslå, men svår att verkställa. Detta hänvisar äfven på en annan svårighet af större och allmännare omfång. Man klagar i allmänhet, att lärdomen för mycket söndrat sig från det allmänna lifvet, att universiteterna, som dock skulle vara landets högsta bildningsanstalter, gå *en* väg, och bildningen en annan; att de derföre ej svara mot tidehvarfvets behof, att deras former äro förmultnade, och att ingen lefvande ande trifves uti dem. Detta må till en del vara grundadt; men med dessa föråldrade former har dock staten och det borgerliga lifvet på mångfaldigt sätt vuxit tillsammans genom århundraden. Våra befordringslagar, helst de ecklesiastika, förutsätta dem och utgå derifrån; hela vårt embetsmanna-system, och följaktligen en ganska väsentlig del af vår statsförfattning, hänger dermed tillsammans. En genomgripande förändring i det ena skulle nödvändigt medföra en motsvarande i det andra. Så visst är det, att undervisningsverket utgör en organisk del af staten, och att en omstöpning deruti måste kännas i hela statskroppen. Det gamla, huru felaktigt, huru förfallet det må vara, är dock aldrig enstaka, det har slagit sina rötter djupt ner i statens grund; hvad scklerna gifvit oss, kan icke en dag borttaga utan förstöring. — Dessa betänkligheter böra visserligen ej föranleda oss att ge allt eller ens något förloradt; de böra ej föranleda oss att lägga händerna i kors och låta allt gå sin gamla väg, derföre att den nya är obanad. Men de böra föranleda oss att ingenting förhasta. Tiden är en säker, fast något

senfärdig bundsförvandt; vi må påskynda, men icke brådstörta dess gång. Öfverilningen är ångerns moder, sade de gamle, men framgången sitter i vishetens sköte.

Men huru också den yrkade förändringen må utfalla i afseende på högskolorna och de prof, som der böra afläggas, så kan den dock ej lätteligen, med afseende på läroämnens art och omfång, föranleda någon väsentlig omskapning af elementarläroverken. Då dessa enligt sin natur äro propedevtiska, och blott arbeta undan för akademierna, då staten icke omedelbarligen derifrån tar sina embetsmän, så måste tidens förändrade fordringar ha mindre inflytande på dem. Ty med undantag af hvad som mera egentligen är beräknadt på presterlig bildning, och hvilket är en följd af den tid då de stiftades, åsyfta de i allmänhet något, som i alla tider måste blifva bestående, derföre att det är det allmänt menskliga, eller, som det äfven med ett träffande namn kallas, det humanistiska. Det torde vara ett fel vid akademierna, att dessa studier derstädes numera nästan endast drifvas och fortsättas af dem, som söka filosofiska graden. De flesta andra återvända från universitetet i detta afseende fattigare än de reste dit; ty ehuru vistandet derstädes vanligtvis är kort, är det dock tillräckligt för att glömma. Vi vilja ingalunda påstå, att den humanistik, som kan inhemtas på ett gymnasium, är efter tidens nuvarande skick tillräcklig, hvarken till *grad* eller till *omfång*. Vi måste här inskränka oss icke blott till gamla litteraturen, utan äfven till allt för litet af den; men utom denna gifves det för närvarande mången annan litteratur, som icke blott i vetenskapligt, utan äfven i humanistiskt afseende är lika så vigtig som de gamles. Är alltså frågan om fullständig bildning, så fordras visserligen *mera* än hvad som kan läras här, men hvad som kan läras här fordras *ovilkorligen*. Huru allså tiden vänder

sig, så kunna vi härpå ingenting låta afpruta. Vi måste förskansa oss inom våra klassiska fästningsverk. Icke en tumsbredd kunna vi afstå af våra små och i sanning dyrköpta eröfringar på forntidens grund; men väl skulle det glädа oss, om vi framdeles kunde utvidga dem äfven på det närvarandes område, ty minnet bor i forntiden, men interesset i det närvarande.

Vid härvarande läroverk har undervisningen under året fortgått sin jemna gång och i flera ämnen blifvit både påskyndad och utvidgad. I afseende på metoden har vexelundervisningen, men inskränkt inom behöriga läroämnen, ej utan framgång blifvit försökt i skolan. Den är egentligen beräknad för folkskolor; i lärdomsskolan måste den derföre vara användbar blott i samma mån som undervisningen är elementarisk. Det måste alltså gifvas en punkt, der vexelundervisningen upphör af sig sjelf, men denna punkt tyckes ännu ej ligga inom de lägsta klasserna, helst i vissa läroämnen. Metoden saknar ej sina fördelar. Den besparar först och främst tid för läraren, som derigenom får tillfälle att genomgå en vidsträcktare kurs. Vidare bör äfven lärjungen vinna; ty hans tid blir alltjemt upptagen under lärostunderna, uppmärksamhetens båge hålles ständigt spänd, sinnet således jemt i en gymnastisk rörelse, det vänjes ifrån början att pröfva egna krafter. Äfven på det förnämsta hos menniskan, på karakteren och dess utveckling, bör metoden verka helsosamt; ty de demokratiska former, som den infört för belöning och straff, förtaga all misstanke om väld eller ynnest hos läraren, och ingen rättvisa är och blir så kär, som den man sjelf får utöfva. Jag vet, att mycket ofog blifvit drifvet med denna som med alla andra nyheter; jag vet, att man användt den der den enligt sin natur är oanvändbar eller skadlig; men vi vilja icke låta

förvilla oss af tillfälliga missbruk. Hvarföre skulle vi dessutom fästa oss vid namnet, vid formen allena, och icke snarare se på den hufvud-idé, som ligger till grund för metoden? Och hvilken är denna? Jo, den enkla, att undervisningen i vissa ämnen fördelas på flera händer än lärarens, likväl alltid under hans omedelbara tillsyn. Detta är ju i sig sjelf ingenting hvarken nytt eller ovanligt. De fleste af oss ha som unga och oerfarna studerande vägledt ännu yngre och oerfarnare. Vi voro deras monitörer; endast saknade vi en gemensam högre lärare. Är principen riktig och beprövad, så bör man bygga derpå hvad man kan. Formen måste ändå alltid hufvudsakligen bero af läraren sjelf; metoden kan och bör i oändlighet modifieras, icke blott efter olika läroämnen, utan äfven efter lärarens och lärjungarnas olika personlighet. I allmänhet anser jag uppfostran som en fri konst: den vill och bör ha sitt spelrum. Men om konstnären är frisinnad, som han bör, så bemägtigar han sig och utbildar idén i de former, som han sjelf finner lämpligast. —

Med ledsnad har jag hört, att de för sångöfningar på gymnasium bestämda lärostunder ofta blifvit upptagna af andra göromål. Detta måste förekommas, ty sången bör vid ett läroverk som detta ingalunda betraktas som något likgiltigt och öfverflödigt. Vi ha skickliga lärare både för sång och musik. I gören flitigt begagna deras undervisning, I ynglingar, dem Gud gifvit en böjlig röst och sinne för tonerna. Det är en rik, en välsignad gåfva, och i synnerhet bör den vara dyrbar för dem, som ämna sig till religionslärare. Ty är icke religionen lifvets sång; är hon icke menniskohjertats musik? Och på hvilka andra vingar än på sångvingar flyger andakten upp till den himmelske fadren? Dessutom, huru mycken glädje i ert enskilda lif kunnen I icke genom denna

konst bereda er sjelfva och andra? Det gifves ingen ädlare glädjebringare än sången, sorgen har inga bättre tröstare än tonerna, de osynliga änglarna, som komma och gå på sjukbesök till det nedslagna, det oroliga hjertat. Ansen ej heller denna konst såsom oförenlig med allvaret af edra öfriga yrken. Plato och Luther, Epaminondas och Fredrik den store älskade och öfvade sången, och voro dock de visaste, ädlaste och störste bland menniskor.

En del af er afgår till akademien för att der fortsätta och fullända hvad I här börjat. Rättfärdigen det hopp vi gjort oss om er, upprätthållen läroverkets gamla anseende, gläden lärare och anhöriga och vänner med er framgång. I ären i den lyckliga åldern, då minnet är som molnfriast och hoppet som rikast. Framtiden ligger för er som ljusgröna lunder, när löfven spricka om våren. Det kommer en tid, då lunderna mörkna och sedan gulna. Det kommer en tid, då lifvets lek är förbi och dess allvar tränger kämpande in på eder. Hafven I då icke smidt eder något pansar af kunskap och duglighet, ären I då obeväpnade, då är ert nederlag snart gifvet: ty ynglingens försumlighet är mannens svaghet. — Kunskap är mycket, men den är dock icke allt, är icke ens det väsentligaste. Det väsentliga ligger till venster i bröstet, menniskovärdet sitter i hjertat. Bevaren det rent och obefläckadt. I stån färdige att inträda i en verld, som ännu är er obekant: mången orm lurar der bland blomstren, och sirener sjunga öfver de blå vågorna. Vakten eder, I ynglingar, ty fallet är lätt och ångren är säker. Jag tar i dag afsked utaf eder, på läroverkets, på er hembygds, på edra anhörigas vägnar. I hören ej mer deras vänliga varningar i den främmande bygden, och vi kunna blott skicka våra välsignelser med er till väktare. Vi bedja till det godas gifvare, att han må hålla sin hand öfver

de oerfarna och en gång skicka er åter till fädernebygden, visare, mognare, erfarnare, men med sanningen ännu qvar på oförfalskade läppar, med friden ännu qvar i rena hjertan. Gån i frid, och kommen med frid tillbaka! —

Och I yngre som stadnen qvar, I små som hvimlen dernere! Med eder alla hoppas jag att nästa gång vara närmare bekant. För närvarande har jag skäl att vara nöjd både med ert uppförande och med edra framsteg, så vidt jag på den korta tiden hunnit känna dem. Gåfvorna äro mångahanda, och icke alla kunna framskynda lika hastigt, men förr eller senare hinner dock den flitige till målet. Snille är en skänk af Gud, men fliten beror af oss sjelfva: det ena är en lycka, det andra är en dygd. Befliten er om den dygden, och om någon fått snillet eller någon annan lycka på sin lott, så afundens honom den icke; ty afundsjukan är icke blott en plågsam utan äfven en nedrig känsla; den är menniskovärdets liksten: hvar den visar sig, der bor förruttnelse inunder. Det första brott som häfderna omtala, Kains brott, kom af afund, att hans broder var lyckligare än han. Jag vet, att många, kanske de flesta af eder äro fattiga, och likväl längten I hem till ert armod; ty fattigdomen är vid er ålder ingen olycka, och det torra brödet smakar väl vid det kända, det beslägtade bordet. Helsen hem till edra dalar och berg. Kommen ihåg, att Gud, som hafver barnen kär, han ser eder öfverallt, han håller eder icke förgäfves i lifvets skola. Glömmen icke hvad I här lärt. Mången af er torde väl sakna tillgång till undervisning, men boken är en lättlönt läromästare, hon är en god vän, hon bär nycklarna till framgångens dörr; men den fåkunnige får stå utanföre och klappa förgäfves.

Farväl! Den Högste välsigne eder!

På Vexiö gymnasium,

Juni 1827.

Vi begå i dag slutet af ett undervisningsår, ett tidskifte så väl för lärare som lärjungar. Vid hvarje tidens skifte är det helsosamt att man vänder sig tillbaka, öfverser den bana man genomlupit, och inför sig sjelf redovisar för sitt handlingssätt. I kunnen göra det med tillfredsställelse, I lärare! ty undervisningen har under året i allmänhet gått icke blott sin ostörda gång, utan äfven en påskyndad; och flera afdelningar, så väl af skola som gymnasium, hafva medhunnit vidlyftigare lärokurser, utan någon skada för grundligheten. Jag tackar er i allmänhet för er ofta otackade möda; men jag bör äfven särskildt tacka för all påskyndad framgång; ty tiden hastar, och behofvet af kunskaper växer med hvarje år i denna bildsamma, denna vidtomfattande tid, liksom årtalet växer, år från år, i kalendern. Man fordrar, och med rätta, att undervisningen ej brådstörtas och derigenom blir ytlig, att det unga sinnet ej öfverretas och derigenom blir förslappadt; man yrkar med skäl på mognad. Men denna mognad gäller dock väl icke blott tid, utan äfven kunskaper, och ju mindre man vet, ju mera omogen måste man äfven anses vara. De sinnen, som behöfva att återhållas, äro få, de som behöfva att påskyndas, äro många, och, i samma mån som lärokurserna kunna utvidgas, draga äfven de bättre de trögare med sig. All dylik utvidgning, om den endast förnuftigt beräknas efter lärjungens förmåga, tillkännager ett förtroende till hans krafter, som glä-

der honom; man vädjar derigenom till hans flit äfven utom lärosalen, hvilken dock väl alltid blir yttersta och väsentligaste vilkoret för all framgång. Frukten derföre icke, I lärare, att lemna fritt spelrum åt den unga kraften, eller att med försigtighet påskynda undervisningen. De gamle afbildade själen med vingar; men undervisningen är ungdomslifvets själ; och ju hastigare de ungas kunskapsförråd växer, ju mera växer äfven er egen tillfredsställelse, liksom föräldrarnas glädje tilltager med barnens välstånd.

Men möjligheten af all dylik påskyndad framgång beror väsentligen på tveggehanda: å lärjungens sida, på flit utom skolan, hos gossen handledd af enskild undervisning, hos ynglingen handledd af läroboken; på lärarens sida åter beror denna framgång af lärometoden. Lärometoden är det just, som utgör det stora tvisteämnet för dagen. Några strödda anmärkningar öfver detta ämne torde derföre här vara på sitt ställe.

Lärometoderna sönderfalla i tvenne stora klasser. Den ena är den gamla eller skolastiska, som, ehuru på många sätt modifierad, likväl ännu ligger till grund för *vårt* undervisnings-system. Den andra är den, som framställdes af Rousseau i *Emile*, utbildades vidare af Basedow och filantroperna, uppblomstrade hastigt, men föll ännu hastigare och genom sitt fall gaf ett nytt anseende åt den gamla. Dessa begge äro hvarandra rakt motsatta, förhålla sig till hvarandra som allvar till lek, som tvång till frihet. Alla den senare tidens förbättringsförsök upptaga flera eller färre elementer än af den ena, än af den andra bland de begge förstnämnda.

All undervisning består i en vexelverkan mellan lärare och lärjunge. Men all vexelverkan åter består i aktivitet å ena och passivitet å andra sidan; hvaraf följer, att de olika undervisnings-metoderna ytterst

och väsentligast måste utmärkas och särskiljas genom den olika graden och fördelningen af aktivitet och passivitet emellan lärare och lärjungar. Den gamla metoden är beräknad på passivitet hos läraren, hvilken endast småningom öfvergår till aktivitet; hos lärjungen åter på aktivitet, men endast af de lägre själsförmögenheterna, under det de högre förblifva passiva. Derföre lärdes, när metoden strängt iakttogs, i skolan nästan allt genom utanlexor, hvarvid väsentligen endast minnet var verksamt. Metoden var vidare beräknad på en likhet i anlagen hos alla, som icke tillåter något afseende på det individuella och egna hos hvarje särskild, utan, genom ett missbruk af undervisningens gemensamhet, behandlar allt i massa, och låter följden blifva hvad den kan. Derföre har den stängda klasser, bestämda flyttningstider, strängt föreskrifna läroämnen, särskilda lärare, icke för ämnen, utan för afdelning. Till följe häraf var den slutligen äfven beräknad icke blott på strängt allvar, utan äfven på yttre tvång; och skol-agan, såsom ett väsentligt uppfostringselement, ansågs lämplig icke blott att bestraffa fel och oordningar i uppförandet, utan äfven att uppfriska och påskynda den trögare fattningsgåfvan. Metoden var, med ett ord, nämligen för skolan, hufvudsakligen beräknad på passiva lärare och ensidigt aktiva lärjungar. De förra skulle höra lexorna och de senare memorera dem; dess medel voro för det mesta mekaniska, och dess resultat blef en oregelbunden facettslipning af de unga mångartade sinnena. Härtill skulle åtminstone metoden ha ledt, om den blifvit strängt följd; men tiden, mägtigare än skolordningen, trädde medlande emellan, och humaniserade, så vidt sig göra lät, det sträfva lärosättet, hvars princip likväl icke ännu genom någon lag är afskaffad.

Basedowska metoden åter var motsatsen af allt detta, men en motsats, som genom sin öfverdrift, sin

ytlighet, sin klemighet, skadade ännu mer än den gamla. Den förlade aktiviteteten från lärjungen till läraren, läraren skulle verka ensam och göra allt, lärjungen skulle egentligen blott emottaga intrycken och i öfrigt göra intet. I stället för tvånget i den gamla metoden, skulle här allt bibringas genom lek; i stället för de bestämda lärostunderna, skulle undervisningen här afbrytas, så snart barnet ledsnade dervid; i stället för de bestämda läroämnena, skulle man rätta sig efter barnets nycker. I det hela betraktades lärjungen som en spegel, hvari man hoppades att, genom ett idkeligt framställande af föremål framför densamma, åtminstone något af dem skulle qvarlemna sin bild. Men bilderna gingo förbi, den ena efter den andra, och glaset blef lika tomt. Endast de föremål, som bakifrån angrepo folieringen, skapade, till lärarens förvåning, fasta figurer, men förderfvade med detsamma hans verk. Metodens princip var sjelfsvåld i stället för frihet, dess medel var joller i stället för allvar, dess resultat blef ytlighet i stället för verklig bildning.

Det är otvifvelaktigt känslan af dessa ömsesidiga brister, som i våra dagar föranledt de flera försöken till förbättringar i metoden; och den väsentliga nyttan af dessa är den, att de i allmänhet gifvit anledning till eftertanke öfver uppfostran. Uppfostran i elementarskolan är propedevtik till allmän bildning. Men hvad som är allmän och tillräcklig bildning för *ett* tidehvarf är det icke för ett annat. Denna beror alltså icke blott af menniskans allmänna natur, som visserligen blir oförändrad, utan äfven, och väsentligen, af statens och tidens fordringar, som ständigt omvexla. Derföre kan det ej gifvas någon stående codex för undervisningen, lika så litet som det kan gifvas en lagbok för alla tider, eller en regeringsform för alla stater. I allt, som är andeligt, eger mensk-

ligheten inga stereotyper: original upplagorna af mensklig förträfflighet tryckas alltjemt med rörliga stilar. Men just genom den enformighet, som åtföljer elementarundervisningen, äfventyrar man der lättast att krystalliseras i de antagna formerna, och derigenom förlora den lifgifvande anden. Det är med undervisningsverken som med menniskokroppen: dödskylan röjer sig först i extremiteterna. Uppfostraren bör betraktas som en konstnär, ty han öfvar en fri konst och, i sanning, den högsta och ädlaste af alla. Att sjelf tänka deröfver, att göra sig reda för dess syfte, att med fördomsfritt sinne pröfva de förändringar, som tiden föreslår, detta är lärarens ära, detta är den rätta, den evigt beståndande skolordningen.

Den rätta metoden förutsätter först och främst ett klart begrepp om uppfostrans väsende och syfte. Uppfostran i allmänhet är utvecklingen af de menskliga anlagen. Inskränker den sig till utveckling af kunskapsanlagen, så kallas den undervisning. Skall kunskapsanlaget utvecklas, så måste det först och främst väckas och sporras, att det icke insomnar eller rör sig för långsamt. Men allt anlag är i sig sjelft tomt och obestämdt. Derföre måste ett innehåll gifvas åt detsamma, det bör bibringas ämnen att öfva sig på; och detta är undervisning i sin egentligaste mening: att undervisa är att visa fram det, som skall fattas. Härigenom bestämmes äfven förhållandet emellan lärarens och lärjungens verksamhet. Till lärjungen hör icke blott anlaget, utan äfven sjelfva uppfattandet; ty ingen verklig kunskap växer, som stenarna, anorganiskt, genom yttre tillsättning *(per appositionem externam)*, utan den växer organiskt, som blommor och djur, derigenom att den assimilerar näringssafterna. Till läraren åter hör det gifna anlagets väckelse och riktning, samt framställandet af ämnen för dess utöfning. Läraren skall således egentligen

utstaka och jemna vägen, men lärjungen måste sjelf gå den, ingalunda bäras som en ofärdig. Handledning är nödvändig i början; men småningom blir lärarens åtgärd allt mer och mer blott regulatif, han blir som styret på skeppet, som ej har annat att göra än att vända det så, att himmelens vindar må falla rakt in i de spända seglen och drifva det fram öfver böljorna till sitt mål. Men skall läraren kunna väcka barnets anlag och ge dem sin riktning, så måste han förut eftertänka, hvad ordning naturen sjelf följer vid deras utveckling. Skall han kunna bestämma läroämnena, så måste det ske i öfverensstämmelse med de krafter, som i barnåldern äro verksamma. All kunskap börjar hos menniskan med det konkreta, och öfvergår derifrån till det abstrakta. Detta bör derföre äfven vara skolans gång, och dess grundsats den, att man man i allt bör börja med det enskilda och derifrån uppstiga till det allmänna. Det är ett länge erkändt fel i vårt skolsystem, att det ej gjort tillbörligt afseende härpå. Vid sitt första inträde i skolan möttes gossen af icke blott främmande, utan äfven fiendtliga magter: katekesen, grammatikan och räknetaflan. Den förstnämnde innehåller en reflexionskunskap, vida öfverstigande hans fattningsgåfva; den andra är en abstraktion af ett språk, hvaraf han ännu ej känner det ringaste; den tredje visar honom förhållanden, som han i denna abstrakta form ej kan tänka sig. Emellertid tvingades han att på en gång intaga detta; men han kunde ej smälta det, derföre gick det som det kom, utan att qvarlemna någon näringssaft. På detta sätt fullproppades och öfverlastades minnet, men begreppet satt och hungrade. Religionsundervisning, språklära och aritmetik höra visserligen, också i min tanke, till elementarskolan, men i en annan ordning och under andra former.

De förmögenheter, som utvecklas under barnåren, och således böra bestämma läroämnena i elementarskolan, synas mig väsentligen vara: 1:o åskådningsförmågan, 2:o språkförmågan, 3:o sinnet för det underbara, 4:o religionssinnet.

1:o) *Åskådningsförmågan* lemnas i allmänhet obegagnad vid första undervisningen, hvilket är orätt i dubbelt hänseende. Först derföre, att ingen betraktar så gerna, så innerligt, så skarpt som barnet, och icke kan ha fått en sådan drift förgäfves; för det andra, att åskådningsförmågan, rätt begagnad såsom uppfostringselement, ligger till grund både för naturläran och för matematiken. I förra afseendet, eller hvad naturläran angår, så vore önskligt, att den gamla idén om en *orbis pictus* åter upplifvades, likväl under en mer utbildad form: på det sätt nämligen, att väggarna i hvarje lärosal voro behängda med illuminerade afbildningar af de märkvärdigaste naturföremål, vetenskapligt ordnade. Till en början borde barnet blott betrakta dem, och skulle, till följe af sin naturdrift, inom kort bli hemmastadt ibland dem. Sedermera leddes dess uppmärksamhet efter hand på den vetenskapliga klassifikationen, namn och egenskaper inhemtades småningom, och den egentliga vetenskapliga undervisningen kunde då både börjas tidigare och utsträckas längre. Hvad åter åskådningsförmågan såsom grund för matematiken angår, så består den dels af åskådningsöfning, dels af åskådnings- eller hufvudräkning. Åskådnings-öfningen utvecklar den del af intuitionsförmågan, som uppfattar storheter och afstånd. En sådan öfning har Pestalozzi förträffligt utfört, och tätt till hans metod, och som fortsättning deraf, sluter sig den nya fransyska med konturteckningar. Härigenom finge barnet praktisk kännedom af de allmänna matematiska begreppen, linea, yta, vinkel, figur; och geometrien började, som den bör, ifrån barndomen konkret, innan

den öfverginge till vetenskaplig abstraktion. Efter nuvarande system börjas geometrien både för tidigt och för sent: för tidigt, emedan lärjungen, huru länge den ock uppskjutes, alltid kommer oförberedd in i abstraktionen; för sent, emedan den både kunnat och bort förberedas och börjas tidigare. Hvad åter räkning angår, så måste väl hvar och en erkänna, att det sätt, hvarpå den läres i skolorna, är onaturligt: det är blott minnesverk, i stället för konkret intuition. Erfarenheten visar också, att de, som ej lärt räkna efter vanliga metoden, t. ex. fruntimmer och allmoge, ofta säkrare, lättare och enklare i hufvudet upplösa aritmetiska problemer, än den, som i flera år genomgått räknekurserna i skolan. I detta hänseende är äfven Pestalozzis anvisning, upptagen i lancasterska metoden, oöfverträfflig, och borde införas både i folkskolan och den lärda. Först sedan barnet fått klar insigt af talförhållanden och deras särskilda evolutioner, borde sifferräkningen börjas. Såsom den nu drifves, saknar den allt både intuitivt och vetenskapligt substrat, och glömmes lättare än den läres, liksom allt som läres utan begrepp.

2:o) Språkförmågan utvecklas tidigt hos barnet, och detta är en osviklig anvisning, att språkundervisningen ej gerna kan börjas för tidigt. Ingenting lär också barnet lättare än språk, om det ej hindras af en falsk metod. Men i intet afseende gick den gamla skolan en så besynnerlig väg som i detta. Man insåg med rätta, att, då frågan ej är om ett språk som läres praktiskt såsom modersmålet, språkundervisningen måste förenas med grammatik. Att lära grammatik *efter* språket, och såsom ett supplement dertill, är en förvänd metod, emedan det föranleder en osäkerhet, som svårligen öfvervinnes, och den besparar ej heller någon tid, då ändå hvar och en

vid mognare år är tvungen att liksom på egen hand uppfinna sin grammatik, med vida mer både möda och tidspillan än annars. Metoder derföre, som antingen utesluta grammatiken, eller uppskjuta den tills språket är lärdt, t. ex. nu senast den hamiltonska, äro ensidiga och förkastliga. Men äfven så ensidig och förkastlig är den metod, som fordom varit bruklig, att lägga grammatiken hel och hållen *före* språkstudium, och sålunda åtskilja hvad naturen förenat. All isolerad grammatik, den må komma före eller efter den egentliga språkundervisningen, är onaturlig. Språkläran bör åtfölja språket, liksom tanken åtföljer ordet. Med det första paradigma, som barnet läste, borde det äfven genast börja att explicera, men nämligen endast hvad det efter sin kunskapsgrad kunde analysera och redovisa. På detta sätt borde först det allmänna, sedermera det speciella, såväl af formläran som syntaxen, inhemtas, alltid med fortlöpande explikation. Härigenom fördelades det grammatikaliska studium på en större yta, i stället för att med hela sin abstrakta tyngd hvila på de lägsta klasserna, och lärjungen bereddes till kursivläsning, som är all språkundervisnings egentliga syfte. Jag har med nöje sett, att man i härvarande skola söker närma sig denna metod; men skall den fullständigt kunna utöfvas, så fordras ett annat system af läroböcker, utarbetade efter denna åsigt, hvilket väl i allt fall, äfven af andra orsaker, förr eller senare blir nödvändigt. Afsigten med all språkundervisning kan förnuftigtvis icke vara någon annan än att lära med säkerhet förstå språket. Härtill är grammatik nödvändig, men som *medel*, ingalunda som *ändamål*. Behandlas grammatik som ändamål, så uppkommer filologi, en speciell vetenskap, som tillhörer akademien och språkforskaren, men icke elementarläroverket, der den är äfvenså främmande som juridik eller medicin. Hvad åter angår frågan

om *hvilka* språk som böra läras i elementarskolan, så är det min öfvertygelse, att de klassiska böra intaga första rummet, ty dem förutan är, i min tanke, icke blott ingen lärd, utan äfven ingen fullständig mensklig bildning möjlig. Jag fäster dervid intet annat vilkor än att de behandlas som verkliga bildningsmedel, således ej fordra annan eller vidlyftigare grammatik än den, som är nödvändig för att kunna omfatta klassiska litteraturen, följaktligen ej utsträckas till filologiska specialiteter och kuriositeter, som tillkomma den egentlige linguisten. Men äfvenså öfvertygad är jag, att för närvarande också de lefvande språken, åtminstone fransyska och tyska, höra till skolan, böra föredragas tidigare än nu sker, eller, med andra ord, att de alldeles onyttiga apologistierna böra förläggas inom lärdomsskolan; ty staten bör i sin tjenst, åtminstone på de vigtigare platserna, ej emottaga någon obildad; och obildad, eller åtminstone ofullständigt bildad är en hvar, som i ungdomen ej inhemtat, jemte de klassiska språken, äfven de förnämsta och brukligaste lefvande. Handel och näringar, hvarpå apologistierna äro beräknade, äro enskilda angelägenheter, hvartill man bör bildas genom enskild undervisning.

Till grammatiken hör såsom integrerande del icke blott prosodien, utan äfven metriken. Språkkunskapen, då den hunnit till kursivläsning, bör i synnerhet öfva sig på språkets klassiska litteratur, som vanligtvis består af poesi och vältalighet; och här, som annorstädes, bör början ske med modersmålet. Genom begge beredes öfvergången till vitter och stylistisk bildning. Äfvenså är genom allmän språklära öfvergången naturlig till logik och teoretisk filosofi. Så väl det estetiska som det filosofiska äro vigtiga bildningselementer; men af flera skäl, som här blefve för vidlyftigt att utveckla, kunna de vid elementarläroverken ej behandlas annorlunda än som episoder.

3:o) *Sinnet för det underbara eller interresset för sagan* är karakteristiskt för barnaåldern, och vi påminna oss ännu alla, huru äfventyren, förtäljda i barnkammaren, fäste vår uppmärksamhet och intogo hela vår själ. Det samma gäller äfven om historiens individer, nationerna, så länge de befinna sig i barnåldern: en period, som oftast inträffar med den ridderliga epoken af nationens utveckling, eller hjeltelifvet, och någon gång är förenad med hög estetisk utbildning. Hos Grekerna t. ex. är Homerus en poetisk, Herodotus en historisk saga; och likväl är den ene hjeltesångens, den andre historiens fader. Sagan är den enda naturliga form, hvarunder barnet till en början kan fatta historien. Derefter kommer den mindre underbara, men ännu konkreta formen, biografien. Derifrån först är öfvergången naturlig till statshistorien, den gamla och nya. Den egentliga pragmatismen, sådan den är utbildad hos Thucydides eller Livius eller Gibbon eller Johannes Müller, ligger utom elementarläroverkens gränser. Efter denna åsigt borde de historiska lärokurserna vara utarbetade. De torra konungalängder, som skryta med sin faktiska rikedom, ehuru de egentligen ej innehålla annat än dopattester och mortalitetslistor och riksdags-protokoller ha åstadkommit obeskrifligt mycket ondt i skolan, derigenom att de der qväft allt historiskt interesse, som annars är naturligt så väl för barnet som för ynglingen. En episod af historien, tjenlig för skolan, är mytologien, till sitt väsende endast gudasaga. Hvad geografien angår, så bör den egentligen ej behandlas särskildt: den är ingenting annat än historiens lokal, och borde således alltid föredragas i förening med denna.

4:o) *Religionssinnet* går som en guldåder genom barndomen, och är kanske rikhaltigast der. Men all religion innefattar tvenne elementer, ett mystiskt för känslan, och ett intellektuellt för förståndet, som begge

böra förenas i en högre ideell eller förnuftsenhet. Ensidig utveckling af det ena leder till haltlöst och tanklöst smärmeri, ensidig utveckling af det andra till tanklös och förstenad dogmatik: vårt tidehvarf tyckes ha funnit hemligheten att stundom i samma person förena beggedera. Hvad religionskänslan angår, så är den ej föremål för egentlig undervisning: den skall blott väckas, underhållas och ledas; men härföre kunna egentligen inga föreskrifter meddelas, och en dylik ledning hör mera till barnets husliga lif än till skolan. Förståndselementet åter i religionen faller inom undervisningens område. Härvid borde man icke ha förgätit, att barnet icke har eller kan ha annat än konkreta föreställningar, och att följaktligen dess, liksom allmogens, religion måste vara bestämdt antropomorfistisk. Gud är för barnet den underbare, starke, styrande fadren; men Gud är tillika den goda, förlåtande, uppoffrande modren, således på en gång symbol af magten och kärleken. Från detta för barnet naturliga föreställningssätt borde religionsundervisningen utgå, och uppväxa helst på historisk grund, nämligen den bibliska historiens. Denna borde, i min tanke, till en början vara för kristendomskunskapen hvad explikationen bör vara för språkundervisningen, nämligen hufvudsaken; dogmen deremot borde svara emot grammatiken. Sedan dogmen, såsom regel, i få och bestämda ord vore framställd, borde exemplet, såsom dess konstruktion, genast och utförligare följa, helst i bibelns egna ordalag. På detta sätt inhemtades begge på en gång och fattades troligtvis bättre. Att åter göra religionens sanningar till ett blott minnesverk, ett tanklöst munväder, förqväfver i sin rot all religionskänsla, och är blindt oförstånd, det är mer, det är hädelse, det är en styggelse både för Gud och för hvarje tänkande menniska. I öfrigt borde religionsundervisningen inom elementarläroverket egentligen

ej stiga högre än till utvidgad populär kristendomskunskap; ty mera hör ej till allmänna bildningen. Det vetenskapliga teologiska systemet är en specialkunskap, tillhörande universitetet, der den har sin särskilda fakultet; men då efter närvarande organisation ingenting väsentligt der göres för bildandet af det stånd, hvartill de fleste, som begagna skolan, ämna sig, blir bibehållandet af den vedertagna formen nödvändigt.

Beträffande ändtligen undervisningens organisation, eller hvad man i inskränktare mening kallar lärometod, så kan af grunder, som här ej hinna utvecklas, frågas, om de nu brukliga slutna klasserna borde öppnas, flyttningen vara fri, och hvarje kunskapsämne ha sin särskilde lärare genom hela skolan, liksom från början varit vanligt på gymnasium. Detta yrkas af flera, och mina betänkligheter härvid skall jag tilläfventyrs en annan gång framställa. Men äfven med bibehållande af det antagna systemet, anser jag vexelundervisningen inom de lägre klasserna, och inskränkt inom tillbörliga ämnen, både nyttig och nödvändig: nyttig, emedan den väcker lif hos barnet, manar och bibehåller uppmärksamheten, som annars alltjemt inslumrar; och nödvändig, emedan läraren ej på annat sätt kan räcka till för ett ständigt växande antal af lärjungar. I de högre klasserna åter upplöser vexelundervisningen sig sjelf, och monitören ersättes der af läroboken. Detta hänvisar på en annan hufvudpunkt af offentliga undervisningen, den nemligen, att hon i sig sjelf, huru hon ock drifves, är otillräcklig och måste underhjelpas, till en början af enskild handledning, längre fram af enskildt studerande. På ingenting måste jag yrka så ifrigt som på detta; ty det är framgångens oumbärliga vilkor, det är skolans hjerta. Den, som ingenting lär utom lärosalen, den förfelar sin bestämmelse, den är och blir en bildningens ögontjenare. Lärosalen, helst i de högre afdelningarna,

bör vara en repetitionssal. Läroboken gör aldrig läraren öfverflödig; men, å andra sidan, gör ej heller läraren läroboken onödig. De förutsätta hvarandra, de äro vexelbegrepp, som text och noter. Härmed sammanhänger äfven den tanken, som allt mer och mer stadgar sig hos mig, att de offentliga lärostunderna äro för många både för lärare och lärjunge. Hvarken barnen eller ens ynglingen kan lära mera på dagen än hvad som på fyra, högst fem timmar kan förhöras, förklaras, utvecklas. Man inväuder, att man på detta sätt ej hade någon säkerhet huru tiden i öfrigt användes; och detta är äfven, med närvarande klasssystem och deraf följande flyttnings-metod, riktigt. Men arbetar lärlingen, så till sägandes, efter beting, icke, som nu, för dagspenning, så förfaller inkastet af sig sjelft. Ty derigenom infördes det enda tvång, som bör vara verksamt i skolan, nemligen det moraliska tvånget. Försumligheten straffade sig då sjelf, och öfvertygelsen härom måste göra felet mera sällsynt.

Detta är nu, summariskt uttryckt, min åsigt af lärometoderna och elementarverkens inrättning i allmänhet. Då jag här blott kunnat antyda hufvuddragen, utan att ingå i detaljerna, bör jag ej hoppas att ha gjort mig fullt klar och tydlig för alla. Anledning att vidare utveckla dessa tankar, kanske äfven behof att försvara dem, får jag troligtvis snart. Äfven i sin närvarande ofullständighet torde dock dessa anmärkningar föranleda till eftersinnande hos dem, som med allvar interessera sig för tidens stora, mångfaldigt omtvistade angelägenhet. Men äfven i motsatt fall är det dock min embetspligt både att ega en öfvertygelse i dessa ämnen, och att för mig sjelf och andra redovisa dess grunder. —

I öfrigt tackar jag er, I lärare, för den flit, I under årets lopp användt för ungdomen. I böreu ej ångra den mödan, om I derigenom bereden nitiska lärare

för församlingen, skickliga embetsmän för staten, goda medborgare för landet. Jag känner ingen högre jordisk belöning än öfvertygelsen att härtill hafva i sin mån bidragit; den öfvertygelsen adlar menniskan i grafven, om icke i lifvet, och bör trösta er i ert mödosamma, men tacklösa, i ert vigtiga, men obemärkta kall.

I föräldrar, som tilläfventyrs här ären närvarande, I märken, att vi ärligt och för öppna dörrar öfverlägga om edra barns, följakteligen äfven om ert eget bästa: som vi hoppas, med billig vördnad för det gamla, men också med billigt afseende på den nya tidens förändrade behof. När de tvister, som nu söndra tänkesätten i uppfostringens verld, en gång äro bilagda; när lagen stadgat de rätta grunderna, och utförandet med billig frihet lemnas åt läraren; då hoppas vi kunna från detta rum återlemna edra söner, åt föräldrar och åt staten, säkrare, mångsidigare, tidsenligare utbildade än fordom.

Och, I unge dernere! aldrig ser jag utan rörelse en samling af barn; ty det är det slägtet, som skall vandra på våra grafvar, och döma oss, icke blott med sina ord, utan äfven med sina gerningar. Derföre veten I väl, att vi ej kunne åsyfta något annat än ert bästa. Men det bästa för er ålder är lydnad och flit. Lydnad är barnets dygd; ty det hvarken kan eller bör ännu handla sjelfständigt; det måste kärleksfullt tro på föräldrars och lärares högre förstånd och välmenta vilja. Af lydnad för Gud ville Abraham offra sitt käraste, sin enfödde, och derföre blefvo också i honom alla jordens slägten välsignade. Välsignade af Gud och kära för menniskor blifven äfven I, om I lyden, som I bören, med villigt förtroende, med tacksamma hjertan. Flit åter är framgångens moder och den svagares skygd; ty ingen klandrar den trögare för hans svårfattlighet, men den försumlige förebrår man till och med hans bättre gåfvor,

emedan de berättiga till större fordringar. Derföre förmanar jag eder framför allt att öfva edra krafter, på det de ej må förrostas, att begagna tiden, på det han ej måtte gå gagnlös förbi. Den dag kommer, då I behöfven de kunskaper I här grundläggen, det kommer en dag, då det är slut på er barndoms lekar, och lifvet med sitt allvar tränger in på eder och uppfordrar eder till kamp. Hafven I då ej smidt er något harnesk af kunskap och duglighet, så måsten I fly utan strid, eller falla utan ära. Den närvarande dagen hör er till, en vårdag, full af sol och grönska och fågelsång; men den är tillika en arbetsdag, en såningsdag för lifstiden. Skyn derföre icke arbetets möda, ty hvad I här planteren, det växer upp till skördar, som nära er, till lunder, som öfverskygga er, när middagssolen kommer och bränner er med sin hetta. Med denna önskan, med detta hopp hemförlofvar jag eder nu, och anbefaller eder alla i dens vård, som "hafver barnen kär", den gode fadrens öfver skyarna, som älskar deras oskuld och skyddar deras tillväxt.

Måtte ock *han* leda er på er vandring, I, som i dag öfvergifven vårt läroverk. Hemma sitta föräldrarna med klappande hjertan och längta efter posten, som skall bringa dem tidningen om er välgång, er framgång, er förkofran; låten dem ej längta förgäfves. Nog bor det vishet omkring Upsala högar, nog är det mycket att lära under kastanje-skuggorna på Lundagård. Hemten er, om I förmån, en lager derifrån, men i synnerhet något som en lager kan trifvas på, ett klart, ett fördomsfritt, ett tänkande hufvud. Sedan ligger verlden öppen för er, och I inträden deri med stora förhoppningar. Men icke alla förhoppningar kunna uppfyllas, och ingen yngling blir man, utan att ha betalt sin läropenning åt erfarenheten. Längten I då tillbaka till den stenbundna och dock kära fosterjorden, så välkomna åter till församlingen, eller

läroverket, eller statens andra verk. Vi skola känna igen er, om I ären hvad I bören. När Jakob drog ut af sin faders hus, då brottades han under vägen med den starke, och blef sjelf stark, men han blef äfven arbetsam och from, och derföre välsignade honom Israels Gud och förde honom åter med ära. Välsigne den Guden äfven *er* bortgång och *er* återkomst. — Farväl!

I Jönköpings skola,

Juni 1827.

Efter slutad examen bör jag börja med att lyckönska skolan till sin nye inspektor. Jag har vid hans utnämnande icke endast följt det vedertagna bruket, utan äfven öfvertygelsen om mannens drift och erfarenhet. Han har sjelf varit lärare vid detta undervisningsverk, känner dess behof och kan bidraga att afhjelpa dess brister. Han räknar endast vänner ibland skolans embetsmän, som derföre så mycket villigare skola följa hans råd, och påminna sig att han företräder eforens ställe. Han har dessutom tillfälle, hvilket jag hoppas han ofta begagnar, att med oafbruten uppmärksamhet följa undervisningens gång; ty det är blott några få steg mellan templet och skolan. Ett sådant grannskap är både vackert och betydningsfullt. Det är vackert, att skolhuset ligger på kyrkogården, att det unga slägtet undervisas på de hädangångnes stoft, att hoppet växer på minnet. Det är äfven betydningsfullt, att ingen skiljemur söndrar plantskolorna för gudomlig och mensklig vishet. Det är också blott ensidighet och missförstånd, som skiljer dem från

hvarandra och motsätter hvad naturen förenat. Ty det är väl dock samma Gud som väcker, samma menniskoförstånd som fattar, samma menniskohjerta som lyftes af begge; ingendera trifves för sig sjelf, eller vinner på att vara enstaka. Det är en dylik söndring, som stundom gjort bildningen ogudaktig och religionsläraren obildad, tvert emot begges bestämmelse; ty gudomlig sanning förutsätter dock mensklig, och mensklig sanning har sin krona i den gudomliga. Sannerligen, ljuset är i sitt väsende blott ett och enahanda, kyrkan är en lärosal, och lärosalen en kyrka; den som går ur templet in i skolan, han har ännu ej öfverskridit det heliga området, han befinner sig ännu på vigd jord.

Härvarande läroverk, liksom alla andra elementarskolor i riket, sysselsätter sig väsentligen med de gamla språken, och undervisningen häruti upptager mera än hälften af tiden. Man klandrar från flera håll våra läroverk i detta hänseende, och påstår i synnerhet, att framstegen icke svara mot den tid, som användes. Det klappar ett oroligt hjerta i denna tidens bröst, och former, som utan anmärkning egt bestånd i århundraden, dömas och fördömas nu af den förstkommande, stundom med, stundom utan skäl, men oftast utan det lugn, som är sanningens vanliga följeslagare, liksom utan den erfarenhet, som bör leda all pröfning. Några anmärkningar *om språkstudier i skolorna* torde derföre ej vara olämpliga hvarken för tillfället eller för tiden.

Hvad är *språk* i afseende på menniskobildningen? Först och främst dess nödvändiga vilkor, för det andra dess säkraste mätare. Först dess vilkor; ty utan språkförmåga skulle menniskan vara djur, det gifves egentligen intet menskligt begrepp utan ord; språket är det uttalade förståndet. Grekerna nyttjade också samma uttryck för att beteckna ord och förstånd. Hvad man

klart begriper kan man alltid uttrycka, och tvärtom hänvisar allt mörker i uttrycket på en motsvarande dunkelhet i begreppet. Häraf följer, att egentligen all menniskobildning, så vida man dermed förstår utveckling af begrepp, är omöjlig utan språket. Men häraf följer tillika, att hela ett folks bildning, vanligtvis äfven dess lynne, alla dess själs anletsdrag afpreglas i språket; och ehuru hvarje språk, åtminstone hvarje språkstam, har ett eget och ursprungligt skaplynne, så förändras dock detta småningom efter de olika förändringarne af dess framskridande eller tillbakagående odling. Härigenom är språket, i sitt hela betraktadt, den naturligaste och osvikligaste mätaren på folkets bildning, eller rättare, den är folkets lefvande bildningshistoria. Af dessa skäl måste väl också vara klart, att elementarundervisningen hvarken kan eller bör inskränkas till blott så kallade realkunskaper, utan att äfven språkstudier, och i synnerhet dessa, icke blott försvara, utan äfven fordra sin plats i den förberedande bildning, som lärdomsskolorna åsyfta.

Språkstudier äro bildade på två sätt: för barnet genom grammatik, för ynglingen genom litteratur. Grammatiken är utan tvifvel, såsom tankeöfning betraktad, ett af de väsentligaste bildningsmedel i barndomen. Genom etymologiska analyser vänjer sig det unga sinnet att upplösa icke blott ord, utan äfven med detsamma begrepp; och genom den syntaktiska sammansättningen öfvas det att hopbinda det söndrade och enskilda till ett logiskt helt. Man kan anse grammatik för ett slags logik konstruerad i ord, liksom geometrien för en logik konstruerad i linier: det är följaktligen ett slags logisk kurs, som genomgås under dessa studier, hvilkas afsigt således ingalunda ensamt är att öfva minnet, utan äfven omdömesgåfvan, eller att blott och bart inlära likgiltiga ordformer, utan äfven att skärpa tankekraften derigenom att hon upp-

fattar deras skiftande betydelser. Egentligen har väl hvarje barn genomgått en sådan logisk kurs när det lärde modersmålet; men det skedde då utan klart medvetande af regeln. Grammatiken upplyser den trakt, som blifvit genomvandrad i mörkret, och ordnar dess dunkla föremål i särskilda och bestämda grupper. Språkläran är i detta afseende en repetition, men en bildande, emedan hon reder begreppet och stärker så väl abstraktions- som kombinations-gåfvan. I denna mening innebära språkstudier sitt eget ändamål vid elementarundervisningen; äfvenså för filologen, som gör språket sjelft till föremål för forskning. Men för öfrigt äro de medel och åsyfta instrumentalkunskaper, nödvändiga för att fatta språkets litteratur. Den bildande kraften hos denna beror på dess halt, dess omfång, dess märkvärdighet. Är den t. ex. som den klassiska utmärkt genom idéernas klarhet, genom framställningens osminkade skönhet, genom det lugn, som är styrkans och säkerhetens vanliga följeslagare, genom en storartad enkelhet, utan flärd och grannlåt; förer den ynglingen in i en verld full af klarhet och kraft, bland menskligheten härlige, bland Olympens arfvingar: skulle icke ett sådant umgänge vara bildande för det unga sinnet? Skulle intet af den klassiska forntidens frisinnade ande, af dess reda och bestämdhet, dess skönhetskänsla och sinnesstyrka, öfvergå på den beundrande lärjungen? De store gamle voro dock för flere ibland oss vår ungdoms husgudar; hafva vi förgätit hvad vi äro dem skyldige? Vi lefva under andra förhållanden än de, tidens bildning har tagit en annan, i många fall en motsatt riktning: religion, statsförfattning, tänkesätt, seder äro förändrade; men så fast äro många af deras verk anlagda, så enkelt och lätt utförda, så skönt afrundade, att menskligheten ännu efter årtusenden speglar i dem sin ädlaste och sannaste bild. Derföre verka de icke blott på ung-

domen, utan mannen återvänder äfven vid mognare år med glädje till de stora mästarne. Eller hvem är den, som, om han kan, icke gerna lefver om igen en idyll med den gamle Homerus, eller ett hjeltelif med Plutarkus? Hvem lyssnar ej villigt för andra, kanske för tionde gången, till en sermon af diktens öfverhofpredikant, af den visaste bland skalder, den sokratiske Horatius? Eller också stiga vi ner på djupet med Tacitus och tänka de bottenlösa, de centnersvigtiga, de verldsomfattande Romaretankarne. Att *förbereda* möjligheten af detta, och öppna tempelportarne till forntidens helgedomar, detta är i sanning ett värdigt mål för skolläraren; och om det uppnås, då är hans möda icke förspild för menskligheten.

Men tyvärr uppnås det nu mera sällan, eller ofullständigt. Man märker, påstås det, inga eller blott omogna frukter af de beprisade klassiska studierna. De flesta hemföra endast afsmaken derför från läroverken; sedan förhören häri vid högskolan äro slutade, öppnas sällan en romersk eller grekisk författare; och embetsmannen, stundom till och med vetenskapsmannen sjelf, betraktar dessa studier som ett onyttigt gräl, och påminner sig dem endast som en öfverstånden barnsjukdom. Hvaraf kommer detta? Orsakerna kunna vara flerahanda. Undervisningsmetoden kan vara felaktig, för löslig och ogrammatikalisk, hvilket i allmänhet försinkar framstegen, i stället för att påskynda dem; eller också, genom en motsatt ytterlighet, för ensidigt grammatikalisk, med riktning till det kritiska i otid, hvaraf följden är den, att ynglingen tappar interesset och förfelar det egentligen lifgifvande af de gamles anda, för att studera språk-anatomi på deras lik. Grekiska och romerska litteraturerna äro ej heller nu mera de enda klassiska. Kolonierna hafva i vissa hänseenden växt öfver moderlandet, liksom de i andra blifvit och förblifva efter.

Emellertid är deltagandet förspridt och derigenom försvagadt. Tidens syfte är dessutom mindre ideellt än fordom, vetenskapen sjelf har vändt sig utåt mot det reella. Alla dessa orsaker bidraga otvifvelaktigt, hvar och en i sin mån, att göra klassiska bildningen mera likgiltig och ofruktbar. Men hvad som säkerligen mest och väsentligast bidrager dertill är den omständigheten, att de klassiska studierna afbrytas just på den punkt, der deras egentliga bildningskraft skulle börja att verka. Ty ingenting bildar, som ej förut väckt lust och deltagande. Men huru skulle en författare väcka deltagande, som måste läsas med ordboken i hand, der språkets svårigheter upptaga hela uppmärksamheten, der man biter sig ömtänd på skalet, innan man ännu hunnit till kärnan? Fördes åter klassiska språkstudierna derhän, att ynglingen läste Sofokles med samma lätthet som han sedermera läser Schiller, Aristofanes som Molière, Tacitus som Gibbon: då skulle det visa sig, om icke äfven de gamla mästarne förmådde draga honom inom sin trollkrets, fästa honom der, och dymedelst bilda, det vill säga, utveckla, öfva, stärka hans ädlaste anlag. Men nu sår man med möda och omsorg; säden går opp och växer; men när midsommar kommer, då vill man afberga henne, och förundrar sig öfver att hon ger förvissnadt strå, i stället för korn och kärna.

Dock — för sådana förlängda språkstudier har vår brådskande ungdom icke tid. Allmänna tänkesättet är också, att de snarare borde förkortas, eller till och med helt och hållet afskaffas. "De gamla språken — säger man — äro döda, och nu mera att betrakta endast som antiqviteter. Den tid är längesen förbi, då vetenskapen begagnade sig endast af dem; ett nytt, friskt, lefvande språkslägte har växt upp bredvid dem, har växt öfver dem, vetenskap och konst, hela den europeiska bildningen talar öfverallt

sitt eget modersmål. De rikhaltiga malmådrorna i forntidens grufvor äro längesen uttömda, de ädla metallerna långt för detta utmyntade, ompreglade och ingångna i den allmänna bildningens rörelsekapital: der, men icke i de förlagda schakten, måste vi hädanefter söka dem. Språkkunskaper äro visserligen nödvändiga för all lärd uppfostran, äfvenså nödvändiga som blommor för botaniken; men man studerar den bäst på de lefvande ängarne, och endast i nödfall på plancher och i herbarier. Vi lemna klassikerna sin ära; vi neka ej, att de talat skönt, men till sin tid, för sina förhållanden, efter sin bildning. Om hvad som rör oss, om dagens kraf kunna de icke tala; ty deras tungor äro stoft, och hvarje tid har sin egen angelägenhet. Derföre är det icke de gamla, utan de nya och lefvande språken, som företrädesvis böra drifvas vid elementarskolorna." —

Så lyda dagens röster. Låtom oss se hvad de innebära.

Elementarläroverket är en förberedande anstalt för *allmän* bildning, derom äro alla ense. Det skiljer sig derigenom från specialskolorna, som omfatta det enskilda, vare sig i vetenskapligt eller blott praktiskt afseende. Dylika vetenskapliga specialskolor äro fakulteterna vid universitetet, med undantag af den filosofiska, som är en fortsättning af elementarläroverket i större skala. Praktiska specialskolor äro de, som åsyfta ett särskildt yrke eller färdighet, t. ex. krigsyrket, merendels äfven *de* ytterst hvilande på vetenskapliga grunder. Till den allmänna bildning, som är elementarläroverkets ändamål, hörer, som redan är visadt, äfven språkkunskap. Men skall bildningen blifva verkligen allmän och fullständig, så kan intet af de språk uteslutas, hvari menniskoslägtet, fordom eller nu, till någon betydligare del nedlagt vetenskapens och konstens skatter. Gäller nu detta icke om Grek-

lands eller Roms språk? Nekar man, att de folkslagen stodo högt, i många fall högre än vi, i odling, att deras minnen utgöra verldshistoriens ena, kanske bättre halfdel, att de äro äfven vår nu varande bildnings stamfäder? Den, som är främmande i deras verld, är åtminstone ofullständigt bildad, hans bildning är enögd; men främmande blir der hvar och en, som ej känner deras språk, ej kan umgås med de store döde. Klassisk språkkunskap är derföre *en* väsentlig faktor i den allmänna menniskobildning, som elementarläroverket åsyftar; men den är nu mera icke den *enda*. Ty att moderna språken såsom bildningsmedel äfven måste läras, kan icke af någon fördomsfri man bestridas. Undervisning deri hör alltså till elementarläroverket; men månne derföre till elementarskolan? Jag tviflar. Att i barndomen sammanblanda flera språk, helst af så olika byggnad som de gamla och nya, medför vanligtvis den följd, att intetdera läres med den grundlighet och besked som vederbör. Latin och grekiska äro också ett vida fastare och i många afseenden lämpligare underlag för språkundervisningen än tyska eller fransyska. Att uppskjuta latin till tionde, eller äfven tolfte året, skulle otvifvelaktigt leda till ännu ytligare och ofullkomligare kunskaper häri än de nu vanliga. Deremot kan en yngling, som vanligtvis vid femton års ålder lemnar skolan och inträder på gymnasium, under de tre år, han der tillbringar, lätteligen inhemta elementerna af två eller tre moderna språk, synnerligast om undervisningen häruti något utvidgades. Kännedom af dessa språks litteratur hör icke till gymnasium, utan till akademien, der en lärostol derför borde finnas. Endast modersmålets grammatik hör till skolan, såsom i synnerhet lämplig att derpå inlära den grammatikaliska terminologien; men den behöfver ingalunda att föredragas vidlyftigt, och bör ej upptaga mera än en eller två

timmar i veckan, och detta endast i de lägsta klasserna.

Om således klassiska språken med rätta sitta i orubbadt bo inom skolan, så kan likväl fråga uppstå om ordningen för deras lärande. De, som yrka, att man borde begynna med grekiskan, ha i sanning flera talande skäl för sig. Öfvergången från grekiska till latin är vida naturligare än tvärtom. Grekiska litteraturen är rikare och sjelfständigare, och förhåller sig i flera fall till den romerska, som originalet till efterbildningen. Språket är böjligare, mera välljudande, och för uttrycket af abstraktioner långt finare utbildadt än latin. Genom sin sammansättningsförmåga eger det tillgångar ojemförligt större än Romarens. Sjelfva dess språkbyggnad är i grammatiskt hänseende mera bestämd. Men på andra sidan ligger latin oss historiskt närmare, det är bryggan, som sammanbinder den antika och moderna bildningen, det är stamordet, icke blott till Europas skönaste språk, utan äfven i många afseenden till hela dess odling; det var en lång tid vetenskapernas, konstens, ja sjelfva politikens modersmål, och det allmänna meddelningsmedlet inom lärda verlden. Sjelfva den fasta oböjligheten af dess språkformer kan sägas verka stärkande, som ett stålbad, på det unga sinnet. Jag skulle derföre tveka att lemna det blott andra rummet vid språkundervisningen i skolan. —

Se vi slutligen på lärosättet vid språkundervisningen, så visa sig härvid tvenne alldeles motsatta metoder, som ej ha något annat gemensamt än oriktigheten. Den ena består deruti att barnet lär *ingen* grammatik, den andra att det ej lär annat än *isolerad* grammatik under de första skolåren. Den förstnämnda metoden, som man i våra dagar prisar från flera håll, är endast naturlig och användbar vid språk, som läras praktiskt i barndomen, t. ex. modersmålet. Det ständiga behofvet att uttrycka sig, barnets minnesgodhet

och språkförmåga, som minskas med åren, och framför allt den konstruktion af ordet, som vinnes genom uppvisande af dess motsvarande föremål, och derigenom fäster uttrycket icke blott för örat, utan äfven, så till sägandes, för ögat: allt detta ger åt den praktiska språkundervisningen en helt annan både fart och riktning. En sådan guvernant-metod kan dock icke användas i skolan, helst vid de klassiska språken; och äfven om den kunde, är det min tanke att den ej borde. Ty först och främst förlorades derigenom allt det formellt bildande, redande, ordnande, som för barnet ligger i grammatikal-studierna; och för det andra förlorades äfven just hvad man söker vinna, nämligen tid. Bristen på fast grammatikalisk underbyggnad föranleder nödvändigt ett vacklande, en osäkerhet i språket, som sedermera endast med svårighet öfvervinnes; och af detta skäl blir hvar och en nödsakad att slutligen sjelf och på egen hand uppgöra sin språklära, med mer både möda och tidsspillan än han annars behöft. — Den motsatta metoden åter förlägger grammatiken helt och hållet afsöndrad framför språket. Den intages på förhand och liksom förskottsvis. När Napoleon återställde katolska ritualen i Frankrike, sade han de rysliga orden: *det är religionens vaccin;* och i samma mening skulle kunna sägas, att nyssnämnda metod snarare blir ett preservatif mot språkets lärande än ett hjelpmedel dertill, och väcker afsky och tröghet i stället för lust och ifver hos barnet. På detta sätt läste man fordomdags i skolorna en vidlyftig och illa redigerad språklära utantill, från början och till slut, liksom man ännu läser katekesen, merendels utan begrepp och följakteligen äfven utan nytta. Hvad skulle man säga om en lärare, som lät sina lärjungar läsa teoremer och bevis i Euklides utantill det ena året, för att det andra bibringa dem konstruktionen på taflan? Men ungefär detsamma gör man ju, då man söndrar språklära från språktydning;

ty regeln är för barnet den abstrakta satsen, teoremet; språket i sitt sammanhang är dess åskådliga konstruktion. Min mening härmed är ingalunda den, att genom en tidigare börjad tydning något skulle afprutas på strängheten och grundligheten af den grammatiska redovisningen. Det är tvärtom min öfvertygelse, att vid elementarundervisningen, åtminstone i gamla språken, intet steg bör tagas framåt utan klart medvetande af dess riktighet, ingen ordform släppas innan han är utredd, intet talesätt innan dess grund och regel är insedd. Att häruti visa eftergift, eller vilja bespara barnet den nödvändiga mödan att med säkerhet inlära elementerna, är en oförståndig klemighet, som hämnar sig sjelf; ty derigenom hindras all framtida säkerhet i kunskap, och, hvad som är ännu vigtigare, det unga sinnet vänjes från början till slarf och halfhet, till oreda och håglöshet, minnet tappar sin hålltång, tanken sin spänstighet, och lynnet sjelft sin fasthet och kärna. Derföre böra form och regel icke blott inpreglas, utan de böra *tatueras* in i det unga sinnet, så att de sitta qvar för lifstiden. Men detta ändamål vinnes, i min tanke, bäst och säkrast derigenom, att man så tidigt som möjligt, och för att förtaga dess bitterhet, förenar grammatik med språktydning, så att den förstnämnda icke utan all användning med hela sin abstrakta tyngd trycker hårdast på de spädaste åren. Så snart derföre gossen inlärt någon del af formläran, t. ex. deklinationerna, borde han genast begynna att tyda ett stycke i den derefter inrättade läroboken, med sträng analys af hvarje form som han inlärt. På samma sätt genomginges i första lärokursen efter hand grammatikens etymologiska del, nämligen det allmännaste och oumbärligaste deraf. Afvikelser och undantag fordrade en särskild kurs, alltid med fortgående explikation. Efter samma grunder inlärdes sedan syntaxen, först de allmänna reglerna, sedermera, och i särskild kurs, de speciellare. Hufvudsaken här-

vid blefve, att lärokursen för explikation vore så inrättad, att man deri funne icke blott regelns bekräftelse och användande, utan äfven ej funne allt för mycket som ej deraf kunde förklaras. Sedan på detta sätt det tekniska med full säkerhet är inlärdt i de lägre klasserna, tydes i de högre en författare i sammanhang, hvarvid uppmärksamheten fästes icke blott på det grammatikaliska, utan äfven och efterhand på uttryckets klassiska renhet. Till högre afdelningarne hör äfven prosodi, så väl grekisk som latinsk, samt det allmännaste af metriken; icke för att skrifva grekisk och latinsk vers i skolan, men dels för att stadga accentuationen, dels äfven för att framdeles kunna fatta väsendet af en episk period eller en lyrisk strof. I allmänhet kan anmärkas, att klassiska studier nu mera snarare åsyfta att fullständigt *fatta* de gamles skönheter, än att *eftergöra* dem i deras egna former. I vår tid författas föga på latin, och nästan uteslutande vid akademierna. Af denna anledning skulle det tyckas, som klassiska studierna egentligen borde riktas derhän, att man lärde sig med säkerhet förstå de gamle. Detta är visserligen också hufvudsaken; ty klassikernas *väsentliga* bildningskraft måste sökas i deras litteratur, fullständigt fattad. Men härtill fordras mera än man i allmänhet tyckes föreställa sig. Utan grundlig grammatikalisk, prosodisk, metrisk kunskap läser man dem ej med *säkerhet;* utan sinne för det klassiska i uttrycket läser man dem ej med *nöje.* De gamle voro ett poetiskt slägte. Formen intar hos dem en vigtigare plats än hos oss. Derföre anser jag de vanliga latinska stilöfningarna inom skolan för nödvändiga, och skulle önska, att de, som fordomdags, äfven utsträcktes till grekiskan. Deras ändamål är endast en praktisk öfning af de inlärda reglerna. På gymnasium, och synnerligast vid akademien, bör anspråket sträckas högre, icke blott till språkets renhet, utan äfven till det klara, enkla och storartade i sammansättningens

anda, som utmärker de gamle mästarne. Man skrifver numera och talar latin, icke derföre att det egentligen behöfves, utan derföre att säkraste kontrollen på ett språks kännedom är förmågan att med säkerhet uttrycka sig deri. Det är egentligen en garanti som åsyftas, mera än en färdighet. — Hvad som här blifvit anfördt om metoden är ingen nyhet. Tvärtom har hvarje tänkande skollärare redan länge sökt att närma sig den. Men skall den fullkomligt kunna införas, så fordras en ny följd af läroböcker för gamla språken, genetiskt utarbetade: ett svårt problem, och som fordrar mycken både tid och erfarenhet att lösa. Men lösas måste det, så framt vi ännu skola kunna upprätthålla klassiska språkstudierna i skolan, rättfärdiga dem i allmänna tänkesättet, och derigenom rädda forntiden undan den närvarande, som vill förtränga henne. Det nya verkar öfverallt med lefvande kraft och frodas af sig sjelft; men skall det gamla bestå, det vill säga, förtjenar det att bestå, så måste det omhägnas och vårdas med omsorg. —

Det är egentligen till eder, I skolans lärare, som jag ställt dessa anmärkningar. De kunna åtminstone tjena er såsom en anledning att sjelfve tänka öfver ämnet; och detta anser jag för hufvudsakligt. Den store Goethe säger någorstädes till en konstnär:

Du öfvar blick, du öfvar hand,
så öfva äfven ditt förstånd ett grand!

Uppfostraren är också en konstnär, och en af de vigtigaste; men genom den enformighet, som i synnerhet åtföljer elementarundervisningen, äfventyrar man lätt att stelna och mekaniseras i de antagna formerna. När mekanism inträder i ett sådant yrke, då växer dödkött i den lefvande organismen, och vetenskap och konst

öfvergå till handtverk. På ingen ting måste jag derföre så ifrigt yrka som derpå, att läraren sjelf gör sig klar reda för undervisningens syfte och omfång, för metodens tjenlighet eller otjenlighet, jemförd med hans egen erfarenhet, och i allmänhet förvärfvar sig en röst vid den urtima riksdag, som tidehvarfvet nu allestädes håller öfver uppfostrings-angelägenheterna. Från alla håll tränger tiden in på oss med ofta motsatta fordringar, omöjliga att förena; och hvarje tänkande lärare bör inse grunden, hvarför det ena antages, när det andra afvisas.

I unge, föräldrars och lärares hopp! Mitt hjerta röres, då jag ser er församlade, ifrån ynglingen, som redan börjar drömma om ära och bedrifter, ända ned till den tvåfotade *primula veris*, den sorglösa åttaåringen, som ej har något högre bekymmer än sin lexa. Ty när jag ser en samling af barn, då ser jag ju äfven med detsamma ett tillkommande tidehvarf, som står beslöjadt framför mig; men när det en gång kastar tillbaka sin slöja, då äro vi icke mera till, våra hjertan äro stoft, och hvad vi tänkt och verkat, det är blott en skuggbild i minnet, blott ett eko ur det förflutna. I ären det slägte, som skall aflösa oss, skall vittna för eller mot oss, när vi gått till hvila. Hvem vet, hvad krafter som slumra inom er, hvad öden som förestå er, hvad godt eller ondt I kommen att stifta i verlden? Emellertid märken I, att vi här öfverlägga om säkraste vägen att befordra ert bästa; men alla våra öfverläggningar äro fåfänga, om I ej sjelfva understödjen oss. Ert verkliga bästa är i er egen hand; förspillen det icke, ty det återvänder ej mera. Befordren våra afsigter med er, hvar och en som han kan, med olika förmåga, men med allvarlig vilja; ty hvad menniskan rätt allvarligt vill, det kan hon merendels. Viljan är menniskans högsta kraft, den kraften är i sig sjelf nog, hon står fadder åt lyckan. Större delen af er går bort för att snart åter-

komma. Välkomna åter, en hel sommar mognare än nu i kunskap. Sommardagarne äro långa i Norden, och den gamle vishetsguden, solen, går sent till sängs och stiger tidigt upp för att lysa de vettgiriga unga. Låten honom ej finna er sofvande, utan skina från morgon till qväll på ett vaket, ett flitigt, ett sträfsamt slägte. Farväl!

På Vexiö gymnasium,

Juni 1828.

Det år, som förflutit sedan jag sist talade från detta ställe, borde framför andra vara vigtigt för svenska läroverket. Åtminstone har under intet annat så mycket blifvit tänkt, taladt och skrifvet öfver denna nationens angelägenhet. Hvad följderna deraf kunna blifva måste framtiden afgöra. Ty liksom all uppfostran är ett förskott för ett tillkommande, så är äfven hvarje uppfostringslära, till och med hvarje mer eller mindre betydlig förändring i det antagna systemet, ställd under framtidens dom. Menskliga naturen är väl öfverallt i sina grunddrag densamma, och utom detta vore inga allmänna grunder för uppfostran möjliga. Men på andra sidan verka äfven både yttre och inre orsaker till en skiljaktighet, som intet slags uppfostran kan förekomma. Utifrån verka religionen och staten, ofta mägtigare än skolan, och sederna, som äro den lagstiftande magten i bildningens rike, och tidsanden, som är själens luftstreck. Inifrån verkar den oändliga mångfalden af lärjungens olika anlag och af lärarens gåfvor och personlighet. Genom sådana förhållanden måste naturligtvis uppkomma skiljaktigheter, dem intet uppfostringssystem kan beräkna.

Naturen i allmänhet, den inre så väl som den yttre, har en oändlighet af former. Samma blomma får olika färg och skapnad i olika jordmån; och samma behandling, som utvecklar och lifvar den enes snille, förstenar den andres enfaldighet. Menniskosjälen är en kroklinea, hvars eqvation ännu ej är funnen och som ej låter binda sig i någon formel. Vi böra derföre ej fordra allt af uppfostran allena. Men det gifves äfven en särskild omständighet, som gör att vi i detta afseende böra ännu mer inskränka våra anspråk. Den offentliga uppfostran har uppvuxit ur den enskilda, liksom i en högre skala staten uppvuxit ur familjelifvet. På samma sätt som nu staten måste verka i massa, och ej kan nedstiga till enskildheter, dem han öfverlemnar åt hvarje särskild husfader, så kan ej heller den offentliga uppfostran, som behandlar ett större antal, sträcka samma omvårdnad som föräldrahuset till hvarje särskild lärjunge. Det gifves dessutom väsentliga elementer af uppfostran, som skolan endast ofullständigt kan utbilda, dels derföre att de af naturen äro förlagda inom ett annat område, dels äfven derföre att de alltjemt växande läroämnena upptaga all tid, som läraren kan använda. Härigenom har skolan väsentligen måst inskränka sig att utbilda en enda klass af de menskliga förmögenheterna, nämligen kunskaps-anlagen. I stället för *uppfostringsanstalt*, som omfattar det hela af mensklig bildning i alla dess riktningar, har hon hufvudsakligen måst öfvergå till blott *undervisning*. Låtom oss söka att närmare utveckla detta. —

Elementarläroverket i sitt närvarande skick ibland oss upptager vanligtvis menniskan från åttonde till adertonde året och derutöfver; en betydlig del af ett menniskolif, och säkerligen den mest bildsamma och i detta afseende vigtigaste af alla. Under denna tid utvecklas, riktas, bildas, ehuru i olika mån, alla mensk-

liga anlag. Om vi bland dessa först betrakta religionskänslan, så kan skolan egentligen derpå endast verka vilkorligt. All känsla, af hvad beskaffenhet som helst, är något helt och hållet inre, hon föreställer intet föremål, hon förhåller sig till kunskap som tonen förhåller sig till ordet. Derföre kan hon ej heller bibringas genom andra, eller i egentlig mening läras; hon kan endast väckas, näras och ledas. I religionen är visserligen det ena elementet dogmatiskt och grundadt på begrepp: detta kan skolan inpregla i minnet och äfven göra klart för förståndet. Det är lärarens pligt att söka ge denna dogmatiska undervisning en form, hvarigenom hon äfven kan bli fruktbärande för hjertat. Härigenom bidrager han i sin mån att väcka eller utveckla det vida väsentligare elementet i all religion, dess egentliga lifsprincip, som är sjelfva den inre, barnsliga, förtröstansfulla känslan af det gudomliga. Men den egentligaste och verksammaste tidpunkten för en sådan väckelse inträffar före skoltiden. Ingen ålder i menniskolifvet är så rik på religionskänsla som den spädaste. I åskan fruktar barnet den okände, den starke hämnaren; och i sommarvärmen älskar det, högre än vi, den gode Guden, som klär marken grön och fyller den luftiga lekstugan med blommor; det känner, bättre än vi, att Gud bor i det sakta vädret. I den mån som begreppet uppklarnar, förbleknar vanligtvis känslan; änglarne bo synbarare i morgonrodnaden än i solen. Med ett ord, himmelriket hör barnen till, och derföre tillhör äfven den religiösa uppfostran först och väsentligast föräldarna. Barnet fattar bäst Guds magt och rättvisa, när fadren, Guds kärlek och omvårdnad, när modren talar derom; ty desse äro sjelfve de närmaste och naturligaste sinnebilderna af begge. Skolan förutsätter derföre med rätta religionskänslan både väckt och i sina grunddrag utvecklad. Är detta försummadt, så kommer

merendels den offentliga uppfostran för sent att ersätta det. Har barnet ej på modrens knä lärt sig *känna* hvad bönen är, så blir vanligtvis det *begrepp*, som i skolan inhemtas härom, för hela lifstiden en död kunskap. I korthet, det egentligen lifgifvande, fruktbärande och väsentliga i all religionsbildning är af naturen förlagdt i en helt annan skola än den offentliga. —

Förhållandet är, ehuru af andra orsaker, detsamma vid frågan om utbildningen af de moraliska anlagen. Skolan har härvid alltför många och mägtiga medarbetare, för att i detta afseende ensam kunna ikläda sig ansvaret. Der äro de yttre omgifningarna, som verka på moraliska bildningen liksom väderleken verkar på årsvexten. Der är efterdömet, hvars inflytande förhåller sig till lärans som kroppen till skuggan. Der äro de mångfaldiga, obestämbara förhållanden, hvari barnet eller ynglingen försättes utom lärosalen, der han knappast tillbringar en åttondedel af årets timmar. Mot allt detta kan skolan ej sätta annat än lärarens tillsyn och disciplinen. Men disciplinen är ej egentligen något moraliskt bildningsmedel, utan en strafflag, och afser mera den yttre handlingen än det inre tänkesättet; och lärarens tillsyn är delad på för många för att kunna följa en hvar.

Under sådana omständigheter är det hufvudsakligen endast de *intellektuella* krafterna, hvilkas utbildning är förbehållen läroverket. Genom sjelfva sitt namn tillkännager detta sin bestämmelse att *lära*, det vill säga, att bibringa kunskap, och kan egentligen ej ansvara för något annat. Men härigenom förlägges också en ganska väsentlig del af menniskobildningen utom skolan; och det är derföre icke genom något fel i skolans organisation, utan genom sakens egen natur, som offentliga uppfostran är i sig sjelf något ofullständigt, som utom sig måste söka sin nödvän-

diga fyllnad. Men en sådan fyllnad kan ej sökas annorstädes än i den enskilda uppfostran. Om vi i anledning häraf betrakta förhållandet mellan enskild och offentlig uppfostran, så är till en början klart, att den förstnämnda är den ursprungliga och naturliga. Naturen har sjelf anförtrott barnets första fysiska vård åt modren. Äfvenså tillhör henne första väckelsen och riktningen af religionskänslan. Det moraliska sinnet åter uppfostrar fadren väsentligen, genom efterdöme och förmaning. Hvad den egentliga undervisningen angår, så är den för det mesta praktisk. Praktiskt lär sig barnet språket, och längre fram, likaledes praktiskt, fadrens yrke. På samma sätt bibringas äfven hvad det behöfver veta om naturen, om landets lagar, statsförfattning och minnen; och slutligen, för att sätta kronan på denna husbehofsbildning, inträder kyrkan, en offentlig anstalt, och fullbordar religionsundervisningen. Härmed är nu uppfostran slutad och medborgaren färdig. Hvad som ännu kan fattas, det lär efterhand det omgifvande lifvet och erfarenheten, en trogen uppfostrare, som följer med till grafven och först der öfverlemnar sin lärling åt den högre, den bleke öfverläraren med timglas och lia. En sådan, väl inskränkt men dock i sin art fullständig uppfostran, om hon endast varit hvad hon bör, utbildar, i afseende på känslan, en lefvande vördnad för allt det högre *hos* menniskan och *öfver* henne, och i afseende på förståndet, sundt modervett och rent praktiskt sinne. Härmed var det också nog under enklare samhällsförhållanden än de nuvarande; och ännu i dag får och behöfver större delen af nationen, statens kärna, det egentliga folket, ej någon annan uppfostran. Men samhällslifvet utvecklar eller invecklar sig allt mer och mer, det enkla utträngés öfverallt af det konstiga, menskligheten bestiger efterhand sina höjder, vetenskap och konst växa ut i alla

riktningar, staten sjelf blir lärd och fordrar lärdom, om icke af alla, åtminstone af sina embetsmän, som föreställa honom bland folket. I detta afseende räcker icke den undervisning till, som familjen kan gifva, och den enskilda uppfostran är derföre, från denna sida betraktad, äfven så ofullständig som den offentliga från en annan. Hon måste således anlita en genom sin lärdom högre inrättning; och offentlig uppfostran inträder alltså här, väl såsom något vikarierande, såsom en fortsättning och fullkomning af den enskilda, men tillika försätter hon barnet i en helt annan och främmande krets. Hos de gamle var det enskilda icke söndradt från det offentliga genom en så skarp gränslinea som nu, det låg med rötterna vida mer i dagen, det var så till sägandes flyttadt under öppen himmel, hela forntidens lif var icke blott enklare, utan äfven, om jag så får uttrycka mig, mera af *ett* stycke än de nyares. Öfvergången var derföre mindre märkbar och, till följe häraf offentlig uppfostran mindre skarpt skild från enskild än nu. För närvarande äro dessa i flera afseenden hvarandras bestämda motsats. Ser man på ämnet, så uppfostrar familjen väsentligen religions- och sedekänslan, skolan deremot väsentligen kunskapsanlagen. Ser man på lärosättet, så bildar familjen praktiskt, skolan teoretiskt. Ser man slutligen på ändamålet, så ger familjen den uppfostran, som är nödvändig för alla, i samhällslifvets enklaste förhållanden; skolan åter derutöfver äfven den, som staten måste fordra, dels af sina embetsmän, dels äfven i allmänhet af hvarje medborgare i den högre bildningskrets, hvilken föreställes af staten sjelf, såsom menskligheten högsta uppfostringsanstalt.

I den mån som uppfostran utträder ur familjelifvet, försättes hon äfven i ett konstladt förhållande; ty det naturligaste vore tvifvelsutan, att hon aldrig

lemnade föräldrahuset. Men allt konstladt bär inom sig en dunkel längtan tillbaka till sitt ursprung, till det naturliga. Att en dylik känsla verkligen mer eller mindre röjer sig i våra skolsystemer, bevisas af flera omständigheter. Det är t. ex. bekant, hvilken betydande plats läroboken för närvarande upptar vid alla läroverk, och hur hon dagligen inkräktar mer och mer på den muntliga undervisningens område. Men läroboken är ju i sig sjelf ej annat än en huslärare. Samma ursprung och syfte ha äfven de vid flera offentliga skolor vanliga privatlärare, tagna bland ungdomen sjelf. Lärofriheten, som flere yrka inom skolan, betyder väsentligen ingen ting annat än att föräldrarne, efter enskildt godtycke, skulle få bestämma läroämnena inom en offentlig undervisningsanstalt. Sjelfva den så mycket omtvistade vexelmetoden kan sägas åsyfta en återgång till det enskilda lärosättet derigenom, att den vill återställa ett naturligare förhållande mellan antalet af lärare och lärjungar. Med ett ord, man vill öfverallt privatisera det offentliga; och det torde finnas få antagna eller yrkade förändringar inom skolan, som ej hänvisa på en önskan att i offentliga uppfostran upptaga så mycket af den enskildas elementer, som möjligtvis kan förenas med dess karakter af offentlighet. —

Af hvad här blifvit antydt följer i min tanke, att all uppfostran, betraktad såsom ett helt, fordrar tvenne lika väsentliga beståndsdelar, familjen och skolan. Familjen är oumbärlig, icke blott för den första, i många afseenden vigtiga bildning, som föregår skoltiden (hvilket förstås af sig sjelft), utan äfven sedermera, och är inom sitt område mera verksam än all annan skola. Familjen är uppfostrans hjerta, men skolan är dess hufvud och kan ej heller umbäras. För folket må kyrkan vara den rätta, kanske den enda nödvändiga skolan; men de andre kunna ej

bildas utan en lärdare undervisningsanstalt. Väsentligaste uppgiften för all offentlig uppfostran måste derföre vara den att, så vidt sig göra låter, förena familjen och skolan. Då nu en sådan förening aldrig kan bli fullständig, emedan familjen ej kan upptagas i skolan, så återstår ingen annan utväg än den att få familjen inom skolan representerad fullständigare än som hittills varit möjligt. De flera försök, som härtill blifvit gjorda, både inom och utom vårt fädernesland, genom kontubernier och dylika inrättningar, för att närmare föreställa föräldrahuset och dess noggrannare omvårdnad, äro alla underkastade stora svårigheter. En undersökning härom skulle emellertid blifva alltför vidlyftig för tillfället, och må tilläfventyrs en annan gång fresta mina åhörares tålamod. —

Det berättas om Alexander, nämligen den store, att när man frågade honom hvarför han underkastade sig alla besvärligheterna af persiska fälttåget, då svarade han, att han ville eröfra solens länder, på det Athenienserna måtte tala om honom. I lärare! Den som bildar och upplyser de unga, han eröfrar, äfven han, af solens länder; och om Athenienserna ej tala derom, talar dock stämman i hans eget bröst, och medvetandet att i sin mån hafva verkat till ljusets seger. Sällan lär detta läroverk till högskolorna kunna afsända så många ynglingar med i allmänhet så fullgoda grundkunskaper. Jag har med glädje förnummit, att flere ibland dem genom egen flit och under lärarnes handledning betydligen utvidgat sin lärokurs; och detta är, när det rätt fattas, det förnämsta vilkoret för all högre framgång vid hvilket läroverk som helst. Ty undervisningens hemlighet består öfverallt deruti, att man lägger lärjungens krafter till lärarens, och tilltror de unga att äfven på egen hand lära något.

För barnet är lexan nog, ty det bör ej växa för fort, och själen behöfver stadgas, liksom kroppen. De bättre begåfvade ibland dem finna sin uppmuntran genom lärarens bifall och den kortare tid de använda för att genomgå sina stadier. Men ynglingen är redan en fullbildad natur, och på honom växa vingarna hastigt, om han är ämnad att få några; och för de vinglösa gifvas olyckligtvis inga flygmaskiner. Derför bör han väl släppas lös, men hans utflygt ledas och bevakas. Ty det lösliga, det förspridda, det halfva vetandet gagnar ingen: kunskapens säkerhet är i allmänhet mera värd än dess omfång: *multum, non multa* var de gamles visa regel. Den är dubbelt användbar i vår vidtkringgripande tid, men kan äfven der missbrukas. Lycklig skattar jag derföre den lärare, som kan utvidga kunskapens yta, utan att dess djup derföre förminskas; och i detta afseende lyckönskar jag flere ibland er till den dimission vi i dag anställa. —

Jag bör slutligen äfven säga ett ord till eder, I ynglingar, som i dag lemnen oss för att söka en högre undervisning. Det är visserligen alltid vid edra år en fördel att vinna tillfälle till högre bildning; men det är icke egentligen derför som jag skattar er lyckliga. Ty kunskapens träd skjuter sin krona högre än alla läroverk; och om dess gyllene frukter ej mogna inom ert eget bröst, sannerligen, I söken dem förgäfves utom er. Men lyckliga skattar jag er derföre, att lifvet, som I tron, ligger framför er som rännbanan i Olympia, befolkad af gudastoder och omgifven af lager och oliver. Lyckliga skattar jag er i synnerhet derföre, att I till den banan ej medfören annat än den lätta sommardrägten af edra egna bekymmer. Men den drägten kan blifva tung nog med åren, och derföre förmanar jag er att förstärka ert sinne med det enda, som ger verklig styrka, med kunskap och dygd. Om I tilläfventyrs medfören ett

hedrande vitsord härifrån, så föreställen er icke, att I derföre ären fullärde; ty fullärd är menniskan egentligen aldrig förrän — i döden. Den menskliga kunskapens tempel är större, är härligare än Salomos; och I stån ännu, för det mesta, i hedningarnas förgård. Jag varnar er för den halfgångna mångkunnighet, som är dagens lösen. Tron mig, all kraft är stark i den mån som hon sammanträngés; hon förslappas, allt som hon utvidgas och sprides från sin medelpunkt. Aspen sträcker sina rötter vidt omkring, men hon lägger dem alla i jordytan; och derföre är hon också trädet med den lösa stammen, med de darrande bladen. Men eken tränger tillsammans sin rot och skjuter henne rakt ner i djupet: derföre slår äfven ett mägtigt hjerta i hennes friska barm, hennes grenar gripa modigt mot himmelen, och hon brottas med stormen i århundraden innan hon faller. Vare er detta en bild af menniskobildningen! Der gro många vattenskott på kunskapens träd; men jag har icke hört, att det är dessa, som bära de hesperiska frukterna i sanning eller dikt eller handling. Om derföre Gud gifvit er en gåfva, så tagen vara derpå, utvecklen den, sammanträngen hela ert väsende deruti. En hvar är icke en högt begåfvad, och det är väl att icke så är; men *en* gåfva har Gud förunnat oss alla, och det är gåfvan af tankens reda och viljans fasthet och uppsåtets ära. Samlen I er kraft att utbilda den gåfvan, då är det godas Gud med eder, på Lundagård eller vid Upsala högar. Då må lärdomen bli olika, men läroverken hafva ej arbetat förgäfves, de ha räddat ert lifs bestämmelse. I ären då välkomna i statens tjenst, och välkomna äfven tillbaka i den kyrkas tjenst som upptagit er barndom, i det läroverks tjenst som bildat er ungdom. Den Högste lede eder dit utan vank och villa. Farväl!

Farväl äfven I andra, äldre och yngre, och I små i synnerhet, hvilkas åsyn alltid fröjdar mitt hjerta! Gån hem och leken i föräldrahusets skugga. Men leken icke blott, utan arbeten äfven. I ären välkomna åter; men dagen för er återkomst är en pröfningsdag. Helsen derföre de hemmavarande och sägen dem, att de ej må störa er; ty tiden hör icke er till, utan hon hör till ljusets Gud, i hvars tjenst I inträdt. Måtte den Guden lysa och leda och bevara er! Farväl!

I Jönköpings skola,

Juni 1830.

Offentliga angelägenheter i hufvudstaden hafva tvenne gånger å rad förhindrat mig att vara närvarande vid dimissions-examen härstädes; och tre år äro således förflutna, sedan jag senast talade från detta ställe. Tre år äro en betydlig tid i menniskolifvet i allmänhet; men ännu betydligare äro de för ungdomen, för skolan. Ty det är med skolan som med våren: hvad man sår på *en* dag, växer i hundrade och derutöfver; det växer egentligen icke en sommar, utan ett menniskolif igenom. Tre år! Huru mycket godt eller ondt har ej på denna tid kunnat grundläggas, huru många anlag utbildas eller insöfvas, huru mången böjlig vilja förädlas eller förderfvas! Jag önskar och hoppas till det godas gifvare, att dessa år icke måtte vara fåfängt använda, att de frön, som *de* nedlagt här, måtte i sinom tid blomma upp och mogna och bära frukt i kunskap, i förädling, i välsignelse.

Den tid, jag omnämnt, har emellertid, äfven utom skolan, icke varit overksam i afseende på läroverken. Öfver hela deras inrättning, läroämnen, föredragningssätt och prof har mycket blifvit taladt och rådplägadt och skrifvet. Om likväl följderna af denna öfverläggning ej blifvit sådana som man väntat, om hvarken det gamlas eller det nyas vänner der funnit hvad de önskat, så kommer detta dels deraf, att de rådplägandes antal var för stort, hvilket alltid leder till tvister; dels, och i synnerhet, af den grundsats, som följes vid dylika tillfällen i valet af ledamöter. När nämligen åsigterna, som i en sådan fråga är vanligt, äro delade, ja ofta motsatta, så tror man sig göra rätt åt begge derigenom, att man kallar ungefärligen lika många af begges bekännare. Mot ett *ja* insätter man derför alltid ett *nej*, i hopp att det ena svärdet skall hålla det andra i skidan. Härigenom neutraliseras de begge motsatta krafterna, det hela får en diagonal riktning i stället för en vinkelrät, och ett system af jemkningar uppkommer, som blott då kan vara riktigt, när man förutsätter, att begge de motsatta äro oriktiga. Följden blir, att ingendera är nöjd med det halfgjorda arbetet, emedan ingendera deri igenkänner sina idéer oförändrade. Det hela fordrar i sanning ännu mycken pröfning; ty man extemporerar ej svaret på frågor, som skulle bestämma bildningens gång för århundraden; och det är bättre, om man tills vidare bibehåller det gamla, äfven om det skulle vara föråldradt, än att på höft här och der införa enstaka nyheter, som ej sluta jemt intill det andra, ej passa in i det hela, och som derföre kanske snart finge afskaffas. Det är således med fullt skäl hufvudfrågan ännu på högre ort hvilar oafgjord. —

Bland de flera frågor, som vid nyssnämnda tillfälle söndrade tänkesätten, var frågan om den så

kallade *lärofriheten* en bland de vigtigare; ty den skulle, om den som allmän grundsats antoges, bryta sönder hela den nu bestående skolformen, och hänger dessutom mer eller mindre tillsammans med de flesta väsentliga förändringar, som blifvit yrkade. Hos flere, som ansågo väsentliga reformer nödvändiga, voro dock tänkesätten i denna fråga delade. En och annan anmärkning i detta ämne torde derföre ej kunna anses för olämplig.

Med *lärofrihet* förstår man rättigheten för lärjungen eller hans målsman att, bland de ämnen som i skolan föredragas, välja hvilket och huru många han behagar, med uraktlåtande af de öfriga. En sådan frihet, som redan från början varit öflig vid akademierna, tyckes vid första påseendet äfven vara både naturlig och billig och nyttig. Naturlig; ty naturen har genom de mycket olika gåfvor den meddelar, och genom fallenheten för något särskildt, lemnat en omisskännelig anvisning på hvad studier hvar och en framför andra bör drifva. En dylik fallenhet röjer sig midt i skoltvånget; ty ingen ting är vanligare än olika framsteg i olika ämnen hos samma lärling; och hade en sådan fått använda den tid, han förspillt på annat, odelad till hvad han har lust för, så synes troligt, att han skulle gått vida längre och utbildat till förträfflighet anlag, som nu hämmas på halfva vägen. Billig tyckes också en sådan frihet vara; ty ingen ting kan i sig sjelf vara obilligare än att man tvingas att lära hvad man ej vill veta, hvad man derföre lärer med olust och håglöshet, hvad man följaktteligen ock snart glömmer. Nyttig tyckes också en sådan frihet vara, så väl för läraren, som derigenom besparades den otacksamma mödan att så på hälleberget, som i synnerhet för lärjungen sjelf, hvil-

ken finge fritt och obehindradt utbilda sina anlag i den riktning, dit de ursprungligen varit ämnade, men hvarifrån näringssafterna nu afledas och förspridas på särskilda håll. Det skulle, tycker man, härigenom komma ett nytt lif i skolan, det skulle gå en friskare anda genom de qvalmiga lärosalarna, vi skulle få lefvande plantskolor, som trifdes och grönskade, i stället för de klippta häckarna, som nu i sorglig enformighet förtvina. Är icke offentlig uppfostran ytterst och väsentligast grundad på den enskilda, som är och blir den ursprungliga, den naturliga? Har hon icke framgått derur, liksom staten sjelf framgått ur familjelifvet? Och vid den enskilda undervisningen sättes ju aldrig en sådan lärofrihet i fråga. Barnet lär antingen hvad det har gifven fallenhet för, eller hvad fadren anser nyttigt och nödvändigt för dess blifvande bestämmelse; med det öfriga förspilles ej tiden. Så, säger man, borde det äfven vara i skolan; ty afsigten med all uppfostran är, påstår man, icke att förbereda en jemn medelmåtta i allt, utan det öfverträffande, der dess frön finnas; icke att utveckla det allmänna till samtagen försvarlighet, utan det individuella och öfvervägande till fullkomlighet.

Med dessa och dylika skäl yrkar man lärofriheten såsom den enda lifgifvande principen för undervisningen och medlet till skolans pånyttfödelse. Vid ett närmare betraktande möta likväl härvid flera betänkligheter, af hvilka jag i korthet vill framställa några. Är det verkligen uppfostrans högsta och rätta ändamål att i allt ge fart åt det individuella, och lemna det allmänna och gemensamma åt sitt öde? Jag tviflar. Menniskokroppen utbildas på det sätt, att alla dess ledamöter växa lika och i öfverensstämmelse med hvarandra, efter den typus naturen utstakat för en hvar af dem. Växer deremot en ledamot ut på de andras bekostnad, så är det sjukdom, och

blir vanskaplighet. Skulle icke lagarna för människosjälens utbildning vara de samma? Utvecklas från barndomen någon af dess krafter ensidigt, så blifva de andra efter, och då uppkommer ett inre lyte: den jemna växten är själens, liksom kroppens helsa. Det stora problemet för uppfostran är väl derföre icke särskild, utan allmän och samtidig utveckling, icke ensidighet, utan harmoni; hon skall ej drifva den eller den grenen att blomma i förtid, utan hon skall vårda roten så, att näringssafterna fördelas lika åt alla håll. Försummas detta, så kan väl grenen till en tid skjuta upp och pråla i yppig drifhusfägring; men när hösten kommer, bär han inga frukter, och nästa vårsol finner honom förvissnad, en naken och gagnlös risqvist. Så går det äfven med de menskliga anlagen, när något enskildt af dem genom retningsmedel drifves till brådmognad. Jag har känt ynglingar, ja barn, som förvånade genom en tidig utveckling af någon särskild förmögenhet; men de höllo icke hvad de lofvade, och den beundrade gossen blef en obetydlig, en alldaglig man. Med ett ord: all enstaka utbildning i barndomen är eller leder till missbildning. Ty barnet skall gå jemnfota; hoppar det på ett ben, så hinner det ej målet. Det enskilda har ingen annan fast grund att växa och trifvas på, än det gemensamma; alla menskliga anlag bära och sammanhålla och understödja hvarandra; och just på det att det enskilda och individuella en gång må kunna skjuta upp i härlighet, bör det öfriga ej lemnas utan vård och odling. — Hvad som gäller om naturanlag, gäller äfven om studier, helst om elementarstudier. Alla kunskaper, åtminstone de som läras i skolan, äro beslägtade och fläta på mångfaldigt sätt sina grenar i hvarandra. Således äro språklära och matematik egentligen logik, ehuru med olika konstruktionssätt. Geografi är historiens lokal, historien

en rörlig geografi. Derföre kan ingen utaf dem försummas, utan att den andra lider och knytes i växten. Jag nekar ingalunda, att en hvar bör framför annat studera det, hvartill han känner sig kallad; men han bör icke göra det oberedd, icke okunnig i allt annat. Det gifves en cyklus af allmänt förberedande, allmänt bildande kunskaper. Jag påstår icke, att den i våra skolor är fullkomlig, är hvad den borde vara; men så mycket säkrare är, att ingen grad deraf kan öfverspringas utan förfång för det hela. Man förvexlar ofta *kunskap* med *bildning*, och förvrider derigenom hela uppfostringsfrågan. Kunskaper äro visserligen nödvändiga för bildningen, såsom dess ämne och föremål; men vidsträckta kunskaper kunna likväl vara förenade med mycken råhet, äfvensom på andra sidan inskränktare insigter kunna bestå med den högsta bildning. Bildning förhåller sig till vetande, som kroppens vighet och styrka till dess omfång och tyngd, hvilka ej alltid motsvara hvarandra. Bildade äro vi derföre icke i den mån vi äro lärde, utan i den mån som en sjelfständig, genomgripande, inom sig sjelf sluten och öfverensstämmande utveckling af människans ädlaste anlag gått för sig inom oss. En sådan bildning kallades fordom humanistisk, och förtjenar ännu sitt namn, om hon rätt och fullständigt bibringas. Skolan åsyftar en sådan, nämligen elementerna dertill. Detsamma åsyftar gymnasium, sjelfva den så kallade filosofiska graden åsyftar väsentligen detsamma. Först sedan denna elementarbildning är fullkomligt afslutad, utan alla luckor och undantag, kan och bör ynglingen öfverlemna sig åt det studium, hvarför han känner mest böjelse och fallenhet; ty han har då, hvad han saknar i skolan, någon fast grund att stå på, han kan, åtminstone till någon del, öfverse det hela, den inre driften har hos honom klarnat till medvetande, och han behöfver ej välja blindt. Ingen

kan bli mästare i allt; men för att kunna blifva det i något, är äfven nödvändigt att man sett sig omkring i hvarjehanda; liksom fältherren undersöker, icke blott valplatsen, der han vill segra, utan äfven dess grannskap.

Efter dessa grundsatser, dem tillfället för närvarande ej tillåter att närmare utveckla, synes det mig afgjordt, att den ifrågavarande lärofriheten skulle bli skadlig för skolan. Det gifves ingen frihet, som ej kan missbrukas; och det är mera än troligt, att detta skulle inträffa med lärofriheten. Beror valet af läroämnen på gossen, så skyr han af naturdrift allt hvad som är mödosamt, huru väsentligt, huru oumbärligt det ock må vara. Han söker lek äfven i skolan; och man kan ej begära, att han skall inse, det en af skolans högsta bestämmelser är just den, att vänja honom ifrån lek till allvar och arbete. Beror det åter på föräldrarna (som väl skulle vara meningen), så äro de ej få ibland dem, för hvilka ingen kan göra begripligt, att deras söner behöfva lära något annat än hvad som omedelbarligen kan föras till torgs och afyttras, mot en fullmagt till lön eller åtminstone till löntur. Man kan ej göra dem begripligt, att den offentliga uppfostran skall bilda något annat än ämnessvenner till ett embete, som skall bedrifvas som ett annat näringsfång, med vissa något konstigare handgrepp, och derföre också med högre rang och bättre inkomster. Hvad blifver följden af detta för läroverket, för ungdomen, för samhället? Jag vill säga det i korthet: en skola utan enhet, en kunskap utan sammanhang, en mekaniserad stat utan inre organisk lifskraft; och vi skulle vara nödsakade att hvarje år härifrån skicka en ännu brokigare, ännu omognare skara än hittills. —

Det är vidare lätt att inse, hvilka läroämnen det i synnerhet skulle blifva, som på detta vis komme

att åsidosättas. De klassiska språken skulle otvifvelaktigt blifva de, som de fleste undandrogo sig; ty deras nytta kan man minst af allt inse, hvilket anses för ett tillräckligt skäl att alldeles förneka den. Jag har vid ett annat tillfälle på detta ställe yttrat min mening i denna fråga. Jag har sökt visa, att kännedom af klassiska språken hör åtminstone till fullständigheten af språkstudier inom skolan; att deras grammatik är i formelt afseende ett förträffligt bildningsmedel för barnet, och deras litteratur likaledes för ynglingen, ehuru i ett annat afseende, så framt nämligen dessa studier fördes dit de borde. Jag förbigår grekiskan, ehuru den genom arten af sin språkbyggnad, sin rikedom, sin omvexling, sitt välljud och framför allt genom vidden och förträffligheten af sin litteratur är, utan jemförelse, det vigtigaste af jordens tungomål. Men latin, det gamla, verldsbeherrskande språket, det språk, hvari Cæsar befalde, hvari Cicero talade, hvari Maro sjöng, bör det vara obekant för någon bildad man? Det går en omisskännelig romersk åder genom vetenskap, genom konst, genom lagstiftning, i hela den nyare verlden. Den är märkbarare i Södern, men äfven i Norden har den inträngt. Ingen örn har flugit så vida som den romerska; den mägtige anden på de sju kullarne herrskar ännu ur grafven, han går igen som prokonsul i tankens, i sedernas, i hela menniskobildningens eröfrade provinser. Låt vara, att de fleste stanna på halfva vägen och drifva dessa studier föga öfver den elementarkunskap, som inhemtas i ungdomen; månne just denna elementarkunskap, med hela sitt grammatikaliska system, är fåfäng för de unga, eller den tid förlorad, som derpå användes? Om hvad sålunda läres äfven icke hade någon nytta utom skolan, så har det dock en ganska bestämd inom densamma. Ty hvad är skolans mening? Hvad skall barnet lära? Allehanda,

utan tvifvel, i afseende på ämnet; men ämnet sjelft är icke hufvudsaken. Hufvudsaken är, att barnet märker, det lektiden är förbi och arbetsdagarne inne. Hufvudsaken är, att det lösa sinnet stadgar sig, derigenom att det bindes till regel, till ordning, till tukt; att själens tänder, som klia, få något helsosamt att bita på, att de svällande krafterna sysselsättas, öfvas, stärkas. Hufvudsaken med ett ord är att barnet *lär sig* att *lära*. Hvarföre gå de unga på gymnastiken? Icke för att stärka högra armen eller venstra, eller knä eller fot, utan för att stärka muskelkraften i allmänhet, för att vid alla tillfällen ega herraväldet öfver sina egna lemmar. Och af samma skäl går man ju äfven i skolan för att stärka själens muskelkraft och kunna använda den der det behöfves. Skulle det verkligen ej vara af någon nytta, att minnet öfvas, att begreppet redes, att omdömeskraften skärpes, att språket förklaras, språket, som är tankens mandomsanammelse, som är förnuftets inkarnation bland alla jordens slägten? Men just detta är det ju som åsyftas och åtminstone till någon del vinnes genom den så mycket klandrade, så onyttig ansedda skolgrammatiken. Jag känner ingen ting lämpligare än just denna att derpå öfva barnets själskrafter; ty barnet har en instinkt för språk, och språkfilosofien är den enda vetenskap det kan fatta, emedan den alltjemt framträder i exempel och således förer sin egen lefvande konstruktion med sig. Att latinska grammatiken företrädesvis blifvit vald härtill, kommer af tillfälliga omständigheter; all fullt utbildad och regelbunden grammatik kunde härtill användas. Men de döda språken ha häruti företräde för de lefvande, icke blott derföre, att deras former äro afslutna och oförändérliga, utan äfven och i synnerhet derföre, att deras afvikande organism lemnar anledning till lärorikare jemförelser. Den grekiska hade kanske varit

lämpligast: men den latinska gör i hufvudsaken samma nytta, när den nämligen drifves med förstånd, med bifogad fortlöpande läsning af författarne, och i förening med modersmålets egen språklära, som är den naturliga tolken och måttstocken för all annan.

Låtom oss derföre ej förvillas af dagens röster, låtom oss ej blygas för namnet af en grammatikus. Det var ett aktadt namn i Grekland och Rom; och Nordens vidtberömde häfdatecknare, den store Absalons större gunstlig, är adlad i minnet under namn af *Saxo Grammaticus*. Vi vilja göra full rättvisa åt den nuvarande odlingens organer, de lefvande språken; men vi vilja ej derföre fördrifva de gamla gästvännerna från Hellas och Latium ur våra lärosalar. Vi vilja ej begagna en frihet, som härtill skulle bidraga, en lärofrihet, som användes för att *icke* lära hvad som dock framför annat regelbinder, sammanhåller och bildar det unga sinnet. —

Det gifves slutligen äfven en annan omständighet, som talar emot lärofriheten. Den skulle nämligen införa ett system af undantag inom skolan, menliga i sina verkningar och oriktiga i sin grundsats. Erfarenheten har länge lärt, att fritagelser från ett eller flera läroämnen i allmänhet äro skadliga och nästan alltid förfela sin afsigt. De fritagna förblifva naturligtvis okunniga i hvad de ej lära, men de hinna också sällan längre än de öfriga i hvad som gemensamt blifvit föredraget. Deras fritimmar äro således förlorade timmar, och läraren kan ej ansvara för huru de blifvit använda hemma. Således förminskas kunskapens omfång, utan att den vinner i djup eller grundlighet. — Men sådana undantag äro äfven, och detta är väsentligare, i sin grundsats felaktiga. Ty hvilket är det inre moraliska band, som sammanhåller skolan? Otvifvelaktigt undervisningens gemensamhet, kamratskap i allt, äfven i läroämnen. Den, som är

undantagen i något, blir alltid mer eller midre främmande för de öfriga, han har *ett* interesse mindre än de att bevaka, *en* omsorg mindre att bära, *en* framgång mindre att hoppas. Skolan är en stat i smått, grundad på fullkomlig jemlikhet, liksom sällskapet på ett skepp eller vid en helsobrunn. Den som der söndrar sig från någon eller i något, han stör derigenom nöjet och trefnaden för alla. Det är också på en sådan gemenskap, som möjligheten grundar sig af all täflan. Men täflan är skolans goda genius, den gamle Hesiodus kallade henne med rätta för en *ἐρις ἀγαθη*, en god, en helsosam oenighet. Bryter man alltså denna gemensamhet, då söndersliter man med detsamma det fastaste, det innersta, det naturligaste samband emellan skolungdomen. Och hvarföre vill man bryta skolans enhet, hvarföre vill man förrycka den gemensamma medelpunkten i en gemensam undervisning? Jo, för att smickra nycken hos barn, eller hos föräldrar, barnsligare än de; för att hylla den förödmjukande, den mekaniska åsigt af läroverken, att de skulle vara en pensionsinrättning för att bilda en viss handtverksmässig skicklighet i hvad hugskottet för dagen befalde. Men offentliga läroverk böra antingen icke finnas, eller finnas såsom en offentlig anstalt för ett offentligt ändamål, för allmän mensklig bildning, visserligen användbar på sin tid och sitt rum, men ingalunda beräknad blott och bart på tillfälliga syften, dem det icke tillkommer staten, utan den enskilda omtanken, att besörja.

Vi ha här i skolan en afdelning, der ett slags lärofrihet blifvit begagnad. Afdelningen är enligt sitt begrepp ämnad att förbereda så väl till lärdomssom apologistskola. Läroämnena äro också gemensamma, med undantag endast af språkundervisningen, som dock ej kan omfatta annat än de allraförsta elementerna. En sådan duplicitet kan ej undvikas, då

lärdoms- och apologistskola äro förlagda på samma ställe, så framt man i denna klass ej vill inskränka språkundervisningen till modersmålet; som också har sina betänkligheter. Men utom dessa begge afdelningar i klassen finnes ännu en tredje, som hvarken förbereder till den ena eller andra skolan. Detta är både emot klassens namn och bestämmelse, och i allmänhet mot begreppet af vårt läroverk. Den som icke vill lära annat än katekes, räkna och skrifva, hör till stadens skola, icke till denna. Det blir dessutom omöjligt för läraren att i en sålunda öfverfyld klass kunna lemna undervisning och tillsyn åt tre särskilda afdelningar, alla sysselsatta med särskilda läroämnen. Detta måste således ändras, och inga andra hädanefter emottagas i klassen än de, som verkligen ämna sig att genomgå skolan i någon af dess begge riktningar.

Det återstår mig nu att tacka skolans lärare och inspektor för deras möda. Lärarens kall är ett stilla, ett i tysthet bildande kall; det verkar undangömdt, liksom hjulen i ett ur. Du ser dem icke, du hör dem knappast; men det är dock de, som med jemn flit drifva verket och mäta den vexlande tiden med alla dess omhvälfningar. Men skola de verka sålunda, då måste de verka i endrägt. Hjulen skola ej beklaga sig öfver fjädern, att hon sätter dem i rörelse; och fjädern skall icke heller förgäta, att det egentligen äro de, som arbeta. Frid och endrägt sammanhålla allt: dem förutan faller det största som det minsta sönder, ett konungarike som en elementarskola. Bildade människor bevisa sin bildning just genom ömsesidig fördragsamhet, genom ömsesidig välvilja och förtroende. Ett hastigt ord är en vind: låt det förflyga som andra vindar. De flesta tvister äro ögonblickets barn: låt ögonblicket begrafva dem. Jag talar fridens ord, och I förstån min mening, det vill säga min välmening. Farväl!

På Vexiö Gymnasium,

Juni 1830.

Ett läroverk består af lärare och lärlingar. Hurudant bör förhållandet vara dem emellan? Låtom oss välja detta till öfverläggningsämne för dagen.

Betrakta vi frågan till sin allmänhet, så är till en början klart, hvad jag vid ett annat tillfälle på detta ställe sökt närmare utveckla, att nämligen den enskilda uppfostran, meddelad af föräldrarna sjelfva, är den ursprungliga och naturliga. Den offentliga åter är en artificiel anstalt, vidtagen af staten, dels för dess enskilda ändamål, dels äfven, och i sammanhang dermed, för ett allmänt menskligt syfte till bildning och utveckling. Offentliga uppfostran vikarierar för den enskilda: hon kan derföre ej vara byggd på andra grunder än *den*, hvars ställe hon företräder. Deraf följer, att förhållandet mellan lärare och lärling bör vid läroverket vara sådant som emellan far och son i föräldrahuset. Och hvad skulle läraren vara, om han icke är lärlingens andelige fader, om han icke är honom i faders ställe, icke är hans själs, hans hjertas, hela hans bildnings förmyndare? Hvad skulle, på andra sidan, lärlingen vara, om han ej är sin lärares andelige, adopterade son, icke är hans bättre förstånds, hans välviljas, hans omsorgers myndling? Men det band, som sammanhåller föräldrahuset är, eller bör åtminstone vara, ömsesidig kärlek. Fadren älskar sitt barn af en naturlig drift, och hans kärlek yttrar sig genom omsorgen för dess bästa. På samma sätt älskar barnet sin far, och dess till-

gifvenhet visar sig i vördnad och lydnad. Och sålunda bör det ju äfven vara i skolan, som i sin ursprungliga bemärkelse icke är annat än det offentliga, det utvidgade föräldrahuset, som staten öppnat, endast med flera föräldrar och flera syskon. Med ett ord, förhållandet mellan lärare och lärling måste hufvudsakligen vara ett *kärleksfullt*. Läroverket hvilar ytterst på samma grund som hushållet, som är samhällets enklaste form och förebild, eller som staten, hvilken blott är ett större hushåll, eller som religionen sjelf, hvilken är ett läroverk för evigheten. Ty har kristendomen någon annan lifsprincip än kärleken, är dess kyrka grundad på något annat hälleberg än detta? Innan han genom menniskofunder utbildades till ett konstigt system, var han ju i sitt ursprung en mild, en tröstefull, en kärleksrik lära, begriplig för allt menniskoförstånd och verksam på hvarje menskligt hjerta. Han var en lära om kärleken till menniskorna såsom våra bröder, och om den högre kärleken till Gud, som är allas vår fader. Detta är och blir hufvudtanken, det ledande begreppet deruti; och hvarje jordisk skola bör glädja sig, att hon ytterst hvilar på samma grundval som storskolan öfver skyn.

Men om förhållandet inom ett läroverk hufvudsakligen bör vara sådant och ej annorlunda, så följer deraf, att den som ej kan älska barn, och som ej känner någon välvilja för de unga, icke heller bör befatta sig med läroverket. Det gifves många andra platser i samhället, der han kan gagna och vinna bättre både utkomst och anseende; men lärare bör han icke blifva, ty han saknar inom sig det enda, som kan göra hans möda dräglig för honom sjelf och fruktbärande för andra. Välvilja kan icke befallas, och man får ej klandra någon för egenheterna af ett lynne, som han ej gifvit sig sjelf. Men annars, *hvarföre skulle vi ej älska de unga?* Det gifves mycket

skönt under den blå himmelen; men jag vet intet skönare, renare, tröstefullare att se på, än ett välartadt barn, eller en oförderfvad yngling. Betrakten dem endast dernere, de små i synnerhet, de vandrande blomsterlanden, de obevingade paradisfåglarne! Der är intet moln på deras panna, utan ett återsken, som ligger qvar efter Guds beläte, en aftonrodnad från paradiset. Huru uppmärksamt, men också huru sorglöst blicka de ej in i det ovissa, det stormiga lifvet! Ty för dem finnes ännu ingen storm, som är annat än en förbigående ilning, solen går ej ner öfver deras förgängliga sorg, och bekymret finner ingen ankargrund i deras hjertan. Och huru varmt är det icke der, huru liflig är ej känslan af rätt och orätt, huru tappert uppreser sig ej det unga sinnet mot våld och förtryck, hvem det ock må drabba! Vill du höra en billig dom, sade de gamle, så låt barnet döma; vill du förnimma sanningen, så låt de små få vittna. O du heliga oskuld! Huru mycket är du ej bättre, rikare, förnämare än vi! O du saliga frid! Hvarföre är din blomningstid så kort i ett menniskobröst? Men låtom oss glädas deråt så länge den varar, likasom vi glädas åt en stilla vårmorgon, eller åt ett rosendoft som flyger förbi. *Hvarföre skulle vi ej älska de unga?* Komma de ej emot hvarje menskligt väsende med förtroende och vänlighet, och begära ingenting bättre än att ej bli tillbakastötte? Fruktan och hatet måste planteras, men kärleken växer vild i deras hjertan. Ingenting är lättare än att vinna deras tillgifvenhet, när de endast märka att man vill dem väl; och det märka de genast på tecken, som undfalla hvar och en annan, men aldrig svika dem; ty barnets sinnen äro, liksom vildens, skarpare och säkrare än våra. Saknas nu denna ömsesidiga tillgifvenhet, då är skolan en blott exercisplats, der allt sker mekaniskt, efter ett visst tempo, läroverket är

dödt, om det äfven, likt Herodoti historia, har alla nio sånggudinnorna inom sitt område.

Hvad här har blifvit anfördt rör endast frågan i sin största allmänhet. Stiger man ner till det mera enskilda, så visar sig straxt att förhållandet mellan lärare och lärling kan vara dubbelt: i afseende på kunskap genom undervisning, i afseende på seder genom disciplin. Tiden tillåter denna gång endast att uppehålla mig vid det förstnämnda af dessa.

Hvad undervisningen angår, så har man i senare tider börjat att fästa mycken, kanske alltför mycken vigt vid metoden. Metodisterna i religionen påstå, att omvändelsen kommer på en gång, i ett ögonblick, genom ett underverk af den helige ande. Och ungefär på samma sätt vänta äfven metodisterna i pedagogiken, att hvarje metod skall göra underverk och utan vidare besvär nyskapa och förbättra läroverket. Visserligen beror också undervisningens framgång väsentligen på metoden; men det är ledsamt, att just det väsentliga i metoden sjelf är det lif och klarhet, hvarmed den uppfattas och utöfvas. Hvarje nytt lärosätt, som föreskrifves, börjar med att sätta läraren sjelf i skolan, och vanligtvis gör han sina egna studier häri på lärlingarnes bekostnad. Dessutom kan samma metod, som är förträfflig i den enes hand, vara död och ofruktbärande i den andres; ty huru skarptsvärdet är, beror dock hugget hufvudsakligen på den arm, som förer det. Det gifves ingen skicklig lärare, som ej egentligen har sin egen metod, grundad på hans lynne, hans erfarenhet, på arten af läroämnet, på personligheten hos lärlingen. Hvarje metod är god för läraren i den mån hon passar honom, den är god för lärlingen i den mån hon väcker och underhåller uppmärksamheten och bibringar lust att lära. De allmänna föreskrifterna i detta fall kunna vara nyttiga, men endast som anvisningar till fri behandling, ej

som bestämdt anbefalda handgrepp. Det är med undervisningskonsten som med poesien: den har sina allmänna regler, ty annars vore den icke konst; men vid utöfningen måste en oändlighet af skiljaktigheter inträffa, ty annars vore hon icke en fri konst. Och det är ett rön, att man i allmänhet bäst och med mesta framgång utöfvar hvad man sjelf uppfunnit. — I korthet, lärosättet är vigtigt, men det vigtigaste deraf, som är användningen, kan icke föreskrifvas. Det är rätt, att man tillegnar sig hvad tiden i detta afseende erbjuder. Och huru mycket är icke på de sista decennierna ändradt och förbättradt! Hvarje opartisk erkänner det med glädje. Men den som tror att ett läroverk, högt eller lågt, genast pånyttfödes genom en föreskrifven förändring i lärosättet, och att detta framför annat skall vara hufvudsaken i hela uppfostringssystemet, den känner hvarken menniskolynnet eller skolan.

Det har blifvit ifrågasatt, huruvida det verkligen är en särskild sak att känna ett ämne och att kunna undervisa deri. Ty då det egentligen icke kan gifvas något begrepp utan sitt motsvarande ord, så tyckes med all redig kunskap äfven dess rätta uttryck böra vara gifvet, och följakteligen ej heller någon särskild undervisningskonst behöfva att antagas. Men kunskap är dock egentligen blott det ena, det teoretiska elementet af undervisningen. Det andra är praktiskt och förutsätter, om icke särskilda anlag, åtminstone erfarenhet och öfning. Det är af brist på dessa, som mången lärd man ofta är en medelmåttig lärare, helst i det elementära; men ingalunda kommer detta, som mången föreställer sig, deraf att han är för lärd; ty för mycket kan ingen lärare veta, men väl kan han framlägga för mycket af sin rikedom och derigenom trötta eller förvilla det unga sinnet. Hvad Horatius yrkar för författare i allmänhet:

Scribendi recte sapere est et principium et fons, det gäller äfven och i all sin vidd i afseende på undervisningen:

Recte informandi sapere est et principium et fons.
"Undervisningens yttersta grund och källa är kunskap",

och en kunskap, så vidsträckt, så djup, så redig som möjligt. Ty det gifves flera metoder att föredraga hvad man rätt vet, men det gifves i sanning ingen att rätt föredraga hvad man vet illa eller till hälften. Det är en vanlig föreställning, att man ej behöfver vara synnerligt lärd för att föredraga elementerna. Men i hvarje sak äro elementerna icke blott det vigtigaste, utan äfven i mera än ett afseende det svåraste. I all egentlig vetenskap, t. ex. i matematik, i filosofi, i teologi, äro grunderna dunklast, tvifvelaktigast, svårast att försvara. *Δος μοι που στω και κινασω*, sade Archimedes: gif mig en ståndpunkt och jag skall flytta verlden. Men en sådan ståndpunkt ligger icke i toppen, utan vid roten af vetenskapen. Den, som ej klart öfverser det hela af en vetenskap, känner ej heller i egentlig mening dess elementer, emedan han ej vet hvad de innebära, hvad som växer och utvecklar sig derur. Förhållandet är föga annorlunda i språkkunskaper. Det elementariska är här grammatik. I grammatiken är den så kallade formläran väl icke något föremål för spekulation, utan närmast för minnet, och det är helsosamt, ja nödvändigt, att den deri inpräglas. Emellertid är redan här, helst i grekiska språkläran, mycket ännu vacklande och obestämdt, mycket kan ses annorlunda, ordnas bättre, föredragas enklare. Och syntaxen sedermera, der, liksom i hjernan, alla språkets nerver löpa tillsammans, huru kan den, jag vill ej säga pröfvas, men ens förstås, så som den bör förstås, af en lärare, om han ej känner mer än hvad läroboken innehåller?

Ty läroboken har för ingen sin förklaring inom sig sjelf, utan utanför och högre opp. Härigenom kan någon gång uppkomma en osäkerhet, som sällan undfaller unga ögon; och intet förhållande mellan lärare och lärling kan vara olyckligare för undervisningen, än om ett tvifvelsmål insmugit sig om lärarens kunskaper. Läraren måste för barnet vara den ofelbare, den outgrundlige, för ynglingen den öfverlägsne, den i sin sak utmärkte mannen. Är förtroendet i detta afseende förloradt, eller ens skakadt, då öppnas ett spelrum för de ungas lättsinnighet, hvars utsväfningar ingen kan beräkna, då vaknar inbilskheten, då brytes ordningen, och läroverket, hvars lifsprincip är vördnad och förtroende för läraren, skakas i sina innersta grundvalar.

Det är en helsosam inrättning af våra fäders vishet, att det går genom elementarläroverket en middagslinea, som klyfver det i tvenne hälfter. På ena sidan ligger gymnasium med ynglingarne, på den andra skolan med barnen. En sådan skilnad är grundad i naturen och måste derföre bibehållas. Öfvergången från barn till yngling är en bestämd utvecklingspunkt i menniskolifvet, och tillika en af de vigtigaste. Krafter, som förut slumrat eller verkat utan klart medvetande, uppvakna då och taga sin bestämda riktning för lifstiden. Minnet, som förut varit den mest framstående, den mest sysselsatta af själsförmögenheterna, lägger bort sin herrskarstaf. Inbillningskraften, som hittills för det mesta endast återspeglat tingen, börjar att skapa på egen hand och färgar i morgonrodnad de förbleknade gestalterna. Förståndet, som mest stått i minnets tjenst, träder derutur och blickar med fullsöfda ögon öfverallt omkring efter enhet och sammanhang. Omdömesgåfvan sträfvar att bestiga sitt domaresäte, och det fordom så lugna hjertat begynner att klappa oroligare: med

ett ord, hela själen befinner sig i *målbrottet*. Denna öfvergångsperiod fordrar också en öfvergång och förändring i undervisningen. I skolan är och bör allting vara mera beräknadt på uppfattning än på sjelfverksamhet. Sjelfva dess grekiska namn hänvisar på ett passift tillstånd. Gossen är vigd vid sin lexa, han har sitt pensum för dagen, och är det rätt afvägdt, sysselsätter det honom äfven dagen igenom. Hans hemstunder äro repetitionsstunder. De större framstegen bestå här icke i utvidgade lärokurser, ännu mindre i nya läroämnen, utan i den större reda, klarhet och säkerhet, hvarmed det föreskrifna blifvit inlärdt. Härmed bör läraren vara nöjd och ej fordra öfverloppsgerningar i kunskapens omfång, men vara så mycket strängare vid frågan om dess noggrannhet. Sådant är det gamla systemet, grundadt i barnets natur, och när det rätt uppfattas och verkställes, bär det äfven frukt, bildar till grundlighet och förbereder till mognad. De nya åsigterna om obunden fortgång, om lössläppt och uppsporrad sjelfverksamhet, passa svårligen för denna ålder, allraminst för den spädare. De höra till ynglingsåren, då själen börjar bli fullfjädrad, då den, som är ämnad att få några vingar, bör begynna att pröfva dem. — Gymnasium betyder en *öfningsplats*. Men öfning förutsätter frihet att röra sig i flera riktningar och stärka krafterna genom deras ohämmade användning på flera håll. Barnet lär, så till sägandes, i ledband, det går icke, utan det föres. Men ynglingen bör ha ett vidsträcktare utrymme, ökade läroämnen och öppnare lärokurser. Han bör småningom vänjas att lita på egen kraft, arbeta på egen hand, och tumla tankens gångare, icke längre inom ridstall, utan på det gröna *Campus Martius*, omgifvet af minnesstoder och vattnadt af den verldsbeherrskande Tibern. Meningen härmed är dock ingalunda den, att ynglingen skulle

öfverlemnas åt sig sjelf att studera efter välbehag, eller att akademien, med sin ofta missförstådda och missbrukade frihet, skulle flyttas in på gymnasium. Tvärtom skulle jag önska, att något af skoltvånget löpte som en jernåder in i universiteterna, helst i deras förberedande klass, den filosofiska fakulteten; ty många af dem, som efter nuvarande inrättning besöka akademierna, äro för unga, både till ålder och visdom, att råda sig sjelfva och använda tiden som sig bör. Jag är öfvertygad att gymnasium, liksom skolan, bör ha sina strängt bestämda så lärotimmar som lärokurser och kunskapsgrader, på hvilka ingen ting får afprutas. Dessa äro föremål för det offentliga föredraget, som måste vara statariskt, och hvarken i språk eller vetenskap förhasta sig. Det är bättre, att lärokurserna inskränkas, på det äfven de trögare må kunna omfatta dem, än att de utvidgas öfver deras förmåga eller på grundlighetens bekostnad. Den så kallade kursif-läsningen hör icke till lärostolen, utan till ynglingen sjelf. När denne med uppmärksamhet hört läraren, t. ex. öfver någon del af en klassisk författare, och derigenom lärt sig känna hans sätt, hans stil, hans tankegång, så bör han på egen hand kunna fullfölja och reda sig i det öfriga, som ej hunnit föredragas. Likaså i historien, och äfven, åtminstone till någon del, i vetenskaperna. Att detta är möjligt bevisas deraf, att det skett och sker af flera; och det blir ännu görligare, i fall de offentliga lärostunderna för de öfversta afdelningarna komma att något minskas. Men på det att det möjliga äfven må blifva verkligt, må blifva allmänt bruk, bör det ännu vidare uppmuntras och underlättas; och detta sker genom anvisningar, der de erfordras, genom upplysningar, der de begäras, genom kontroll på de uppgifna framstegen och genom dessas inflytande på vitsordet för året. På detta sätt utvecklar

sig af sig sjelft förhållandet mellan gymnasii-läraren och ynglingen till hvad det i afseende på undervisningen bör vara. Ynglingen går, hvad de offentliga lärostunderna angår, ännu i skolan; men utom dessa har han ännu en öfningsplats för egen verksamhet, frivillig och fri, ehuru inom anvista gränser. Läraren åter föredrager för det mesta samma ämnen som i skolan, ehuru naturligtvis i större omfång och med vidsträcktare användning; men dessutom anvisar han äfven de unga en egen verkningskrets att röra sig uti, men efter hans råd och under hans tillsyn. Han föreställer medelbegreppet mellan skola och akademi, han måste derföre upptaga begges lärosätt, endast modifierade efter den öfvergångspunkt, der han fått sin plats i undervisningens kedja.

Bland de flera sätt, hvarpå ynglingen sålunda kan och bör sysselsätta sig emellan lärotimmarne, anser jag intet nyttigare och mera bildande än skriföfningar och uppsatser i hvad ämne som helst, hvilket kan ligga inom hans fattning. Jag vill ej påstå, att man nu i allmänhet läser för mycket, men det är otvifvelaktigt, att man skrifver för litet. Blott läsning lemnar sinnet i ett mer eller mindre passift tillstånd; ty det är ett helt annat slags verksamhet, hvarigenom man uppfattar andras tankar, och uppfinner eller ordnar sina egna. Den, som skrifver, är just derigenom tvungen att låta själen arbeta lifligare, att se sig omkring på flera håll, betrakta sitt ämne från flera sidor, samt närmare mönstra förrådet af hvad han lärt; och derigenom träffar han ofta på tankar, som annars hade uteblifvit. Det är denna själens *motion*, som stärker och bildar, icke blott språket, utan äfven förståndet och omdömet, ja sjelfva uppfinningsgåfvan. Det är sant, idéerna ligga icke i bläckhornet; men den tanke, som fästes på papperet har just derigenom antagit en yttre, en lefvande ge-

stalt, och frambringar sin like vida lättare än den, som ännu ligger dimmig och väsenlös i minnets förvaringsrum. De skriföfningar, som nu förekomma vid läroverket, äro nyttiga, ja oumbärliga för sitt ändamål; men detta ändamål är väsentligen praktisk användning af de inlärda språkreglerna, det är linguistiskt; och läraren kan ej med skäl fordra, att synnerlig möda skall nedläggas på innehållet, der formen är hufvudsaken. Af dessa skäl ville jag uppmuntra till uppsatser öfver gifna eller sjelfvalda ämnen af populär art, eller åtminstone inom den lärdomskrets, som hos ynglingen kan påräknas. Låt vara, att vi på detta sätt finge läsa mycket omoget, barnsligt, obetydligt, helst i början. Men huru ha vi då alla börjat? Jag åtminstone förvarar från min första ungdom uppsatser, dem jag trotsar de fleste af härvarande ynglingar att göra sämre. Ingen lär fordra af denna ålder en djuptänkt afhandling eller en utbildad författaregåfva. Ingen *födes* mästare, utan han *blir* det; men ingen blir det heller, om han ej tidigt öfvar sig. Om mästerskap är ju dessutom icke fråga, hvarken nu eller framdeles, utan om förståndig reda, om klar framställning, om tankens och uttryckets negativa dygder. Det är ej uppsatsen sjelf, som jag anser vigtig, utan den verksamhet han föranleder, den öfning han bibringar, den täflan han väcker. —

Jag tackar er, I ungdomens lärare, för den möda I under året användt i ert kall. Men med bekymmer har jag märkt, att vi denna gång både skicka ifrån oss och qvarhålla ett ringare antal af fullgode eller utmärkte ynglingar, och deremot ett vida större af medelmåttige eller derinunder. Jag anser likväl icke detta som er skuld; ty jag vet, att I användt

er vanliga flit och omsorg. Ingenstädes på jorden gifva alla år lika skördar, och häröfver får man trösta sig med menskligheteus allmänna lott. Men det går i allmänhet en olycksalig tanke genom hela denna egenkära, sjelfkloka och lösliga tiden. Det är en tanke, som vinner allt mera och mera insteg, och hotar med undergång all bättre och ordentlig bildning, den tanken nämligen, att all så kallad lärdom i embetsmannalifvet är obrukbar och umbärlig. Deraf, tänker man, bör alltså intagas så litet som möjligt, endast en nödtorftig ballast, för att ej segla omkull i en examen, ännu bibehållen som en qvarlefva från gamla pedantiska tider. Erfarenheten predikar dagligen öfver samma text; ty det är icke lärdom eller ens allmän bildning, utan det är den så kallade praktiska dugligheten, som öfverallt efterfrågas och framdrages. Hvarifrån nu denna duglighet egentligen kommer, vet man icke så noga, men säkerligen hvarken från Grekland eller Rom, hvarken från skolan eller akademien. Praktiska lifvet, menar man, är sin egen både elementar- och högskola, rutinen är den bästa bildningen, slentrianen den rätte läraren. Hvad hjelper det under sådana omständigheter att vi med samvetsgrann stränghet vitsorda underhaltigheten? Emottages den icke likafullt vid högskolan och trifves och meriterar med åren, eller rättare med terminerna, till osvikligt gällande? Och sedermera måste ju kyrkan emottaga hvad dagen ger, ty Levi stam är räknad. Och embetsverken måste också emottaga, ty man kan ej veta hvad praktisk skicklighet framtiden torde utveckla hos den okunnige auskultanten. När tänkesättet är sådant, hvarföre skulle det icke äfven verka på ungdomen till likgiltighet för kunskaper, som den finner vara umbärliga? Och detta är och blir, i min tanke, det svåraste hindret för undervisningens framgång. Men vi åtminstone

böra icke låta förvilla oss af dagens anda. Vi vilja icke låta inbilla oss, att i verldens närvarande skick stat och kyrka kunna vara belåtna med okunnigheten, eller att man någorstädes skulle *styra* väl, i den mån som man *stafvar* illa. Vi vilja villigt erkänna värdet af praktisk duglighet, liksom af all annan; men icke vilja vi hysa den barnsliga tanken, att denna duglighet växer lös i luften, utan den måste, som hvarje annan växt, ha sin rot och sin grund; och denna kan ej vara någon annan än kunskap och bildning, inhemtade i ungdomen. Låtom oss derföre i vår ringa krets verka hvad litet vi förmå mot fördomen, och derigenom freda, om icke vårt namn, åtminstone vårt samvete.

I ynglingar, som nu afgån till högskolorna för att söka en högre bildning! För några bland eder hade ännu mycket kunnat vara att lära här; men jag önskar er likväl alla af uppriktigt hjerta lycka och framgång. Men tron icke, att denna framgång vinnes derigenom, att I förgäten hvad I här inhemtat, liksom vore det under er nya akademiska värdighet. Akademien hvilar på elementarläroverket, och vetenskap är ingenting annat än sammanhang, fortskridande från det lägre till det högre; förgätes det lägre, så sväfvar det högre i luften och störtar, som allt grundlöst, tillsammans i oreda och förvillelse. — Några bland eder ämna sig till de civila embetsverken, och vi få således ej se er åter; men hvart I kommen, så bevaren minnet af er minnesrika fosterbygd, och upprätthållen anseendet af ett läroverk, som fordom gifvit berömda namn åt svenska historien. Men de fleste bland eder ämna sig till kyrkans tjenst. Välkomna åter! Gören oss den glädjen att få återfinna er förkofrade i allt och sämre i intet; ty hvad I här lärt, det anse vi som grunden för allt som vidare skall byggas derpå; och vi hafva föresatt oss att ej

anse någon byggnad för laglig, hvars grund har ramlat. För öfrigt gån I nu från skoltvånget till akademisk frihet. Jag varnar er för dess missbruk. Friheten är en härlig ting för de förståndige, men en farlig leksak för de oerfarne. Låten derföre ej förleda er; betrakten er i Upsala eller Lund som om I ännu tillhörden gymnasium, med bestämda lärotimmar, med föreskrifna skyldigheter. Ty, tron mig, det tvång, som bildar, är ett helsosamt tvång, den frihet, som ingenting lär, är en förderflig frihet. — Och hvad sederna angår, så påminnen er, att äfven det bästa, det klaraste hufvud ofvanpå ett förderfvadt hjerta, det är som ett tempel bygdt på en röfvarekula. Påminnen er, att ju mera ynglingen bibehåller af barnets seder, ju bättre är han, ju mera han i förtid tillvällar sig af mannens, desto sämre. Grekerna talte om en *ἱερα αἰδως*, en helig blygsel, hos de unga; och helig är hon också, ty hon bär det heligas färger, hon tyder på oskuld, på lydnad, på vördnad för alla menskliga förhållanden. *Erubescit, res salva est*, "han rodnar, han kan ännu räddas", sade fordomdags en far om sin förvillade son. Låten edra fäder säga detsamma om er, i fall det skulle behöfvas. Jag varnar vidlyftigt, ty er fara är vidsträckt. Ansen min varning som er orlofssedel från läroverket; den är gifven med ett ärligt, ett sannfärdigt, ett faderligt hjerta. Farväl! den Högste lede och upplyse och bevare eder! Farväl!

Farväl äfven I, som vi snart vänta tillbaka! I ären ett blandadt slägte, med olika flit, kunskaper och anlag. Några bland de äldre af er får jag påminna, att ynglingens växt och anspråk ej passa sig rätt väl till barnsliga kunskaper. Ändren derföre detta, ty det beror på eder sjelfva. För intagande på gymnasium hafva lärarne med mig öfverenskommit om en nödvändig stränghet; ty den som kommer

underhaltig dit in, han släppa sin underhaltighet med sig, icke blott genom läroverket, utan äfven ofta genom lifvet.

Och I små slutligen! I hafven väl märkt, att jag älskar er framför andra. Det är också med skäl; ty jag har anledning att i allmänhet vara nöjd med ert uppförande. Men tron dock icke, att jag låter muta mig af edra blåögda blickar, af edra rosiga kinder, af den naturliga känsla som drager mig till er. Det lydiga, det lärgiriga, det ordentliga barnet älskar jag framför andra; men det håglösa, det vanartiga måste jag ogilla hvar det finnes. Men jag hoppas, att det icke finnes vid detta läroverk, eller, om det finnes, att det hädanefter låter rätta sig. Farväl alltså, I små! Gud signe er, I flygtiga vårvindar, I förgängliga rosenstånd i lifvet, I sorglösa fjärilar bland blomstren. Måtte de för er aldrig innehålla något gift! Farväl!

På Vexiö gymnasium,

Juni 1831.

Det är en gammal tvist i uppfostringsläran om företrädet mellan den klassiska och den så kallade reella bildningen, det vill säga, mellan den bildning, som väsentligen vinnes genom gamla språken och litteraturen, eller genom den nyare tidens, i förening helst med praktiska och natur-vetenskaper. Man kan väl kalla denna tvist gammal; ty den är ursprungligen grundad i en skiljaktighet, som öfverallt möter oss i det menskliga lifvet, hvilket den ene helst ser från sin ideella, den andre åter helst från sin reella sida.

Det är samma skiljaktighet, som i filosofien uppträder som idealism eller realism, i fysiken som dynamik eller atomistik, i religionen som tro eller begrepp. Den går derföre som en söndringsbalk, icke blott genom vetenskapen, utan äfven genom lifvet, den är, för att låna ett politiskt uttryck för dagen, högra eller venstra sidan i all mennisko-utveckling. Begge dessa åsigter hafva äfven i vårt land vunnit anhängare, och man räknar på ömse sidor berömda namn. Men i Tyskland, som är teoriernas och systemernas fädernesland, har denna tvist blifvit förd och föres ännu med en ifver, en bekostnad af lärdom, skarpsinnighet och snille, stundom väl också med en ensidighet, en nebulism och smaklöshet, som beklagligtvis alltför ofta utmärka detta litteraturens fabriksland. Närmaste anledningen till den gamla tvistens återupplågande är i våra dagar gifven af den berömde Thiersch, hvilken, sedan Heyne och Wolff bortgått, anses för Tysklands störste filolog. Han började redan för fem år tillbaka utgifva ett arbete *öfver lärda skolor,* hvilket likväl äfven omfattar universiteterna. Deraf äro redan tio afdelningar utkomna, och det fortsättes ännu. Man torde ej kunna neka, att det förråder någon partiskhet för de klassiska studierna; men det innehåller likväl en sådan rikedom af idéer och åsigter, af vidsträckt lärdom och träffande skarpsinnighet; det förenar dermed en sådan antik och storartad kraft och klarhet i framställningen, att jag för min del anser det för det märkvärdigaste, som efter Rousseau's *Emile* blifvit skrifvet i uppfostringsläran. Detta arbete har också derföre flitigt blifvit begagnadt och åberopadt, ofta kanske af dem som ej förstått det, ej kunnat förstå det, äfven af det skäl, att de betraktade det som en partiskrift. — Ledande tanken i denna skrift är nu den, att de klassiska studierna utgöra den egentliga kär-

nan, hvaromkring sedermera all vetenskaplig och vitter, ja äfven all moralisk bildning bör sätta sig. Till följe häraf yrkas, att dessa studier böra vara hufvudsaken, icke blott för barnet, utan äfven för ynglingen, till dess han afgår till akademien. Det yrkas icke blott deras kraft att gifva sinnet en formell bildning i skolan, hvilket ej plägar bestridas, utan äfven och i synnerhet, att denna bildning bör hos ynglingen föras så långt, att han med lust och interesse omfattar gamla litteraturen, lefver i dess betraktande, näres af dess merg, gripes af dess anda. Det påstås, att den ofruktbarhet, man förebrår klassiska studierna, väsentligen kommer deraf, att de ej föras högt nog, att att man stadnar på halfva vägen och afbryter dem just der deras egentliga bildningskraft börjar att utveckla sig. Häraf kommer, att de fleste icke blott framdeles åsidosätta dem, utan äfven ofta, hela sitt lif igenom, minnas dem som ett onyttigt gräl, som en plågsam men öfverståndens barnsjukdom. Om de deremot föras till den punkt de böra, så prisas deras inneboende kraft att reda begreppet, skärpa omdömet, utbilda smaken, stadga viljan, med ett ord att öfva, utveckla och stärka allt det högsta och ädlaste hos menniskan, till någon likhet med de gamles berömda lif, till deras klarhet och sans, till deras skönhetssinne och karaktersfasthet. Och härigenom förklaras de äfven som den bästa bildningsskola, icke blott för det litterära, utan äfven för det praktiska lifvet. — Så stora fördelar kunna ej köpas för dyrt; och för att vinna rum för de klassiska, måste moderna språken antingen uppskjutas eller läras genom enskild undervisning. För hvad som anses utgöra vår tids vetenskapliga ära och rikedom, för naturkunskaperna i deras mångfaldiga utgreningar, finnes ingen plats vid elementarläroverken. Den lucka, som härigenom uppkommer, anses för oskadlig, då dessa

vetenskaper egentligen höra till en mognare ålder och äro föremål för akademisk undervisning. Dessutom går en teknologisk inrättning, beräknad icke blott för näringar och handel, utan äfven för praktisk vetenskap och kompetens till lägre civiltjenster, i bredd, icke som apologistierna här, med skolan, utan med gymnasium, och dit dimitteras från skolans högsta klass, med dispens likväl från grekiskan under skolåren. I öfrigt ifras ofta och eftertryckligt mot tidens vidt utbredda, men också derföre ytliga mångkunnighet, och i synnerhet inpreglas oriktigheten af den vanliga förvexlingen emellan *kunskaper* och *bildning*. Kunskaper, säges det, äro visserligen nödvändiga för bildningen, såsom dess ämne och föremål; men vidsträckta kunskaper kunna likväl vara förenade med verklig råhet, äfvensom på andra sidan inskränktare insigter kunna bestå med den högsta bildning. Blotta vetandet utgör ej ännu bildningen; det kan vara som den döda tron i religionen, bildning förhåller sig till vetande som förmåga till insigt, eller som kroppens vighet och styrka till dess omfång och tyngd, hvilka ej alltid motsvara hvarandra. Sålunda visste Greker och Romare otvifvelaktigt vida mindre än vi i språk, historia, geografi; och hvad särskildt angår den yttre naturen, ifrån himlahvalfvet och solarne ner till gräset och dess kryp, naturens krafter och menniskans medel att beherrska dem: i allt detta voro äfven de visaste bland dem nybegynnare mot oss. Men detta oaktadt förråda deras skrifter en bildning i det rent och allmänt menskliga, det vill säga, en sjelfständig, genomgripande, öfverensstämmande utveckling af menniskans ädlaste anlag, sådan vi ännu efter årtusenden beundra den hos Plato och Sofokles, hos Herodotus och Livius, hos Cicero och Flaccus, eller rättare, sådan vi beundra den, icke i det enskilda, utan i det hela, i den

storsinta, klara, bestämda andan af hela deras rika lif. Det är denna anda, som åter borde inympas på det dvergvuxna tidslynnet; och derföre tillstyrkes först och sist, att ej försprida de yngre årens fattningsgåfvor på en mängd af läroämnen, utan sammantränga dem inom några få stora och värdiga föremål, som orubbligt och med allvar fullföljas hela läroverket igenom, för att på denna osvikliga grund uppföra den annars vacklande lifvets byggnad.

Det är hufvudsakligen efter dessa grundsatser som den nya planen för elementarläroverken i Baiern blifvit uppgjord, och hvari Thiersch, jemte den berömde naturfilosofen Schelling, anses väsentligen hafva deltagit. Denna plan är märkvärdig, dels derföre, att den i sin renhet föreställer en särskild grundåsigt i uppfostringsläran, dels äfven derföre, att den erbjuder flera jemförelsepunkter med vårt eget nu gällande undervisningssystem. Men då jag nyligen vid ett annat tillfälle fullständigt yttrat mig häröfver, måste jag för närvarande inskränka mig till några blott och bart summariska underrättelser i ämnet, så vida nämligen frågan endast är om klassiska studier.

Lärotiden är beräknad, liksom hos oss, på tio år, nämligen från åtta till fylda aderton år. Deraf tillhöra de sex första skolan, de fyra sista gymnasium. Klassiska litteraturen är på begge ställena hufvudsaken. I skolan föres undervisningen i latin derhän, att gossen med fullkomlig säkerhet innehar det formella och tekniska af språket, så väl formlära som syntax, har något begrepp om latinska uttryckets renhet, kan tyda och redovisa Nepos eller Cæsar, ehuru undervisningen hufvudsakligen fortgår efter krestomatier, med dertill lämpad språklära; har dessutom genomgått en latinsk anthologi i poesien, samt kan sjelf författa prosodiskt felfri hexametrisk eller elegisk vers. För att vinna detta ändamål äro af

tjugosex timmar i veckan, som undervisningen upptar, sexton anslagna till latin under de tre första, och tolf under de tre sista läroåren. — På gymnasium fortsättes detta läroämne efter samma skala. I afseende på valet af författare är grundsatsen derstädes den, att man fortgår i naturlig ordning, nämligen i prosan från historici till talare, derifrån till filosofer; i poesien från epici till lyriker och dramatici. Sålunda omfattar gymnasii-undervisningen bland latinska prosaister: hela Sallustius, så många dekader af Livius, som kunna medhinnas, Taciti Germania och Agricola samt stycken af Annalerna, allt likväl på särskilda år. Derefter ett urval af Ciceros epistlar och tal, Brutus eller böckerna de Oratore, tionde boken af Quintilianus, allt i förening med rhetorik. Slutligen, af Ciceros filosofiska skrifter, Officia eller De finibus bonorum, Academica eller Quæstiones Tusculanæ, i förening med en inledning till gamla filosofien, till och med filosofskolorna i Athen. I poesien åter hela Virgilius, hela Horatius, af Ovidius Metamorfoserna och Fasti, Plauti Aulularia eller Terentii Adelphi. Med dessa studier förbindes äfven metrik, utsträckt, utom skolans fordringar, till kännedom af de allmännaste lyriska strofer, hvarjemte icke blott latinsk, utan äfven tysk vers hör till gymnasii-öfningarne, den senare likväl endast som efterbildning från klassikerna. Skriftliga och muntliga öfningar fortgå på det trägnaste både genom skola och gymnasium, och på sistnämnda ställe hållas föreläsningarne i vissa läroämnen på latin. I afseende på tydningen af ofvannämnda latinska författare bör anmärkas, liksom för de grekiska, att den i allmänhet är mera statarisk än kursif, men kritisk egentligen endast der textens svårigheter göra det oumbärligt. Det åter af ett arbete, som ej hinner på detta sätt genomgås under läroåret, öfverlemnas

åt ynglingen sjelf, som dock derföre bör redovisa. — Grekiskan börjas med fjerde skolåret och undervisningen fortgår efter samma metod som i latin, de skriftliga öfversättningarna på grekiska icke undantagna; dock betraktas dessa, som äfven på gymnasium fortsättas, mera som kontroller på säkerheten af det inlärda i ordböjning, accentuationslära och syntax, än som egentliga öfningar i grekisk stil. Skolundervisningen i detta språk drifves derhän, att icke blott formläran och hvad dertill hör, nämligen prosodien och accentläran, samt dessutom syntaxen med möjligaste noggranhet inläras, utan äfven ett mindre, historiskt arbete, t. ex. Anabasis eller Cyropedien, kan med full säkerhet redovisas, ehuru explikationen egentligen här, som i latin, är ställd på krestomatier, lämpade efter grammatikan. Gymnasiistudierna äro en fortsättning häraf. Vid slutet af dessa bör ynglingen ha genomgått Herodotus eller Xenofons historiska skrifter; bland oratorer Isokrates eller af Demosthenes olympiska eller filippiska talen, samt talet Pro corona; bland filosofer Platos Protagoras, Gorgias, Fädon, eller Xenofons filosofiska skrifter. I poesien, Iliaden och Odysseen, hela Sofokles och Pindarus samt valda stycken af Euripides och af Äschylus, Perserna eller Prometheus. —

Det är icke utan skäl som man torde finna dessa anspråk på klassisk bildning öfverdrifna för en adertonårig yngling. Erfarenheten har likväl visat, att de i många år låtit realisera sig i Preussen, och från långliga tider tillbaka i würtembergska läroverken. Men omständigheterna äro der mycket olika med hos oss, och möjligheten af en sådan framgång beror på flera förhållanden, som skilja sig från de härvarande. Hit hör först och främst det vida längre läroåret. En god tredjedel af året upptages hos oss af ferierna, som i Tyskland äro inskränkta till sex veckor. Ehuru

man alltså i baierska läroverken ej läser mera än tjugosex timmar i veckan, så svara likväl tio läroår der emot tretton hos oss. I Preussen deremot och Würtemberg, der lärotimmarna äro tretiotvå, liksom här, svara tio undervisningsår mot sexton af våra, då man nämligen jemför antalet af lärotimmar. Det är naturligt, att undervisningen på detta sätt skall kunna föras vida högre än här. — Men härtill kommer vidare, att drygaste delen af denna förlängda lärotid är anvist åt klassiska språken, mot hvilka alla andra läroämnen måste stå tillbaka. En del äro alldeles uteslutna, naturvetenskaper, lefvande språk, sång, musik, gymnastik, hvilka ej föredragas offentligen, utan på extra timmar och mot särskild betalning. Äfven i modersmålet bibringas ingen särskild undervisning, utan endast gemensamt med gamla språken, på det sätt, att uppmärksamheten fästes på skiljaktigheten och öfverensstämmelsen språken emellan. När så erfordras, hänvises på en särskild grammatik för modersmålet, den hvarje lärling skall ha till hands, men som ej får göras till föremål för särskildt föredrag. Vid en allmän öfversigt, och då man sammanräknar alla tio årens lärotimmar, så vid skola som gymnasium, befinnes att latin och grekiska upptaga omkring två tredjedelar af tiden. Dernäst matematik ungefärligen en åttondedel, religion en tiondedel, historia och geografi en sextondedel, och logik en knapp sextiofjerdedel af hela lärotiden. — Härtill kommer slutligen en egenhet i afseende på lärarepersonalen, och som består deruti, att skollärarne, eller, som de der kallas, præceptorerna, utgöra ett särskildt lärostånd, utan kompetens till eller anspråk på någon högre litterär befordran. De äro således inskränkta till den visserligen vigtiga, men dock mödosamma och enformiga bestämmelsen att alltjemt hos barnen inöfva och inpregla det rent elementära af

latinska och grekiska språken. Anledningen till en sådan författning ligger i den erfarenhet man gjort, att det ständiga sträfvandet uppåt, det ideliga ombytet af lärare inom samma klass medförde ständiga omvexlingar i lärosättet, bröt derigenom skolans enhet och fasta gång, betog läraren den säkerhet, som endast vinnes genom mångårig öfning, och slutligen äfven härigenom hos barnen hindrade den noggrannhet i uppfattning, den fasthet i bibehållandet, den färdighet i användningen af det inlärda, som utgöra egentliga grunden för det unga sinnets stärkande och utveckling. Af dessa skäl äro äfven anspråken på sådana lärare ringa i afseenden på omfånget för deras kunskaper, men deremot så mycket strängare vid frågan om kunskapens säkerhet och detaljerade noggranhet. Det fordras alltså af en præceptor endast att med bifall hafva genomgått skola och gymnasium. Det förhör, som med honom anställes, svarar ungefärligen mot praktiska undervisningsprofvet hos oss, men är, åtminstone efter föreskriften, vida strängare. Efter en sådan pröfning måste sökanden tillbringa minst två år som vikarierande lärare, assistent eller repetitor vid lärdomsskola, innan han får anställas som ordinarius. Det samma gäller äfven om skolans öfverlärare eller rektor, hvilken dessutom måste ha tillbragt trenne år vid akademien. För gymnasiilärare, der äfven tre års akademisk bildning förutsättes, äro profven mera omfattande. Examen är först teoretisk, och bevistas af flera universitets-professorer, gymnasii rektor och ett ombud, tillförordnadt af inrikes ministern. Förhöret anställes muntligen och skriftligen öfver alla läroämnen, som föredragas på gymnasium; ty med undantag af matematik och religion, som ha särskilda lärare, föredragas alla andra läroämnen i gymnasii-klassen af samma lärare, liksom i skolan. Dervid öfversättes på latin en uppsats,

hvarvid språkets icke blott felfrihet, utan renhet, är hufvudsaken och väsentligen bestämmer kompetensen. Äfven bearbetas ett uppgifvet ämne på latinsk vers. I grekiskan liksom i latin, tydes en classikus sålunda, att föreläsningen äfven omfattar metrik, poetik och rhetorik; hvarefter en stil öfversättes på grekiska. Gamla filosofiens historia jemte logik föreläsas. Historia, geografi, antiqviteter, mytologi och litteraturhistoria ingå äfven i förhöret; men filologiska betyget har gifven öfvervigt och bestämmer företrädet. Efter detta teoretiska prof fordras, liksom vid skolan, två års tjenstgöring såsom vikarius. Praktiska profvet åter för gymnasiilärare, hvilka kallas professorer, aflägges i hufvudstaden inför en kommission, som består af en universitetsprofessor i filologien, två gymnasiirektorer och andra auktoriteter. Hufvudsaken härvid är sökandens sätt att behandla en klassisk författare, hvarföre äfven ett år förut genom allmänna tidningarne tillkännagifvas de latinska och grekiska skrifter, hvarur ställen för pröfningen skola hemtas. Stället sjelft bestämmes omedelbarligen före pröfningen genom lottning mellan de sökande, och för genomseendet deraf lemnas en fjerdedels timme. Derefter anställes ett colloquium på latin, som rör innehållet, metoden och de kritiska svårigheterna af det föredragna stället. Öfver det hela föres noggrant och detaljeradt protokoll. Slutligen är, efter dessa examina, all anställning som gymnasiilärare provisorisk på tre år, och det beror på lärarens flit och ungdomens framsteg, huruvida den öfvergår till ordinär, hvilket pröfvas af regeringen. Aflöningen är emellertid tillräcklig, växer progressift med åren och öfvergår slutligen till pension; men förflyttning från läroverk till ekklesiastik befattning kommer aldrig i fråga.

Det är genom dessa och dylika åtgärder som man sökt befordra de klassiska studierna, visserligen

på bekostnad af andra läroämnen, men likväl efter en bestämd, genomtänkt och i alla sina enskildheter sammanhängande skolplan. Denna åsyftar tydligen att återföra undervisningen till den punkt, der den stod ungefärligen för ett århundrade tillbaka, och der den hufvudsakligen ännu står i England, så vidt nämligen frågan är om det klassiska elementets öfvervigt. Denna plan blef gillad och antagen af regeringen år 1829, men är nu åter afskaffad, utan att jag med säkerhet känner hvad som blifvit satt i dess ställe. Jag beklagar endast en sådan ombytlighet. Ty i vår tid, som försöker så mycket i uppfostringsväg, hade det väl äfven kunnat löna mödan att försöka, hvad det kunnat blifva af en ungdom, hvars vetande väl ej vore så vidsträckt till arealen som nu, men deremot också ginge djupare, och det i läroämnen, hvilkas bildande kraft, så för barnet som ynglingen, ingen tänkande man plär bestrida. Det hade kunnat löna mödan försöka, hvad en återgång till våra fäders åsigt af skolan kunnat medföra. Ur den skolan utgingo ofta ynglingar, som blefvo män i staten och kyrkan, väl med mindre mångkunnighet, men också med mindre flärd, med mindre slipad yta, men också med mera inre kraft. De dömde icke så lätt, som vår tids unga, öfver vetenskap och konst, öfver religionens och statsförfattningens svårlösta frågor, men de dömde också i allmänhet mindre lösligt och förhastadt, och i synnerhet mindre afgörande. De saknade mycket af den vishet, som nu till billigaste priser hemtas ur tidningar och konversationslexika, de visste kanske ej hvarför åskan slår, hvarför gräset växer; men de visste, hvarför Leonidas föll vid Thermopylä, hvarför Sokrates tömde giftbägaren, de visste hur Homerus sjöng, hur Plato diktade, hur Tullius talte. De voro mera främmande än vi i den yttre verld, som omger oss; men de voro desto mera hemmastadde i en verld, full af

sjelfständighet, kraft och skönhet, de voro förtrogne med de stora skuggorna derinne. Det hade väl kunnat löna mödan att försöka återgången till detta.

Men det är tid, det har redan länge varit tid att afbryta en framställning, för hvars torrhet jag ber mina öfriga åhörare om förlåtelse, och som icke kan påräkna något deltagande, om icke tilläfventyrs af skollärare och männer af yrket. För dem kan det icke vara så likgiltigt, som för andra, huru man i deras yrke äflas på andra sidan Östersjön, och hvilka stridiga elementer, som äfven i detta afseende gäsa i den oroliga tiden. Det är således egentligen för er, I lärare, som jag i dag talat, och jag slutar med att tacka er för den möda, som i år blifvit använd på undervisningen. På gymnasium har den blifvit ökad derigenom, att föreläsningarne, förr inskränkta till tvenne, nu blifvit utvidgade till trenne afdelningar. En af forntidens skalder har lärt oss,

"att jemnt tal
älska ej vishetens eviga mör, men de glädas åt udda."

Förändringen var nödvändig, och vi ha allt skäl att hoppas det den blir nyttig.

I ynglingar, som snart kommen tillbaka! Öfver eder är icke blott den store lärarens öga, som älskar ljuset och ser och bedömer sitt unga menniskoslägte. Men äfven den ringare, den mensklige lärarens öga är fästadt på er, med hjertlig välvilja, men med rättvisans nödvändiga stränghet. Som tiden nu är, gifvas här flera vägar till lycka och befordran. Vi hindra er icke att gå hvilken af dem I förmån, kanske till statens högsta embeten, till stjernor och band af mångahanda färger. Men *en* sak vill jag säga er allvarsamt. *Vi* hylla andra färger; och genom detta läroverk går ingen, som icke bemödat sig om en purpurflik af Ciceros toga prætexta eller af Sokratis

mantel. Ställen er det till efterrättelse. Flere ibland er ha blifvit flyttade till en högre plats; men påminnen er, att det skett med vilkor att vid en ny pröfning befinnas värdige dertill. Tänken icke, att meningen härmed är endast att skrämma er, och att det ej är något allvar med varningen. Varningen är faderlig, men allvarsam; och jag ber er uppriktigt, tagen er till vara för vanäran att bli återförvista. Jag ber er komma ihåg, att det egentligen är Rom och Grekland, som skall flytta er. Vi fordra ingenting mer än hvad I genom flit och omtanke kunnen åstadkomma; men detta fordra vi ovilkorligen, och håglöshet och försummelse blifva ingen ursäkt. Väl är det skönt, att solen har mognat ånyo, att sommaren ändtligen är här och bär skolferierna som idel rosenknoppar rundt omkring sin gröna hatt. Jag gläder mig deråt äfven så hjertligt som I. Men låten dock icke dåra er af den galande göken, låten ej locka er för långt från hemmet och från boken, som lär och bildar och stärker. Allting blomstrar *omkring* er. Lagen derföre så, att äfven något må blomstra *inom* er, på det frukten må knyta sig till hösten, och som vinterfrukt vara året om, vara lifvet igenom. Detta är sommarens stora, fruktbärande betydelse för hvarje menniskoålder och följaktligen äfven för eder. Han, som växten gifver, han gifve äfven växt och förkofran åt er, i kunskap och dygd, i oskuld och frid, han välsigne er utgång i dag, och er ingång när I kommen tillbaka. Farväl!

På Vexiö gymnasium,

Juni 1834.

För tvenne år sedan nekade mig en svår sjukdom att vara närvarande vid de vanliga årsprófningarna och tala till ungdomen vid dess hemförlofning; och förliden sommar nödgades jag tillbringa utrikes vid en helsobrunn. Efter återkomsten har en ojemn helsa och ett ännu ojemnare lynne hindrat mig att, så som jag velat och bort, följa undervisningens gång. Det finnes för oss alla en tidpunkt, då menniskan är i löffällningen, och stormen förströr bladen hit och dit, till dess han slutligen sopar dem tillsammans — på grafven. Denna tidpunkt kommer mycket olika, efter olika kroppsbyggnad, olika själsnötning, olika förhållanden i allmänhet; men den kommer säkert och oundvikligen för oss alla. Ser man sig då tillbaka och besinnar huru litet man uträttat af allt hvad man föresatt sig och hoppats i sin styrkas dagar, tycker man sig nalkas vandringens slut med tomma händer: då är det i sanning en bitter, en förödmjukande känsla, hvarmed man frågar sig sjelf: hvarföre har jag lefvat? Lycklig prisar jag den, hvars sinne icke förbleknar med hans hår, och hvars hjerta behåller sin spänstighet, ehuru hans senor vackla. Alla äro icke så lyckliga, äro det åtminstone icke i *alla* stunderna af sin försvinnande kraft. Jag upprepar det ännu en gång, jag har icke under årets lopp, såsom jag velat och bort, kunnat följa undervisningens gång; men likväl tillräckligt för att kunna vitsorda lärarnes nit och skicklighet. Så vida ett läroverks värde beror på lärar-

nes, så kan det härvarande tvifvelsutan mäta sig med hvilket som helst inom fäderneslandet; och med erkännande häraf tackar jag dem offentligen för deras möda.

En af lärarne lemnar oss i dessa dagar. Efter en mångårig och verksam tjenstgöring genom nästan alla skolans afdelningar, qvarlemnar han bland yngre och äldre idel vänner, vunna genom öppen redlighet och det slags fasthet, hvarpå man gerna bygger. Vi skicka med honom våra välönskningar till hans nya, väl mindre mödosamma, men dock ansvarsfulla verkningskrets. Måtte han der mötas af samma förtroende som här, och någon gång, om icke med saknad, dock med välvilja påminna sig förflutna dagar!

Under läroårets lopp har ändtligen den länge omtalta löneförhöjningen för läroverken utfallit. Den är ringa; men vi lefva i ett fattigt land, och böra vara nöjda med dess tillgångar. Det är sant, jag känner länder, som af naturen äro lika fattiga som vårt, och der man likväl gör vida mer för läroverken. Men förhållandet är der annorlunda. En vidtomfattande, allmän, synnerligast klassisk bildning samt verklig lärdom i det särskilda yrket äro der nödvändiga för all fortkomst i statens tjenst, och hvarken börd eller rikedom eller personliga afseenden gälla dem förutan. Landets högsta embeten förvaltas af litteratörer och vetenskapsmän, och på de yppersta platserna stå idel lärostolar. Staten, med ett ord, är der grundad på skolan; hos oss lifnärer sig skolan inom staten. Men en öfverdrift är här möjlig å ömse sidor. Visserligen kan embetsmannen, helst den högre, aldrig ha för mycken allmän bildning, aldrig veta för mycket i sitt yrke; men väl kan ynglingen, som bildas dertill, förslappas genom öfverdrifvet arbete, lifslusten, som är ungdomens nationalfärg, kan förblekna, och sinnet förmögla, liksom skolväggarne. De många

främmande tankarne, som inpräglas, kunna borttaga platsen för de egna, som sjelfständigt borde utveckla sig; den mycknа teorien kan förqväfva det friska praktiska sinnet, kunskapen kan bli en mumie, i stället för en lefvande bildningsform. I sådant fall äfventyrar staten att i sina högsta organer bli förläsen och pedantisk, äfvensom han vid den motsatta ytterligheten löper fara att bli rå och handtverksmässig. Jag öfverlemnar åt hvem som helst att afgöra, hvilkendera af de begge ytterligheterna vi stå närmast i vårt kära fädernesland.

I afseende på ungdomens seder och uppförande har ingen ting i allmänhet varit att anmärka. Det är en längesedan erkänd sanning, att ett läroverks värde ingalunda beror ensamt på det kunskapsmått, som der bibringas, utan äfven, och ännu mer, på den anda, som röjer sig hos de unga. Men denna anda har numera icke blott, som förr, en moralisk, utan derjemte äfven en politisk betydelse. Det hör till egenheterna af vår tid, att den indragit icke blott den mer eller mindre bildade medborgaren, utan äfven ungdomen i sin politiska hvirfvel. I Frankrike, som är de nu herrskande idéernas egentliga brännpunkt, i Tyskland, der de mera metodiskt bearbetas och bringas i system, i Polen, som utgjorde den europeiska civilisationens yttersta förpostkedja mot barbariet, — öfverallt ha vi sett ungdomen taga en verksam del i statens politiska angelägenheter. Tidehvarfvet är i allmänhet ungdomligt, ett *sæculum puerascens*. Äfven i vårt kallare och betänksammare land ha spår af en dylik anda börjat visa sig; och vi ha nyligen hört huru ungdomen vid en af rikets högskolor yttrat sin politiska öfvertygelse. Det skedde i anledning af en temligen abstrakt fråga, för hvilken få ibland dem torde ha gjort sig full reda, och som dessutom verkligen var tvetydig; och ännu tve-

tydigare voro tilläfventyrs de namn, hvilka utropades som dagens hjeltar. Ett sådant deltagande, är det i allmänhet ett lyckligt tidens tecken eller ett olyckligt? Öfverskrider ej ungdomen derigenom sin bildningssfer, sin egentliga bestämmelse? *I hvad förhållande stå i allmänhet de unga till statens styrelse och dess politiska lif?* Låtom oss fästa ett ögonblicks uppmärksamhet härpå.

Jag bör börja med att erkänna, det jag anser det allmännare deltagande i offentliga angelägenheter, som öfverallt utvecklar sig, såsom en fördel. Utan ett sådant deltagande gifves det egentligen ingen medborgare, intet fädernesland. Staten lefver då icke som ett tänkande väsen, utan vegeterar som en planta. Men då man erkänner detta, kan man likväl ogilla det sätt, hvarpå detta deltagande allt mer och mer börjar att uttala sig. I grunden kunna de friare politiska idéerna ha rätt i mycket; men skola de äfven behålla rätt, skola de ej upplösa sig i folkyra och förstörelse, så torde de behöfva att något djupare begrundas. Så ytligt som de i allmänhet uppfattas, så med rötterna i dagen, kan dock ingen stat växa och blomstra; och det lösliga sladdret häröfver aflägsnar alla bättre sinnen, om icke från saken sjelf, dock från det sätt, hvarpå den bedrifves. Staten behöfver visserligen förbättringar: många former, lämpliga för sin tid, ha visserligen öfverlefvat sig sjelfva och böra utbytas mot nya; men skall det nya bestå, så måste det inympas på det gamla och sluta sig dertill, det måste ha någon fastare grund än en abstrakt, dertillmed tvetydig teori, det måste ha sin rot i sederna, i lagarna, i folkets vanor och tänkesätt. Derföre bör det också icke komma plötsligen och liksom genom ett trollslag; och kommer det sålunda, så går det också som det kommit. Historiens blad äro i detta afseende inga Aftonblad. De lära oss tvärtom, att

allt hvad som skall vara länge måste ha tid att stadga sig och mogna, att den sansade, småningom utbildade *reformen* vanligtvis fört folken framåt, då den brådstörtande *revolutionen* kastat dem tillbaka. De lära oss, att statens sår måste läkas inifrån, icke genom det hvita plåster, som dagens qvacksalfvarevishet klenar deröfver. Medborgaren i ett fritt land har visserligen rättighet att döma och yttra sig öfver styrelsens åtgärder; men deraf följer dock ännu ingen skyldighet eller ens rättighet att i tid och otid klandra och mästra dem. De styrande äro också menniskor. Menskliga fel, menskliga misstag sitta öfverallt på tronerna och i rådkamrarna. Det är stundom lätt att upptäcka dem; men böra de derföre med skadeglädje framdragas, öfverdrifvas, utbasuneras? Jag misstänker alltid den, som säger sig vilja förbättra, och börjar med att förbittra. Den söndring, som härigenom uppkommer mellan styrande och styrda, är alltid betänklig; men den blir dubbelt betänklig i ett fattigt och svagt land, med stora minnen och små tillgångar, och hvars sjelfständighet beror derpå att alla krafter förenas. Den blir dubbelt betänklig i ett land, der den så kallade monarkiska grundsatsen, det vill säga förtroendet för konungens personlighet, mer än någorstädes lefvat i folkets sinnen, och utgjort lifsprincipen i vår äras tider. Förtynar den, då fruktar jag att äfven statens hjerta förtynar; och de öfverkloka läkarena må se sig om huru de då rädda rikskroppen.

Emellertid, huru ock denna domsrätt må utöfvas, med skäl eller oskäl, så finnes den dock lagligen hos svenska medborgaren, som äfven för det mesta är lagstiftare, sjelf eller genom sitt ombud. Men ynglingen är ingendera. Han är ännu icke medborgare, utan han går i skola på att en gång blifva det. Ännu mindre är han lagstiftare; ty han har dertill

hvarken ålder eller erfarenhet eller den öfversigt af allmänna värf, som endast kommer med åren, och icke ens alltid med dem, såsom vi tyvärr postdagligen erfara. En känsla för landets väl, för landets ära kan han, bör han hafva; men en egen öfvertygelse, huru begge skola befordras, kan han svårligen ega. För allmän menniskofrihet, för allmän menniskorätt må hans hjerta klappa varmt; men huru begge häfdas i stort inom hans fädernesland, detta ligger näppeligen inom hans omdömeskrets. Dömer han likväl deröfver käckt och oförväget, såsom bruket nu är, så är hans dom först och främst obehörig. Men den är dessutom oförenlig med den heliga blygsel, som är ungdomens krona, och skönare än någon lagerkrans. Äfven de råaste folk visa vördnad för ålderdomen, för fäderna; och statens högsta myndighet, den är väl dock för oss alla, och synnerligast för de unga, i faders ställe. En trotsig, en afgörande, en klandersjuk yngling är redan en fallen natur, en vidrig anticipation på mannaålderns lyten. Vördnad för menskligheten högsta förhållanden är dock något helt annat än slafsinne; och ett omdöme, som återhålles, är bättre, ädlare, ungdomligare, än ett omoget, som framföres med fräckhet. — Härtill kommer slutligen äfven den omständigheten, att en yngling, som vill uppfylla sin bestämmelse vid läroverket, hvarken har tid eller kallelse att sysselsätta sig med dagens små politiska tvister. Meningen med hans vistande der är, att han skall söka utbilda sig sjelf, innan han söker att ombilda staten. I vetenskapens stilla riken, i idéernas eviga verld, dit dagens sorl ej räcker, der skall han lefva och röra sig och ha sin varelse. Fattar han, som han bör, de storartade politiska tankarne hos de verldsbildande, de verldserörande folken, hos Greker och Romare, så förlorar han lätteligen smaken för dagens kannstöparevishet. De stora historiska

taflorna hos Thucydides och Plutarkus, hos Livius och Tacitus, draga lättligen hans ögon från dagens miniaturbilder, dem tidningssqvallret utbjuder i dag, och verlden har glömt i morgon; och det är under sådana förhållanden ej underligt, om han närmare skärskådar Platos stat än sin egen.

Af hvad nu i korthet blifvit antydt synes mig följa, att ungdomens förhållande till statsförvaltningen icke kan eller bör vara ett aktift, utan ett rent passift, icke ett bedömande och klandrande, utan endast ett betraktande och vördnadsfullt. På politiska domare ha vi i vårt land icke brist, utan öfverflöd. Jag lemnar derhän, huruvida alla dessa verkligen gjort sina studier; men säkert är, att antalet ej behöfver förstärkas med dem, som bevisligen ännu äro sysselsatta med att göra dem.

Dessa anmärkningar hafva lyckligtvis intet slags användbarhet vid härvarande läroverk, och i allmänhet icke vid de lägre. Men jag har varnande ställt dem till er, I ynglingar, som nu afgån till högskolorna, der I tilläfventyrs torden mötas af en annan anda. Låten då icke förleda er af den andan, ty den passar icke för er ålder, icke för er ställning, icke för er bestämmelse. Er bestämmelse känner I. Det är den, att fullända hvad I här börjat, att bilda er till duglighet i statens eller kyrkans tjenst, att grundlägga er fortkomst, att afbetala något på den hedersskuld, hvarför I häften hos fäderneslandet, hos föräldrar och anförvandter, som för er uppoffrat hvad de kunnat, stundom också derutöfver. Det är en skön, en helig bestämmelse, och väl värd att I derpå använden alla ert väsens krafter. Målet står ännu aflägset, för några ibland er aflägsnare än det borde. Vare er detta en uppmuntran att fördubbla er ifver

och inhemta det försummade! Men viljen I hoppas en gång nå det, så styren er väg rakt fram, viken icke af till höger eller venster, vacklen icke, dröjen icke, ty dagen skyndar. Jag förmanar er med Johannes: *"tagen er till vara för afgudarna!"* Ack! afgudarna finnas ännu, de finnas midt i kristenheten, ehuru Jupiter och Apollo, ehuru Thor och Oden äro döde. De afgudarna möta er under mångahanda gestalter. De möta er under skepnaden af nöjen och förströelser. Men ynglingens nöje vare arbetsamheten med sin lampa, och hoppet med sin trollspegel, och framgångens ära med sin lagerkrans! — De möta er under religionens skepnad, med den spruckna rustningen af utlefvade systemer, eller med den brokiga harlekinskåpan af de ny-metafysiska, i ena fallet med pietistiskt hyckel, i det andra med grumliga sofismer. Men den rätta religionen är hjertats ensak, den hvilar på förnöjsamhet, på försakelse, på sinnets renhet, på uppenbarelsens enkla sanningar. — De möta er under vetenskapens skepnad, som förvexlar grundlighet med mörker, och ger ut sin rotvälska för orakelspråk. Men den rätta vetenskapens källa är likaså klar som hon är djup, och ögat kan räkna guldsanden på dess botten. — De möta er under frihetens skepnad, med jakobinermössan framskymtande under konungakronan. Men det gifves ingen annan frihet än en lagbunden, det gifves i Europas närvarande skick ingen annan rimlig statsform än den kungliga. *"Tagen er till vara för afgudarna!"* Men den Guden, som råder för sanning och rätt, för bildning och ljus och menniskovärde, måtte *han* leda och beskärma och välsigna eder. Farväl!

På Vexiö gymnasium,

Juni 1835.

Genom den farsot, som sistlidet år gick öfver landet, blef offentliga undervisningen här, som på de flesta andra ställen i riket, för någon tid afbruten; men en förlängd vårtermin har i det närmaste återställt det vanliga förhållandet, läroåret har, på några dagar när, uppfyllt sin föreskrifna rund, och de antagna lärokurserna blifvit fulländade. Vi ha äfven den tillfredsställelsen att denna gång kunna afskicka till högskolan ett större antal, än mången gång förut, af dugliga och, efter den antagna måttstocken, fullbildade ynglingar. Derföre böra vi, näst Gud, som växten gifver, tacka nitiska och skickliga lärare, som planterat och vattnat. Läroverket försvarar sitt gamla anseende, och fortgår i den riktning Wallqvist, den store nyskaparen, gaf det för snart ett halft århundrade sedan. Det bästa hos oss är en tradition från hans skapelsedagar, som ännu ej hunnit förblekna. Jag nämner detta utan förlägenhet, ty det är icke min förtjenst, utan lärarenäs; och jag uppfyller min skyldighet, då jag härföre å läroverkets vägnar betygar dem min erkänsla.

I afseende på sjelfva undervisningen ha några förändringar blifvit vidtagna, för hvilka jag bör redovisa. Läraren i grekiskan, som förut äfven föreläste hebreiska och nya testamentet, är nu inskränkt till profan-författarne, och har derigenom kunnat utvidga sina lärokurser. Grekiska litteraturen, stammoder för

hela forntidens bildning, är äfven i sig sjelf så vigtig och vidsträckt, att den fordrar sin egen man, till och med i hvad som deraf kan föredragas på ett gymnasium. På min anmodan har han äfven ånyo infört de fordom brukliga grekiska stilöfningarna. Meningen dermed är naturligtvis icke att lära ynglingarna att skrifva grekiska. Men det gifves intet säkrare sätt att inöfva och fästa i minnet så väl grekiska formläran med sina mångfaldiga anomalier, som accentuations-systemet; och af detta skäl ha dylika öfningar längesedan blifvit, men på en vida större skala, åter upplifvade i läroverken i Tyskland, der, liksom i England, klassiska studier drifvas företrädesvis.

En annan förändring består i afskaffandet af de förut vanliga predikningar och orationer, som höllos af dem, som afgingo till akademierna. Dessa medtogo mycken tid, just när den som mest behöfdes, vid terminens slut. Nyttan var tvetydig, och kontrollen svår. När talen höllos på modersmålet, kunde talaren påräkna en blandad allmänhet. Man kan icke begära af en yngling vid de åren, att han skulle ha något att säga, som kunde tillfredsställa en sådan allmänhets fordringar. Ynglingens allmänhet äro hans lärare och hans kamrater. De förre söka att afhjelpa hans brister, och öfverse derföre med dem; de senare dela dem. Intetdera inträffar med den främmande åhöraren, som derföre ofta dömer omildt. I stället härför ha uppsatser öfver dels föreskrifna, dels sjelfvalda ämnen blifvit inlemnade och af mig och lärarne pröfvade; och jag har, som I nyligen sett, haft den tillfredsställelsen att kunna utmärka några ibland dessa. Metriska öfversättningar från forntida skalder anser jag i synnerhet lämpliga för ändamålet; icke derföre, att jag vill förleda ungdomen till poesi, som jag snarare afstyrker, så framt anlagen ej äro utmärkta, och dessa bryta sig alltid sin väg. På

poeter, äfvensom på lagstiftare och verldsförbättrare, ha vi icke brist, utan öfverflöd, så att vi äfven kunde exportera till utländingen, i fall ett sådant råämne funne någon afsättning. Utan derföre tillstyrker jag metriska öfversättningar, att de föra ynglingen närmare intill de gamla klassiska formerna, och i synnerhet derföre, att de gamles metrik, som hör till grammatiken och följaktligen till elementarbildningen, har sin naturliga mätare och förklaringsgrund i modersmålets egen. Om den diktande förmågan är vid en sådan öfversättning egentligen ej fråga. En öfversättning, vare sig i vers eller prosa, är hvad hon bör vara, om hon är väl afformad på originalet, väl återger dess egenheter, men utan att derföre vara tvungen och osvensk. Detta sistnämnda är en stötesten för nybegynnaren. Han vill vara trogen, och återger derföre vanligtvis ord för ord, period för period. Men orden svara icke alltid fullt emot hvarandra, hvarje språk har sina egenheter, sina nycker, som just derföre ej kunna ordagrant öfversättas: den periodbyggnad, som är naturlig i det ena språket, är det icke derföre i det andra. Att nu träffa rätta medelvägen mellan en öfversättning, som är för bunden, och en, som är för lös, att icke uppoffra mer eller annat af originalet än hvad som skulle vanställa öfversättningen, att låta tankarnas växt alltjemt lysa fram under den ombytta klädedrägten, med ett ord, att med en säker blick afväga och beräkna begge språkens tillgångar emot hvarandra: detta är i sanning en öfning, som måste vara nyttig för språkbildningen, som af all bildning ligger ungdomen närmast. Det vore orimligt att i detta afseende begära någon fullkomlighet af ynglingar, som naturligtvis icke äro författare, utan försökare. Fullkomligheten är här, som annorstädes, en dotter icke blott af naturgåfvorna, utan äfven af redligt bemödande och långvarig öfning;

och de som bäst känna svårigheterna, de som äfven lättast skulle kunna öfvervinna dem, äro vanligtvis tillika de mildaste domare.

Antalet af studerande ynglingar vid stiftets läroverk har under de senare åren varit ungefärligen lika. Icke heller har någon märkbar förändring egt rum i de inskrifnes antal, med afseende på härkomst ur olika samhällsklasser. Skolrevisionens sista berättelse upplyser, att årligen omkring sextonhundra inskrifvas i elementarläroverken. Af dessa utgöra adelns barn knappast en sjettedel, presterskapets en åttondedel, allmogens en fjerdedel, men ofrälse ståndspersoners och borgerskapets, med ett ord, medelklassens barn mer än hälften af hela antalet, eller omkring niohundra på året. Detta förhållande ger anledning till många betraktelser, hvaraf jag endast vill antyda några.

Af det ringa antal adelsmän, som emottaga offentlig uppfostran, kan ingenting slutas, utom till ståndets obenägenhet för allmänna läroverken. Större delen erhålla enskild undervisning i föräldrahuset, och gå derifrån till universitetet, andra afgå till tilllämpningsskolorna, t. ex. krigs-akademien, och ett icke obetydligt antal har, hittills åtminstone, utan föregången pröfning blifvit anställdt i arméen. Antalet af studerande prestsöner står i förhållande till ståndets inskränkta personal. Deremot bevisar den stora pluraliteten af medelklassens barn i skolorna, att tidens allmänna skaplynne röjer sig äfven här; ty af dessa niohundra gå väl några in i handeln och näringarna, men det ojemförligt största antalet söker tjenst som embetsmän, och gör anspråk på offentliga befattningar. Medelklassens framträngande till statens höjder är grunddraget i hela den nyare verlds-

historien, och förklarar de flesta af dess skakningar. Det är en ny formation, som sträfvar att bli den öfversta och skjuter undan hvad som står den i vägen. Det har redan lyckats på många ställen, och skall förr eller senare lyckas öfverallt, der börsdsaristokratien ej är jordfast, som i England. Och äfven der är striden åtminstone tvetydig. Men ett nödvändigt vilkor för framgången af en sådan förändring är icke blott en allmännare bildning, utan äfven en allmännare förmögenhet. Detta är icke förhållandet i vårt land, der massan af jorden ligger i allmogens händer och dagligen mer och mer öfvergår dit, industrien är föga utvecklad, näringarna bundna, och medelklassen följaktligen mera fattig än rik. Ett sådant element blir icke det styrande i staten, ehuru en och annan med större naturgåfvor undantagsvis kan tränga sig fram.

En alldeles egen företeelse, och hvartill i det öfriga Europa icke finnes något motsvarande, äro dessa fyrahundra söner af allmogen, som årligen inströmma i offentliga läroverken och derifrån för större delen inträda i kyrkans eller statens tjenst. Saken är urgammal hos oss, och hänger på det närmaste tillhopa med svenska statsförfattningen, som utvecklat sig ur helt andra elementer än annorstädes. Den är i sin innersta rot demokratisk, i ordets vackraste bemärkelse; och det kommer deraf, att vi från urminnes tider tillbaka haft ett sjelf-egande, ett sjelfständigt bondestånd, hvilket man nu först söker att bilda i andra länder. Vi ha äfven en adel, som fordom var historisk och mägtig, icke blott genom sina minnen och sin bildning, utan äfven genom sin rike dom; men dess magt strandade på försöket att bli feodal-adel, och kung och folk hjelptes åt att utkasta denna främmande tillsats ur statsförfattningen. Ursprungligen var svensk adel ingenting annat än blom-

man af de friborne i ett land, der alla voro fria, den var, hvad den träffande blifvit kallad, det ridderliga folkelementet, och det är betydelsefullt, att Bonde är namnet på en af våra äldsta adeliga ätter. För närvarande äro de flesta stamträden på riddarhuset nyplanterade och det ligger endast några mansåldrars mylla öfver rötterna. Det är i sanning en ädel, en upplyftande föreställning, att för svensk bondes son vägen är öppen till statens tinnar, till grannskapet af tronen, och att äfven mången, åtminstone i andra eller tredje slägtleden, verkligen tillryggalagt den. Det är en jemlikhet på rent nationel, rent mensklig grund, sådan som vi ej finna den annorstädes; och jag nekar ej, att den fröjdar mitt svenska sinne.

Emellertid har saken äfven sin skuggsida; och omständigheterna ha förändrat sig derhän, att jag just för folkets skull önskar att denna svenska folkets rätt något sparsammare begagnades. Ty denna ungdom, som så talrikt öfvergifver sina fäders yrke, hvad söker han, hvad hoppas han finna? Drifver honom behofvet af högre bildning? Det är ett ädelt behof, och åtföljer vanligtvis alla högre anlag. Men högre anlag kunna ej finnas hos så många, snillen födas ej i hundradetal på året inom en enda samhällsklass. Och dessutom, är väl en högre bildning alltid tillika en bättre, i den mening nämligen, att hon gör sin egare lyckligare, lugnare, förnöjsammare? Svenska folkbildningen må synas ofullständig. Hon står dock vida högre än i alla andra stater, uppvuxna på helt annan grund, och der folket är eller varit slaf. Att frukta Gud och ära konungen, att odla fädrens jord och i nödfall försvara den, detta var fordom svensk odalbondes vishet, och jag tänker, det är ännu nog för hans värde, för yttre och inre sjelfständighet. Många af nuvarande lagstiftare inom det hedervärda ståndet må ha lärt mycket annat, och

ju längre de gå i riksdagarnas vexelskola, ju lärdare bli de; men det vill synas mig, som hade de derjemte förglömt något af dessa menniskovärdets elementarstudier. — Eller söka kanske de unga en bättre och lättare bergning? Då bedraga de sig mycket; ty behofven stiga med samhällsklasserna. Staten är fattig och lönar sina tjenare i allmänhet under, men ej öfver nödtorft. I vårt land blir ingen embetsman rik; de fleste lefva i näringsomsorger och dö med skulder. — Eller kanhända slutligen att de söka ära? Ack, den rätta äran är ju icke bunden vid något riksstånd, hon sitter ej utanpå menniskan, utan invärtes, hon bor likså ofta i skuggan, som i solskenet på höjderna; der går, eller kunde åtminstone gå, mycken verklig ära vid plogen. Min far var en bondeson; gifve Gud, att han aldrig öfvergifvit *sin* faders yrke, jag skulle ej ha öfvergifvit *hans*. De obemärkta lösa lifvets gåta bäst, och glömskan är de lyckligas gudomlighet.

Det gifves dessutom en annan omständighet, som i våra dagar sprider ett särskildt obehag öfver embetsmannalifvet. De stora tvistefrågorna dela allas sinnen, de äro det gemensamma samtalsämnet, käbblet går igenom nationen, och äfven den fredligaste får ej vara i fred. Det är detta, som man med ett eget namn kallar för det konstitutionella lifvets utveckling. Vår tid tillåter ingen neutralitet, meningarna stå öfverallt slagfärdiga emot hvarandra, en hvar måste hissa flagg och visa sina färger i stormen. En embetsman nu tillhör det offentliga lifvet: om han icke är, eller åtminstone ej vill synas alltför obetydlig, så måste han framför andra uttala sin tanke. I en tid, då allt är parti, måste han sluta sig till ettdera; men hvilketdera har rätt, eller åtminstone hvilketdera blir det rådande? Det berättas (om jag mins rätt, hos Plutarkus), att i Sparta, när meningarna

voro delade och omröstning skulle ske, så skilde sig folket i två hopar och uppgåfvo ett rop. Det ropet, som hördes längst och starkast, utgjorde den segrande meningen. Jag fruktar, det är på samma sätt hos oss: det är ropet, som segrar; och i sådant fall veta vi alla, på hvilkendera sidan de störste skrikhalsarne befinna sig. Men klappar det i ditt bröst ett svenskt hjerta, som ännu ej är uppfrätt af dagens kräfta; tycker du, att svensk man dock borde ha någon vördnad, något förtroende för svensk konung; tycker du, att Sveriges historia, när den varit som bäst, för det mesta varit Sveriges konungasaga; tycker du, att kungen dock icke gerna skulle vilja äta opp sitt eget folk, som man nu alltjemt låter oss förstå om honom; tycker du, att landets högsta angelägenheter dock torde hvila säkrare i konungsliga än i kannstöparehänder; tycker du, att statens högste embetmän, som stå tronen närmast, dock icke borde mästras som felande skolgossar, utan, om de misstaga sig, klandras åtminstone med anständighet: — tycker du detta, eller något dylikt, och låter du äfven märka det, som du svårligen kan undvika, då är du en servil, en lycksökare, en förrädare af folkets sak. Och då falla de store männen öfver dig, menniskoslägtets lycksaliggörare, verldens förbättrare, frihetens och ljusets ordförande på jorden, hvilkas tidningsblad äro idel sibyllinska blad, fullskrifna med gudasvar. Eolus hade vädret i en säck: och på samma sätt ha äfven desse tidsandan i sin skinnsäck, och släppa ut så mycket väder deraf, som de behaga. Det kan icke nekas, att de, som tiden nu är, hafva eller haft ett stort inflytande. De äro vindspelen, som häfva de rå massorna, de äro rökelsekaren, som sprida popularitetens söta lukt, de äro allmose-utdelarne (les aumôniers) af dagens odödlighet, som dock, för det mesta, är glömd i morgon. Det ligger, helst för få-

fänga sinnen, en obegriplig förtrollningskraft i folkgunsten, huru ombytlig, huru lumpen den än må vara; och jag har känt embetsmän, äfven högre, äfven utmärkte män, som dock darrat för dessa opinions-månglare. Det är sant, de skämmas för bekantskapen om dagen; men de gå till dem, liksom Nikodemus, om natten, för Judarnes rädslo skull. Icke hvar och en offentlig man har det mod, som fordras för att med lugn se sina afsigter misstydda, sina handlingar nedsmutsade, sitt namn slagtadt på partisinnets altare; och det är mera farhågan, än öfvertygelsen, som skaffat dem anhängare. De säga, att de föra folkets sak. Ack, folkets sak är helig för alla ädla sinnen, och på många ställen torde den behöfva att försvaras. Det är stora frågor, som gå genom tidehvarfvet, det är icke för småsaker som tiden är upprörd till botten, det är folkens eviga rätt, som man på många ställen kämpar om. Men hos oss är ju förhållandet helt annorlunda. Hvad man ännu söker annorstädes, det ha ju *vi* haft sedan hedenhös, folkets väsentliga rättigheter äro ju här, mera än på något annat ställe i Europa, betryggade genom lag, genom häfd, genom nationallynne. Frågan är icke den, om folket skall förtryckas, utan om konungamagten skall skymfas, om monarkien skall vara en svensk verklighet eller en utländsk dikt, om folket skall styras efter sjelfstiftad lag, eller om det skall tvinga den styrande att följa den meningsvind, som blåser för dagen, och således styra sjelft. Folket styra! Folket, som har tusen hufvuden och just derföre är hufvudlöst; folket, som besluter i dag hvad det ändrar i morgon; folket, som har slumpen till statsråd och nycken till regeringsform! —

Emellan dessa brytningar står för närvarande embetsmannen vida mer än medborgaren i allmänhet. De kunna ej vara honom angenäma, ur hvilken sam-

hällsklass han också kommer; men allmogens söner i synnerhet uppoffra ett lugn, en stilla trefnad, som de icke förstå att värdera, innan de sakna den.

Tagen dessa varningar med er, I ynglingar, som nu afgån till högskolan. Vänten icke för mycket af det embetsmannalif, I söken; de, som grånat deri, veta nog hvad det innebär. Hvad som gör det drägligt, stundom äfven tillfredsställande, är detsamma, som gäller för menniskolifvet i allmänhet: heder, sjelfständighet, duglighet. För att vinna den sistnämnda, återstår er ännu mycket att göra, I fören med er härifrån nycklarna till mången visdomsskatt; tänken icke, att nycklarna äro skatten sjelf: de läsa endast upp honom för fliten. Fortsätten derföre det mångfaldiga, I här börjat. Men i synnerhet förmanar jag er att ej försumma de gamle, hvilkas första bekantskap I här gjort. Det är nyttigt att eftergöra deras former; men det bor äfven i de formerna en själ, som är klarsynt och dock djuptänkt, storartad i sin enkelhet, och på en gång mogen och ungdomsfrisk. Gifven akt på den själen, och söken tillvälla er hvad I kunnen derutaf. Älsken det fria, äfven det djerfva i forskning, i dikt, i tänkesätt, ty frihet är det ädlas vagga; den rädde, den slafviske anden förtjenar sina bojor. Älsken äfven frihet i staten; men jag menar icke den lösa frihet, som flyger lik en trasig avisa i vädret, icke den ytliga frihet, som står och skummar dräggen af tidehvarfvet, icke den skojande frihet, som bor, eller borde bo, i hållstugorna. Utan jag menar den frihet, som är värdig en svensk man, som går genom lifvet med sitt vattenpass, som är gift med ordningen och lefver under lagen, eller rättare är sin egen naturlag. Jag menar den frihet, som är konungens vän, utan att vara hans slaf, som vill folkets väl, men icke dess yra; jag menar den frihet, för hvilken våra vise tänkt, våra

skalder diktat, våra hjeltar blödt. Älsken den friheten. Och först och sist älsken ert fädernesland. Det kan väl hända, att I stadnen på de lägre platserna i staten eller kyrkan; men tron icke derföre, att I ej kunnen gagna ert land. Dertill fordras i vida mindre mån, än snillets fåfänga vill inbilla oss, de utmärkta gåfvorna eller den vidsträckta verkningskretsen. Hvarje redlig vilja skapar sin verld omkring sig. Det goda är aldrig obetydligt, staten är en koncentrisk bildning, de små ringarne uppbära storcirkeln, som omfattar och sammanhåller klotet. Förakten icke det lilla, ty dess sammanlagda summor utgöra det stora; låt dem, som tro sig bygga verldshistorien, besinna detta. De store, de lysande männen göra sig väg öfverallt, och ofta är det en afväg; men de redlige, de sjelfständige, de duglige passa öfver allt, och det är dem, som vi behöfva. Vårt land, vår tid behöfver dem i synnerhet; ty nationens rot håller på att ta röta, och vi äro ett ringa folk, omgifvet af mägtiga grannar. Kommer hjelpen icke inifrån, så kommer hon icke; och då läsa Sveriges fiender snart nog på det käraste af alla aftonblad, nemligen svenska häfdernas aftonblad. Farväl!

På Vexiö Gymnasium,

Juni 1836.

När man jemför härvarande läroverk, sådant det nu är, med hvad det var för två eller tre decennier tillbaka, så visa sig visserligen flera skiljaktigheter. Några läroämnen drefvos då högre än nu; men om man ser på det hela, så kan det vara osäkert, om vi förlora

på jemförelsen. Latin, som då upptog den mesta tiden, skrefs och talades bättre af ungdomen. I exegetik var äfven undervisningen fullständigare, dels derföre att detta ämne hade sin egen lärare, som föredrog profan-grekiskan endast som bisak, dels äfven derföre, att riktningen till det presterliga på alla gymnasier ännu öfverallt var märkbar. Deremot är det onekligt, att för närvarande de matematiska, historiska och filosofiska studierna fått ett omfång, som på den tiden icke ens kom i fråga. I grekiskan ha äfven lärokurserna blifvit betydligt utvidgade, och undervisningen, så i formlära som syntax, lämpad efter nu rådande filologiska åsigter. Jag har emottagit flera grekiska stilöfningar, som utan betydlig rättelse voro, väl icke helleniskt, men dock grammatikaliskt och prosodiskt riktiga. Äfven i skolan har jag med glädje märkt hos många af de små, hur fast språkregeln är innaglad i minnet, och hur säkert de böja sitt ord, och det både rätt fram och baklänges. Låt vara att detta är pedanteri och småsaker; på de småsakerna beror likväl all säker språkkunskap, och på språkkunskap beror till betydlig del all vetenskaplig bildning. Ett elementarläroverk, hufvudsakligen grundadt på klassiska språk och matematik, har just derigenom en god grund. Ligger den djupt och fast nog, så bär den lätteligen mången öfverbyggnad, som annars ramlar. Med ett ord, jag anser läroverket för godt, och tror knappast att det i landet har mera än en rival, som det behöfver att frukta. Derföre tackar jag skickliga, till en del utmärkta lärare, som med heder skulle fylla vida högre lärostolar än de härvarande.

Men när jag säger att läroverket är godt, så menar jag dermed naturligtvis icke att det är fullkomligt och i ingen sak kunde vara bättre. Alla afdelningar kunna ej, äfven i sin art, vara lika goda, alla läroämnen,

till och med inom samma afdelning, kunna ej föredragas med samma framgång. Sålunda är t. ex. religionsundervisningen icke hvad den bör vara. Religionens dogmatiska element, som sammanträngер, ordnar, reder de kristliga begreppen, eller hvad man med ett annat ord kallar kristendomskunskap, kan lätteligen inpreglas i minnet, väl också göras tydlig för förståndet, och i detta afseende har jag ingenting att anmärka. Men härmed är religionen endast halffärdig. Dogmerna äro det abstrakta, bibeln, i synnerhet nya testamentet, är det konkreta i kristendomen. Derföre förutsätter all kristelig religions-undervisning en mer eller mindre omfattande bibelläsning. Ett enda kapitel i Johannes, som alls intet dogmatiskt innnehåller, kan väcka och lifva religionssinnet mer än alla katekeser och teologiska systemer tillsammanstagna. Det är en helt annan verld för den unga själen, der doftar en helt annan luft, der strålar ett helt annat ljus, icke ett vetenskapligt, utan ett himmelskt. Man läser också dagligen bibeln vid våra läroverk, men som den icke borde läsas, utan urval från början till slut, utan förklaring, mera, som det tyckes, för att uppfylla en föreskrift i skollagen, än för att väcka någon from känsla. I Tyskland finnes ingen skola, som ej har sin skolbibel med korta, lättfattliga anmärkningar öfver ordaförståndet, sammanhanget, åsyftningen. Jag har öfverlagt och skall vidare öfverlägga med lärarne om införandet och begagnandet af en sådan äfven här. Det är ett vigtigt ämne, som griper djupt in i menniskobildningen, och hvarpå jag tilläfventyrs en annan gång skall söka att fästa er närmare uppmärksamhet.

Gymnastiken är en senare inrättning och som ännu fattas vid flera läroverk. Det är bekant, hvilken stor vigt Grekerna lade derpå vid uppfostran, hvars ena halfdel benämndes derefter. Kroppen är

icke blott själens bostad, utan äfven dess lefvande organ. Bristande utbildning eller missbildning i den ena inverkar synbart på den andra. Om lindansning och equilibristiska konststycken är icke fråga; utan frågan är om lemmarnes fria bruk, utvecklade och stärkta genom öfning. Sådant är nyttigt, ja nödvändigt för en stillasittande ungdom, det utbildar och uppfriskar kroppskrafterna, muntrar sinnet, och åsyftar på en gång de ungas bästa och deras nöje. Vi ha för detta ändamål ett nybygdt och vackert hus, tillräcklig materiel och en utmärkt skicklig lärare, som sjelf infört konsten här vid läroverket. Hela inrättningen anses med skäl för en af de bäst organiserade, som finnes vid något elementarverk i riket. Likväl begagnas den icke som den borde af de äldre. Detta är orätt, och *får* icke vidare ega rum. Har skollagen erkänt gymnastiken som läroämne, så får den icke försummas. Hädanefter kommer gymnastikläraren att afgifva sina betyg, liksom de öfriga, och förfallolöst uteblifvande medför samma följder här som i andra undervisningsämnen. Jag säger detta till ungdomens efterrättelse.

Men — den som bedömer ett läroverk, måste se på det hela:

— "*Ubi plura nitent* (heter det hos Flaccus),
non ego paucis
Offendar maculis, quas aut incuria fudit,
Aut humana parum cavit natura: — —
— — — *der mycket är vackert,*

stötes jag ej af en fläck eller två, undfallna i glömska, eller för hvilka vår menskonatur ej tar sig till vara. Och i allmänhet hafva lärarne gjort hvad de bort och de unga hvad de kunnat. Men — der ligga lyten, organiska fel i tiden, som motverka alla bättre bemödanden. Tiden växer sned, och ingen skola, ingen undervisning, ingen uppfostran böjer honom

rak igen. Det går en allmän klagan, att vår tids menniskor sakna den kraft, allvar och ihärdighet, som utmärkte de bättre af våra fäder. Det är förgäfves, säger man, att barnet och ynglingen bildas till kunskaper och hållas till arbete och ordning. Vid deras inträde i lifvet, och så snart de komma utom skolväggarna, möter dem öfverallt en helt annan anda. De finna der huru hvar och en söker att förkorta arbetets och förlänga nöjets och förströelsens stunder. Ung och gammal gå alltjemt på jagt efter en skuggbild af glädje, som väl vexlar efter olika åldrar och förhållanden, men dock alltid är lika deruti, att han viker undan för sin förföljare, liksom horisonten vek undan för vilden, som ville nå dess gräns, och lemnar slutligen både själ och sinne tomma. Och under jagten förlorar lifvet sin högre betydelse, sinnet sin spänstighet, och nöjet sjelft sin retningskraft. Statens, kyrkans, menskligheten stora angelägenheter (heter det vidare) träda i bakgrunden, på det att förströelsen måtte få så mycket bättre rum, och tiden blir för kort till allt, utom för att roa sig. Embetets pligter, vore de än så maktpåliggande, skötas som ett handtverk, de äro ett nödvändigt ondt, som man förkortar, så vidt det kan ske utan åtal, för att få uppfylla sin egentliga, sin lösdrifvarebestämmelse. Och sålunda (säger man slutligen) går ett förslappadt, ett betydningslöst, ett i förtid lefnadstrött slägte fram som skuggor genom verlden, andens fattighjon, samhällets misstag, ett slägte, som icke en gång hade det godt medan det lefde, och säkert lemnar intet minne qvar efter döden.

Så klagar man ifrån flera håll, öfverdrifvet kanske, men icke utan all anledning. Det är onekligt, att det går en sällskapssjuka, en förlustelsefeber genom vår tid, allmännare och mera epidemisk än fordom. Der står snart vid hvarje dörr, der sitter snart

i hvarje sällskapsrum en tvetydig genius, med flaxande vingar och sladdrande mun, en rolighetsmakare, som dock för det mesta sjelf har ledsamt. Låtom oss för ett ögonblick se honom litet närmare i det osäkra anletet.

Menniskan är ett *animal sociale*, ett sällskapsdjur. Hon har behof af sina likars umgänge för att meddela sina tankar, sin sorg eller sin glädje. Familjelifvet, som är statens rot, hvilar på en sådan umgänglighet, den är hemmets husgud. Men det är en svår konst att helst trifvas hemma, och mången har intet egentligt hem, i ordets bättre bemärkelse. Derföre måste det äfven finnas ett umgänge utom hus, hvars färg och ton kunna omskifta i oändlighet. Det finnes t. ex. ett snillrikt umgänge, der tankarne blixtra mot hvarandra som korsade klingor, der man kastar boll sinsemellen med idéer och åsigter, ögonblickets barn, men ofta födda för evigheten. Der söndersågar icke skarpsinnigheten sitt ämne, utan splittrar det som med en åskvigg, der leker skämtet sin lätta, olympiska lek, och strör sina pilar, vanligtvis med en blomma på udden. Ett sådant umgänge är sällsynt öfverallt, det hör icke till hvardagslifvet, och de, som kunna erbjuda det, bjuda ej gerna ut sin vara på torget. — Det finnes vidare ett förtroligt umgänge, der själ meddelar sig själ, vännen tar broderligt sin andel i dagens börda, välviljan ger råd och öfvertygelsen följer dem. Ve den, som aldrig erfarit den oändliga ljufheten af ett sådant umgänge, som aldrig fått gråta ut sin sorg vid ett förtroligt bröst, aldrig känt sin glädje, sin förtjusning slå i ett deltagande hjerta! Han är som ett förtorkadt träd, som intet regn uppfriskar, der ingen fågel hvilar, han står ensam i lifvet, om han också lefde med tusende. Men ett sådant förtroligt umgänge, det är vanligtvis ett *duale*, på sin höjd en fåtalig *pluralis*. Det går icke

på vidden, utan på djupet. I den mån som det sprider sig, förslappas det och förlorar sin betydelse. Då uppkommer småningom det förhållande, hvarigenom man är allas vän och just derföre ingens; man söker sällskap, icke för att vederqvicka sig, icke för att utgjuta sin själ, utan blott och bart för att fördrifva den ändlösa tiden, för att jaga bort ledsnaden, som dock följer med och ej låter afvisa sig. Man vill bli qvitt sig sjelf, som också vanligtvis är ett dåligt sällskap, man vill rikta sig genom byteshandel och besinnar icke, att den ena förlegade varan kan vara så god som den andra. Hvad som borde vara lifvets krydda blir dess nödvändiga hvardagskost; man kan ej lefva den förutan. Det är ett sådant umgänge, som förflyktigar alla menskligheten bättre och djupare känslor, det behandlar allt ädelt ytligt och endast flärden grundligt, det öder tiden, döfvar arbetshågen och utmärglar sinnet. Rika naturer bli derigenom utarmade, och de fattiga ännu fattigare. Den drägligaste form, hvarunder ett sådant umgänge framträder, är ändå den rent af monarkiska, nämligen när de fyra kungarne, målade i svart och rödt, regera öfver sin bonade verld, öfver spelbordet. Men — "hvad stort sker, det sker tyst" — säger Geijer, och de spelandes verld är en mystisk, en underbar verld, ty der tiga — till och med damerna. Derföre måste samtalet lifvas från annat håll, och ämnena växa ofta sparsamt. Väder och vind räcka ej länge till, ehuru grundligt de afhandlas. Då kommer vanligtvis ett annat väder, som kallas för politik eller statshushållning, eller någon annan af dagens stora frågor. Huru mycken rök utblåses icke då med tobaksröken, huru upplöses ej tidens ström i idel skum, och Svea rikes häfder i idel tidningssladder. Man betar vidt och bredt på den konstitutionella allmänningen, men icke alltid fredligt; ty der gå både liberala och loyala och äro

ofta lika tecknade. En oinvigd kommer härigenom stundom i förlägenhet och tänker omedelbarligen på herdens fråga hos Virgilius:

Dic mihi, Damœta, cujum pecus? an Melibœi?
Säg mig, Dameta, hvars fänad är det? Månn' ej Melibei?

Och slutligen, när andra foderväxter tryta, måste dagens små händelser släppa till sina hvitbetor, för att koka lumpsocker på. Då stiger smädelsen upp på sin predikstol, nyfikenheten, lättroheten, skadeglädjen sitta rundt omkring som åhörare. Då intrasslas det enklaste, då uttydes det betydningslösaste, då fläckas det renaste. Den ena skandalen jagar den andra, och den frånvarandes rykte strypes utan barmhertighet på skamlöshetens, på afundsjukans altare. Och sedan flyga sqvallrets stensqvättor omkring, lögnens brefdragare gå ifrån hus till hus, med förtalet till sitt modersmål och med skamkrönikan till sin verldshistoria.

Det är för ett sådant umgänge, om det någorstädes finnes, som jag ville varna alla bättre och ädlare sinnen. Jag förtänker dem ej heller, om de vämjas vid den oändliga tomheten af ett sådant sällskapsnöje, draga sig mer eller mindre derifrån och sluta sig inom sig sjelfva. Jag vördar ensamheten, men tillstyrker henne icke för andra än dem, som bära en sällskapsverld inom eget bröst. För dem har äfven hon sin glädje. Hon är för dem ännu hvad hon fordom varit, den högre tankens, den djupare känslans, den väldiga ingifvelsens moder. Der finnes mycket ädelt och stort i menskligheten, som diat hennes barm. Moses lefde i fyratio år på bergen, innan han steg ned och frälsade Israël; och Kristus sjelf vek ofta bort ur menniskors samqväm till öknen, och der stego änglarne fram och tjenade honom. Och ännu i dag stiga änglarne stundom fram och tjena den ensamme; de änglarne näm-

ligen, som nu för tiden uppenbara sig, de eviga idéerna, tingens urbilder, ett bevingadt slägte med himmelsblå mantel och med morgonstjernor i håret. Hvad hafven I mot dem? Det är en kungaslägt, som ännu icke dött ut, som styrt jorden sen skapelsedagarna, och troligtvis styr henne tilldess hon återfaller i kaos för att omsmältas. Umgänget med dem är dock väl föga sämre än det, som ofta bjudes på. Sannerligen, jag har lefvat i andelösare sällskap än deras.

Vill jag då, att umgänget mellan menniskor skall upplösas, att menniskoslägtet skall löpa till skogs som en eremit, eller inmura sig i en cell som en klosterbroder? Nej, det vill jag icke. Utan jag vill, att umgänget skall återföras inom sina naturliga gränser, att det skall vara aftonrodnaden på en nyttig dag, att menniskans första tanke skall vara på hennes kall, och först den andra på hennes nöjen. Ty hvarje menniska har sitt kall, högre eller lägre, den som sitter vid lästen, och den som sitter vid statsstyret, vid svarfstolen eller på lärostolen, vid plogen eller lyran. Det gifves ingen rangordning mellan skilda yrken. Vi värdera de högre, men förakta ej derföre de lägre. Dugligheten, i hvad sak som helst, är öfver all rang, liksom excellenserna. Fyller du din plats, så är han ärofull, huru ringa han än må aktas. Men *det* gör du ingenstädes, om du ej lägger din själ deruti, om du vacklar mellan arbete och sysslolöshet, fuskar i lifvets mångslöjd och tar på hand af förströelsen, innan din dagspenning är förtjent.

Det är egentligen för er, I ynglingar, som nu afgån från läroverket, som jag talat dessa ord öfver ett af tidens svåraste lyten. Betrakten dem såsom *en* varning ibland de många, som I behöfven. Det tillhör er ålder att söka lifvets och umgängets glädje. Söken den gerna, men visliga. Det är med umgängets nöjen som med alla andra: de stärka krafterna, om de icke

öfverreta dem, de förljufva dagen, om de icke upptaga honom. Men den tid kan komma, då I finnen ert förtroende gäckadt, då falskhet och hyckel lägga sina ormägg i ert hjerta, och I vänden er bort, om icke med hat, dock med liknöjdhet ifrån dagens samqväm. Lyckliga ären I då, om I märken, att I kunnen umbära dem och trifvas ensamme. Och hvarföre ensamme? Med menniskor måste menniskan alltjemt umgås, men det är icke alltid nödvändigt att det skall vara lefvande menniskor. De store döde ha också en röst, och den, som trifs i deras sällskapskrets, saknar ej lätteligen mången annan. Det är sant, I kunnen ej hafva, I fån kanske aldrig någon större boksamling. Men det behöfs icke heller. I hafven ju Mosen och profeterna, I hafven ju Johannes, kärlekens apostel, som låg vid sin mästares bröst och kände der huru Gud älskade verlden. Sagan berättar om honom, att när han skulle dö, då lade han sig i en graf af blommor, och derifrån flög hans blomstersjäl opp till den store Gudasonen, som han haft så kär. Det var en skön död efter en skön lefnad. — Och dernäst hafven I ju Paulus, en rik, en brinnande, en äfventyrlig ande. Alla lifvets motsatser inträffade i hans lif: han hade förföljt Kristi församling, och han upprättade henne mera än någon annan, hans ungdom var en hädelse och hans mannaålder ånger och försoning; och derföre målade han också lifvets förgrund så mörk, på det att paradisets liljor måtte skimra så mycket klarare derpå. — Och ibland hedningarna hafven I ju den gamle Homerus, skaldekonstens vaggsång, och Plato med sin himmelska *Eros*. I hafven ju Virgilius, hvars toner ligga som ett haf af harmonier i diktens underland, och Flaccus med det olympiska löjet på sina läppar, och Cicero, hvars strömmande vältalighet hvälfver sin guldsand genom årtusenden. Allt detta är ju idel skolböcker; men jag hoppas, att I ännu icke ansen er ha slutat er skolgång hos dem:

— — — Vos exemplaria prisca
Nocturna versate manu, versate diurna:
— — — — i böcker från fordom
bläddren med dagelig hand, och bläddren med nattlig
derjemte.

Tron mig, der är ännu mycket att lära, mycket att tänka öfver, mycket som kan sysselsätta sinnet, till och med angenämare än sjelfva det vanliga sällskapsjollret. De umgängesvännerna stå er alltid åter, i fall de andra skulle svika eller utledsna er. De torde lära er att umbära månget annat beprisadt sätt att fördrifva tiden; och besinnen också, att det dock är mycket annat ondt, som bör fördrifvas, än tiden. Flyn derföre till dem, om det behöfves, flyn till dem, äfven om det icke behöfves. I skolen hos dem finna en rikare, en ädlare förströelse inom hus, än stundom utanför. Den är icke husvill i lifvet, som kan fly till hvad menniskoslägtet haft heligast, ädlast, bäst, och dessutom kan fly till sig sjelf, till sitt kall, sin bestämmelse, sina minnen. Måtte de minnena för er, om de också stundom ha saknadens, dock aldrig ha förebråelsens ord på sina läppar! Farväl!

I Jönköping's skola,

Juni 1836.

En längre tid har förflutit sedan jag var närvarande vid ungdomens hemförlofning härstädes. Tillfälliga omständigheter, och i synnerhet det nära grannskapet mellan dimissionen här och i Vexiö, hafva härtill varit orsaken. På tolf mils afstånd kan jag ej heller följa undervisningens gång, och sålunda endast sluta dertill

af hvad jag på några dagar vid läroårets slut kan inhemta. Hvad jag denna gång inhemtat har varit mer eller mindre tillfredsställande. Några afdelningar inom skolan hafva utmärkt sig både genom föredragets och uppfattningens säkerhet och reda, som gerna motsvara hvarandra. Deremot har jag i en annan klass funnit en oväntad löslighet och osäkerhet i formläran. Den är dock grunden för all språkkunskap; och ligger den icke djupt och fast nog, så ha vi ingenting att bygga på, hvarken vid gymnasium eller högskola. Jag erkänner med glädje det goda jag funnit, jag tackar derföre offentligen lärarne, och i främsta rummet skolans rektor. Men det felaktiga *måste* rättas, och dess orsaker undanrödjas. Ungdomens bästa, skolans förtroende i landet *få* icke vidare äfventyras. Jag varnar, vänligt men allvarsamt, och icke för första gången. Det är icke välbetänkt att sätta fromsinta, välvilliga naturer på alltför hårda prof. Jag ber, jag ber ännu en gång, att bli skonad härför, på det jag sjelf måtte *kunna* skona.

För mera än femti år sedan höll den berömde Herder ett tal öfver *skolans genius*. Han förde, som I veten, uppsigten öfver läroverken i Weimar, som på den tiden var det menskliga snillets hufvudstad. Århundradets, kanske många århundradens yppersta namn, Wieland och Goethe, Schiller och han sjelf, lefde der med furstar, som voro stolte att låna sin ära af dem. Jag vill säga några ord öfver samma text. Jag kan ej säga dem så som Herder, men dock lämpade till tid och ställe.

En romersk skald — och de romerska skalderna äro skolans husgudar — en romersk skald har sagt:

"*Victurus genium debet habere liber:*"

"*bok, som vill lefva alltjemt, måste sin genius ha.*"

I känner de gamles föreställning om en genius, som åtföljde menniskan genom lifvet. Det var hennes skydds-

ande, varnande i medgången, tröstande i olyckan, rådgifvande i alla tvetydiga fall, det rättas, det godas, det ädlas förespråkare i hennes bröst. Den utgjorde, med ett ord, personifikationen af allt det bästa och ädlaste i menniskonaturen. Diktade, forskade, handlade hon, så var den skyddsanden med. Han stod vid hennes vagga, och han krossade det himmelska vapnet vid hennes graf. Låt vara, att detta är en dikt, en poetisk bild. Det var dock en skön, en tröstefull dikt: det är ett behof för menniskan att befolka det oändliga svalget mellan himmel och jord med beslägtade, skyddande, vänliga väsen. All den härligheten är nu förbi. Menniskoslägtet har växt ifrån sin glada barndom, och sitter ensamt och begrundande, som en gubbe på en graf. Genierna, änglarne, som fordom lekte i molnen, i morgonrodnaden, de äro nu blott dunster och synvillor, som de naturkunnige bevisa oss. Vi ha fått kunskap i stället för aning, abstraktion i stället för åskådning, begrepp i stället för bild. Det går en nattfrost genom menniskosinnet, ja genom verldshistorien. Sannerligen, det är dock en torr, ödslig, i sitt innersta väsende prosaisk tid:

"*hermafroditisk, ej qvinna, ej man, ej dikt och ej sanning,*
obevingad för skyn och vingelfotad för jorden."

Men det var icke endast den enskilda menniskan, som hade sin genius. Hela folkslag och städer ansågos äfven ha sin. Den verldsbeherrskande Roma, ännu i dag minnets enkedrottning, hade då också sin genius. I finnen honom stundom på skådepenningar, en stolt och allvarsam yngling, med offerskålen eller ymnighetshornet i hand. Och icke endast städer, äfven hvarje annat ställe, i synnerhet om det var utmärkt genom skönhet, eller trefnad, eller också genom någon vigtig händelse, hade sin skyddsande, sin *genius loci*. Och sålunda omfattade denna föreställning icke blott den

lefvande, utan äfven den liflösa naturen, eller rättare, der fans ingen liflös natur, allt tog *ett anletsdrag, som kändes,* och en gudastämma förnams ur djup och höjd, tröstande, varnande, vägledande. Det gick en rik symbolik genom verlden, naturen var icke ett anatomiskt preparat, utan en lefvande gudom med strålande ögon; och på hvad ställe du kom vakade en vänlig ande deröfver.

Men om det finnes något ställe på jorden, som måste ha sin genius, så är det skolan, och vi kunne derföre med en ringa förändring säga:

Victura et genium debet habere schola:
"*skolan, att lefva och trifs, måste sin genius ha.*"
Ty är icke skolan menskligheten förgård? Kommer något in i lifvet, som icke förut gått genom skolan? Jag är ingalunda af deras tanke, som tro att naturen är något likgiltigt, en blott bildningsmassa, och att uppfostran kan göra henne till hvad hon vill. Detta är otvifvelaktigt falskt, äfven om man tar uppfostran i sin vidstäcktaste bemärkelse, så att den omfattar omständigheter och förhållanden, som ligga långt utöfver skolåren. Bestämda anlag göra sig alltid gällande, i eller utom skolan. Den enfaldige blir genom ingen skola ett snille, de medfödda onda böjelserna öfvergå aldrig till dygd; ty det är dock Gud, och icke skolläraren, som skapar. Det ges dessutom en oändligt mägtigare bildningsanstalt än skolan: tidsandan, som har sin egen skollag; efterdömet, som varnar eller förför; tillfället, som lockar; tusen obestämbara förhållanden, som gå lifvet igenom och ge det sin riktning. Men betraktar man skolan endast som en undervisningsanstalt (och det är den, väsentligen, nu för tiden), så är dess inflytande på förståndsgåfvornas utveckling, till någon del äfven på karakteren och sedebildningen onekligt. I begge dessa afseenden behöfver skolan sin genius.

Skolan har två elementer, lärare och lärjungar:

Victurus genium debet habere docens:

"lärarn, att lefva och trifs, måste sin genius ha."

Och hvad fordrar en sådan genius? Mångahanda: kunskaper, undervisningsgåfvor, kärlek till de unga, nit för sitt yrke, ordning i allt. Låtom oss för ett ögonblick fästa oss vid den sistnämnda, vid ordningen.

Det var en ordnande ande, som drog verlden ur kaos; utan ordning skulle den sjunka dit tillbaka. Denna ordning är en gång för alla bestämd. Naturlagarna äro paragraferna i denna stora ordningsstadga, och ingen riksdag har ännu förändrat verldens grundlag. Solen kör fram med sin vagn på klockslaget, och I hafven icke hört att månen försofver sig. Djuret vet sin tid; skulle menniskan ej veta den? Tar du bort visaren på urtaflan, så går väl tiden ändå, men du vet ej hvad han lider. Ingen tid räcker till för den, som ej passar på honom. Hans lif blir en kedja af uppskof, försummelse och oreda, och han kommer alltid för sent — utom i sin graf. Denna sanning går lifvet och alla dess yrken igenom; men i synnerhet gäller den för skolan. Det är betydelsefullt, att lagen för undervisningen kallas för *skolordning*. Det betecknar att ordning är dess grund och yttersta vilkor. Bristande ordning, försummelse, slarf äro här skadligare än någorstädes, och det af flera orsaker. Läroåret i Sverige är vida kortare än på något annat ställe i Europa. Det upptar föga mer än hälften af det borgerliga året; det öfriga är ferier, ofta lösdrifveri. Det hör icke hit att utreda anledningarna till ett sådant bruk, och dess verkan på ungdomens bildning. Men under sådana förhållanden kan man åtminstone fordra af den nitiske läraren, att han ockrar med stunden. — En förlorad, eller åtminstone mycket afkortad stund för undervisningen är dock icke den enda, icke ens den största förlusten. Men den föreställningen, som genom lärarens

efterdöme bildar sig hos barnet, att den tid, som *han* låter gå sig ur händerna, dock icke måtte vara så vigtig, och att ordning och noggrannhet kunna åsidosättas utan åtal, denna föreställning anser jag för vida förderfligare. Menniskan är ett vanans väsende, ofta dess slaf. Vänjer hon sig icke redan i skolan vid ordning och skick och punktlighet, så öfvergifva henne dessa genier vanligtvis för lifstiden. I krig beror segren ofta på ett ögonblick: den som försummar det, förlorar slaget. Ögonblicket är lyckans gudomlighet. Vänjen derföre de små, vänjen dem genom er egen föresyn att akta på stunden, att värdera henne, att gripa henne i de blixtrande vingarna. Tron mig, ordning är halfva arbetet. Tappar du den, så tappar du ledstången på bryggan öfver tidens ström, du svindlar, och drunknar i det orediga djupet. Hvad som är på sin tid, på sin plats, det trifves och blomstrar just derigenom; hvad som är utom dem vissnar och dör, och vinden sopar dagligen bort dess stoft.

Det gifves äfven, det vill säga, det kan gifvas, ett annat och vida betänkligare slag af oordning hos läraren, och från hvilken i synnerhet skolans genius vänder sig bort med afsky. Jag vill hoppas, att den icke finnes här; men blotta misstanken är förolämpande för läroverket och förgiftar luften i skolan. Du är kanske en dåre, om du afsäger dig lifvets och umgängets skuldfria glädje. Men en ännu större dåre är du likväl, om du öfverdrifver honom och kittlar honom till konvulsioner och sanslöshet. Och faller du derhän, att han icke längre är en umgängesglädje, delad med de andra glada, utan ensam och förstulen, — åker han enbets med dig genom lifvet, då är du ju förlorad både för dig och för andra. Detta gäller för alla, men i synnerhet för läraren. *Maxima debetur puero reverentia:* "gif akt, haf vördnad för barnet." Det ser icke alltid i boken, det ser äfven på läraren, och det hör mycket —

utom skolan. Nej, jag kan, jag vill, jag skall ej qvarhålla min tanke vid en sådan föreställning. En grekisk målare (hans namn har undfallit mig) målade offret i Aulis, der Ifigenia skulle dö vid den vredgade Dianas altar. Dödsångsten i den kungliga jungfruns, fasan i åskådarnes anlete kunde han uttrycka; men fadrens, Agamemnons, sorg, den kunde han icke uttrycka, och derföre målade han honom med bortvändt anlete. — I förstån min mening; måtten I äfven förstå min känsla dervid!

Men skolan består icke endast af lärare, den består äfven af barn. Barnen åter ha sina föräldrar, och dessa inverka på mångfaldigt sätt på skolans, på undervisningens lif och gång och riktning:

Victuri genium debet habere pater:

"*fadren, om sonen skall trifs, måste sin genius ha.*" Fadren är i många fall en vigtig medarbetare i skolan, och borde vara lärarens trognaste bundsförvandt. Märker barnet, att föräldrarne anse skolgången endast som ett nödvändigt ondt, önska de att, så snart och så ofta de kunna, befria gossen derifrån, ömka de sig öfver den möda, han måste använda på sin onyttiga lexa, äflas de att förmildra skoltvånget genom dagens nöjen och förströelser: då motverka de uppenbarligen lärarens bemödande och undervisningens väsentliga ändamål. Ty detta ändamål är ingalunda, såsom fåkunnigheten ideligen upprepar, att bibringa honom några onyttiga glosor, utan att bibringa eller utveckla hos honom arbetshåg och arbetskraft, att stärka sinnet och ge det sin spänstighet för lifvet, genom tukt och allvar. Detta är ju uppenbarligen den offentliga skolans så ofta missförstådda mening. Hon vill och bör bilda till vetande; men icke för vetandet allena, ehuru godt och nödvändigt det är, utan derföre att krafterna böra öfvas, själen stålsättas, och den lösa viljan stadgas och sluta sig kring en fast kärna. Man säger, att lifvet bildar. Ja,

men det missbildar äfven; och i allt fall måste skolans bildning gå förut. Vill du ha glädje af din son, säger en grekisk författare, så neka honom mången glädje i barndomen. Frågan är icke den: hvad är barnets glädje, ty det veta vi alla är lek. Utan frågan är den: hvad är barnets behof, hvad är det som gagnar, som utvecklar, som bildar menniskan inom dess bröst? Och det är, så vidt jag vet, arbete och hvad som följer deraf, kunskap, sjelfständighet i hufvud och hjerta, allvar för lifvets allvarliga förhållanden. Barnet behöfver intet annat umgänge än den husliga kretsen, skolkamraterna, den lefvande läraren och de store döde. Det behöfver ingen annan dans än gymnastiken, ingen annan barnbal än den själens barnbal, som dagligen gifves inom skolväggarna. Vill gossen fira namsdagar, så hör han ju dagligen de största namnen i lärosalen; låt honom fira dem. Vill han gå på teatern, som annars är ett bildande nöje för dem som förstå det, och ett tomt tidsfördrif för de andra, så är ju äfven skolan en teater i högre mening. Låt det vara ett skuggspel; men det är stora, det är klassiska skuggor, som der gå öfver skådebanan, och det gör honom godt att beta sina ögon på menskligheteus förebilder, de rena, de ädla, de storartade formerna. Får barnet vara yngling, så vill ynglingen vara man, och mannen blir gubbe i förtid. Tron mig, det är icke från det brådmogna umgängeslifvet, icke från técirklarna för barn, som staten eller kyrkan eller ens näringarna en dag hemta sina bästa ämnessvenner. Tvärtom kommer just derifrån, och i tusental, ett ytligt, ett dagdrifvande slägte, *det der otidigt födt är*, som förstår föga, men dömer så mycket käckare öfver menskligheteus högsta frågor; ett lösligt slägte, utan mod och sjelfständighet och hållning, när det gäller, — vindflöjlarne på dagens skepp, samhällets drönare, som lefva utan gagn och dö utan ära.

Och barnen slutligen, för hvilka skolan är bygd, förutan hvilka den ej skulle finnas:

Victurus genium debet habere puer:

"*gossen, att lefva och trifs, måste sin genius ha.*" Viljen I veta, I små, hur skolbarnets genius ser ut? Han är hvitklädd, ty hvitt är oskuldens färg, och barnets genius är oskyldig. Men hans hvita drägt är en *prætexta*, med ett bräm af purpurrödt; ty rödt är blygsamhetens färg, och barnets genius är blygsam. Han står med lutad panna, ty den sänkta pannan är lydnadens symbol, och barnets genius är lydig. Och när han blickar opp, då stråla kärlek och förtroende ur hans ögon, ty barnets genius tror blindt på den, han älskar och vördar. Och i sin ena hand bär han griffel och minnesbok, som äro flitens tecken, ty barnets genius är flitig; och i den andra håller han en törnrosknopp, hoppets sinnebild, ty barnets genius är förhoppningsfull, och lifvet bär både rosor och törnen. När jag ser ett välartadt skolbarn för mig, då tycker jag mig se en sådan genius. Fördunklen, vanställen icke den bilden för mig, ty den är mig kär, den flyttar mig tillbaka till min barndoms verld. Ack, huru lyckliga ären icke I, lyckliga äfven derigenom att I ej ens anen, huru det kunde vara annorlunda. Ännu ligger det onda, likt en blindfödd lejonunge, och slumrar i ert bröst. Men när han vaknar och ryter, då gäller det kraft och mod att tygla honom, om I ej viljen sönderslitas af vilddjuret. Och den kraften, det modet måsten I grundlägga här, ty menniskan bildas icke styckevis, och striden mot okunnighet är endast en öfningslek, en förberedelse till striden mot sitt eget hjerta. Sen I, sommaren är ändtligen här och ferierna med honom. Det lockar er med tusen röster ut i det gröna. Men låten dock icke locka er alltför långt ifrån boken: hon är en trogen, men svartsjuk vän, hon vill ofta besökas, hon delar ej gerna er kärlek med andra.

Varen henne derföre trogne, ty hon har alltid något nyttigt att säga eder. — Farväl, I stigande lärkor i lifvets korta vår, I tvåfotade blommor på de ödsliga fälten. Måtte himlen fostra er med sin dagg, och solen med sina strålar! Den Högste gifve er trefnad och välsignelse! Farväl!

På Vexiö gymnasium,

Juni 1837.

Ett läroår är åter slutadt, lärjungarne ha blifvit, eller åtminstone bort blifva, ett år mognare, lärarne ett år tröttare. De vanliga pröfningarne äro anstälda, domarne afkunnade, belöningarne utdelade. Läroåret är gradlagdt, men det återstår ännu att säga några ord öfver grafven; och jag måste finna mig i ett bruk, som jag sjelf hufvudsakligen infört. Jag gjorde det i välmening, i hopp att derigenom ge någon större högtidlighet åt tillfället, och äfven utom skolan väcka något deltagande för den allmänna undervisningen. Detta har föga lyckats mig; vår tid tänker på helt andra verk än läroverken. Vi lefva i bankoreglementernas utfattiga, i nykterhets-föreningarnas försupna tider. Emellertid kan jag likväl vid tillfällen som detta sällan eller aldrig klaga öfver brist på åhörare. Det är ett frispektakel, som ej gerna försummas. Till och med damerna, de vandrande blomstersängarna i menskligheten, regnbågen i lifvet, bygd af solsken och tårar, skiftrik, mångfärgad, ögonblicklig liksom de, — till och med damerna göra mig oftast, som i dag, den äran, för att höra hvad deras gamle,

tyvärr alltför gamle vän och beundrare har att säga. Sådant är visserligen ärofullt och uppmuntrande; men ännu mera uppmuntrande vore det, om något tecken visade sig, att man ej talat förgäfves. Jag talar ej om läroverket, åtminstone ej om lärarena. De ha uppfattat sin bestämmelse och göra hvad de kunna och böra, med nit och skicklighet. Utan jag talar om den verld, som är utanför läroverket och med hela sin luftmassa trycker derpå. Den ser i allmänhet idel gräl och pedanteri i flera läroämnen, som föredragas vid elementarverken, synnerligast i dem, som der upptaga den mesta tiden. Genom en besynnerlig förvexling i begreppen vill man nu för tiden ha folkskolan lärd, och den vetenskapliga praktisk. Man förlåter matematiken dess många linier, de raka så väl som de krokiga, emedan man hört, att mekaniken grundar sig derpå, och att denna vetenskap, när den vederbörligen användes, kan ha sin hushållsnytta med sig i det allmänna lifvet. Deremot anser man de gamla döda språken, hvilka dock medtaga mycken tid, såsom alldeles onyttiga, och deras ännu alltjemt bibehållna studium såsom en qvarlefva af forna tiders barbari. Det är också sant, man kan hvarken koka eller äta dem, man kan med dem hvarken bygga tröskmaskiner eller väderqvarnar eller provincialbanker; men det skulle väl ändå kunna vara möjligt, att de innebure någon kraft till den utveckling och det stärkande af de menskliga anlagen, som all uppfostran åsyftar. — Voltaire berättar i sin saga om den vise Zadig, att denne en gång blef kallad som läkare till en rik och mägtig man, som genom vällefnad, nöjen och stillasittande förstört sin helsa. För att göra kuren så mycket mera underbar, skulle en basilisk användas dervid. Men basilisken fick icke vara synbar, han insyddes derföre i en boll, och kraften deraf skulle insugas genom porerna. Till följe häraf

måste den sjuke flera timmar dagligen kasta bollen. Härigenom fick han rörelse och verksamhet; matlust och sömn, helsa och krafter återkommo småningom. Huruvida nu detta skedde genom basilisken eller genom rörelsen, det lemnar den tvifvelsjuke Voltaire derhän. Men — en sådan basilisk med förborgade krafter äro också, jemte mycket annat, de gamla språken för ungdomen. Det är en naturlag för all menniskobildning, att dess kraft inhemtas — genom porerna. Då svettar råheten ut, då brytes sjukdomen, och själens lemmar få kraft och spänstighet. Och derföre, med den upplysta allmänhetens tillåtelse, tror jag det vara bäst, om vi ännu och tills vidare bibehålla — bollkastningen.

Från härvarande läroverk afgå nu till akademierna flere ynglingar, med olika kunskaper, allt efter olika fattningsgåfvor, flit och använda läroår. Akademierna föreställa det högsta af landets vetenskapliga bildning. Liksom skolan bereder för gymnasier, så bereder gymnasium för akademien. Men akademien har en dubbel betydelse. På ena sidan skall den icke blott uppfatta vetenskapen i sin högsta utveckling, pröfva dess sammansättning, ordna dess delar, utan äfven söka att fortbilda och föra den ännu högre. I detta afseende är den akademiske läraren den högsta magten i tankens fria land; den stilla forskningen är hans föreläsning, det ensliga skrifbordet hans lärostol, Europa, verlden, efterverlden hans åhörare. Detta är akademiens solsida. Men på andra sidan vänder den sig också till de lägre läroverken, den är en undervisningsanstalt, som skall fortsätta, utvidga, fullända hvad gymnasium börjat. Derföre måste den akademiska undervisningen, helst inom filosofiska fakulteten, vidtaga just der den gymnastiska upphört. För att nu utröna, huruvida den nykomne innehar elementarstudier nog för att med fördel kunna be-

gagna akademisk undervisning, pröfvas han i en så kallad studentexamen. Detta är en egenhet för svenska universiteterna, utan tvifvel föranledd derutaf, att en mängd ynglingar der samlades, som aldrig genomgått något offentligt läroverk, och således ej kunde ha några offentliga betyg att förete. I sig sjelf kan man icke finna en sådan inrättning obillig. Ingen emottar gerna penningar oräknade, och på samma sätt ikläder sig intet läroverk ansvaret för en ynglings bildning, utan att förut ha, så till sägandes, inventerat honom till sig, och pröfvat huruvida han ej tillräfventyrs är underhaltig; och gymnasium emottar ej heller skolans lärjungar, utan att underkasta dem en ny pröfning. Men om studentexamen, från denna sida betraktad, kan låta rättfärdiga sig, såsom en kontroll, den hvarje högre läroverk, som emottar, öfvar på det lägre, som dimitterar, så fruktar jag likväl, att i senare tider, och sedan studentexamen fått en ny organisation, missbruk härvid egt rum. Vi hörde redan i går från detta ställe flera stränga, men i min tanke träffande och rättvisa anmärkningar i detta ämne; och det är kanske en lycka för oss, att ingen af de höglärde vederbörande är tillstädes för att höra hur man tänker om deras domsrätt. Det har stundom händt, att ynglingar, som från afgångsexamen vid gymnasium medfört godkända betyg, i ett eller flera ämnen blifvit underkände och förvägrade akademisk borgarrätt. Vanligtvis har dock detta missöde blifvit afhjelpt genom några månaders, stundom endast några veckors privat undervisning hos samma examinatorer, som nyligen improberat, och hvilka merendels äro yngre akademiska lärare, som ej ha någon annan examen än denna att öfva sin skarpsinnighet på. Detta förhållande skadar både gymnasierna, ungdomen och akademierna sjelfva. Det skadar gymnasierna, emedan det nedsätter deras an-

seende, som annars var i stigande, och minskar förtroendet för den offentliga undervisningen, hvarförutan ingen fullständig embetsmannabildning är möjlig. Det är förödmjukande för en gymnasiilärare, som dagligen i flera år handledt ynglingen, kan honom, så till sägandes, utantill, och således bäst och säkrast kan vitsorda hans kunskaper, det är förödmjukande för en sådan lärare, att se detta vitsord underkändt af en examinator, som icke har så många *timmar*, som han haft *år*, för pröfningen. Det är förlåtligt, om gymnasiiläraren stundom understår sig att sätta i tvifvelsmål den högre visheten hos sina unga obekanta förmän i Upsala eller Lund; och härigenom uppkommer ett spändt, om icke ett fiendtligt förhållande mellan elementarläroverken och akademierna, på hvilkas harmoni och samverkan till ett gemensamt mål dock all verklig bildning beror. Det är vidare skadligt för gymnasii-ungdomen, hos hvilken den föreställning småningom fäster sig, att den offentliga undervisningen på gymnasium i allt fall måste fulländas genom privat lärokurs vid akademien, och att denna *fyllnadsafgift* i den allmänna bevillningen icke kan undvikas, huru bebrefvad man också kommit till högskolan. Härigenom förledas de unga att i förtid öfverge gymnasium, der dock sannerligen ett och annat ännu kunnat vara för dem att lära, och det till vida bättre köp än vid sjelfvaste akademien. De illfänas alltjemt att ju förr dess hellre komma till den rätta vishetskällan, den underbara surbrunnen, der brunnsterminen väl är dyr, men icke lång, och hvarifrån man med fullständigt sundhetsbetyg inträder i den akademiska helgedomen. Jag tror icke, att det är på detta sätt som grundliga elementarstudier, mognad och arbetshåg, det vill säga med andra ord ungdomens verkliga bästa, befordras. — Ett sådant förhållande skadar slutligen akademierna

sjelfva; ty det upplöser deras ursprungliga idé, det flyttar gymnasium, ehuru under privata former, till högskolan, det förrycker de naturliga gränserna mellan högre och lägre läroverk. Mellan gymnasium och akademi bildar sig på detta sätt en mellanmagt, hvilken, liksom allt mellanting, skadar i begge riktningarna, både neråt och uppåt.

Vexiö gymnasium har liksom de flesta andra börjat få vidkännas olägenheterna af en sådan medelformation. Vi måste tills vidare underkasta oss dem, och hoppas, att tiden, som bryter allt skeft och halft, äfven skall undergräfva och upplösa detta. Emellertid söka vi att fortgå i den riktning, som vi anse vara den rätta, utbilda undervisningen så godt vi förmå, och småningom afhjelpa de brister, som den visserligen ännu företer. Sålunda har under årets lopp bibelläsningen på gymnasium, som förut varit fördelad på flera händer, blifvit uppdragen åt en enda lärare. Grekiska stilöfningarna, förut inskränkta endast till öfversta afdelningen af gymnasium, hafva nu blifvit utsträckta äfven till den mellersta; och jag har med fägnad tyckt mig förmärka, att ungdomen härigenom i allmänhet blifvit mera taktfast både i formlära och accentuationssystem. Dylika stilöfningar i fransyska och tyska ega äfven rum för högsta afdelningen. Flere bland ynglingarna hafva häri gjort vackra framsteg och skrifva begge språken temligen felfritt; och bör jag härföre särskildt förklara min förbindelse hos läraren i lefvande språken. När man besinnar, att undervisningen i dessa språk börjar först på gymnasium och der upptager endast två timmar i veckan på hvarje afdelning; när man jemför framstegen der med apologistiernas, som likväl äro befriade från allt slags besvär och tidspillan med de klassiska språken, dem dagens riktning anser som tidsödande, onyttiga, pedantiska: då visar sig, tänker

jag, bäst och säkrast hvad denna åsigt innebär. Eller hvaraf kommer den påtagliga, den onekliga skilnaden, om icke deraf, att klassiska språken, just i sin fullkomligare, bestämdare, på en gång fastare och böjligare organism, innebära bildningselementer, som befordra och underlätta alla andra språkstudier? I verldens nuvarande skick är det visserligen nödvändigt för hvarje bildad man att lära äfven de moderna språken. Men man lär dem både lättare och säkrare *efter* än *före* de gamla, som äro roten i all vetenskaplig språkbildning. Det är den roten, som upphemtar näringssafterna, påskyndar utvecklingen, bibehåller friskheten, äfven hos det moderna — löfverket. Det vore önskligt, att de, som nu ge vika för en löslig tidsande och bryta sönder lärdomsskolans enhet för att skaffa plats åt en onyttig mångslöjd i språkstudier, det vore önskligt, att de ville besinna detta, och icke uppoffra bildningens heliga sak för en förgänglig folkgunst, som till en början bär omogna och sedan bittra frukter.

Antalet af nu afgående ynglingar är tretton, från särskilda afdelningar af gymnasium. Hvad dem, som afgå från lägre afdelningar, angår, så kunne vi ej hindra dem. Skolordningen är ingen skråordning, och det står hvar och en fritt att lemna det lägre läroverket för ett högre, när och hur han behagar. Man bör äfven vara billig och medgifva, att förhållanden kunna inträffa, helst ekonomiska, som föranleda och ursäkta en dylik förtidig afgång. Men nog tro vi alla, att I här, I ynglingar, ännu kunnat ha mycket att lära, som fullt sysselsatt er under den återstående tiden; nog tro vi, att åren, äfven gymnasii-åren, äro goda läromästare; nog tro vi, att den, som brådskar vid början af vädjobanan, icke derföre alltid hinner först fram till det olympiska målet. Stora anlag göra sig visserligen gällande öfverallt, och kunna

någon gång utan skada öfverhoppa mången bildningsgrad; men de vanliga göra bäst att taga ett trappsteg i sönder. I längten ur skoltvånget till ett friare lif, till friare studier. Men det är icke all frihet, som är nyttig, endast den, du är stark och mogen nog för att bära. Det är med friheten som med elden. Binder du honom vid härden, så sprider han värma och trefnad omkring dig; men släpper du honom lös, så bränner han dig sjelf och taket öfver ditt hufvud. — I äflens att ju förr ju hellre komma in i statens eller kyrkans tjenst. Men staten är ofta en sträng, alltid en karg husbonde; och hvad kyrkan angår, så är hon, åtminstone i vårt land, en fattig enka, och första kapitlet i hennes tjenstehjonsstadga handlar om tålamod, försakelse och uppoffring. Ack! jag vill ej gerna beröfva er er bästa, kanske endaste rikedom, som är hoppet, jag vill ej gerna blåsa bort de skimrande bilderna, som för edra ögon leka mellan rosorna i morgonrodnaden; de försvinna nog ändå af sig sjelfva, det mesta af dem är dunster, som bilda regn och storm, innan middagen kommer. Tron mig, I träden tids nog in i den efterlängtade tjensten. Jag önskar er, liksom all ungdom, lycka och framgång i lifvet; men jag ber er, vänten icke förmycket af framtiden. Farväl!

Lycka och framgång önskar jag äfven eder på resan, icke blott till akademien, utan genom lifvet, I andre, som här tjent ut edra läroår och derföre med mognare kunskaper lemnen oss. Väl skulle jag önskat, att en och annan ibland er kunnat medföra högre vitsord ifrån läroverket; men om så icke skett, så veten I nogsamt, att detta icke är lärarnes skuld, och jag vill hoppas, att det ej heller är er egen. Gåfvorna äro mångahanda, men anden kan och bör dock vara en. Men hvilken är den anden? En gammal gnostisk fabel berättar, att då demiurgen,

som sjelf endast var en undergud, skapade verlden, då strödde han med vårdslös hand och på måfå ut alla både lyckans och naturens gåfvor ibland menniskorna. Sålunda föddes den ena till rikedom, den andra till armod, den ena blef skön, den andra ful, en föddes till ett blixtrande snille, en annan till ett dumhufvud, den ena blef en förståndig man, den andra — en liberal tidningsskrifvare. Då ömkade sig den store, den högste Guden öfver denna aristokratiska orättvisa; ty *han* är liberal, och egentligen den ende liberale. Derföre, och för att utjemna alla olikheter, kastade han ner bland de arme dödlige en ofantlig klump, som heter *vilja*, och sade: »tagen åt er alla deraf, så mycket I förmån och önsken.» Sålunda är viljan väl en Guds gåfva, och den yppersta, ty hon kommer från den store Guden, och icke från demiurgen. Men derjemte är hon äfven vår egen gåfva, vi kunne ega henne när och i hvad mått vi behaga. Hon är den gudaburna, den enda gudaburna på jorden, hon bär frihetens outgrundliga mystèr i sin barm, och derför ler hon åt lyckan. När hon säger: »*jag vill*», då halkar spiran ur slumpens hand, och änglarne falla ned och tillbedja henne. Viljan är menniskans högsta kraft, hon är kärnan i lifvet, hon är tyngdpunkten i andens verld. Derföre sitter hon med rätta vid styret och blickar upp till sin fränka, till himlahvalfvets *vilja*, den orubbeliga nordstjernan, som lyser och vägleder öfver de stormande djupen. Verldshistorien känner henne; der har aldrig skett något stort och härligt, der icke hon var med. Zeno skröt med henne i Stoa, men Kristus bar henne, ödmjuk och tyst, till Golgatha. Det är den stora, den fasta viljan, som gör den store mannen och halfgudarna; men äfven oss små och ringa kan hon adla. Du vet hvad du *lärt*, och det kan vara mycket olika både till omfång och värde, och i allt fall har du

lärt det af andra; men det förnämsta är, att du vet hvad du *vill*, och det kan ingen annan lära dig än du sjelf. En hvar kan ej forska det sanna, ej bilda det sköna. Men en hvar kan vilja det rätta, utan tvekan och vankelmod; och det är den viljan, som jemnar allas öden, hon är verldsstyrelsens teodicé, hon är menniskolifvets hjeltedikt, som alltid slutas med seger. Kalla henne hur du vill, sjelfständighet, mod, karakter, heder; namnet kan förändras, men begreppet blir detsamma. Hon är och förblifver *en*, under det att allt det andra vexlar. Det är *den* andens enhet, under de mångahanda gåfvorna, som jag värderar, det är den som jag önskar eder, I ynglingar — och oss alla. Den Högste beskydde eder! Farväl!

På Vexiö gymnasium,

Juni 1838.

Sedan jag senast för ett år sedan talade från detta ställe, har en stor olycka gått öfver staden. Det var en kall, stjernklar natt, och ulfven tjöt i skogen. Men den glada verlden vände sorglös hem ifrån en af sina käraste förströelser. Här, som annorstädes, gränsade förströelse och förstörelse tätt intill hvarandra; ty emellertid hade förödelsens ängel nedstigit och uppslagit sin predikstol midt i staden. Och han predikade väldeliga, och under hans lågande andedrägt sjönk det ena huset efter det andra i aska. Det var en ryslig natt, och den, som en gång sett henne, förgäter henne aldrig. Emellertid har den Gud, som tillåtit en sådan olycka att drabba staden,

äfven bevekt menniskors hjertan till deltagande och hjelp; och i både enskild och offentlig väg har den afbrända staden emottagit rikare gåfvor än troligtvis någon annan i vårt land, under lika förhållanden. Vi böre således kunna hoppas, att de nerbrända husen snart åter stiga ur sitt grus. Splitet har kämpat omkring deras grundvalar; men inbyggarne skola ej glömma, att det är den allmänna och enskilda välviljan, som byggt huset, och att således frid, endrägt och trefnad böra bo inom väggarna.

Stora olyckor ha åtminstone den fördelen med sig, att de tvinga eller dock borde tvinga menniskan att för ögonblicket vända sig från den flärd och lättsinnighet, som utmärker vår tid, och att någon gång se lifvet in i de skarpa, de allvarsamma ögonen. Det är visserligen en dyrköpt, men dock en vigtig påminnelse derom, att lifvet är annat än lek, och att menniskans högsta bestämmelse icke egentligen och uteslutande är den att roa sig. Man fordrar i vår tid mycket af skolan och elementarläroverken i allmänhet, utbreder sig vidlyftigt öfver deras bristfälligheter, och ropar på reform, högljuddare i samma mån, som man mindre förstår saken. I ett visst afseende kan man dock ha skäl; och det är äfven *min* mening, att skolan behöfver en väsentlig och genomgripande reform. Men utgångspunkten för en sådan reform ligger icke inom skolan, utan derutanför. Den ringaste eftertanke borde lära oss, att skolan i sitt närvarande skick är och måste vara mera en anstalt för undervisning, än för egentlig uppfostran, det vill säga, bildning af seder, tänkesätt, karakter, verldsåsigt. Skolan ligger midt i lifvet; men icke kan hon bilda lifvet omkring sig, som tvärtom med hela sin luftmassa trycker på skolan och missbildar henne. Det första och verksammaste uppfostringselementet i all menniskobildning är lefnadssättet och tidens allmänna anda, den

skolan ingalunda bestämmer. Med andra ord, skolan har sin egentliga lifsprincip utom sig, i familjelifvet. Hvarje husfader är icke blott den första, utan äfven den verksammaste uppfostraren, och kan förderfva oändligen mer, än någon skola kan godtgöra. Vi afvika derföre ingalunda från dagens betydelse och mening, om vi för en stund samla våra tankar till några anmärkningar öfver *lefnadssättet vid elementarläroverken.*

Hvad som i detta hänseende först och närmast faller i ögonen är den förändring i lefnadssättet, som på ett halft århundrade egt rum i hela landet, och naturligtvis äfven sträckt sig till de ställen, der elementarläroverken äro belägna. Fästa vi oss till en början endast vid det materiella, *victus cultusque*, föda och klädsel, så är skilnaden lätt märkbar. Hvad den förstnämnda angår, så är bekant, att studerande ungdomen i forna och tarfligare dagar för det mesta lefde på medförd och saltad mat, eller matsäck. Detta var otvifvelaktigt mindre dyrt för föräldrarna, men derjemte olämpligt och skadligt för en stillasittande ungdom. I detta afseende skulle jag alltså ej önska någon återgång till det gamla. Men väl kan den nya plägseden vara underkastad missbruk. Om det tillväventyrs bland dem, som gifva mat, uppstode en oförnuftig täflan att genom ett yppigare bord draga de unga till sig, så finna de sig derigenom vid hemkomsten till föräldrahuset missbelåtna med dess husmanskost; och man påstår, att detta ofta skall hafva inträffat. Ett bestämdt missbruk äro de mångfaldiga måltiderna, fem och flera på dagen. Sådant är frosseri och ovana. Barnet, liksom djuret, *kan* äta så ofta man bjuder det. Men ingen menniska, när den icke har någon stark och arbetsam kroppsrörelse, kan känna hunger, det vill säga *behöfva* att äta, mera än tre gånger om dagen. Hvad som går derutöfver är öfver-

drift och djurisk *gourmandise,* som försvagar kroppen och gör sinnet tungt och sömnigt. Jag känner flera läroverk, både in- och utrikes, der ungdomen finner sig väl och fullt belåten med de tre vanliga måltiderna för dagen. — Ser man vidare på klädedrägten, så är skilnaden mellan förr och nu ännu synbarare. Den berömde Ödmann berättar i sina "minnen från hembygden", att då han för omkring sjutio år sedan studerade i Vexiö, voro några få gymnasister som förvånade den dansande verlden med den då för tiden oerhörda luxen af hvita bomullsstrumpor. Tiderna äro sedan dess mycket förändrade. Med hvarje generation ha strumporna blifvit bättre och — vadorna sämre. I sig sjelf är klädedrägten en obetydlighet, hvad också fruntimren må invända deremot. Mannen, ynglingen, barnet skola alla kläda sig rent, snyggt, anständigt; om gröfre eller finare, det beror på råd och lägenhet. Jag hatar allt slags cynismus, den må komma af orenlighet, eller af fåfänga (som är själens orenlighet) och ett barnsligt begär att utmärka sig från andra i småsaker. Vi böra ej glömma, att det var idel fåfänga, som lyste fram genom hålen på filosofens trasiga mantel. Dåraktige äro icke blott sprätten och den behagsjuka qvinnan, som anse klädseln för lifvets högsta angelägenhet, utan äfven den studerade råhet, som affekterar att vara grof, både i drägt och seder, för att derigenom draga uppmärksamheten på sig. Narrkåpan må vara smutsig eller grann, i begge fallen är hon mig vidrig. Det ligger visserligen intet bildningsmedel hvarken i vadmalströja och skinnbyxor, eller i ullstrumpor och becksömsskor; med de kunna dock bestå både med flit, kunskaper och inre hyfsning, i fall man saknar tillfälle att kläda sig annorlunda. Der detta finnes, ser jag ingenting hvarken underligt eller klandervärdt deruti, att ungdomen sträfvar att vara nätt, till och

med elegant; ty skönhetssinnet och det dermed förenade begäret till prydlighet är inplantadt i menniskonaturen, och i sig sjelft oskyldigt. Mången påstår dessutom, att den finaste rocken i det hela är den minst kostsamma. Det må vara; men den fordrar åtminstone ett förlag, som de fattige ej kunna bära. I anledning häraf bör jag påminna om en sak. Det finnes ett slags rock, som jag icke kan tåla, den sämsta, den otrefligaste af alla, lyste han än af guld och silke; och det är — den obetalda rocken.

Huru betydliga också de materiella förändringarna i afseende på mat och klädedrägt må vara vid läroverken, så oroa de mig dock föga. Om de, som icke må nekas, här och der i sin öfverdrift häntyda på något flärdfullt och fåfängeligt, så är det åtminstone en yttre flärd; och det är den inre flärden, som jag mest fruktar. Jag fruktar för den flärd, som röjer sig i sinnets löslighet och sjelfsvåld, som är och blir omyndig, just derföre att hon aldrig lärt underkasta sig någon myndighet, och som sätter sig redan från barndomen som en rostfläck på sinnet och fräter upp dess malm. Jag fruktar för den flärd, som visar sig i en omättelig hunger efter nöjen och förströelser, den ingen landets nöd, intet dagens trångmål kan hejda i sin fart. Det är den flärden, som utrotar allt allvar, all kraft, all arbetshåg ur sinnet, som förfelar lifvets ro blott genom att roa sig, och gerna ville göra kunskap och dygd till blotta tidsfördrif. Det är den, som föranleder sällskapssjukan, tidens allmännaste, men också dess obotligaste sjukdom, och som består deruti, att man aldrig kan trifvas med sig sjelf, utan alltjemt illfänas att utbyta sin egen erbarmlighet mot en annans. Det är den flärden, som förlamar den högre tankens spännkraft, klipper idéernas vingar, och förnedrar förnuftet till ett blott räknebräde öfver egna småaktiga fördelar. Det är

slutligen äfven den flärden, som förgiftar sederna i sin brodd, och andas i förtid sin orenlighet på oskuldens spegelglas. Det är den, som ombildar känslan, som är ämnad att vara lifvets djupaste springbrunn, till ett grundt, ett gyttjefullt vatten, och gör mensklighetens högaltaren, dess allraheligaste, nemligen hjertkamrarna, till idel skräpkamrar. Det är den flärden, som nu går med tusen trådar genom verlden, och med hvarje dag knyter sig allt mer och mer in i skolan. Det är den, som redan upplöst samhällets fogningar i Europas sydliga länder, är i stark fart mot det allvarsamma Norden, och hotar verlden med ett öfverbildadt, ett förfinadt barbari, sådant som det, hvilket föregick Roms dödskamp med medeltiden, hvilken äfven var barbarisk, men i en motsatt och naturligare riktning. Det är för den flärden, som jag varnar eder, I ynglingar!

"Detta är ett hårdt tal, ho kan fördraga't?" sade fordomdags Judarne. Jag är också så fast öfvertygad som någon, att det intet, alls intet uträttar. Hvarje förtappad tid, eller med andra ord, hvarje tid utan kärlek, utan ära, utan tro, som den nu varande, är alltid atomistisk, det vill säga, splittrad och sönderhackad i små, enskilda personligheter, som tro sig förstå hvarje sak lika väl som någon annan, och anse sina enskilda tycken och hugskott för åtminstone lika goda som andras. En sådan tid är alltid anarkisk, ty ingen aktas då värdig att styra. De många planeterna eller irrstjernorna samla sig icke kring någon sol, utan hvarje atom vill vara sol för sig sjelf, ja sitt eget solsystem. Sådant hör till den beprisade jemlikheten och liberalismen. Man är för närvarande så demokratisk och frisinnad, att man knappast vill erkänna en demagog, man vill ej i aktning och förtroende sluta sig till någon, ty hvar och en är i sin inbilskhet sin egen sjelfständiga medelpunkt. Under

sådana förhållanden vore det enfaldigt att hoppas, att någon skulle akta på en varnande röst, helst när den derjemte är en bestraffande. Men det är ofta en skyldighet att uttala sin öfvertygelse, skarpt och utan skonsamhet, helst när ämnet är af vigt. Jag fortfar derföre.

Jag har sagt, att tiden är löslig och de forna banden af lydnad, tukt och ordning förslappade. Tviflen I derpå, så sen er endast omkring i familjelifvet. Huru många äro nu för tiden de föräldrar, som med forntidens helsosamma stränghet tygla barnets håg och böja den till lydnad och beroende, till blygsamhet och vördnad för de bättre? Den monarkiska principen gälde åtminstone i forna dagar inom familjelifvet. Nu har demokratien brutit in till och med i hushållet. Fader och son äro stundom tvenne statsmagter, som motsäga hvarandra; eller också går hvardera sin väg, obekymrad om den andre. Hvad skall skoltukten uträtta, när hemtukten, som borde vara hennes stöd och medarbeterska, saknas? Kan skolan bryta rakt hvad som växt krokigt från vaggan? — Det är naturligt, att föräldrar älska sina barn; och någon partiskhet i bedömande af deras anlag är ursäktlig. Men ju mera tiden är egenkär och afgudar sig sjelf, ju mera afgudar den äfven sina barn; och härigenom blir föräldrarnas partiskhet för barnen både ömklig och löjlig. Visar gossen tecken till allmänt menniskoförstånd, så anses han genast som ett geni. Är han yr, käck, påflugen, så kommer detta af snillets inneburna liflighet. Är han trög, sömnig, dufven, så kallas detta för beskedlighet och ett stadgadt väsen. Lipar han, förklemad och bortskämd som han är, vid den minsta motgång, så är detta ett tecken till känslighet och ett lättrördt och godt hjerta. Det goda eller drägliga stegras till förträfflighet, det tvetydiga eller rent af förkastliga blir barnslighet, obetänksamhet, förlåt-

lig, ja älskvärd svaghet. En ständig hyperbol, eller en ständig euphemismus äro de rådande figurerna, när föräldrar tala om sina barn. Ingenting tros så lätt och gerna som andras goda tankar om oss sjelfva. Hvarföre skulle då barnen icke tro hvad de från sådant håll ideligen höra eller märka? Huru skulle de då icke bli egenkära, inbilska, fulla af sig sjelfva? Icke hemtar man drufvor af törne, och ej heller blygsamhet och anspråkslöshet af en sådan uppfostran i fädernehuset.

Vidare. Det är naturligt, att de unga vilja roa sig. Barnet måste leka, ty det har ett öfverskott af lifskraft, som bör afledas. De unga böra också någon gång leka och förströ sig; ty nöje, liksom vin, stärker krafterna och återger sinnet sin spänstighet, nämligen när det tages måttligt. Men nöjet är dock, liksom vinet, ett retningsmedel; och användes det i öfverflöd, förslappar det själen, i stället för att stärka henne. Göres det till vana, så blir det just derigenom ovana, det blir ett behof, som icke kan tillfredsställas, utan genom en förstärkt dosis; och derigenom förlorar det småningom sin udd och väckelsekraft. Hågen för arbete och allvarsam sysselsättning försvinner allt mer och mer; och sålunda uppväxer ett slägte, för hvilket ära, pligt, embete endast äro tråkiga bisaker, men hufvudsaken är att roa sig och fördrifva tiden. Och derföre fördrifver också tiden dem, när han börjar bli hårdhändt, och mannen borde framträda med kraft och beslutsamhet. Ungdomens dröm om bedrifter i framtiden, om namn och ära och menniskoväl, den är förlorad för dem. Deras dröm är icke om sådana småsaker; utan drömma de, så är det om nästa bal eller nästa virabord. Ty allt umgänge hvälfver sig nu mera omkring de begge polerna, spel och dans, af hvilka det förra förkyler, den senare förbränner hjertat. Umgänget med alla sina

förströelser blir lifvets högsta angelägenhet; och alltifrån barndomen vänjas de unga att icke frukta så mycket för något som för ensamheten, då de ej ha något annat sällskap än det sämsta, det vill säga, sitt eget. Hvad jag för min del tänker om detta behof af sällskap, som är tanklöshetens mystèr och tomma sinnens paradis, det har jag redan förut och vid ett annat tillfälle sagt ifrån detta ställe. Jag bör endast tillägga, att i en sådan tid en smula liknöjdhet för menniskor gerna ingår i allt menniskovärde. Men en sådan känsla innebär ingenting fiendtligt emot menniskor, endast en kallsinnighet för deras vrånga omdömen och för det ändelösa och andelösa sladder, som vanligtvis kallas umgänge. — Pindarus kallar menniskolifvet för skuggan af en skugga. Men ett tommare skuggspel, ett ihåligare, betydningslösare väsen än det, som här blifvit tecknadt efter naturen, torde väl icke finnas. Det leder till idel ytlighet och flärd, hopkrymper hjertat till en småaktig sjelfviskhet eller en trångbröstad omtanke blott och bart för egen lumpen fördel; och när skådespelet är slut, har man lefvat utan gagn och dör utan ära.

Om förhållandet är sådant utom skolan, huru är det möjligt, att detta icke skulle inverka på bildsamma och brännbara sinnen, helst i en ålder, då retelsen är starkast och efterdömet är så mycket mera än läran? Hvad takt och allvar ännu, som en tradition från bättre tider, kunna finnas i skolan, huru skulle de kunna bestå mot det dagliga umgängeslifvets smitta? Hvad hjelper det, att läraren söker nära det unga sinnet med forntidens merg, när tonen för dagen dessemellan alltjemt går omkring och bjuder på idel slisk och sötsaker, som förderfva själens matsmältning, slappa viljans senor och bränna bort sinnets spänstighet? Jag har redan nämnt, att man gör stora anspråk på skolan för ungdomens uppfostran,

och vill hvälfva på skolan allena hela ansvaret derför. Men jag har äfven sagt, att hvarje tid uppfostrar, mer än den egentlige läraren med sina bestämda lärostunder. Och är han dessutom icke sjelf en son af sin tid, ehuru i många afseenden en styfson? De unga, som anförtros honom, äro icke de likaledes dagens barn, med dess vådeldsmärke på pannan? Med ett ord, med det tänke- och lefnadssätt, som nu går genom verlden, kan knappast någon skola uppfylla sitt ändamål, när man betraktar henne som en uppfostringsanstalt.

Det är ingalunda min mening, att hvad jag här anfört skulle vara något särskildt för vår landsort, eller ens för vårt land. Flärd och sjelfviskhet ha i alla tider och hos alla folkslag varit frukter af civilisationen, i den mån hon blifvit förvuxen och börjat forna i toppen. I många land har det onda stigit ännu högre, och fräter djupare än här på samhällets hjertrötter. Den olycksalige och flärdfulle anden flyger öfverallt genom verlden och blåser sitt gift öfver land och stad. Men i städerna samla sig af naturliga orsaker allt landets förderf, och i synnerhet all landets flärd. Småstäderna, der våra elementarläroverk för det mesta äro belägna, göra härifrån intet undantag. Ingen stad är så ringa, att den ej vill vara en hufvudstad i smått, af samma skäl som de småväxta gerna vilja anses för resliga. Man hemtar derföre från hufvudstaden snitten, icke blott på sina kläder, utan äfven på sina seder, lefnadssätt och nöjen. *Modern* måste man vara, och modet gäller icke, som vore billigt, blott hufvudbonaden, utan äfven hufvudet och hjertat. Det är dock en beklaglig egenhet i umgängesnöjet i Norden, att det nästan aldrig är hvarken roligt eller lifligt, men merendels framträder under rå och tunga former. Söderländingen lägger i dylika förströelser en poetisk hänryckning, en passion, som

gränsar till bacchantisk yra. Engelsmannen adlar sina, stundom utsväfvande förlustelser merendels med originalitet och en djupgående humor och verldsironi. Fransmannen, en född sällskapsman, roar sig med en sprittande liflighet, en lätthet, ett behag, som hörer till nationallynnet, det älskvärdaste, om också det frivolaste, i vår verldsdel. Men Tysken, Dansken, Svensken äro tröga och tungrodda, äfven då de lägga an på att roa sig, och deras lustighet påminner alltid, mer eller mindre, om — björndansen. Ingenting är ömkligare, ja löjligare, än en tungsint rolighet, ett misslyckadt försök att vara älskvärd. — Emellertid gör man så godt man kan; och det finnes intet umgänge i hufvudstaden, som man ej sätter en ära i att eftergöra äfven i den obetydligaste stad efter råd och lägenhet. Sålunda har man öfverallt i landsorterna, liksom i Stockholm, baler, soiréer, lefvande taflor och döda, samt spektakler. I sistnämnda afseende är det endast beklagligt, att spektaklerna ännu på de flesta ställen äro husvilla, befinna sig på vandrande fot, icke på stående, och den skådelystna mängden måste församlas, liksom hö, i ladone. Beklagligt är det i synnerhet, att vi ännu alltjemt måste sakna den vidtberömda apan, skådespelets triumf, som länge förtjust hufvudstadens allmänhet. Men vi böra hoppas det bästa. Hon kan ej vara så obarmhertig, att hon ej också en gång gör sin rund omkring i landsorterna. Åtminstone har hon redan som förbud skickat oss mera än en af sina tvåbenta representanter från Stockholm.

Om nu lefnadssättet och tonen i de flesta städer äro sådana, så underställer jag, om det kan vara lämpligt och helsosamt för ungdomen, att elementarläroverken äro förlagda derstädes. *Barnet* är väl fredadt genom sin ålder; det måste endast ge sitt namn, så-

som en förevändning, åt de så kallade barnbalerna, som dock egentligen äro anstälda för de fullvuxna barnen. Men *ynglingen* är förfallen under den allmänna konskriptionen, ehuru han ännu står på tillväxt. Derigenom afledes hans håg från allvarsamma sysselsättningar, som dock skulle utgöra hans bestämmelse vid läroverket, han blir kavaljer långt innan han blir man, dunkla känslor och begär vakna och brådmogna i det unga, obevakade hjertat. I förtid invigd i alla sällskapslifvets lustbarheter, förlorar han hågen för arbete och vill alltjemt roa sig; och de olyckliga följderna af denna sinnets flärd släpar han sedermera med sig genom lifvet. Det är sant, att han, som tonen nu är öfverallt, en gång måste indragas i denna hvirfvel; men det vore redan mycket vunnet, om dermed kunde hafvas anstånd, tilldess ynglingen är något mera utbildad både till kropp och själ, och karakteren satt sig. Man säger, att det beror på läraren att handhafva disciplinen och att afhålla de unga från allt, som kan vara dem skadligt. Men huru är detta möjligt, när dagliga frestelser omgifva dem? Många föräldrar, smickrade af att se sina barn tidigt upptagna i sällskapslifvet, understödja af missförstådd ömhet det onda, som de borde motarbeta. Det är dessutom med sällskapsnöjet som med koleran; hon smittar icke blott genom vidrörandet, utan äfven genom luften. Man kan ej begära, att staden skall ändra sitt lefnadssätt för skolans skull. Det återstår således endast, att skolan aflägsnar sig från staden och flyttar på landet. I medeltiden voro de flesta elementarskolor förlagda i klostren. Vi ha inga kloster mer i protestantiska länder, men skolan kunde och borde vara ett protestantiskt kloster, afsöndradt, så vidt möjligt är, från den allmänna roligheten. Ungdomen hade der intet annat sällskap än läraren, sina kamrater, vetenskapen och klassikerna. Den behöfver

ej heller något annat; och ett bättre, ett arbetsammare, ett renare slägte skulle då troligtvis utgå från läroverken.

För undervisningen ha vi i år, af välkända orsaker, icke kunnat använda mer än hälften af den vanliga tiden. Likväl har mera, än jag vågat hoppas, blifvit medhunnet, och jag har skäl att i allmänhet taladt vara nöjd med den anställda årsexamen, synnerligast på gymnasium. Derföre tackar jag skicklige och nitiske lärare. Jag tackar äfven lärjungarna, bland hvilka flere med sällsynt flit och arbetshåg användt den korta tiden. Till någon del torde väl äfven framgången berott derpå, att inga förströelser, som afleda hågen från arbetet, kunnat finnas i den afbrända staden, och att således umgängeslifvets adeliga öfningar ej kunnat stå i vägen för de mera ofrälse, som tillhöra ‚läroverket. Sällan ha vi derföre, sedan jag här blef eforus, haft den tillfredsställelsen att till akademierna dimittera så skickliga, flitiga, till seder och uppförande oförvitliga ynglingar som i dag från öfra afdelningen af gymnasium. Yfvens icke öfver detta bifall, I ynglingar! ty i den afsigt är det icke gifvet, och det återstår ännu oändligen mycket för er att lära. Elementarläroverket är endast förberedande klassen i bildningens storskola. Men det gläder mig, att flere ibland er genomgått den med heder och derigenom hafva en säker grund att bygga på. Jag hoppas derföre, att I skolen försvara er plats, icke blott i en akademisk examen, utan äfven i en vigtigare examen, i den *examen rigorosum,* som kallas för ett menniskolif och som dimitterar till evigheten. Der gäller det icke vetandet allena, ehuru äfven det är nödvändigt, utan det gäller äfven, och ännu mera, heder och tro och den uppsåtets välvilja, som ingen otacksamhet tröttar, den välviljans fasthet, som ingen motgång böjer. I kunnen ej undvika att

komma i beröring med lifvets flärd, ty hon är det närvarande slägtets uniform; men I kunnen åtminstone förakta henne, äfven om I bären hennes färger. I kunnen, om I allvarligt viljen, hålla er obesmittade af den själens flärd, som kallas fåfänga, dagens afgud, den rakaste motsatsen af manlig stolthet, och som hos mannen vanligtvis röjer sig derigenom, att han far efter det väder, som kallas popularitet och folkgunst. I kunnen tro och känna inom er, att I hafven något annat och högre att lefva för, än dagens förgängliga pris, som kittlar små sinnen, men som de stora blygas för. Välkomne tillbaka med det sinnet till kyrkan eller staten! Drömmen ädla sinnens dröm! Vågen, försöken åtminstone att lefva för det, hvarför alla bättre menskor lefvat, för efterverlden! Jag uppmanar er med Klopstocks ord till en yngling:

"*Noch viel Verdienst ist übrig: auf, hab' es nur!*
Die Welt wird's kennen" —

"*Än mång' förtjenst står åter: upp, haf den blott!*
En verld skall känna't" —

Eller, om vingarna ej vilja bära er dit, så lefven mera *för* än *med* er samtid. Ett ädelt sträfvande misslyckas aldrig helt och hållet. Dess framgång ligger just deruti, att det är till; frukten ligger i roten. Det kan väl hända, att det ej bemärkes af många, och att det misskännes af andra. Hvad gör det? Det bemärkes dock säkert af Gud. Han misskänner er icke. Hans välsignelse hvilar öfver allt, som är rätt och ädelt. Vare den Guden med er på alla edra vägar och stigar! Farväl!

I Jönköpings skola,

Juni 1838.

Sedan jag sist var här, har ett nytt undervisningsverk bildat sig, jemte och bredvid det gamla, nämligen militärskolan. Vi böra hålla vederbörande räkning för deras omtanke att äfven för denna klass af medborgare öppna någon väg till tidens bildning. Så länge Sverige ännu var ett krigiskt, ja eröfrande land, var krigsyrket det högsta och mest ansedda bland folket. Detta skedde också med skäl; ty något högre kan man ej äfventyra än lif och blod, och slagfältet gör mången annan skola umbärlig. Men under en långvarig fred, den vi tro ännu länge kunna fortfara, bleknar krigsäran, liksom örlogsskeppet förmultnar i dockan. Krigaren sjelf måste under sådana förhållanden vara betänkt på att ge sig ett annat värde, en annan lyftning än den högsta, som segern ger, så framt han ej skall sjunka i allmänna omdömet. Det anstår honom mindre än förr att ensam vara okunnig i hvad de fleste andre embetsmän, ja snart hvarje bildad man lärt och vet. Behofvet af en allmän och förberedande, eller, som det äfven med rätta kallas, en humanistisk, det vill säga, en rent mensklig bildning, gör sig med hvarje dag mer och mer gällande. Det är visserligen, i min tanke, en ofullkomlighet, att denna bildning ännu saknar hvad som är all bildnings säkraste grund, nämligen de klassiska språken. Det är icke blott en ofullkomlighet, utan en olycka, att den ena embetsmannaklassen på detta sätt hålles söndrad från den andra ifrån barndomen, och bildas till en särskild kast ifrån begynnelsen. Det bästa,

det enda rätta vore otvifvelaktigt en gemensam förberedande uppfostran vid landets läroverk för landets blifvande embetsmän, som ha ett gemensamt land att försvara, en gemensam lag att skipa, en gemensam kyrka att upprätthålla. Vid den ålder, då ett lefnadsyrke plär väljas, kunde de allmänna förberedande kunskaperna vara nödtorftigt inhemtade af alla. Då, men icke förr, sköto de särskilda grenarna ut från den gemensamma stammen; och militärskolan, såsom en högre afdelning af läroverket, men ännu alltjemt sammanhängande dermed, och under samma styrelse, hvilade då på en mindre löslig grund och dimitterade sina lärjungar till krigshären. Hvad som väsentligen hindrar en sådan uppfostringsplan är den besynnerliga farhågan för latin och grekiska. De äro dock icke på långt när så farliga, icke ens så onyttiga, som man i allmänhet älskar att föreställa sig. Gustaf Adolfs hjeltar voro dock väl jemförliga med våra, och icke sämre derföre, att många utaf dem kunde läsa Cæsar och Tacitus och förstodo det imperatoriska språket, hvari Romaren under mångfaldiga århundraden befallde verlden. Men *något* vetande, om också ofullständigt och afsöndradt, är likväl bättre än intet. Krigsyrket sjelft, i synnerhet för vissa vapen, har också antagit en vetenskaplig karakter och kan ej fattas eller utöfvas utan på rent teoretisk grund. Det är nu mera icke den fysiska armstyrkan, icke ens modet och rådigheten allena, som vinna slaget. Det är här, som annorstädes, anden, nämligen den vetenskapligt bildade, som rör massorna till räddning eller förstörelse. Kriget, som fordom var sin egen skola, förutsätter nu en annan; och en grundligare och mera omfattande militärbildning är nu nödvändig både för fred och krig, både för yrkets anseende inom landet och dess betydelse utom. —

Jag önskar alla skolor af hjertat väl, och följaktligen äfven denna. Hon ligger helt och hållet utom

kretsen för min befattning, och det är endast som granne till lärdomsskolan som hon kan falla under mitt omdöme. Jag vet, att dess organisation ännu endast är provisorisk; men redan som sådan företer den många betänkligheter. Den är hvarken publik eller privat, den sväfvar som ett mellanting mellan en offentlig läroanstalt och en enskild pensionsinrättning. Dylika halfheter bilda sällan något helt, och jag fruktar dessutom, att en fast regel och ordning saknas, som kunde binda och sammanhålla det hela. Undervisningen må kunna vara bestämd och reglerad, den må äfven kunna vara god, ja utmärkt, och jag vill tro att den verkligen är det, ty man berömmer lärarenas nit och skicklighet, och hos en af dem känner jag detta personligen. Men en skola är icke blott en undervisnings-, utan äfven en uppfostringsanstalt. Vetandet är skolans hufvud, men icke derföre det enda hufvudsakliga. Ordning, tukt, seder äro skolans hjerta, de äro menniskobildningens blomkrona. Ynglingen må ha lärt huru mycket som helst; har han derjemte glömt blygsamhet, lydnad, vördnad för de bättre, det vill oftast säga de äldre, så har han mera förlorat än vunnit, och hans uppfostran är förfelad. Hvarje skolordning, som icke hvilar på denna grund, bygger på lösa sanden. Krigsartiklarna äro ingen skolordning, de äro beräknade för män, icke för barn och ungdom, de bestraffa mera än de bilda, äro snarare profosser än professorer. Det ligger något skeft och olämpligt i den tanken att skicka embetsmän, som redan inträdt i statens tjenst, till skolan. De tillhöra redan det praktiska lifvet, till hvilket skolan skulle förbereda. De medföra också vanligtvis anspråk, oförenliga med den ton, som bör råda i en skola. Bland alla yrken är det i vårt land intet enda, som räknar så gamla anor som krigarens. De äro årsbarn med Sveriges häfder, med Sveriges ära. Det ligger också i nationallynnet att sätta krigisk ära öfver all annan, och

erkänna dess anspråk framför alla andra. Det gifves nu mera endast få i svenska hären, som verkligen sett kriget; kriget har lyckligtvis för de flesta blifvit en tradition. Men de anspråk, som yrkets utöfning kunde rättfärdiga, har fästat sig vid yrket sjelft, äfven under den djupaste fred. Det hör icke hit att pröfva halten af dessa anspråk i allmänhet; men det är klart, att de ej kunna stå tillhopa med den anda af blygsamhet, lydnad och beroende, som tillhör skolan. Der, om någonsin, gäller Ciceros:

"cedant arma togæ:"

"må vapnen vika för fridsdrägt."

Emellertid erkännas dock dessa anspråk, om icke inom skolan, dock utanför. Till någon del kommer väl detta äfven af den tillfälligheten, att flere bland dessa ynglingar tillhöra gamla, berömda ätter, eller också ega en sjelfständigare förmögenhet än vanligt. Men också, hvar äro de flygeldörrar, som ej springa upp för den blifvande hjelten, ehuru han för närvarande går i skolan? Hvar är den sällskapskrets, der en sådan yngling icke anser sig berättigad att angifva tonen? Det är möjligt, att hvad jag i detta och flera andra afseenden hört från flera håll, kan vara öfverdrifvet; men förhåller allt sig verkligen så som det säges, så är exemplet smittsamt, och grannskapet farligt för den fredliga skolan. —

Jag har redan förut sagt det, just ifrån detta ställe, och jag upprepar det med sorg: det är öfverallt, helst i städerna, lefnadssättet, umgänget, tonen inomhus, som undergräfver skolan och motarbetar dess ändamål, om icke i afseende på undervisningen, dock i afseende på den vigtigare uppfostran. Och skolans ändamål är ju ingalunda endast att bibringa kunskaper, utan äfven att uppfostra, det vill säga, att bilda hjerta, karakter, lefnadsåsigt. Den hvirfvel af flärd, hvari tidehvarfvet rör sig, den omättliga hunger efter nöjen och förströelser,

den ingen nöd i landet, intet dagens trångmål kan hejda i sin fart, — huru skulle den icke inverka på ungdomen? Hvad kraft, arbetshåg och duglighet för stat eller kyrka, för fäderneslandet i allmänhet, kunnen I vänta er, I föräldrar, af detta sällskapssjuka, visiterande, spektakelsökande, namnsdagsblåsande slägte? Hvad människor skall det bli för framtiden af dessa kavaljerer utan skägg, dessa riddare af thébordet, invigda från barndomen i alla salongens mysterier, det vill säga, i förströelsens grundlagar, i dagdrifveriets ärfdabalk? Sådana I ären, voren I dock icke uppfostrade på detta sätt, utan på ett förnuftigare och allvarsammare, ehuru tiden sedermera må ha hänfört eder. — Man gör stora anspråk af skolan för ungdomens uppfostran, man talar om läroverkens brister och nödvändiga reformer. Men ligger då icke skolan midt i lifvet, är icke det dagliga umgånget, det dagliga efterdömet den första, den inflytelserikaste skolläraren? Tron mig, hvarje husfader håller skola, och uppfostrar, utan att veta det, mer än den egentlige läraren med sina afmätta lärotimmar. Vill du reformera läroverket, så börja med att reformera läraren derutanför, som är tiden, det vill säga, sederna, tänkesättet, lefnadssättet. Äro dessa ytliga, flärdfulla, lättsinniga, utan djup och allvar, hur kan du begära att skolläraren allena skulle kunna bryta förderfvet? Ännu en gång, en ganska väsentlig del af skolordningen ligger utanför skolan; det är det yttre lifvet, som med hela sin ofantliga, sin förskämda luftmassa trycker på henne; och det är förgäfves att hon bjuder idel stärkande medel, när dagens ton genom ständiga dietfel gör dem fruktlösa. —

Dessa utsigter äro nedslående; och det är tungt att inse det onda, både till sin grund och sina sannolika följder, utan att kunna förekomma det. Den som ser något djupare och klarare in i en sådan anarkisk tid och varnar för dess förderf, honom lägger man sjelfva

nans varningar, huru grundade, huru välmenta de än må vara, till last; ty de häntyda på en öfverlägsenhet, som strider emot det helsosamma nivellerings-systemet. Är derjemte, hvilket stundom händer, en sådan man för stolt att fara efter det väder, som kallas popularitet och folkgunst, uttalar han sin öfvertygelse skarpt, rent, skoningslöst, då är kriget förklaradt. Fabeln berättar om Kassandra att, då Apollo skänkte henne siaregåfvan, så fäste han dervid det vilkor, att ingen skulle förstå eller tro henne, och den olycka, hon förutsagt, skulle likafullt inträffa. Det var alltså förgäfves att hon förutsade Ilions fall, ingen aktade derpå; och Ilion föll snart, midtibland hennes orakelspråk. Detta är siarens vanliga öde ännu i dag. Man tror honom icke. Man betraktar honom som en drömmare, eller skyr honom som en surmulen olycksprofet. Hans lott är hård. Ser han allting för mörkt och misstager sig derigenom, så pliktar han sjelf i främsta rummet för sitt misstag. Det är en Gud, som i sin vrede gifvit honom den tvetydiga gåfvan. Men den Guden spränger vanligtvis det bröst, hvari han bosatt sig; och så länge han herbergeras derinne, jagar han sömnen från hans nätter och lugnet från hans dagar. —

Undervisningen har under året gått sin föreskrifna gång, i några klasser med mer, i andra med mindre lycka. Jag är emellertid glad att kunna säga, det ingen märkbar försumlighet nu mera öfverklagas. Noggranhet och ordning äro visserligen nödvändiga, men dock endast yttre vilkor för undervisningen; och äfven med dem kan hon misslyckas. Det ges ett sätt att undervisa, som påminner om poeten hos Horatius:

"*Qui bellum Trojanum Ledæ orditur ab ovo;*"

Börjar trojaniska kriget från ägget, som kläcktes af Leda,

det vill säga, går för långt tillbaka, sväfvar för vida omkring och icke concentrerar sig nog på *en* punkt,

för att der verka med tillbörligt eftertryck. Man vill lära gossen för mycket på en gång, och derigenom lär han mindre än han annars skulle. Det komparativa framställningssättet är upplysande för allt vetande, men det förutsätter att jemförelsepunkten är fullt bestämd och är säkert fattad. I annat fall sönderfaller undervisningen i idel episoder, och uppmärksamheten afledes ifrån hufvudsaken. Det är icke skolans mening, att läraren skall säga gossen allt hvad han sjelf borde veta om en sak, och i hvilka mångfaldiga förhållanden det kan stå till den egentliga frågan; utan meningen är den, att han skall säga hvad som är barnet nödvändigt att veta, för att klart och redigt fatta det ifrågavarande. Är detta med säkerhet inhemtadt, så skadar det icke, om tillfället medgifver, att någon gång låta gossen blicka omkring på hvad som är analogt med ämnet, eller också derifrån afviker. Då, men icke förr, blir en sådan jemförelse nyttig och upplysande. Vill du att trädet skall bära frukt, så tuktar du de yppiga grenarna, på det safterna icke onyttigtvis må förspridas i särskilda riktningar. Med ett ord, första vilkoret för all hållning i undervisningen är det, att du håller dig till saken. Sker icke det, så löper saken ifrån dig, och du fångar henne aldrig. Detta är en afväg, hvarpå mången lärare, som annars icke saknar hvarken kunskaper eller nit, lätteligen råkar, i synnerhet om ett lifligare lynne hindrar honom ifrån att tygla de kringsväfvande tankarna, kanske till och med att märka, det de fara för vida, för regellösa omkring.

Jag vet icke, om det kommer häraf, eller af tillfälliga orsaker, att det finnes en klass i skolan, der antalet är ovanligt ringa. Man beklagar sig med skäl, om antalet är för stort för *en* lärare; men det är, ehuru i en annan mening, föga bättre, om det är för ringa. Det är en sorglig känsla att se en yngling, som tynar af och släpar döende lemmar genom lifvet. Men sko-

lan är ju en kollektif yngling, och det är ännu sorgligare att se en hel afdelning deraf nalkas sin upplösning. Härvarande läroverk räknar flera skickliga lärare; och i spetsen för detsamma står en man, en verklig *spiritus rector,* som icke blott är sitt kall fullt vuxen (ty det kunna många vara), utan äfven (hvad som är mera sällsynt) är född derför. Dertill hör ett allvar, en kraft, ett stål i sinnet, hvarförutan det är omöjligt att styra ens ett läroverk. Men understödes han icke tillräckligt af alla sina medarbetare, alla utan undantag, så uppkommer en lucka, systemet brytes, och skolan blir icke hvad hon borde vara. —

Efter en vinter, långvarigare och hårdare än de fleste kunna påminna sig i vårt land, och en vår, värdig son och efterträdare till en sådan fader, som gick i pels och snögade och frös, tyckes ändtligen solen vilja mogna och återförer sommaren grönklädd på sin gyllene vagn. Jag helsar honom med skaldens ord:

"*Välkommen, sommardag! Vi redan sorgsna blefvo*
och trodde, att du glömt hur god du fordom var;
vi skrefvo bref på bref, vi idel ömhet skrefvo,
och fingo snö till svar.

Men ändtlig är du här och blommar på din stängel;
snart går en skönhet rörd till någon klarnad elf
och i dess spegelglas ser himlen och en ängel,
just då hon ser sig sjelf."

Och med sommaren kommer äfven er frihet, I barn och ynglingar, och jag klipper i dag af den tråd, som band er om foten vid skolan. Ut derföre, I qvittrande småfoglar, flygen ut och skaken skoldammet af er och tumlen lustigt omkring i det gröna. Alla resande prisa, och med skäl, den lika sköna som egna natur, som omger er fädernestad; och sjelf har jag ofta från an-

gränsande höjder beundrat den. Der ligger Jönköping som en vattenfågel på näset och speglar sig i Götas medelhaf, i Vettern, det underbara, det romantiska vattnet. Det är en Ariosto bland sjöar, bottenlös, outgrundlig, med dolda gångar, som det tros, genom jordens innandömen, men derjemte klar och genomskinlig, och på ytan full af lek och de vildaste nycker. Och rundtomkring stå de väldiga bergen på vakt, liksom jättar, med de gröna hjelmbuskarna vajande i vinden. Sannerligen, det är en rik och underbar natur. Lycklig den, som fått ett öga för dess under och förstår leken af himmelens vindar och fåglarnas qvitter i skyn och ögonspråket hos blommorna och de djupa anderösterna ur de brusande vattnen. Vandren omkring i den naturen så ofta I fån, och sen henne ansigte mot ansigte i de klara ögonen. Hon har mycket att lära er, endast I fatten det. Och efter I tillhören skolan, så tagen äfven med er någon af edra böcker, helst af de forntida, skrifna på den tid då menniskoslägtet låg närmare intill naturens bröst, sederna voro enklare och alla förhållanden mindre förkonstlade. Deraf kommer det enkla, rena, storartade, som utmärker forntiden framför den närvarande; och för sådana böcker är naturen sjelf den bästa kommentarien. I intet land i Europa äro skolferierna så långa som hos oss; och detta försinkar i allmänhet framstegen och kastar nationalbildningen tillbaka. Men om ferierna användas som de böra, äro de icke fullt förlorade. Ferier äro icke nödvändigt det samma som sysslolöshet, ehuru de ofta gifva anledning dertill. Det ges för-bättre sinnen äfven en förkofran och utbildning af fri vilja, icke af skoltvång allena. I kunnen och bören bemöda er derom. De minsta ibland er kunna väl knappast läsa på egen hand; men få ibland dem torde sakna allt tillfälle till handledning, äfven under sommaren. Begagnen det, mina unga vänner! Låten det icke sägas, eller ens

tros, att I ingenting viljen lära, om I ej ären tvungne dertill. Undviken den förebråelsen, att I återkommit till skolan sämre än I utgått derifrån. Påminnen er, att det icke blott är skolfliten, utan äfven hemfliten, som bygger kunskapen. Lycka till den fliten, som är och blifver framgångens källa! Och välkomna en hel sommar mognare, välkomna åter till den skola, ur hvars band jag i dag löser er! Farväl!

På Vexiö gymnasium,

September 1839.

Af flera skäl, som ej behöfva att här upprepas, har afgångsexamen, som förut anställdes i Juni månad vid läseårets slut, för denna gång blifvit uppskjuten till innevarande tid. Vi ha på detta sätt velat gå de lärda akademiska fädernas önskningar till mötes. De hålla, som bekant är, icke himmelrikets, men dock studentlifvets nycklar i sin hand, och öppna eller stänga det för hvem de behaga. För denna gång skicka vi dem brödet varmt ur ugnen. Det har knappt fått tid att kallna, mindre att mögla. Måtte de finna er välbakade och fullvigtiga på sin brödvåg!

Den resa till akademien, som nu förestår er, är egentligen er första utflygt från hemmet; ty så länge I varit här, hafven I ännu kunnat betrakta er som hemma. Först hädanefter kommen I ut ibland främlingar. Obekanta trakter, obekanta ansigten se på eder, och ännu mera obekanta hjertan möta er öfverallt. Tagen derföre med er på resan några välmenta råd och varningar.

De fleste ibland er äro fattige, ty sådan är landets sed. Men de unga ha samteliga en rikedom, som de ej nog värdera, ej nog vårda. Det är rikedom på *förhoppning* och på *tid*. Hoppet växer i ungdomen som gräset om våren. Lifvet grönskar då, liksom jorden, och ur hvarenda af de tusentals knopparna vänten I er en blomma och sedermera frukter. Lyckliga förvillelse! Förhoppningen är i alla språk, som jag känner, af qvinnoslägtet *(feminini generis)*, och förnekar ej heller sitt kön. Det är sant, att hon bedrar, men hvad betyder det, när hon emellertid gör er lyckliga genom sina löften? Tron gerna, tron länge på den sköna bedragerskan och trycken henne till ert hjerta. Dock — hvarföre skall jag med mina svarta, olycksbådande åskmoln stiga fram och skymma er morgonrodnad? Morgonrodnaden sjelf, är hon något annat än dunster och stålbrytning? Och likväl, hvem ville umbära henne; hur skön är hon att se, hur tröstefull, hur uppfriskande för kropp och sinne, när hon bygger sin äreport öfver den unga dagen och leder in de bevingade timmarna! Sannerligen — hoppets rikedom, så bedräglig, så inbillad han ock må anses, är dock en verklig rikedom, en solid. Så länge *dess* skatter icke äro förskingrade, bibehåller lifvet ännu sitt värde, och döden sjelf sin tröst.

En annan rikedom, som eges af er alla, är rikedomen på *tid*. Efter naturens vanliga ordning ligger ännu ett halft århundrade framför er till fri och obehindrad disposition. Huru mycket kan icke på den långa tiden uträttas; huru många äfventyr att bestå, hur mycket godt att stifta, hur mycken ära att förvärfva! Men huru använden I den rikedomen, när åren en gång förklara er fullmyndiga, och den fria och obehindrade förvaltningen deraf tillkommer er sjelfva? I ären då män i statens eller kyrkans tjenst, och jag hoppas, jag önskar åtminstone af hjertat, att I då måtẗen göra ett

undantag från det vanliga, nu brukliga sättet att använda sin tid. Viljen I veta hvad man i allmänhet tänker om det nu uppväxande slägtet, om den unga embetsmannaklass, som är ämnad att bli våra efterträdare? I hafven hört att jag nyss varit i hufvudstaden, och der klaga alla chefer gemensamt öfver bristande arbetshåg och embetsmannaskicklighet hos de unga, som inträda i statens tjenst. Hvad de minst tänka på är sysslan, för hvilken de också i början äro intet, och sedermera för det mesta otillräckligt betalta. Deremot tänka de så mycket mera på att roa sig, alltjemt vara i sällskap och der visa sig som kavaljerer, konstförfarne både i spel och dans. Då nu staten, helst i början, icke betalar mer för deras arbete än hvad det är värdt, det vill säga, ingenting, så tvingas de härigenom att söka sysselsättning och aflöning hos något af de riksvårdande embetsverk, som kallas tidningsbyråer, hvilka, som bekant är, ha ljus och frihet till sitt näringsfång, och vanligtvis genom den indrägtiga rörelsen kunna betala de tjenster som göras dem, helst publiken sjelf i sista instansen ingenting betalar så dyrt och frikostigt, som tadelsjukan, skadeglädjen och sqvallret för dagen. Dagbladen ha härigenom alltid ett öra i embetsverken, och mången, som kände det verkliga förhållandet, har försäkrat mig, att det egentligen var ur embetsverken, helst bland extraordinarierna, som rabulismen rekryterade. Till detta näringsfång, utan tvifvel det föraktligaste i samhället, drifver dem, utom nöden och näringslösheten, äfvenväl den hos ungdomen vanliga lusten att frondera och anse sig klokare än andra, samt det lockande, som helst för unga sinnen ligger deruti att bli ansedd för sjelfständig och frisinnad, och sålunda ha sin förgängliga odödlighet för bästa möjliga köp. På detta sätt uppväxer midt i embetsverkens sköte en samling af unge män, bildade mindre vid läroverken och akademierna än i publicismens vexelskola, håglöse

och oduglige för statens värf, men högt erfarne i att nedsätta och tadla den styrande, de svurit att understödja och upprätthålla. När desse med åren en gång inträdt på de högre platserna, då svalnar väl frihetsnitet, och de bibehålla föga något annat deraf än ytligheten och odugligheten, den de släpa med sig genom lifvet, liksom slafven, som ändtligen slitit sig lös, släpar en eller annan länk af sin fotkedja med sig. När denna ömklighet en gång hunnit att utbilda och förkofra sig, när de missnöjde och förhungrade extraordinarierna hunnit tjena sig upp till ordinarier, och tidnings-uselheten blifvit en uselhet på stat med lön och rang, — då skall det visa sig, hvart denna publicist-bildning egentligen leder, då skall staten *verkeligen* bli så förvaltad som den nu *säges* vara; då skall det gamla Svea böja sitt eklöfskrönta hufvud ner i smutsen, ett föraktadt offer för utsväfningarna af en missförstådd, en hufvudlös frihet, och Sverige bli bland nationerna ett namn utan ära.

Och härigenom, I ynglingar, har jag antydt tvenne af de väsentligaste förvillelser och sätt att misshushålla med tiden, som är de ungas rikedom. Det är sällskapssjukan, en dotter af tanklösheten, och hennes sqvallrande fränka rabulismen. Jag varnar eder för begge. Koleran var visserligen en svår farsot; men sällskapssjukan är så mycket svårare, som hon fortfar ännu och dagligen griper allt mer och mer omkring sig. Sjukdomen består deri, att man aldrig trifves ensam, eller tillhopa med sig sjelf, utan man vill nödvändigt, alltid och allestädes ha en annans obetydlighet till folie för sin egen. Så vida detta kommer af en inre tomhet, af brist på egen tanke, egen känsla, kan det anses för oskyldigt; men vanligtvis är det förenadt med begäret till hvad man, ehuru i mycket oegentlig mening, kallar nöjen och förströelser, som afleda ungdomens håg från all allvarsam

sysselsättning, qväfva all arbetslust och utmärgla själen. Träder nu en yngling ur fädernehuset eller lärosalen ut i verlden, så möter han öfver allt de lustiga bröderna, det lofliga dagdrifvareskrået, tidens slagtareembete, ty det är *tiden*, som skall slagtas. De vilja dansa bort ledsnaden, eller spela bort henne; men se, hon sitter ändå gäspande qvar, och superar midt i sällskapet; ty hon kommer icke med utvärtes åthäfvor, utan hon är bosatt i det tomma hufvudet och i det ännu tommare hjertat. Sällskapssjukan är tidens onda: hon ligger, som alla smittosamma farsoter, i luften; och du finner henne icke blott hos de unga och lefnadsglada, utan de taga henne med sig äfven på embetsstolarna, och de grånande lockarna förjaga henne icke. I forna, i bättre dagar var det icke så. Arbetet hade sin tid och umgänget hade äfven sin. Nu deremot är sällskapsnöjet och förströelsen lifvets stora bestämmelse och regel; arbete och tankens allvar endast ett ledsamt undantag, som gerna undvikes och icke användes oftare än som nödigt är för att undgå offentligt åtal. Umgänget sjelft, åtminstone männer emellan, hade också fordomdags något innehåll och bar stundom prägeln af förnuftiga varelser; nu är det för det mesta den ihåligaste tomhet, löst prat och stadssqvaller, en fortgående fadaise, ett bouppteknings-instrument öfver samhällslifvets obetydlighet. Frågar man hvem som deltar i denna ömklighet, så är det för det mesta hög och låg, ung och gammal. Söndrar sig någon ur sällskapskretsen och leds så gerna på egen hand som i sällskap, så är det en mörk, en mjeltsjuk natur, högmodig, emedan han ej böjer knä för dagens Baal, och trumpen, efter han ej finner något nöje i det vanliga umgängessladdret. Lika godt: dylika tillvitelser kan man bära. Det vissa är, att af en sådan ljudande malm, som den omtalda, kanske klingande bjellror kunna

smidas, men icke smidas deraf duglige embetsmän, hvarken för stat eller kyrka, icke heller ordförande i vetenskapens eller konstens verld. Vi bo ibland slagghögarna. Mig åtminstone har det ej velat lyckas att der hitta något guldkorn.

Den, som varnar för sällskapssjukan, varnar äfven med detsamma för dess vanliga och naturliga följder. Dessa äro icke blott sådana, som ligga närmast i dagen, såsom oduglighet, olust för arbete, dagdrifveri och lätja, som är själens rost och mögel; utan förströelsens vidsträckta landamären gränsa äfven tätt intill utsväfningens och lasternas och springa ofta öfver deruti. Huru mången yngling har gjort idel sottiser, äfven af det mest omoraliska slag, derföre att han ej haft eller tagit sig något annat att göra! Jag har känt mera än en sådan olycklig sällskapshjelte, bal-kung, soiré-jägare, som dansat sig till lungsot, spelt sig till tiggarestafven och kurtiserat sig till lasarettet. Och detta allt har haft sin första anledning i hvad dagens lättsinniga flärd kallar för — ett oskyldigt sällskapsnöje.

Utom sällskapssjukan, som långsamt men säkert dödar alla menniskans ädlare krafter, finnes äfven för en ung man ett annat sätt att förspilla sin tid och sålunda förslösa sin rikedom. Jag har redan antydt det, och ifrar icke för första gången i dag emot det. Det bär ett vackert och klingande namn, det kallas aktning för menniskans rättigheter och samhällets konstitutionella frihet. Hvem skulle icke älska och värdera dem; och jag har sjelf i yngre dagar svärmat derföre. Men ingalunda tänkte jag mig då en sådan frihet, som den man nu yrkar och som med rätta kallas för rabulism och kannstöperi. Här är icke stället att yttra sig om saken sjelf, eller att förfölja de stora samhällsfrågorna på djupet, der de ligga och gömma sig i natt och dimma. Jag talar endast om

den nuvarande politiska tidsandens inflytande på unga sinnen, och bekänner oförtäckt att jag anser den för förderflig. Ty skulle det icke vara förderfligt, att en ung man ideligen talar och deklamerar öfver ämnen, hvarom han dock ingenting vet eller kan veta; ty deras lösning ligger icke så på ytan, som våra tidningsskrifvande småherrar föreställa sig, den ligger i verldshistoriens djupaste mysterier, i erfarenhetens hemligaste och lönligaste skattkammarehvalf. Icke heller är den att söka i en tom och löslig abstraktion, som står och skummar dräggen af alla samhällets förhållanden, och skär till konstitutioner såsom ett öfverplagg, som skall passa för alla. En tidsande, som ideligen lockar ynglingen att tala och skrifva häröfver, måste dock väl mera än allt annat befordra ytlighet, som är den vetenskapliga bildningens graf, och öfvermod och tillförsigt, som passa illa för ungdomen, hvars skönaste arfvedel är blygsamheten med sin rodnad, och aktning, som böjer sitt öra ner till de bättres och erfarnares råd. Den frihet, som nu predikas, leder dock tydligen till ett demokratiskt mångvälde med tusende hufvuden, och just derföre hufvudlöst. Liksom Nidhögg i sagan gnagde på Ygdrasils rot, så gnager den på samhällets grundvalar och kan ej ha någon annan förnuftig afsigt än att undergräfva och kullstörta dem. En sådan demagogi har åtminstone historien emot sig, synnerligast den svenska, hvars lifsprincip är den, att

— — en *skall styra med kraft och vett,*
skum natt har många ögon, men dagen ett.

Så länge ännu den så kallade oppositionen rimligtvis kunde anses som ett bevis på sjelfständighet och oberoende, kunde det betraktas som ära och mannamod att bekänna sig dertill och beifra magtens missbruk. Nu deremot har magten flyttat på helt andra händer, styrelsen ligger under i opinionen, och att

vilja slå sig till riddare derpå och instämma i det allmänna folkskrålet, är föga annat än feghjertad nedrighet.

Victrix caussa Diis placuit, sed victa Catoni:
Gudarne valde den segrande sak, den besegrade —
Cato.

Ett särskildt rön är det likväl, att intet enda af landets berömda namn i sanning eller dikt, i vetenskap eller konst, hittills instämt i det allmänna oväsendet. Tvärtom bo på deras läppar endast harmens och förtrytelsens ord och det bittra åtlöjet öfver all den nu grasserande förvändheten. Det är endast litteraturens kryp- och skridfän, de eviga anonymerna i tankens eller snillets verld, som hittills fört den moderna frihetens talan. Denna frihet bär ock synbarligen den plattaste trivialitets-uniform, den framträder öfverallt i hvardaglighetens smutsigaste släpmundering. Dess förfäktare tystna dock icke så länge det ännu lönar sig att skrika, ty det är deras näringsfång, som icke nedlägges så länge det godt betalar sig. Ty allmänheten betalar sjelf sin förvillelse och prenumererar villigt på sin demoralisation årligen. Det är den allmänhet, som annars med ett något ohöfligt namn plär kallas för pöbel, det vare sig med eller utan riksdagspolett, med eller utan knappar i rocken, med eller utan stjernor i knapphålet. —

Med dessa varningar emot dagens förvillelser förafskedar jag eder härmedelst, och önskar er lycka till er resa till akademien. Det gifves visserligen många andra förvillelser, många andra faror, hvarför en ung man är utsatt vid sitt inträde i verlden. Men de nyssnämnda äro för dagen de vanligaste, de mest epidemiska, de förderfligaste. I afseende på edra studier bifogar jag inga anvisningar. De fleste af er hafva härstädes dertill lagt en god grund, på hvilken allehanda kan byggas. Tacken derföre skicklige och nitiske lärare, och stadnen ej sjelfve vid halfgjordt

arbete, ty grundvalen är väl nödvändig för huset och dess bestånd, men icke är han huset sjelft. Påminnen er, att det onda, hvarför jag varnat, att sällskapssjukan, hvari dock allehanda elementar-undervisning äfven i vår nyss förbrända stad meddelas gratis (ty flärden har icke brunnit ner med husen), vanligtvis leder till oduglighet och håglöshet i alla lifvets vigtigare angelägenheter, och sällan lemnar något annat namn efter sig i döden än ett föraktadt. Påminnen er vidare, att rabulismen icke passar för bildade män, för ynglingar, som fått en ordentlig, en klassisk uppfostran, som i åratal besökt de lärosalar, der Linnés, Ödmanns, Rogbergs skuggor ännu vistas, med ömkans löje öfver dagens förvillelser boende på de visa läpparna. Dylika bedrifter kunne vi gerna lemna åt boktryckaregesällerna eller deras vederlikar, som äro den moderna frihetens ansvariga redaktörer. — Farväl! Den Gud, som är frihetens och ljusets Gud, men den sansade frihetens, det oförvillande ljusets, den store eforen öfver menniskolifvets läroverk, den Guden välsigne er och lede er på alla edra vägar! Farväl!

Vid Vexiö gymnasii jubelfest,

Juni 1843.

Vi fire för närvarande det tvåhundrade året af gymnasii stiftelse. Det grundlades icke, såsom de tre äldsta, af den store Gustaf Adolf, men af hans vidtberömda dotter Christina, understödd af de berömde män han liksom lemnat henne i arf jemte sina stora naturgåfvor. Christina var onekligen ett utmärkt

snille; och ingen tid, intet land vet bättre än vårt, huru oblidt man bedömer snillet på en tron. Christinas fel voro desamma som man vanligtvis, med mer eller mindre skäl, förebrår hennes kön. Men huru få äro de, äfven ibland män, som kunna godtgöra dem med så älskvärda, så lysande egenskaper som hon! Kärlek och aktning för vetenskap och bildning låg i Vasablodet. Det var ett slägtdrag, så mycket märkvärdigare som det visade sig i en tid, onekligen vildare och råare än vår, både till seder och tänkesätt. Hon samlade omkring sig icke blott landets utan Europas snillen, lefde med dem, arbetade med dem och lät majestätets stolthet vika för vettets. Hon hedrade dem, icke med titlar eller stjernor (på den tiden lät man ännu himlen behålla sina stjernor), utan med sitt umgänge, sin aktning, och det interesse, som gemensamma bemödanden framkalla och bibehålla; hon uppmuntrade dem med en frikostighet, som kanske mera rådfrågade hennes eget storartade sinne och kronans värdighet, än det fattiga landets tillgångar. Christina insåg, eller rättare anade, hvad hennes store fader äfven kände, att vett och bildning voro statsangelägenheter, som mer än allt annat befordrade slägtets utveckling och nationaläran. Stockholm blef på den tiden hvad fordom Athen och i senare tider Weimar varit för konst och vetenskap. Och hvad förvillelser man också förebrår henne, så måste man dock erkänna, att under hennes och hennes fars tider gjordes mera för bildningen, än af någon svensk regent före eller efter.

Gustaf Adolfs och Christinas tider utgöra en märkvärdig epok, icke blott i Sveriges, utan äfven i Europas häfder. Reformationen, en af historiens stora vändpunkter, hade förutgått och segrande tillkämpat sig sjelfbestånd och erkännande. Vi veta alla hvilken väsentlig del Sverige tog i den stora striden.

Katolska läran föll och måste falla i alla sådana länder, der förståndets skärpa och besinningens klarhet äro de herrskande krafterna. Deremot bibehöll den sig öfverallt, der inbillningens liflighet och känslans glöd äro de rådande. Ty hvad var katolicismen annat än en kristlig mytologi, en döpt hedendom? Ett grunddrag i katolicismen är den poetiska diktningsgåfvan. Der denna upphör att vara herrskande hos folket, der saknar katolicismen sin lifsluft och förtynar, och protestantismen, som blott är ett annat namn för förståndets öfvermagt, inträder. Det är åtminstone ett märkvärdigt rön, att katolicismen sällan tål kölden, och sällan öfverstiger eller bibehåller sig under några och femtio graders nordlig bredd. Visserligen är den diktande kraften äfven verksam i kallare länder, men den antar der ett helt annat skaplynne, allvarsammare, längtansfullare, djupsinnigare. Det är som om en friskare, trotsigare naturkraft vaknade med kölden; ty kölden gör väl att kroppens lemmar domna, men icke själens, som tvärtom bli spänstigare deraf och stålsättas. De gamla Asa-myterna, ehuru vidunderliga och rå, stå dock i djuptänkt allvar onekligen öfver de grekiska, med hvilka de ingalunda kunna jemföras i formens skönhet; ty

"*formens skönhet är grek, men betydelsens djup är en nordbo.*

Och sedermera, när Asaläran föll och måste vika för kristendomen, huru poetiskt rörande är icke den längtan, som då gick igenom hela nordiska naturen, hur klagar ej necken i vågorna och suckar efter förlossning, och högfolket under jorden, och skogens och källornas barn! Hela den nordiska naturen med alla dess krafter symboliserade längtan. Denna *kreaturens suckan* efter befrielse och det högre lif, som endast vinnes genom kristendomen, den har i nordiska sagan sitt djupaste återljud. Den nordiske skald,

som en gång rent utsjunger denna skapelsens mystèr, — *den* förbidas ännu. Och kommer han en gång, så blir han otvifvelaktigt poesiens Messias. Jag för min del känner intet djupare och skönare ämne för en svensk dikt, än just detta. Utfördes det som det borde, så blefve svenska poesien det, hvartill hon kanske var ämnad, och skulle otvifvelaktigt göra epok i diktens historia.

Genom trettiårakriget öppnades Europa för Norden, och Norden för Europa. Förut bodde de, obekanta för hvarandra, på hvar sin sida om Östersjön. Med förvåning lärde Söderns innevånare känna ett slägte, barbarer endast i kraft och sedernas enkelhet, men erfarnare än de i krigets blodiga yrke, med ordnadt samhälle och fasta lagar. Och i spetsen för dem gick en hjelte, som bröt, mindre med kraften af sin arm, än med sitt snille, allt motstånd, och lärde grånade fältherrar en ny krigskonst, om hvars värde de först öfvertygades genom sitt eget nederlag.

Den utmärkta plats, som Sverige under denna tid intog i europeiska statsförbundet, var likväl af föga varaktighet och varade icke fullt ett århundrade (1630—1718). Följderna deraf voro för menskligheten utveckling oberäkneliga, de utgjorde förpostkedjan till en ny tid; men Sverige särskildt invecklade de i en mängd brydsamma förhållanden och ställde staten på en svindlande höjd, der endast en man som Gustaf Adolf kunde hålla den. Företaget saknade icke sin kärna, men denna kärna var icke fysisk utan andelig, och gick med den store konungen i grafven. Liksom en mägtig ande snarast förtär och spränger sin kroppsliga omhöljning, om den ej är desto starkare, så var Gustaf Adolfs idé — tankens frihet i Europa — för stor att i längden kunna upprätthållas af det aflägsna och ringa Norden.

Den var således personlig, och denna gång, sin eviga sanning oaktadt, förgänglig.

En naturlig följd af den öppnade kommunikationen mellan Sverige och det öfriga Europa var en ny organisation af framför allt de lägre läroverken, hvarmed Gustaf Adolf sjelf gjort början. Under hans dotter stiftades icke mindre än sju gymnasier, hvaribland äfven Vexiö. Då vi nu begå minnet af denna stiftelse, tyckes det ej vara en afvikelse från ämnet, om vi fråga oss: **"Hvad är gymnasii betydelse, hvilken plats är det ämnadt att fylla i systemet af en nationel uppfostran?"**

Gymnasium är föreningslänken emellan elementarskolan och akademien, måste således sluta sig till och bero af beggedera, en fortsättning af den förra och en förberedelse till den sistnämnda. Vårt ämne sönderfaller således i tvenne delar: gymnasii förhållande 1. till skolan (neråt); 2. till akademien (uppåt). Låtom oss säga några ord om beggedera.

I.

Då med reformationen klosterskolorna upphörde, uppkom en okunnighet ibland presterskapet, hvaröfver Gustaf Vasa ofta klagar. Redan under Johan III stadgades, genom kyrko-ordningen af 1570, att vid hvarje af rikets sju domkyrkor skulle finnas en skolestuga med en skolmästare (rektor) och en lärare i teologien. Det senare utmärker tydligen, att skolans (liksom sedermera gymnasii) afsigt var att bilda prester. Indelningen var i tre eller fyra klasser, och de äldre lärde de yngre, — den första och enda vexelundervisning, som sedermera ehuru under ändrade förhållanden alltjemt bibehållit sig här. Om *humaniora* i högre mening var ännu ej fråga. Christinas gymnasier voro tydligen endast en utvidgning af skole-

stugorna, der allt, som på den tiden ansågs höra till lärd bildning, skulle inhemtas. Presterliga riktningen bibehölls oförändrad. Gymnasium skulle vara ortens högsta läroanstalt, ett slags provincial-akademi. För att ordineras behöfde man då ej resa till högskolan, så vida man ej ville ta filosofiska graden. Skulle återgången härtill vara omöjlig?

I Preussen äro skola och gymnasium förenade under *en* styrelse, och många tro att det samma kunde och borde ske här, för att lägga mer enhet i styrelsen och lättare handhafva disciplinen. Jag tviflar; ty hvad som skiljer skola från gymnasium är samma naturliga öfvergång, som skiljer barnet ifrån ynglingen. Barn måste behandlas annorlunda än ynglingar. Och just för skoltukten torde vara bäst, att läroverken hållas åtskilda, ehuru oftast förenade i samma stad.

Mig synes omöjligt, att rektor gymnasii tillika kunde ha verksam tillsyn öfver två- eller trehundrade skolpiltar, så framt han derjemte skall bestrida undervisningen såsom gymnasii-lärare; och att anställa en särskild embetsman härför, medförde åtminstone ingen ekonomisk vinst, men många och flerartade svårigheter.

Skolans läroämnen kunna ej vara desamma som gymnasii, utan färre. I skolan föredragas väsentligen språk, som sedermera fortsättas på gymnasium, der elementerna af vissa vetenskaper tilläggas. Språk höra till barndomen, som också har lättast för att uppfatta dem. Men *hvilka* språk? Icke modersmålet, som redan är inhemtadt före skoltiden och hvari först i senare tider grammatikalisk kännedom börjat meddelas, kanske alltför tidigt, utan de klsssiska eller döda språken, latin och grekiska, hvars bildningsförmåga för det unga sinnet med rätta prisades. Latin var dessutom på denna tiden icke egentligen ett dödt språk. Det var vetenskapens och diplomatikens modersmål, och lefde icke blott på de lärdes läppar,

utan talades äfven i allmänhet af de bildade. I skola och gymnasium var dess bruk allmänt, och ännu lefva prestsöner, som lärt latin såsom ett lefvande språk af sina fäder. Den nu brukliga grammatikaliska vägen är väl långsam, men också säker. Grammatiken är språkets vetenskapliga element, och tyckes således tillhöra en senare ålder. Endast formläran, som är en ren minnessak, bör förutgå. Det syntaktiska, som väsentligen är logik, torde rättare förläggas efteråt, tills massan af språket, som hon skall reda och ordna, är inhemtad. Huru ha vi alla lärt svenskan? Ingalunda af grammatiken, hvars herravälde vi ännu alls icke kände, utan af bruket och den lefvande rösten. Derföre fattas svenska språkläran så lätt, emedan vi länge utöfvat det väsentligaste deraf, innan vi började studera henne. Önskligt vore derföre, om den gamla plägseden kunde upplifvas, att åtminstone inom skolan göra latin till ett lefvande språk. Äfven om föredraget på gymnasium, åtminstone i vissa ämnen, skedde på latin, kunde ej skada. Ty latin måste, liksom hvarje annat språk, läras lättare i den mån det kan bibringas lefvande, ehuru det måste erkännas, att det ändå är blott ett skenlif, det på detta sätt erhåller.

Så länge ännu latin var det allmänna kommunikationsmedlet för den lärda verlden, kunde fråga ej bli om andra lefvande språk, merendels utgångna derifrån. Väl hade Italien, Spanien, till en del äfven Frankrike och England en utbildad litteratur, hvars värde dock först i senare tider erkändes. Men den omfattade väsentligast poesi och vitterhet, som i Norden alltid varit ansedda för öfverflödsvaror. Tyska litteraturen var ännu ofödd, liksom den svenska. Under sådana förhållanden kunde hvarken i skola eller på gymnasium fråga uppstå om andra språk, än de så kallade lärda, som också i mera än ett afseende

innebära grunden till all den bildning, som kan vinnas genom språkstudier. Behöfde man lära ett lefvande språk, så lärde man det genom resor, som på den tiden voro vida vanligare än nu. Tillfällen till sådana resor äro nu sällsynta. Men sedan nu mera icke blott vitterhet, utan äfven historia och vetenskap öfverallt tala sitt eget modersmål i Europa, blef större delen af moderna språken, som förut kunde umbäras, nödvändig för en hvar, som ville ha en lärd bildning. Man anställde derföre slutligen en lärare i dessa språk, men man uppsköt dermed till gymnasium, dels emedan man ansåg denna kunskap umbärligare, dels derföre att man trodde skoltiden tillräckligen upptagen med andra läroämnen och ej ville sammanblanda för många. Dertill kom äfven hvad alla tiders erfarenhet bekräftat, att lefvande språk läras både hastigare och säkrare *efter* än *före* de döda. Detta bevisas bäst af apologistierna, der man börjar med lefvande språk, ej läser de lärda, och ändå i de förra gör vida mindre framsteg, än på gymnasium, der likväl endast fyra timmar i veckan användas härtill.

Huruvida undervisningen i lefvande språk bör begynnas redan i skolan, eller först på gymnasium, beror likväl hufvudsakligen på den frågan: på hvad sätt böra dessa språk läras? För all språkundervisning finnas tvenne metoder: den naturliga och den — onaturliga. Vi ha föredragit den senare, och behandla äfven de lefvande språken som om de vore döda; det vill säga, vi börja dem med en abstrakt grammatik. Om man skrifver dem, så är det endast för att inöfva reglerna. Om talande blir sällan eller aldrig fråga. Den naturliga metoden deremot är den, hvarefter vi lära modersmålet, nämligen af dagligt bruk. Att denna metod är användbar äfven för främmande språk, bevisa de mångfaldiga exemplen af barn, som vid fem à sex års ålder äfven så lätt ut-

trycka sig på tyska eller fransyska, som på modersmålet. Detta inträffar vanligtvis, nej alltid, der föräldrarna, eller deras ombud, i dagligt tal nyttja, jemte svenskan, äfven ett eller flera främmande språk, som då bibringas utan möda. Man lär att tala, som man lär att gå, — genom öfning. Ingen förnuftig menniska lär att simma på torra landet, eller börjar svenskan med Sahlstedts eller Fryxells grammatika; men väl läser man dessa böcker sedermera, då det roar barnet att igenkänna regler, som det redan i flera år användt, ehuru utan klart medvetande. Hvad som gäller om *ett* lefvande språk, måste gälla om *alla*, äfven om de döda, så vidt de kunna göras lefvande. Då vi ej kunna få grekiska eller latinska skollärare, så kunna de infödde likväl *närma* sig den naturliga metoden.

En annan svårighet för lefvande språkens införande i skolan ligger dels i den oreda, som så många läroämnen på en gång skulle förorsaka, dels deri, att skoltiden på detta sätt skulle betydligen förlängas. Vid femton års ålder bör gossen vara färdig för gymnasium. Skall detta, med sålunda ökade lärokurser, medhinnas, så borde barnet intagas i skolan redan vid sex års ålder, som åter i flera afseenden vore olämpligt. Öfverväger man allt detta, så torde slutligen bli bäst att stanna vid nu vanliga sätt i afseende på moderna språk. Och härmed hade vi då för denna gång genomfört vår betraktelse rörande gymnasii förhållande till skolan.

II.

Återstår således att tala om gymnasii förhållande till akademien, som är landets högsta undervisningsanstalt och gör anspråk på att omfatta helheten af mensklig bildning *(universitas litterarum)*. Den är i

Sverige äldre än gymnasierna. Huru äfven akademien växt ut och utvecklat sig med tiden, allt som kunskapens träd växt högre och spridt sig vidare, hör icke till vårt ämne. Gymnasii förhållande till akademien inskränkes för det mesta till filosofiska fakulteten och till någon ringa del äfven den teologiska, af skäl, som redan äro antydda. Att våra gymnasier ursprungligen haft en presterlig och teologisk riktning, kan ej nekas. Det kom deraf, att på den tid, då de stiftades, teologien var frågan för dagen, som af de lärde i synnerhet omfattades med det varmaste interesse. Den var hvad politiken är för närvarande. En hvar ville ha en röst, en öfvertygelse i dess finheter. Läroverken besöktes också mest på den tiden af dem, som ämnade sig till andeliga ståndet, hvarför det ej är underligt, om de antogo ett anseende af prestseminarier. Äfven civile embetsmän kunde ej umbära någon teologisk lärdom, ty teologiska tvisterna utgjorde talämnet för dagen. Naturkunskaperna (realia), som för närvarande bilda menskliga snillets stolthet och seger, voro då till större delen obekanta. All bildning var formel; och denna karakter blef äfven läroverkens herrskande prägel. Man lärde Greklands och Roms språk på bekostnad icke blott af andra språk, utan äfven af all annan kunskap. Likadant var äfven för det mesta förhållandet vid sjelfva högskolan. Realia hade der knappast en lärostol. Nu äro tiderna mycket förändrade. De praktiska vetenskaperna göra sig rum öfverallt, och långt för detta har man varit nödsakad att äfven på gymnasium anställa en lärare i naturkunnighet, som några timmar i veckan föredrar dess elementer, emedan det annars vore omöjligt att vid högskolan fatta eller följa med föreläsningarne häri, så framt de icke sjönke ner till det elementära, som ingalunda är deras bestämmelse. Man kan tänka

olika om värdet af dessa kunskaper och deras bildande kraft; men visserligen är det icke något fåfängt och förgängligt mode, utan det är tidens praktiska, eller, om man hellre vill, dess materialistiska ande, som infört och utbildat dem. Egentligen skulle man kunna säga, att gymnasii idé ej är fullständigt utbildad, så framt undervisning i realia alldeles saknas. En tysk författare, som, efter vana hos detta grundliga folk, a priori konstruerat gymnasium, anmärker, att den verkliga, reella verlden innefattar tre sferer, nemligen Gud, menniskan, naturen. Nu måste all idé ha sin verklighet eller motsvarighet i det yttre. För Gud eller religionen finnes en sådan motsvarighet i kyrkan, hvaraf följer, att kyrkohistorien och teologien böra på gymnasium föredragas. Menskligheten idé uppenbaras i språket, som innefattar summan af dess inre lif, hvaraf följer, icke blott att språken böra studeras på gymnasium, utan äfven att deras idé har sin yttre motsvarighet i verldshistorien, som derföre hör till gymnasii läroämnen. Slutligen är matematiken läran om storheter. Deras motsvarighet är den yttre naturen, hvaraf följer, att icke blott den anorganiska, utan äfven den organiska naturläran måste (elementariskt) på gymnasium föredragas, på det matematiken, liksom religion och språkstudier, måtte få sitt tillbörliga innehåll. Jag lemnar denna äkta tyska deduktion i sitt värde. Resultatet kan vara riktigt, ehuru besynnerlig vägen är, hvarpå författaren kommit dit. Mig synes frågan mindre vara den, om storhetsläran skall förblifva utan storheter, matematiken utan innehåll, än den, huruvida den blott formella bildningen skall sakna all fast föda, och det unga sinnet förhungra på idel glosor. Utan blod och lifssaft (succus et sanguis) lefver intet djur, och menniskosinnet behöfver äfven någon fastare och reellare föda att öfva sina digestions-kraf-

ter på. Jag inser ingen grund, hvarför ej realkunskaper äfven skulle få anses bildande, liksom de blott och bart formella.

Härtill kommer slutligen äfven en annan omständighet, som gör det dubbelt orätt att från *svenska* bildningsanstalter utesluta just de praktiska vetenskaperna. Sinnet för det praktiska är medfödt i vårt land och hör till nationalkarakteren. Huru mången af vår allmoge utan all vetenskaplig bildning visar icke prof på mekanisk skicklighet och fyndighet, som med rätta förvånar utländingen! Svenska snillet försänker sig icke, som månget annat folks, helst i sin egen inre verld, utan har i det yttre sitt käraste föremål. Det upplöser sig ogerna i metafysiska grillfängerier och tomma spekulationer, utan det bildar och ordnar helst verlden utom sig, efter sitt begrepp; det är födt för handling eller med annat ord det är praktiskt. Detta gäller äfven om vetenskapen; och våra ärofullaste eröfringar deri ligga alla åt detta håll. Polhem, Linné, Berzelius, — hvilka högre vetenskapliga namn ha vi då att uppvisa? Och kan det vara rätt, att bland deras landsmän just dessa vetenskaper skola vara de enda, som vid ungdomens bildning försummas? Kan det vara förnuftigt att göra sig hemmastadd i Grekland och Rom, och deremot leka främmande i den verld, som omgifver oss från vaggan till grafven och tränger sig in på alla våra sinnen? Skulle, med ett ord, naturens bok vara den enda af alla böcker, som ej bildade, och således utan allt värde för uppfostran? Ack, det nya testamente, som kommer ut hvarje år, der bokstäfverna äro blommor och musikbilagorna fågelsång, — den bibel, som är tryckt med silfverstil på himmelsblått och öppnas hvarje qväll öfver våra hufvuden, der kapitlen äro konstellationer, och hvarje ord en glänsande verld,

en stjerna, — eller den vishet, som tränger på djupet och ransakar dess innandömen, refbensbyggnaden i jorden, — skulle icke denna bok vara menniskolifvets hufvudbok, och föga mindre värd än Hellas och Rom, huru mycket jag än värderar dem? Och hvad är ett läroverk, der denna bok alltjemt blir en förseglad bok, den man med förnäm likgiltighet går förbi och ignorerar, och som man säger sig ej ha tid att studera, emedan man först och förnämligast måste äta sig indigestion — på glosor? Jag har ingenting att anmärka mot denna entrérätt, som tvärtom är magstärkande och retar aptiten. Men litet fastare föda behöfver dock menniskan derjemte, när hon skall segla öfver lifvets ocean. Med andra ord, mannen behöfver för att vara fullbildad ej blott filologi och ordkram, utan äfven vetenskap, ej blott form, utan äfven materia, ej endast formelt snömos, utan äfven praktiskt vetande och solid föda.

Skall således gymnasii förhållande till akademien återställas till sitt ursprungliga skick och sluta sig fullkomligt till den, så måste, i den mån läroämnena växa och lärostolarna ökas vid akademien, helst i filosofiska fakulteten, en motsvarande förökning äfven ega rum vid gymnasium. För naturvetenskaperna finnas nu vid akademien tre lärostolar. *En* sådan vore ej för mycket vid gymnasium. Ty det är ju klart, att den yngling, som vid gymnasium ej inhemtat elementerna af en vetenskap, ej heller kan följa med den högre undervisning, som akademien erbjuder. Följden häraf har vid akademien varit den, att läraren varit tvungen att nedstämma sin undervisning till elementarkurser, och akademien alltså sjunkit ner till gymnasium, som icke är dess bestämmelse. På tre år skulle en gymnasiilärare genomgå elementerna, 1:o för den anorganiska naturen (geologi och mineralogi), 2:o af den organiska naturläran, bo-

tanik, 3:o zoologi: allt med ledning af någon lämplig lärobok. Alla dessa läroämnen, med undantag af det förstnämnda, föredragas redan för närvarande på gymnasium af den der anstälde läraren i naturalhistoria. Men han föreläser endast två timmar i veckan för hvarje afdelning. Det finnes ej förnuftigt skäl, hvarföre han ej skulle vara lektor och konsistoriiledamot, med samma aflöning och föreläsningsskyldighet som de öfriga. I forna dar fans äfven på Vexiö gymnasium en lärare i fysiken, ehuru han äfven måste föredraga metafysik och logik; och att åtminstone botaniken ej har en egen lärostol i Linnés fosterbygd, är mer än besynnerligt.

Samma rättighet ville jag, till en början åtminstone, ej föreslå för läraren i moderna språken, som nödtorftigt kunna inhemtas med de tvenne timmars föreläsning på hvarje afdelning, han nu ger under tre år. Dock skulle jag anse nödvändigt, att en timma i veckan tillades för engelskan.

Med de obetydliga här föreslagna tillägg och förändringar, tviflar jag knappast, att Vexiö gymnasium kunde blifva det, hvartill det ursprungligen varit ämnadt, ett slags provincial-akademi, som bibringade all den kunskap, som kunde anses nödvändig för en prestman. De dyra resorna till akademien, som nu årligen kosta provinsen femton- à tjugotusen riksdaler, kunde derigenom besparas för dem, som äro för fattiga att taga filosofiska graden, och hvilka redan i detta stift utgöra den stora pluraliteten. I fall detta af vederbörande bifölles, ville jag för detta ändamål föreslå ännu följande.

Ferierna, som i Sverige äro längre än troligtvis i något annat land i Europa, härleda sig otvifvelaktigt derifrån, att en större del af allmogens barn här studerar, hvilkas arbetskraft påräknades hemma, helst under sommarmånaderna. Dessa ferier utgöra nu

tjugo veckor: således mera än en tredjedel af året, som för undervisningen för det mesta är förlorad. Men de kunna och böra inskränkas från tjugo till tio veckor. Ännu mera vunnes, om i stället för tre år, som vanligen tillbringas på gymnasium, fyra der användes, som fordom icke var ovanligt. Deremot håller jag för, att, ehuru sex timmars daglig läsning visserligen icke är förmycket för skolan, förhållandet dock kunde och borde förändras på gymnasium, der man bör påräkna sjelfverksamhet och hemstudier såsom det väsentliga. I synnerhet gäller detta för Vexiö gymnasium, der från längre tider tillbaka varit vanligt, att gymnasister undervisa skolepiltar. I forna dar skedde detta ej hemma, utan i skolan och under öfverlärarens egen uppsigt. Gymnasisterna voro då monitörer för de yngre: ett slag af vexelundervisning, som är det enda jag gillar, och lika nödvändigt för lärjungen som nyttigt för läraren.

Men skall gymnasium äfven för det teologiska kunna någorlunda ersätta akademien, så borde slutligen ett teologiskt utskott bildas, der efter gymnasiiårens slut den speciella teologiska lärdom inhemtades, som på gymnasium ej medhunnits. Ett sådant utskott kunde lätteligen sammansättas af biskop, domprost, teologie-lektorn och lektorn i grekiskan. Lades härtill eloquentie-lektorn, som understundom öfvade prestkandidaterna i att skrifva och tala latin, så vore besynnerligt, om icke på två eller tre terminer all den lärdom kunde bibringas dem, hvilken de som komministrar eller pastorer i de svagare gällen kunde anses behöfva och för det mesta för närvarande verkligen innehafva. För de större pastoraterna, liksom för egentliga läraresysslor, kunde filosofiska graden erfordras. Ty högre lärdom fordras dock egenteligen mera för presterskapets anseende än för församlingens bästa. För öfrigt förstås af sig sjelf, att denna under-

visning, liksom den gymnasiska, borde vara kostnads fri. Det ökade besvär, som derigenom tillskyndades lärarne, ersattes mer än tillräckligen genom den besparing, som härigenom vunnes för det fattiga landet. Det är i sanning icke Vexiö gymnasii lärare, som jag behöfver uppmuntra till en uppoffring, då det gäller läroverkets anseende och ståndets och provinsens bästa.

Dessa tankar, som sjuklighet hindrat mig att sjelf framföra och som röra läroverkets slutliga fulländning, förtjena väl att sysselsätta oss på dess jubelfest. De äro icke nya, utan långt för detta yttrade af den störste och verksammaste eforus, som Vexiö, kanske Sverige, haft, den berömde Wallqvist, hvars förtidiga död var den största olycka, som träffat läroverket. Hans minne har med rätta sin plats på gymnasii jubelfest, ty Vexiö läroverk firade under hans korta embetstid sina egentliga jubelår. Allt det bästa så i läroverk som stift är en gengångare från hans tider. En och annan ibland er kommer ännu ihåg honom. Om någonsin svenska snillet i sin ursprungligt praktiska riktning i senare tider framträdt personifieradt hos svensk man, så var det hos Wallqvist: djerft, men sansadt, och vändt utåt till de yttre tingen. Han omfattade alla lifvets förhållanden, de ekonomiska som de litterära, och förbättrade äfven så mycket sina boställen som sitt läroverk. Som alla utmärkta män var han dock företrädesvis en son af sin tid, den gustavianska tiden, hvars färger han bar i lysande och brokig blandning; hvartill äfven hörde en viss genialisk lättsinnighet, förenad med hög och allvarlig embetsmannaduglighet. Presterlig (nämligen i trångbröstad mening) var han icke, och man gör honom ingen orätt, om man säger, att han var mera eforus och ecklesiastik organisatör än biskop i from, fornkristlig mening; skapande var han i allt, små

sinnad i intet. Der låg i hans rika och lifliga sinne en aning af det rätta och gagnande i hvarje sak, en känsla, som grep in på framtiden, ett slags profetisk aningsförmåga, en instinkt, som utmärker det praktiska sinnet och i allmänhet leder hvarje snillrik man genom lifvet. Derför såg han gerna allting i stort; och när han måste stiga ner till detaljerna, så redde han dem, icke tråd för tråd, utan han uppfattade hela härfvan med en enda skarpsinnig öfverblick. Ty ett skarpt och klart förstånd är, helst i verldsliga bestyr, det öfverlägsna snillets trognaste och vanligaste ledsagare. Med dessa egenskaper var han också mera född för rådsbordet än för konsistoriibordet; och någon tid fylde han också med heder en plats i konungens råd, såsom föredragande för kyrkans och läroverkets angelägenheter.

Vi ha i dag den lyckan att ega närvarande en man, som ärft efter Wallqvist både hans praktiska snille och hans plats vid tronen. Möjligtvis har han äfven före honom hjertats och den mildare fridens kristnade genius. Dertillmed har han varit först en utmärkt lärjunge och sedan en ännu mera utmärkt lärare vid detta läroverk. Vi bedja honom vara hjertligt välkommen till sin ungdoms bygder, hvilkas ära, han blifvit. Det är en rent svensk demokrati, ensam för vårt land, att ingen genom sin börd är utestängd från statens högsta embeten, dit snille och skicklighet kunna föra en hvar och i senare tider ofta gjort det. Jag nekar icke att detta, hvar som helst det inträffar, gläder mitt svenska oadeliga sinne. Det är en demokrati, hvartill jag öppet bekänner mig, så monarkisk jag i öfrigt må anses. — Du är oss dubbelt kärkommen derföre att du kommit till oss utan alla statsrådsminer, och värderar, som du bör, den verldsliga höghetens ansvarsfulla, men tillfälliga företräden. Vi hafva hos dig länge värderat den utmärkte man-

nen, långt innan du steg opp på lyckans branter. Och du må ursäkta, om vi i dig mindre se chefen för en af landets vigtigaste angelägenheter, dess bildning, det egentligen andliga i staten, än den gamle välbekante, snillrike, rådige mannen. Vi prisa dig lycklig, icke derföre att du gjort lycka, ty på *din* plats har man mycket ansvar, och kan ej tillfredsställa alla, minst sig sjelf, utan derföre i synnerhet, att du äfven der bibehåller din själs ungdom. Ty själens ungdom kan gerna bestå med grånade hår. Det är den, som gör icke blott skalden och talaren, utan äfven den högre embetsmannen, om denne gör anspråk på något mer än blott handtverksmessig routine. Tro mig, förståndets skärpa och sinnets liflighet göra *chefen,* om han förtjenar sitt namn. Göm derföre troget din ungdoms minnen; det är ålderns rikedom. I vår ungdom voro vi väl icke så berömde, så afundade, ej så ilskefullt bespejade, icke heller så brokigt utstyrde som nu. Men vi äro nu erfarnare, och det är skönt att lefva för sin ungdoms drömmar i stort, det må vara i stat eller konst eller vetenskap. Stift och läroverk vänta att i dig hafva en förespråkare vid tronen, af hvars inflytande, nit och rådighet de hoppas det bästa och yppersta. Du har från ungdomen omfattat flera utaf oss, och mig i synnerhet, med redlig vänskap. Vi tacke dig derföre af hjertats fullhet, och utbedja oss ditt biträde att förbättra hvad ännu vid läroverket kan finnas bristande och ofullkomligt. På tvåhundra år förändras verlden mycket, helst kunskapens verld; och det tillkommer oss som förståndige män, att följa med tiden, det vill säga, ej låta honom växa oss öfver hufvudet. Står tiden högre än vi sjelfva, så krossar han oss. Ellér hvarigenom var den utmärkte mannen någonsin utmärkt, om icke just derigenom, att han åtminstone var i jemnbredd med, eller *före* sin tid? Vi behöfva

derföre ej misskänna värdet af forna stiftelser, eller gilla dagens merendels omogna nyhetsförsök. I mycket, helst i uppfostringsväg, är återgången till det gamla, det vill säga, dess anda, om icke dess bokstaf, den enda nyhet jag i allmänhet ville tillstyrka. —

På Vexiö Gymnasium,

Juni 1844.

I dag, mine vänner, kan jag icke tala till er på det vanliga sättet. I veten, huru jag vid dylika tillfällen plägade välja något ämne rörande uppfostran, som jag mer eller mindre fullständigt utvecklade. För närvarande blir mig detta omöjligt, då fortfarande sjuklighet inskränkt den nödvändigaste af alla gåfvor för talaren, nämligen talegåfvan. Under sådana förhållanden kan jag endast säga er några få ord.

I lärare, om detta skulle vara sista gången jag talar till er från detta ställe, så tackar jag er härmedelst offentligen icke blott för den vänskap I alltid bevisat mig, utan ännu mer för det nit och den skicklighet, hvarmed I uppfyllt ert vigtiga kall. Året har i mer än ett afseende varit olyckligt. Elden har åter gått öfver sin välbekanta valplats, och denna gång mera härjande än någonsin. Men under idoga händer uppväxer dagligen en ny stad i askan af den förstörda, och innan vintren kommer hoppas vi att åter kunna inrymma ungdomen i trefna boningar. Vår nu slutade lästermin har varit kortare än vanligt; likväl ha läsekurserna i det närmaste gått opp mot de förra, och förlusten för undervisningen har

blifvit så liten, som omständigheterna möjligtvis tillåtit. Hvad mig särskildt angår, så är det ett gemensamt mål, som förenar mig med eder, nämligen läroverkets bästa och anseende. Vi kunne lyckönska oss att åtminstone till en viss grad hafva närmat oss detta mål. Vårt läroverk har ett berömdt namn att försvara. Om detta lyckas, så bör förtjensten deraf väsentligen tillskrifvas er. Gläden er derföre med mig åt er framgång. Hvad som ännu kan återstå att önska för läroverkets fullständighet och ändamålsenlighet, må visserligen vara betydligt; dock bör det glädja oss att flere tänkande män börjat inse och erkänna det. I detta hänseende bör jag endast åberopa sista skolrevisionens betänkande. Önskligt vore, om statens tillgångar tilläte oss hoppas något snart afhjelpande af åtminstone de väsentligaste bristerna. Då hade vi icke lefvat förgäfves.

Bland de förändringar, som anses nödvändiga för läroverket, räknar man äfven vanligtvis löneförhöjningen; men genom löneförhöjningar allena höjes ej läroverkets anseende. Lönerna äro på mindre än tjugo år, för kollegerna åtminstone, mera än fördubblade. Vi böra ej glömma, att vi lefva i ett fattigt land, och att vi böra rätta oss efter statens tillgångar. Jag erkänner, att jag alltid misstänker den lärare, som ideligen ropar på löneförbättring, och, sedan staten härför gjort hvad den kunnat, ändå alltjemt visar sig missnöjd och obelåten. Det är icke för att föra ett beqvämt lif utan alla näringsomsorger, som I valt skolvägen. Mig vill det synas, som I borden ha något bättre ändamål för er ärelystnad. Att utbilda er sjelfva, i det I äfven utbilden andra, att befordra menskligheten stora angelägenhet just derigenom att I till kunskap och dygd uppfostren ett yngre slägte, — detta borde dock väl vara ert egentliga syfte, och långt angelägnare än löningsvilkoren.

Det är detta, tänker jag, som bättre än allt annat kan försona er med svårigheten af ert yrke, och öfvervinna ledsnaden af det evigt enahanda, hvartill skolläraren, helst i de lägre afdelningarna, är fördömd. —

Och slutligen, I unga! Förtjenen genom flit och sedighet det deltagande, som stat och fädernesland så tydligt ådagalägga för er. Det är ärofullt att vid edra år hafva fästat de bättres och ädlares uppmärksamhet. För den nöd, som nyligen öfvergått er vid eldsvådan, hafva ädelsinnade menniskovänner ej heller blifvit känslolöse. Det är deras sammanskott, som satt mig i tillfälle att kunna ersätta det mesta af de förluster, som drabbat er utan eget förvållande. Men räknen icke på, att detta tillfälliga understöd blir permanent. Undervisningen är kostnadsfri, men kläder och föda måsten I sjelfva bestå er; ty skolan är ingen fattigförsörjnings-anstalt. Måtte hon fortfarande blifva *det,* hvartill hon är ämnad, för eder en bildningsanstalt till kunskap och seder!

Och nu farväl, mine unga vänner! Den högste ledsage och beskydde eder! När I en gång återvänden såsom män till er hembygd, finnen I mig kanske icke längre bland de lefvandes antal; men ännu i grafven skall jag glädjas af er framgång. Farväl!

Anmärkningar och förklaringar till Skoltalen.

Af TEGNÉRS skoltal, hvilka här äro samlade till ett antal af 20, utkommo under författarens lifstid dels i samlingarne af "Tal vid särskilda tillfällen" dels såsom särskildt utgifna, icke mindre än 17. Det är endast talen vid Vexiö gymnasium 1827, 1839 och 1844, som i tryck först blefvo offentliggjorda i första upplagan af hans samlade skrifter. Elfva af dessa tal utkommo under författarens lefnad i tyska öfversättningar af G. Mohnike och T. Homberg; och i senare tid har en tysk pedagog, Dr. Blümmer, i uppsatsen "Tegnér als Pädagog", tryckt i Büdingen 1859, med ledning af dessa på tyska öfversatta tal försökt en framställning af författarens åsigter rörande uppfostran och undervisning.

Talen finnas här införda i kronologisk ordning.

Sid. 117. *På Vexiö gymnasium. 1824.* Första gången tryckt i Bd. I. af "Tal vid särskilda tillfällen" Stockholm 1831. Öfvers. af Mohnike i "Sechs Schulreden von Es. Tegnér", Stralsund 1833, och af Homberg i "Reden v. Es. Tegnér", Frankfurt a. M. 1844.

Sid. 117. *Stadd på resan.* Förf. höll detta helsningstal, då han i Maj 1824 passerade Vexiö på vägen till Upsala, der han den 30 Maj af ärkebiskop Rosenstein vigdes till biskop öfver Vexiö stift.

Sid. 129. *På Vexiö gymnasium. 1825.* Särskildt tryckt och utgifvet i Vexiö 1825.

Sid. 137. *I Jönköpings skola. 1825.* Äfven särskildt tryckt i Jönköping s. å. Öfvers. på tyska i Mohnike's "Zwei Reden v. Es. Tegnér", Stralsund 1827.

Sid. 141. *En romersk kejsare.* Detta yttrande tillskrifves, såsom bekant, kejsar Titus.

Sid. 143. *På Vexiö gymnasium. 1826.* Tryckt i "Tal vid särskilda tillfällen" Bd. I. Öfvers. af Mohnike i "Sechs Schulreden".

Sid. 145. *Befullmägtigade att rådgöra om högskolornas organisation.* Komitén till öfverseende af rikets allmänna undervisningsverk tillsattes 1825.

Sid. 154. *På Vexiö gymnasium. 1827.* Första gången tryckt i 1:sta uppl. af "Samlade Skrifter".

Sid. 170. *I Jönköpings skola. 1827.* Tryckt bland "Tal vid särskilda tillfällen" Bd. I. Öfvers. af Mohnike i "Sechs Schulreden".

Sid. 170. *Skolans nye inspektor:* J. Wetterling, prost och kyrkoherde i Jönköping, kongl. hofpredikant, hade kort förut blifvit utsedd till skolans inspektor.

Sid 182. *Du öfvar blicken etc.* Citatet är hemtadt ur Göthes "Künstlers Apotheose", der det heter:

— — "Du übst die Hand,
Du übst den Blick, nun üb' auch den Verstand".

Sid. 181. *På Vexiö gymnasium. 1828.* Tryckt bland "Tal vid särskilda tillfällen" Bd. I. och öfvers. af Mohnike, anf. st.

Sid. 184. *Under intet annat har så mycket blifvit tänkt, taladt och skrifvet öfver denna nationens angelägenhet.* Komitén för öfverseende af rikets undervisningsverk, tillsatt 1825, af hvilken förf. var en verksam medlem, afslutade 1828 sina arbeten. Dess vidlyftiga betänkande utkom 1828.

Sid. 194. *I Jönköpings skola. 1830.* Tryckt bland "Tal" Bd. I. Öfvers. af Mohnike, anf. st.

Sid. 195. — *icke varit overksam i frågan om läroverken.* Jfr. ofvanstående anmärkning rörande läroverkskomitén, af hvars verksamhet och beskaffenhet förf. i det följande ger en skildring.

Sid. 206. *På Vexiö gymnasium. 1830.* Tryckt bland "Tal" Bd. I. Öfvers. af Mohnike, anf. st., och af Homberg i "Reden von. Es. Tegnér".

Sid. 211. *Scribendi recte* etc. Ur Horatii Ars poetica, v. 309.

Sid. 213. *Campus Martius.* På Campus Martius, beläget vid stranden af Tibern utanför det gamla Rom, öfvade sig den romerska ungdomen i gymnastiska lekar.

Sid. 219. *Erubescit, res salva est.* Uttrycket är hemtadt ur Terentii Adelphi. IV: 5, v. 9.

Sid. 220. *På Vexiö gymnasium. 1831.* Tryckt bland "Tal" Bd. II.

Sid. 221. *Thiersch.* Fr. Wilh. Thiersch, f. 1784, d. 1862, en af Tysklands berömdaste filologer, utöfvade äfven såsom pedagog en betydande verksamhet, i synnerhet i sitt hemland Baiern. Hans stora arbete "Ueber gelehrte Schulen", utgifvet 1836—37, och skriften "Ueber d. gegenwärtigen Zustand d. öffentlichen Unterrichts" framkallade häftiga meningsstrider.

Sid. 231. — *en af fortidens skalder:* Virgilius i Eclog. VIII, v. 75:

— "numero Deus impare gaudet".

Sid. 233. *På Vexiö gymnasium. 1834.* Tryckt bland "Tal" Bd. II. Öfvers. af Homberg, anf. st.

Sid. 233. — *utrikes, vid en helsobrunn.* Se Lefnadsteckningen, sid. LXVII.

Sid. 234. *En af lärarne:* Daniel Israel Sjöström, konrektor vid Vexiö läroverk 1829—34, utnämnd kyrkoherde i Rogberga 1832; sedermera kontraktsprost och L. N. O.

Sid. 235. — *ungdomen ... yttrat sin politiska öfvertygelse.* Har afseende på en af den studerande ungdomen vid Lunds universitet den 18 Mars 1834 anställd demonstration, genom hvilken, med anledning af förhandlingarne vid riksdagen angående regeringsformens 72 §, en hyllning egnades åt det liberala partiets åsigter. Saken ådrog sig en viss uppmärksamhet inom pressen och gaf anledning till åtskilliga skriftvexlingar. (Jfr. Aftonbladet 1834, n:o 70, 86.)

Sid. 236. *På Vexiö gymnasium. 1835.* Tryckt bland "Tal" II. Till en del förut tryckt i tidningen "Correspondenten", utgifven i Upsala, den 28 Okt. 1835. Med anledning af detta på detta sätt offentliggjorda tal innehöll tidningen "Nyare Aftonbladet" d. 9 Nov. s. å. artikeln: "Det stora talet", der Upsala-Correspondentens aftryck reproducerades och talet i vidfogade anmärkningar gjordes till föremål för kritik. Denna artikel utgafs äfven s. å. på L. J. Hiertas förlag under titel: "Det stora politiska talet eller huru man bör ungt folk enfaldeligen förehålla."

Sid. 241. — *farsot.* Äfven Vexiö hemsöktes af koleran, som 1834 fruktansvärdt härjade i många af Sveriges städer.

Sid. 241. *Wallqvist.* Se anm. till "Kronbruden", Bd. I, sid. 251.

Sid. 254. *Ubi plura nitent* etc. Citatet hemtadt från Horatius, Ars poetica, v. 351.

Sid. 258. *Dic mihi, Damæta,* etc. De anförda orden utgöra begynnelseversen till Virgilii 3:dje Eclog.

Sid. 261. — *exemplaria prisca.* Se Horatii Ars poetica, v. 268.

Sid. 261. *I Jönköpings skola 1836.* Tryckt bland "Tal" Bd. II. Öfvers. af Homberg, anf. st.

Sid. 262. *Herder.* Herders tal hölls 1793 och har till titel: "Vom Genius einer Schüle". Den vers ur Martialis, hvilken förf. här använder såsom uppslag, har äfven varit lagd till grund för detta tal af Herder. Dess innehåll företer dock väsentliga olikheter med förf:s behandling af samma ämne, hvilken sålunda icke kan sägas vara hemtadt derur.

Sid. 262. *Victurus genium* etc. Se Martialis VI: 60. —

Sid. 263. — *hermafroditisk, ej qvinna, ej man* etc. Ur förf:s poem vid magister-promotionen i Lund 1829 (Bd II. sid. 112).

Sid. 266. *Maxima debetur puero reverentia.* Uttrycket hemtadt från Juvenalis Sat. IV: 47.

Sid. 267. — *en grekisk målare:* Timanthes från Sicyon. Hans berömdaste tafla var den af förf. här beskrifna.

Sid. 270. *På Vexiö gymnasium. 1837.* Tryckt bland "Tal" II. Öfvers. af Homberg, anf. st.

Sid. 273. — *studentexamen.* Denna examen utvidgades och erhöll en förändrad form 1831.

Sid. 278. *Zeno skröt med henne i Stoa.* Den berömde grekiske filosofen Zeno var stiftaren af en för sin stränga sedolära känd filosofisk skola i forntiden, som efter den plats, der

han först framställde sina läror, fick namnet den Stoiska (af grek. Stoa, pelargång).

Sid. 279. *På Vexiö gymnasium. 1838.* Tryckt bland "Tal" II.

Sid. 279. — *en stor olycka.* Den eldsvåda, som den 19 Febr. 1838 härjade Vexiö, lade 60 hus i aska, hvaribland landshöfdinge-residenset.

Sid. 292. — *Klopstocks ord.* I poemet: "Der Rheinwein".

Sid. 293. *I Jönköpings skola. 1838.* Första gången tryckt i Samlade Skrifter, 1:sta uppl.

Sid. 296. *Cedant arma togæ.* Hemtadt ur Cicero's poem öfver sitt eget konsulat, anfördt af honom i "De Officiis" I: 22.

Sid. 298. *Qui bellum Trojanum* etc. Ur Horatii Ars poetica, v. 146.

Sid. 300. — *spiritus rector.* Jönköpings skolas rektor åren 1835—57 var P. Hallenberg, sedermera prost och kyrkoherde i Habo af Skara stift.

Sid. 300. *Välkommen sommardag* etc. Citatet är med åtskilliga förändringar hemtadt ur Chorœi "Den första Maj".

Sid. 302. *På Vexiö gymnasium. 1839.* Första gången tryckt i första uppl. af Samlade Skrifter.

Sid. 308. — *En skall styra* etc. Se Frithiofs saga, 2:dra sången (Bd I, sid. 12).

Sid. 309. *Victrix causa* etc. Lucanus I: v. 128.

Sid. 310. *Vid Vexiö gymnasii jubelfest.* Särskildt tryckt i Stockholm 1843. Förf:s helsotillstånd tillät honom icke att vid tillfället sjelf uppläsa högtidstalet i sin helhet. De verser, med hvilka detta tal afslöts, finnas införda i Bd. II, sid. 392.

Sid. 320. — *en tysk författare:* Deinhart, i arbetet "Der Gymnasial-unterricht". Heidelberg 1837.

Sid. 326. — *ega närvarande en man.* Statsrådet Heurlin, då chef för ecklesiastik-departementet, sedermera Tegnérs efterträdare.

Sid. 328. *På Vexiö gymnasium. 1844.* Första gången tryckt i förf:s samlade skrifter, I uppl.

Sid. 328. *Elden har åter gått öfver sin välbekanta valplats.* För fjerde gången på ett århundrade hemsöktes Vexiö af en stor eldsvåda den 31 Oktober 1843.

Sid. 329. *Skolrevisionens betänkande.* "Berättelse af revisionen öfver rikets elementarläroverk", afgifven d. 3 Dec. 1843, utkom 1844.

Tredje Bandets Innehåll.

Skrifter på Prosa. I.

I. Akademiska tal.

	Sid.
Vid jubelfesten, 1817	5.
Vid inträdet i Svenska Akademien, 1819	30.
På Oscarsdagen, 1823	80.
Vid offentliga föreläsningarnes slut, 1824	99.
Anmärkningar och förklaringar	111.

II. Skoltal.

På Vexiö gymnasium, Maj 1824	117.
På Vexiö gymnasium, Juni 1825	129.
I Jönköpings skola, Juni 1825	137.
På Vexiö gymnasium, Juni 1826	143.
På Vexiö gymnasium, Juni 1827	154.
I Jönköpings skola, Juni 1827	170.
På Vexiö gymnasium, Juni 1828	184.
I Jönköpings skola, Juni 1830	194.
På Vexiö gymnasium, Juni 1830	206.
På Vexiö gymnasium, Juni 1831	220.
På Vexiö gymnasium, Juni 1834	233.
På Vexiö gymnasium, Juni 1835	241.
På Vexiö gymnasium, Juni 1836	251.
I Jönköpings skola, Juni 1836	261.
På Vexiö gymnasium, Juni 1837	270.
På Vexiö gymnasium, Juni 1838	279.
I Jönköpings skola, Juni 1838	293.
På Vexiö gymnasium, Sept. 1839	302.
Vid Vexiö gymnasii jubelfest, Juni 1843	310.
På Vexiö gymnasium, Juni 1844	328.
Anmärkningar och förklaringar	331.

C0-BJQ-565